

PIGNORII
PATAVINI
COMMENTARIUS

913.37
P632

913.37
P632

PEABODY INSTITUTE
LIBRARY

BALTIMORE

5—

3½

Pignoria, Lorenzo

LAVRENTII PIGNORII PATAVINI DE SERVIS.

Et eorum apud veteres ministerijs COMMENTARIVS.

In hac Ultima Editione pro rerum diversitate discretus in capita additis Titulis denotata.

ACCESSIT

SYMBOLARUM EPISTOLICARUM LIBER

PATAVIJ, M. DC. XCIIII.

Typis Petri Mariæ Frambotti. *Superiorum permissu.*

173005

V. C.
JOANNI ANTONIO
LEONICO
ATHESTINO
I. V. D.

Petrus Maria Frambottus
F.

Etysti non semel à me Pignorij commentarium De Servis, & Epistolas Symbolicas. Nequicquàm quæsitum utrumque librum luce redonare volui meis typis, ut tuo desiderio, & Auctoris merito paria facerem. Tum hic, tum in Germania olim impressum, tam avidè ubique gentium exceptum est, ut nulla usque adhuc editio commune votum expleverit. Quamobrem & tibi, & tui similibus probatum iri spero consilium meum, augente

spem

ſpem ſectione libri in capita, qua legentium commodo conſuluimus in hac noſtra Editione.

Quod verò tuum Nomen eius fronti præſcripſerim, id tuæ in me benevolentiæ tribuendum, cui æquas vices ſola poſſum nominis proffeſſione rependere. Amori tuo reſpondentem omnes intelligent, qui norint, non alia mente à me editum, tibique inſcriptum librum, quam ut tuis ſtudijs gratificarer, meamque addictionem duraturæ famæ traderem.

Æqui bonique facient dedicationis meæ rationem Viri docti, quibus non incompertum quantum decoris acceſſerit litteris à Maioribus tuis. Gaſpar Ventura Leonicus Canonicus Atheſtinus, Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ à conſilijs, & Metheororum in Gymnaſio Patavino Profeſſor, ſpectatæ fidei, & Doctrinæ Famâ ad memoriam poſteritatis inſignis, cum laudis incremento retulit ſuis, tuiſque gentilibus, antiquiores Leonicos, celebratos tum medica ſcientia apud Polonos, tum editis libris, quà ſidus currit utrumque.

Eorum laureolas, tuis additas præſeferet mea editio, cuius frons tui nominis honore fuerit decorata. Indè meæ erga te obſervantiæ, meo erga Litteratos ſtudio, meoque operi, publicam lucem, & gratiam unà comparavero. Vale.

LECTORI S.

Ommentarium Lector, quem nunc primum, grandiusculum iam, nec omnino implumem, evolare patior de nidulo, suo, fuisse compressum mihi supra nonum annum, sciunt pleriq; amicorum, qui argumento olim delectati, & amori nimis indulgentes, iam urgere non destiterunt, ut perficerem porro quod inchoaveram. Monebant, autem, è re tum mea tum aliorum esse, diligenter & accuratè tractari, quę non exiguam portionem antiquitatis, ut ipsi quidem profitebantur, illustratum irent. Neq; verò mihi propositum est hac pręfatione, aut excusare quod secus, aut prędicare quod sedulò fecerim. Delegabo nimirum hoc arbitrium aliis, ut dispiciant an constiterim intra conatum, an excurrerim longius. Quæ tractanda mihi sumpsi, dubio procul ex obvia passim vetustate sunt, quam qui non novit, ille verò puer dici iure merito potest. Romanam, Græcam, atque adeò barbaram historiam qui primoribus labris degustarunt, sciunt nullum ferè auctorem reperiri, in quo non de Servis, & eorum ministeriis, sermo habeatur. Poetę, Grammatici, Oratores, Iurisconsulti, graviorum doctrinarum professores, Theologi ipsi, hæc ideo attigerunt, quia usus poscebat, & quia privatim, &

publicè ingenuos omnes, domos & earum ſingulas partes, vicos, regiones, opera publica, publicas voluptates, templa, fora, baſilicas, curias, collegia, negociationes, artificia, totas urbes, rura univerſa, orbem denique Romanum, nec non & circumfuſam barbariam, hoc genus hominum perpetuo agmine obſederat. Et quamvis nuſquam gentium, ut ſcripſit [a] Anaxandrides, civitas Servorum exſtaret, ius tamen belli, & turpis hic quæſtus, delicatorum hominum intemperantię innixus, adeò referſerant omnia, ut liberorum capitum ſolitudo, ſervilibus copiis arte & conſilio occultanda videretur. [b] Seneca: *in Senatu dicta eſt aliquando ſententia, ut Servos à liberis cultus diſtingueret, deinde apparuit quantum periculum immineret, ſi ſervi noſtri numerare nos cœpiſſent*. Nimirum hoc erat curare, ut dominorum hoſtes (ita vulgo audiebant ſervi) agnoſcerent vires ſuas, & armis arreptis, turbarent omnia miſcerentque. De [c] Euno [d] Athenioneque legimus, ut Siciliam vaſtarint, ut Prætores exuerint caſtris, ut inſignia Regia arripuerint. Neque hæc mirabitur, qui norit (ut de ergaſtulis nihil dicamus) urbana & ruſtica mancipia inexhauſtam materiam bello præbere potuiſſe. Iure namque ſcripſit Seneca, ad paſcendam ſervorum turbam, traſmarinarum regionum fuiſſe optandam fertilitatem: neque ſinxit ſupra fidem Petronius, Emolpi familiam tam magnam per agros Numidiæ ſparſam fuiſſe, ut poſſet vel Carthaginem capere; [f] Plinius ipſe teſtatus eſt, in domos mancipiorum legiones, & turbam externam ita coniectam, ut ſervorum cauſa nomenclator ipſi domino habendus eſſet. Pervulgata ſunt illa, T. [g] Minucio equi-

a Apud Athenæum lib. 6.

b lib. 1. de clementia n. 24.

c d Dioris Sic. excerpta lib. 34. & 36.

e Ep. 17.

f lib. 33. c. 2.

g Excerpta Diodori lib. 36.

equiti Romano quadringentos servos fuisse; totidem cessisse filijs suis [a] Pudentillam matronam provincialem; [b] Proculum arrepto imperio armasse eorundem duo millia; C. [c] Cæcilium. C. L. Isidorum reliquisse supra quattuor millias; M. [d] Crassum maximam suorum turbam domi aluisse; [e] Demetrio Pompeiano, numerum quotidie servorum velut Imperatori exercitus referri solitum; ab [f] Hermete præfecto urbis eodemque martyre, mille ducentos quinquaginta manumissos fuisse die Sancto Paschatis. Hæc inquam sunt pervulgata, & nota satis. Quæ subiungemus genitiora erunt fortasse, neq; ideo tamen incredibilia, seu falso memoriæ prodita. Ab [g] Ovinio videlicet Gallicano martyre clarissimo, quinque millia servorum libertate fuisse donata, octo millia à [h] Melania iuniores; & quod mirandum nostris moribus valde sit, duodecim millia puerorum [i] Belisarium habuisse. Quæ sane faciunt, ut credam, non augendæ rei gratia, sed plane pro veritate, legi in [k] Actis Iuliani martyris: *hæc dicente Præside, advenit mater eius cum innumerabili familia utriusque sexus*, Iam verò illa [l] Aristotelica vix fidem invenient apud plerosq; nostrorum, qui vetera è præsentibus metiuntur. in Aegina Insula, & illa quidem satis angusta, nec admodum magni [m] ambitus, quadringenta septuaginta millia servilium capitum fuisse; ut etiam illa Ctesiclis, Athenis in censu Demetrii Phalerei, quadringenta millia servorum fuisse recensita. Italiam sane nostram his omnibus anteferre, hac etiam inparte certum est; sedem nimirum, & domicilium Imperii augustissimi, quod oppressit sui maiestate quidquid uspiam olim mirum fuit. Ideoq; non imme-

a Appul. Apol. 2.
b Spartianus.
c Plinius lib. 33. c. 10.
d Plutarchus.
e Seneca de Tranquill. cap. 8.
f Surius To. 3.
g Terentianus in Actis SS. Ion. & Pauli.
h Palladius.
i Aimonius & Regino apud Lipsium.
k apud Sur. To. primo.
l Athenaeus lib. 6.
m stadior cir ex Strab. lib 8

rito *MARTINUS SANDELLIUS* politiſſimus amicus noſter, Rempublicam & Imperium quæ Romæ viguerunt, humanę magnitudinis finientes vel horizontas appellare ſolitus eſt. Confirmatur autem ſententia hæc noſtra [a] Pliniano encomio, *Ergo in toto orbe, & in quacunque parte cœli convexitas vergit, pulcherrima eſt omnium, rebus meritoque principatum naturæ obtinens, Italia, rectrix parenſque mundi altera, viris, fœminis, ducibus, militibus, SERVITIIS, artium præſtantia, ingeniorum claritatibus &c.* huc pertinent illa D. [b] Hieronymi, labente iam & inclinato pæne Imperio ſcripta: *quis crederet, ut totius orbis extructa victorijs Roma corrueret? ut ipſa ſuis populis & mater fieret & ſepulcrum? ut tota ORIENTIS, ÆGYPTI, AFRICÆ littora, olim dominatricis urbis SERVORUM & ANCILLARUM numero complerentur?* Quod ſi Romæ [c] Libertini, qui è ſervili ſegete manipuli aliquot fuerunt, non unam aut alteram tribum, ſed tres & quatuor occuparunt ſi ibidem legibus latis manumiſſiones cohibitæ ſunt, ne Rempublicam peſſundarent illi, quos domini quotidie, ſervos eſſe non patiebantur, quid tandem ſervorum dicemus Romæ fuiſſe? quid in Italia univerſa? quid in univerſo Imperio? hinc profecto effluxerunt non minus veri quam familiares auctoribus hæc explicandi modi, miniſter *POPULUS*, longus *ORDO*, *GREX*, *AGMEN*, *NUMERUS*, *COHORS*, & *LEGIO* ſervorum. Romæ autem antiquitus, cum integra eſſet, valeretque recte publicæ re dignitas & maieſtas, paucis admodum [e] ſervis contenti erant. At poſt everſas [f] Carthaginem & Corinthum, cum vitia facto agmine in urbem

a lib ult. c. ult.

b Epiſt. ad Euſtachium.

c Sigonius de antiquo Iure lib. 2. cap 14.

d Inſtitution. lib 1. Tit. 6. & 7.

e Val. Max. li 4. cap 3. Athenæus li. 6

f Strabo lib 14. apud quem

urbem victricem influxiſſent, & privata luxuria publicam magnificentiam concutere cœpiſſet, tunc irrupit vis & multitudo ſervorum, qui rei familiaris animata inſtrumenta, & oculi, aures, manus, pedes, omnia denique dominorum eſſent. Iam verò miniſteria eorundem adeò diſtincta & peculiaria fuerunt, ut non ab re ſcriptum exſtet apud iuniorem [a] Plinium, Servis Rempublicam quandam & quaſi civitem, domum eſſe. Et hæc certè omnia noſtri ordinis hominibus hactenus ita deſpecta fuerunt, ut pudeat me plerunque delicatum illud dominorum faſtidium in ſervos non cum ipſa vetuſtate conſenuiſſe. At hæc minuta ſunt (inquiunt) præ Militia, Triumpho, Comitiis, Ludis. Demus eſſe, & ſanè ſint. At minuta quædam etiam parum utilia ut Myrmecidis Quadrigæ, & Formicæ neſcio cuius Callicratis nonne ſuos amatores invenerunt? Me autem addictum ex vitæ inſtituto ſtudijs ſacris, non uſquequaque dedecebat hæc pertractare. Ex his enim copiis, quot cœlo recepti liberalem animum geſtarunt in ſervili corpore? Referti ſunt prædicandis horum nominibus ſacri Faſti, in quibus tyranni calcati, cupiditatum lenocinia deſpecta, vitiorum illecebræ inſuper habitæ, opum ingeſtarum contemptus inſignis, ſpecioſis & veris elogiis immortalitati commendantur. Nimirum in his Apoſtolicæ voces, celebres illæ & decantatæ, mirum in modum enituerunt; οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ [a] τῷ θεῷ. Quid? quod *CHRISTVS* dominus ſermones ſuos ſervilibus miniſteriis implevit? ut videlicet ad deſpectum noſtri nos informaret, ut obſequium doceret ut oſtenderet è re noſtra eſſe, id demum

numerus vecnalium in emporio Deliaco expoſitorum, ad paradoxon videtur accedere.

a lib. 8. ep. 16. Seneca epiſt. 47.

a D. Paulus.

mum

mum velle, id nolle non quod liberet, sed quod expediret. Horum ego omnium tenuem descriptionem scriptis hisce meis complexus sum, non ut gloriolam aliquam aucuparer, sed ut pleraque mihi sparsim adnotata, in unum veluti corpus redigerem, tironibus nostris (si non veteranis) usui aliquando futura. Et verò mihi satis superque erit functum esse indicis partibus, & alicui monstrasse feracem olim agrum, nunc verò cessantem, qui impensam coloni laboremque magno possit fœtu remunerari. Hanc etenim Ilotarum nostrorum Spartam, quisquis è prima philologorum nobilitate non aspernatus fuerit, næ ille operam non ludet, tum quia Latinæ linguæ & nobilissimis scriptoribus afferet lucis non parum; tum quia excitabit alios ad huiusmodi laudatæ conscriptionis genus persequendum, quo mores & instituta veterum magno cum fructu, nec minore cum temporis compendio in conspectu habemus. Desinere hîc est animus; neque diutius tuam mi Lector patientiam in hoc vestibulo fatigare. At percurre quęso hęc pauca, & quidem excepta è Phœbi cortina Quidquid ego in hunc meum commentarium retuli, illud omne annotatum, dispositum explicatum meâ operâ est. Evoluti mihi sunt boni scriptores non pauci, & plures fortasse, quàm rationes ocij mei patiebantur. Inspicere omnes neq; potui, neque sane volui: tantum abest ut me adeò lynceum præstare ausim, ut perviderim omnia. Quid tum? inquies. hoc unum, quod velo nescius ne sis, me non ideo compilasse scrinia aliorum, quod alij alibi hæc & his similia notaverint. Quid enim? num furti aut plagij damnabimus illam apem, quæ in

prato

prato patente, florem hodie insederit, libatum heri & nudiustertius uni aut alteri comitum suarum? Num ideo pagani minacibus edictis arcendi sunt ab aquatione, quod maiores eorum, iam inde ab extructo pago, de unico & perenni fonte hauserint? Non opinor. At quod his ultro damus, demus & nobis non inviti. Communem & nos (ut est in vetere parœmia) Mercurium habemus. eosdem auctores volutamus. ex ijsdem seligimus, & colligimus singuli. novos & adulterinos mihi conflare aut cudere consilium non fuit, & virgula divina ad manum haud erat, quę defossos & latentes erueret. edere autem, quæ acumen fugerint hactenus criticorum nostrorum, paucis admodum contingit, in tanta præsertim eruditorum hominum copia, quæ hoc nostro ævo facit, ut nihil semel dicatur, quod non prius, ter, & amplius dictum sit. Hæc, neque admodum multa, Lector habebis, quæ proponas illis, qui ut putentur sapere, cœlum vituperant. Tu benè vale, & conatui nostro fave.

BRE-

BREVIARIUM OPERIS.

PRÆLUDIA.

SErvorum *multitudo apud veteres Præf. & 246. in Ægina insula, Athenis & alibi. in* Italia, *& Romæ. Præf. Romæ quando. Præf. Servi quo tempore esse desierint.* 189. *Servorum ministeria distincta. Pref.*

servitii *nomen vetustissimum.* 1. *origo antiquissima* 2. *duplex ratio* 1. 2. *Legibus & constitutionibus Principum ampliati.* 3. *Servorum, & mancipiorum etymon.* 1. 2. *Servitutis conditio iniqua.* 3. 4. 5. *Servilia supplicia.* 5. 6. 7. 8. 9. *eadem quæ martyrum nostrorum. ibid.*

fugitivi, *& fugitivarij qui conquirerent.* 9. 10. 11. 12. 13. *Præconium. Libellus. preces Vestalium.* 10 *milites stationarij.* 11. *Asylum, statua, ara, perfugium fugitivis. ibid. fugæ cognitio ad quem spectaret.* 11. 12. 13. *stigmata fugitivorum.* 13. 14. *in fronte, & quibus notis* 14. 15. *Collaria inscripta. Lamellæ inscriptæ.* 15. 16. *fugitivi dati ad bestias, in ludum. & cruci affixi.* 17. 18

servorum *omnia dominorum omnia. Filij etiam & caritates.* 18. 19. *Ipsi pignori dati, addicti, & censit* 19. 20. *horum nomina collectiva aliquot.*

familia, *famulitium, grex.* 20. *puer, pueri, pædagogium, pædagogia* 21. 22. *servitium, servitia, homines, ibid. vernæ, vernaculi.* 22. 23. 24. *Catasta, & mangonum fraudes.* 24. 25. 26. 171. *vernula, vernalis. verniliter.* 26. 27. *comati, criniti, capillati.* 28. 224. *servorum frequentes quædam appellationes in scriptis ICtum* 27 *Servi publici, Limocincti.* 27. 28. 29. *Aquarij, & eorum munera.* 29. 31. 32.

nationes *& nomina propria servorum.* 31. 32. *cognomina eorundem.* 33.

FAMILIA URBANA.

Servi urbani *qui* 33. 34. *medici, chirurgi, & ocularij.* 34. *clinici, chirurgi, & ocularij simul.* 35. *clinici qui.* 36. *dissectores cadaverum. pollinctores, sucollatores, ustores.* 35. 36. *orcini & pileati.* 37. *princeps medicorum superpositus medicorum; medicæ & tractatrices.* 37. *Iatraliptæ, aliptæ, unctores, mediastini.* 38. 39. *curatores ægrorum, & amentium.* 38.

balneatores, 39. *pueri unguentarij.* 40. 41. *alipilarij, alipili, mulieres unctrices.*

nomen-

diæ.

FAMILIA RVSTICA.

INDEX CAPITVM

LAV-

LAVRENTII PIGNORII VITA
Iacobo Philippo Tomasino auctore.

Aurentius Pignorius Presbyter Patauij ortus est Anno M D LXXI. die duodecima Mensis Octobris, hora XIX. supra dimidiam, Antonio patre. Liberalibus studijs ab ineunte ætate delectatus, præceptores habuit præclaros, & in primis ex Societate Iesu Patauij tum docentes; & humaniores literas quidem hausit ex ore Benedicti de Benedictis, quem postea vidimus Episcopum Caprularum; & Candidi Æmiliarii; Dialecticam, & Philosophiam tradente Io. Baptista Scortia Genuense, cuius extant libri duo *de natura, & incremento Nili*; & Hieronymo Dandino Cesenate, cuius labor est Liber *de Corpore animato*.

Hinc ad Franciscum Picolomineum, ac Iacobum Zabarellam, publicos eiusdem Facultatis Interpretes in Academia publica Patauina audiendos transiit, quos & sedulò auscultauit. Philosophiæ spatia emensum amœna literarum, & antiquitatis studia ad se totum traxerunt: atque exhortante patre, ad Iurisprudentiam amplexandam non inuitus accessit, & Legum illius æui Coryphæos sectatus est, Guidum Pancirolum, Angelum Mattheacium, Ottonellum Discalcium, & Marcum Antonium Ottelium. Horum ex scholis quidquid ad Iuris cognitionem pertinet celerrimè domum suam transtulit. Ex Doctorum quoque Virorum colloquiis, Iurisprudentiæ, & rerum priscarum notitia sensim in eo succreuit; quarum ita postea dulcedine perfusus est, ut illi se totum addixerit.

Cœlibatum perpetuò coluit, candidissimis moribus ornatus; & cum ecclesiasticæ vitæ normam plurimùm adamaret, sacris ordinibus initiatus est Anno M. DC.II. Marci Cornelii Episcopi Patauini manu. Is enim iuuenis indole, dotibus, & eruditione captus, eum sibi adesse voluit à secretis. Deductus est ab eodem Romam Anno M. DC. V. ubi biennio hæsit, & otium suum omne, quà in priscorum monumentis, & venerandæ antiquitatis reliquiis perlustrandis, quà veteribus libris inter se conferendis insumpsit. Hæc illius sola & vnica voluptas erat; tantumque labore isto erudito profecit, quantum eius libri Romana undequaque eruditione referti docent, & elogia, quibus à viris doctis cum nostris tum exteris cumulatur.

Romæ degens hisce potissimùm Viris omni doctrinæ genere clarissimis innotuit, Angelo Roccæ, Episcopo Tagasti, Scipioni Cobellucio, qui

Cardinalitia purpura decoratus, non eum dilexit tantum, sed & inter suos habere cupiit; quamobrem ei libros duos, *de Seruis* vnum; *de Patauinis Originibus* alterũ inscripsit; Cæsari itẽ Baronio doctissimo S.R.E. Cardinali, cui dicauit *Mensam Isiacam*; & Iosepho Castillioneo I. C. præclaro; à quo ad Aulam quoque Pauli V. Sum. Pont. summis plerumque conatibus accitus est; aliisq; multis nobilitate, & eruditione conspicuis; qui omnes eius famæ fauentes, ingenium simul eiusdem exosculati sunt. Patauium inde rediit, vbi primum domesticis rebus implicitus, à sacris demum Virginibus D. Stephani datus est Rector Ecclesiæ Parochiali D. Laurentij, Abbatissa Magdalena Vercellesia.

Hoc in onere luculentũ adeò specimẽ sedulitatis, & virtutis dedit, vt nõ solum Ecclesiæ sibi cõmissæ prouinciam administrarit egregiè; sed etiam Episcopi iussu, sacrarum earumdem Virginum confessiones exceperit post eandem operam nauatam Virginibus D. Claræ, magna cum laude. Quidquid inde verò nancisci poterat otii, id omne literarum studijs, suis amoribus ac delitiis impendebat; in quo vigilijs assiduis noctes ducebat, ut cum omnis Historiæ; tum patriæ suæ monumenta, & ornamenta, lustraret, & in commentaria quæque referret suis temporibus euulganda. Pluribus annis hoc illi onus dulce, ac iucundum fuit. Clericatu quoque S. Clementis ab eisdem Vestalibus decoratus est. Oblatam sibi Lecturam Humaniorum Literarum & Eloquentiæ in Pisano Gymnasio à Magno Etruriæ Duce per Galileum Mathematicum insignem renuit quietis & patriæ suæ studio; cuius ergò animo planè ingenuo talia plura vitauit.

Proceræ staturæ Vir, coloris albi, oculis quoque albis, sed fulgentibus nitet; grauis incedit, ac ferè cogitabundus; ceterum amabilis, placidus, pius, nec assentiri facilis cuiuslibet dictis. Varia Patauinæ Ciuitatis monumenta e latebris eruit; nec acquieuit omnibus à Scardeonio allatis. Ea re totius antiquitatis indagator accerrimus, & in veterum Numismatibus interpretandis oculatissimus, Oraculũ veluti Delphicum semper est habitus. In heroico carmine vera Musarum & Apollinis proles audit; quibus dictantibus plurima cecinit. Elogiographus egregius etiam passim ab omnibus salutatur. Has ob dotes gratia tum ciuium, tum exterorum floret maxima; Purpuratis quoque Patribus Venetis, & Romanis carus. Commendat illum in primis ubertas scribendi mira, cui nulla ferè par alibi hac ætate. Quanti porrò amicos ille suos faciat, eiusdem docent Epistolarum Symbolicarũ libri; quibus eosdem immortalitate donare nititur; ac licet in iisdem epistolis amicorum illius recensus appareat, non pigebit tamen horum aliquos memorare.

Ioanni cum primis Vincentio Pinello carus, quoad vixit, extitit; fuit

& co-

& eodem tempore summa necessitudine coniunctus Marco Velsero, Paulo Aicardo, Vincentio Contareno, Francisco Viduæ, Andreæ Mauroceno Senatori Veneto, Alnaldo Cebæ, Edmundo Brutzio, Philippo Rubenio, Iano Grutero, Hieronymo Aleandro, Iacobo Augusto Thuano, Gasparibus duobus, Scioppio, & Barthio, & Antonio Quærengo, eruditissimis & amplissimis viris.

Dilexerunt & illum vnicè Iacobus Cauaccius, Historiæ Cassinensis Scriptor, Bernardus Bruscus, Andreas Chioccus medicus, Curtius Pichenas, Io. Hier. Bronzerius, Iulius Cæsar Velius, Marcus Antonius Bonciarius, Petrus Paulus Venturinus, Prosper Alpinus, Thomæ duo, Dempsterus, & Segetus Scoti, & Ioannes Manganus. Ex ijs demum, qui nunc lucis usura fruuntur, & literas meliores amant, eundem in delicijs habent Cl. & omnis penitioris literaturæ Vir Cassianus à Puteo, Eques; cui nuper inscripsit *Explicationem antiquissimæ Picturæ, quæ Romæ visitur*; Ioseph Maria Suaresius, Musarum ocellus, Præpositus, & Vicegerens Auenionensis, Ioannes Meursius, Gerardus Ioannes Vossius, Ericius Puteanus, I. Lispij Successor, Nicolaus Fabricius Peireschius Regij Consilij Aquis Sextijs Senator, Nicolaus Rigaltius, Petrus Scriuerius, Annibal Campegius I.C. Daniel Heinsius, Christophorus Forstnerus, Euerardus, & Adolphus Vorstius, Albertinus Barisonus Abbas, & Canonicus Patauinus, Pandectarum in publicis scholis interpres, Felix Osius inibi eloquentiam docens, Gulielmus Soierus, & Ioan. Rhodius, & alij, quos omnes tua vicit humanitas Illustriss. & Excellentiss. MOLINE, qui licet literatorum omnium Mecœnas habearis, in LAVRENTIVM PIGNORIVM potissimùm sic effunderis, vt eius labores inter ceteros studiosissimè amplectaris, & orbi toti patere velis. Colitur & ab alijs summis, & eruditis viris Pignorius; ut indicabunt elogia, quibus ab illis suo merito decoratur. A varijs Academiis exoptatus, inter Recuperatos Patauij præcipuè fulsit hoc sibi epicheremate concinnato.

Extant & eiusdem alia Epicheremata duo; vnum Apodis, cum lemmate. *Tellurem pressisse pudet.*

Alterum Tripodis, cum Elogio. *Non vno responso animum delusit.*

Dubia sanè sententia: sed qua testari voluisse videtur, quod cum plurimum Aulæ operā nauasset, paulū inde emolumenti hausisset. Sed hæc ingeniorum infelicitas est, vt ipsi vix habeant quod satis sibi sit; cùm otio, & inertia torpentibus affluant omnia. Poterit ille tamen hoc anno M. DC. XXX. epicherema suum aliter interpretari, Taruisinum Canonicatum liberalitate Eminentiss. Cardinalis FRANCISCI BARBERINI filij fratris Summ. Pont. VRBANI VIII. qui patrui sapientissimi vestigiis

stigijs inhærens, una cum ANTONIO fratre, literarum Ocelli prædicantur ambo, Musarumque deliciæ, & incrementa sapientiæ pariter, ac literariæ rei, viros bonis artibus excultos iuuare, & ornare quotidie pergunt. Tali recreatus honore PIGNORIVS, felix viuit, & æternum viuat precor, patriæ suæ decori, & ornamento. Atq; hæc mihi sine fuco dicta de amicissimo & eruditissimo viro; cui immortalem gloriam peperere, quæ subdam diuini illius ingenii monumenta. Ad hanc enim vsq; diem

Edidit Latinè Pignorius.

VEtustissimæ tabulę æneæ, sacris Aegyptiorum simulacris cælatæ accuratam explicationem, &c. *Venetijs apud Io: Antonium Rampazetum Anno M. DC. sumptibus Iacobi Franco; cum Priuil. in 4.*

Quæ prodijt etiam Francofurti, Typis Matthiæ Deckeri, impensis vero Io. Theodori de Bry, & Io. Israelis de Bry viduæ, matris eorumdem. anno M. DC. VIII. hoc titulo.

CHARACTERES Aegyptii, hoc est Sacrorum, quibus Aegyptij utuntur, simulacrorum accurata delineatio. &c. in 4.

DE SERVIS, & eorum apud Veteres ministeriis Commentarium, *Augustæ Vindelicorum, ad Insigne Pinus. Anno M. DC. XIII. in 4.*

NOTVLAS extēporarias in Emblemata Andreæ Alciati. *Patauij apud Petrum Paulum Tozzium. Anno M. DC. XIIX.* 8. In eadem Commentaria ampliora. *Patauij apud Petrum Paulum Tozzium, Anno M. DC. XXI. in 4.*

PROSOPOPOEIAM ALDINÆ CATELLÆ *Patauij Typis Laurentii Pasquati. Anno M. DC. XXII. in f.*

Tandem sub titulo LACRYMARVM POETICARVM IN OBITVM ALDINÆ CATELLÆ, *Parisijs apud Nicolaū Buon M. DC. XXII. in 8.*

MAGNÆ DEVM MATRIS IDEAM, ET ATTIDIS INITIA, *Parisijs, apud Nicolaum Buon via Iacobea, sub signis SS. Claudij, & Hominis siluestris. Anno M. DC. XXIII.*

Sed auctiora. 4. *Venetijs, Anno M. DC. XXIV. Sumptibus Petri Pauli Tozzi Bibliopolæ Patauini.*

CARMEN ad Vrbanum VIII. Pont. Opt. Max. *Patauij, ex Typographia Laurentij Pasquati. Anno M. DC. XXIII.* 4.

APONVM, ad Franciscum Barberinum Card. *Patauij, ex Typographia Laurentij Pasquati. Anno M. DC. XXIII.* 4.

MISCELLAM ELOGIORVM, ADCLAMATIONVM, ADLOCVTIONVM, CONCLAMATIONVM, EPITAPHIORVM, &c. *Patauij apud Impressores Camerales. Anno M. DC. XXVI.*

SYMBOLARVM EPISTOLICARVM Librum: in quo nonnulla ex anti-

Antiquitatis, Iuris ciuilis, & Historiæ penu depromuntur, & illustrantur; multaque Auctorum loca emendantur, & explicantur. *Patauij ex Typographia Ioannes Baptistæ Martini, & Liuij Pasquati. Anno M. DC. XXIIX.* 8.

ET ITERVM *apud Donatum Pasquardum, & socios. M. DC. XXIX.*

ANTIQVISSIMÆ PICTVRÆ, quæ Romæ visitur, Typũ, ad V.N. Cassianum à Puteo, Equitem. *Patauii apud Donatum Pasquardum M. DC. XXX.*

Recognouit, & euulgauit ELOGIA ANACHORETARVM Iacobi Cauaccij, & ijsdem Præfationem elegantissimam adiecit.

Italicè.

ANNOTATIONI, & AGGIVNTE al libro delle Imagini de gli Dei di Vicenzo Cartari. *In Padoua, appresso Pietro Paolo Tozzi nella Stamparia del Pasquati, l'Anno M. DC XXV. & M. DC. XXVI. in* 4.

DELLA CONSECRATIONE delle Vergini. *In Padoua, appresso Pietro Paolo Tozzi M. DC. XXIV in* 4.

GAREGGIAMENTO vicendeuole in lode dell'Illustrissimo Signor Domenico Molino. *In Venetia l'Anno M. DC. XXIV. in* 4.

NOTITIE HISTORICHE sopra la Gierusalemme del Tasso. *In Venetia, appresso Nicolò Misserini l'Anno M. DC. XXV. in* 24. *XXIIX. in* 4.

LE ORIGINI DI PADOVA. *In Padoua appresso Pietro Paolo Tozzi. l'Anno M. DC. XXV. in* 4.

L'ANTENORE. *In Padoua appresso Pietro Paolo Tozzi. l'Anno* 1625.

L'ATTESTATIONE DI GIVLIO PAOLO. *In Padoua nella stamparia di Pietro Paolo Tozzi l'Anno* 1620. *in* 4.

LA PRINCIPESSA delle compositioni sfiorate Riotta. *In Venetia appresso Antonio Pinelli Stampator Ducale. l'Anno* 1625. *in* 4.

LA VITA DI SANTA GIVSTINA VERGINE, ET PROTOMARTIRE PADOVANA. *In Padoua per Giouan Battista Martini, & Liuio Pasquati Stampatori Camerali. l'Anno* 1626. *in* 4.

Habet nondum edita, sed perfecta, & editioni parata.

Variorum carminum Lib. 2.

Symbolarum epistolicarum Lib. 3.

Sacrorum Monumentorum Librum Etrusco idiomate.

Risposta all'Apologia del P. Angelo Portenari, della Libertà de popoli Veneti.

Hæc illius sunt, quibus è re mihi quoque visum, ad indicandam eiusdem præstantiam, adscribere Clarissimorum virorum aliquot iudicia, siue testimonia, quæ ad nos peruenere; & hæc in primis è literis, in quibus ad Illustrissimum Dominicum Molinum datis iidem viri clarissimi Pignorij meminere.

Anni-

Annibal Campegius. Dominico Molino
Senatori Amplissimo S. P. D.

Offendunt me in agris spatiantem postremæ literæ tuæ, seu verius Laurentii Pignorii Symbola, quæ me in Parnassum legentem transtulerunt: usque adeò Musarum amœnitatibus refertæ sunt. Nam quis in eo eruditionem miretur, quin iam eruditionis nomen suum fecerit; ut doctissima eius monumenta testantur. Si duos præterea similes haberet Italia, fasces fortasse vt ingenii, ita eruditionis illi Germania submitteret. Sed quid Te in beatissima Italiæ parte, studiorum, & libertatis præside sperare non licet? Te quidem iam unum respiciunt literæ, te assertorem, & vindicem miratur Italia: ad te ex toto terrarum orbe confugiunt dedita Musis ingenia. Sed ut ad Pignorium redeam, non possum non tibi in præsens testari, quantas illi gratias debeam, quod me obscurum hominem in luce epistolarum suarum collocarit, ut hoc veluti pignus immortalitatis haberem. Id, si quando vsus venerit, eruditissimo viro attesteris oro te per hæc Musarum sacra, ut hoc quoque ipse officio literis meis perfungar, &c.

Ticini ter. Id. Sept. 1628.

Daniel Heinsius Dominico Molino, &c.

A Laurentio Pignorio, Viro verè eximio, & qui priscam illam propriamq; Italorum laudem, siue prosa, siue versu scribit, fortiter it restitutum, literas accepi, ad quas proximè sum responsurus. Quæ Iosephus Scaliger ad Triumuiros amorum olim scripsit, ante mortem auxit, aliquot ab hinc annis Geneuam excudenda misi. Sed cum videam ab iis nihil præter moram expectandam esse, reposcendus nobis erit codex; quem vel Elzeuiro, vel aliis hic excudendum tradam. Si quæ meditata sunt in eam rem doctissimo Pignorio, cum videbitur, transmittat, opera quamprimum dabitur, ut voti fiat compos, &c.

Lugduni Batauorum 13. *April.* 1622.

Io: Meursius Dominico Molino, &c.

Pignorii libellus est egregius; & profectò est vir ille summum omnino Italiæ vestræ ornamentum. A. D. 11. *Maii, Anno* 1624. *Domino Bonifacio, cuius virtutem, & doctrinam, tum affectum in me istum magni facio, salutem officiosam dico, ut & Domino Pignorio, à quo missa mihi salus per literas ad Heinsium nostrum supra modum grata fuit. Amo beneuolentiam viri in his studiis nostris magni, & repono item affectum.*

Gerardus Io. Vossius Dominico Molino, &c.

In calce epistolæ. *Item quando occasio erit summo viro Pignorio, cuius ego omnia & auidè lego, & maximi facio, vti rara eius eruditio meretur.*

Lugd. Batauorum pr. Id. Sept. 1625.

Balthasar Bonifacius Dominico Molino, &c.

Laurentio Pignorio, qui de Elogiis, atque Inscriptionibus luculentum opus

nuper

nuper confecit, &c. VIII. Kl. Sext. Anno 1626.

Gerardus Io: Vossius in lib. 3. de Historicis Latinis p. 727.

Cuius rei indicium debeo Viro clarissimo Laurentio Pignorio.

Paulò post, p. 733.

Hæc omnia manuscripta supersunt Patauii apud clarissimum, & diffusæ reconditæque eruditionis Virum Laurentium Pignorium. p. 734.

Summus vir Laurentius Pignorius p. 738.

Vt ex doctissimo Laurentio Pignorio accepi, p. 745.

Vt didici ex Viro clarissimo Laurentio Pignorio, & infra. p. 746. 747. 818. 819. 820. 822. 823. 824. 827. 828. 830. 838.

Christophorus Forstnerus in dedicatoria Orationis ad Io. Cornelium Ducem Venetum p.4. *Docuit enim nos Laurentius Pignorius vir clarissimus in notitiis historicis.*

Andreas Scotus de bono Silentii p. 203. & in Museo Calceolariano p. 293. 368. 375. 614. *Erant enim varii tunc ut hodie seruorum gradus, ut obseruat Iac. Reuardus, Ausonius Popma, & Laurentius Pignorius,* ex lib. 49. cap. 3. p. 2285.

Ex lib. 55. cap. 1. & passim De Iure Pont. lib. 1. Cap. 25.

Item Barthius Lib. 47. cap. 23. de eruditioribus seruitiis. *Alia apud doctissimos viros Titum Popmam, & Laurentium Pignorium.*

Ex lib. 49. cap. 3. *De Stigmatibus Seruorum, si qua cupis, lege Pignorii Commentarium de Seruis.*

Ex lib. LI. cap. x. de Tympanis.

Tympana veterum cribris fuisse similia ex conspectu ipso eorum apparet, quem exhibuit nobis in admodum eleganti Commentario de Seruis Laurentius Pignorius.

Ex lib. LV. cap. 1. *Titus Popma, & Laurentius Pignorius Commentariis peculiaribus de Seruis, &c.*

Ex lib. 35. cap. 6. *Quem tentare voluit & Laurentius Pignorius, Vir eruditissimus in Com. de Seruis;* & infra, *benè correxit Pignorius.* Meminit pariter Lib. xx. p. 972. & Lib. 43. cap. 27. & Lib. 57. cap. 1. & alibi.

Iacobus Gutherius de Vetere Iure Pont. Lib. 1. cap. 25. sub finem: *Extat mensa Isiaca, quæ in Ducis Mantuani Bibliotheca adseruatur, ex Petri Bembi reliquiis, illustrata pridem perdoctis Pignorii Commentariis.*

Petrus Scriuerius Animaduersionum in epigrammata Martialis lib. 1. p. 9. *Sed quid hodie Scaligero, Lipsio, Casaubono, & Velsero (quantis Di boni viris?) defunctis, tantæ eruditionis, aut spiritus, qui Spartam hanc dignè exornare possit? Posses tu veterane Schote, posses eruditissime Grutere, posses tu Pignori.*

Nicolaus Crassus in vita Andreæ Mauroceni p. 42. *Vt magnos illos*

Sca-

Scaligeros, & Lipsios Italia exteris nationibus non inuideret, Laurentium quoque Pignorium, & Martinum Sandelium Contareno coniunctissimos.

Andreas Maurocenus ex L. Pignorii de Antonio Priolo Venetiarum Principe Elogio Epistol. postrema 246. *Sileant marmora, taceant æra, obmutescant picta, sculpta, cælata monumenta, omni ære, ac marmore firmius, & perennius Pignori doctissime trophæum istud erit abs te sapientissimo, prudentissimo, felicissimo Antonio Priolo Principi erectum, &c.* & in calce. *Salue interim Pignori pignore quolibet carior, ac pretiosior, qui dum aliis immortalitatis specimen impertis, tui memoriam in omnem posteritatem longissimè propagasti.*

Antonius Quærengus in Carm. ad Hieronymum Aleandrum de Laurentii Pignorii commentario in Tabulam Ægyptiacam.

Docta inter monumenta, quæ perenni
Sunt dignissima laude iure censes,
Erudite Aleander, hunc libellum
In omnes celebrem dies futurum,
Quo Laurentius, inclytum Latini
Eloqui decus, abditas vetustis
Sacras Niligenum notas figuris
Pandit mirifica explicatione.
Viuet, quis dubitet? suopte cunctas
Per terras genio aureus libellus.
Verum clarior usque, & usque viuet,
Tua quod merito poli ad supremam
Arcem tollitur approbatione.

In lib. 3. pag. 197.

Fortunius Licetus in lib. de Lucernis. *A Laurentio Pignorio spectabilis eruditionis viro, festiuissimum hoc etiam habui. lib. 2. p. 193.*

Et lib. 3. p. 193. *Post Aldrouandicas, & Corradinas apud Laurentium Pignorium antiquæ rei cultu egregium, duas fictiles vidi Lucernas.*

Io: Thuilius in Præfatione Emblematum Alciati pag. 9.

Idem præstitit in elegantissimis suis Emblematis Hadrianus Iunius, sed in Alciatinis ante me adhuc nullus: nisi quod Pignorius plurimas figuras ex venerandæ Antiquitatis monumentis passim correxit, & feliciter restituit, cui sanè hac in parte multum debemus.

FELIX OSIVS In Castig. in Augustam Historiam Mussati p. 191. *Censet enim is in Itinerario, cuius loci indicium debeo Viro Cl. Laurentio Pignorio rerum antiquarum rariorumque, vt Indici, ita & vindici excellentissimo, apud quem eius Itinerarii Codex extat.*

Et pag. 71. F.

Laurentius Pignorius, sanæ vir fidei, & integer veritatis mysta.

Et p. 14.

Abrahamus Ortelius in Itinerario, quod M S. exstat penes eruditissimum, & amicissimum Laurentium Pignorium.

In Vrbe Aeterna lib. 1. cap. 1.

Adiecit his Antonini Pii numisma Goltius elencho Historiæ primo Adriani, præterea Commodi, &c. & Flaui Prisci Attali, quod aureum mihi recens ostendit vir amicissimus multarum, atque adeo reconditarum rerum notitia perinsignis Laurentius Pignorius.

Et in calce eiusdem capitis.

Nec desunt qui pari fine coniecerint impositam fuisse Turrim Capiti Genii Populi Romani in Flaui Valerii Seueri Nummo, quorum ego coniecturæ plena cera subscriberem, nisi Vir Cl. Pignorius, à quo monumenta propemodum omnia vetera non excussa modo, sed extrita penè sunt, non Turrim, sed Modiolum Serapidis eius in Genii capite collocaret.

Iacobus Philippus Tomasinus in elogijs Illustrium virorum p. 13.

I. *Numisma, quod à Laurentio Pignorio doctissimo, & amicissimo viro obtinuimus &c.*

II. Et infra p. 14. *Quæ in Bibliotheca supra laudati viri eximii Pignorii Antiquitatum omnium studiosissimi cultoris exstant.*

III. Pag. 271. *Huius mihi rei testis est eruditissimus vir Laurentius Pignorius.*

In vita Titi Liuii Patauini.

IV. Pag. 36. *Cui ista non satisfecerint legat is epistolam Laurentii Pignorii. 44. Balthassari Bonifacio scriptam.*

V. Pag. 69. *Quod innuit Pignorius noster.*

VI. Pag. 60. *At ea memoria periit Pignorio teste in suis Originibus Patauinis.*

In Francisco Petrarcha rediuiuo Cap. X.

VII. *Viri Clarissimi Laurentii Pignorii Canonici Taruisini carmina.*

VIII. Cap. XI. *Quod esse cultissimi, & elegantissimi Laurentii Pignorii Canonici Taruisini.* & infra ad domum Arquadianam Francisci Petrarchæ *Laurentii Pignorii viri clarissimi, & Canonici Taruisini carmen.*

IX. Et paulo post. *In Sellam Francisci Petrarchæ carmina Laurentii Pignorii viri clarissimi.*

X. Cap. XV. *Vidit illam non raro Laurentius Pignorius Canonicus Taruisinus.*

XI. In Bibliothecis Patauinis Bibliotheca S. Ioannis in Viridario: *ut expressè testatus est Vir omnium literarum clarissimus Laurentius Pignorius lib. symbolicarum epist. 3.*

XII.

XII. Et in Bibliotheca Fratrum Minorum obseruan tiæ D. Francisci, & D. Vrsulæ, *Suggessit mihi amicissimus noster, & cultissimus Pignorius.*

XIII. In elogio Abbatis Albertini Barisoni. *Pro viro amicissimo, & eruditissimo Laurentio Pignorio contentionis ergo inter utrumque exortæ de patria Iulii Pauli.*

XIV. In elogio Antonii Quærengi. *Laurentio Pign. V C. teste.*

In Athenis nostris Patauinis passim meminimus.

XV. In Annotationibus Poematis Torquati Tassi, cuius est titulus GOFREDO, Etrusco idiomate conscriptis in ea parte. *Dechiarationi delle Historie, &c.* leguntur hæc.

La diuina penna di Monsignor Pignoria ammirata da me in tutti li suoi tratti hà illustrato questa parte del Tasso, che contiene l'Historie, onde le sue NOTITIE come cose sacre le leuerò. intessendole in queste mie dichiarationi come fiori, ò perle, acciò l'opera riceui vaghezza, e splendore.

Nec funeri quæ viuo laus defuit. vnam GOLDASTI Viri inter eruditos summi in sua ad Illustrissimum & Excellentissimum DOMINICVM MOLINVM Epistola subdere visum.

PIGNORII *industriam immortali vita inter mortales dignissimam nunc iacere quis tam alienus ab humanitate est, vt æquo animo sustineat. Nam & eum vixisse, idem mihi Maximilianus noster constanter affirmauit, & tua quidem fide. Sed erramus: non vixit, sed viuit, & cum beatis cælitibus fruitur aura diuinæ contemplationis. Neque enim aliter ut sentiamus, dum ad vixit ingenium, candor, sinceritas, probitas, fides, quæ in scriptis eius elucescunt, mihique aliunde satis cognita, perspectaque fuerunt, permittunt. Sanè ingentem iacturam feci in eius obitu. sed abitu: quo præiuisse eum censeo, vt mox propero pede insequamur. Tam nuper mecum egerat de Opusculis suis tam editis, tum* ἀνεκδότοις *in vnum corpus redigendis, & vt mea comitate, ac ministerio in hisce oris simul imprimantur ad me transmittendis procurandisue. Quid nunc illis fiet? Quin è postremis literis Illustrissimæ Dominationis tuæ effigiem ære expressam cum aliis nonnullis ad me mittere adstipulatus erat. Vtinam sit, cui ambas imagines Molini (inquam) & Pignorii hominum mihi sempiterna memoria colendorum debere agniturus sum? ut quos coram complecti non licet, saltem in vultibus adosculari permittatur, &c.*

LAVRENTII PIGNORII
M V S E V M.

In Iconotheca Laurentii Pignorii laudati ſpectantur multa, eaque præclara videre eſt, quæ paucis hic amplectar.

In ipſa fronte oſtii Muſei occurrunt ſtatim hæc carmina.

Sidera doctrinæ hic fulgent digniſſima cœlo
Quæ placidam illuſtrant non læuo lumine vitam
Selige tu tibi, quæ inſtillent virtutis amorem
Vt ne oculos tantum Pictura oblectet amicos.

IMAGINES VIRORVM CLARISSIMORVM.

Cæſaris Baronii S. R. E. Cardinalis, & Hiſtorici præclariſſimi.

Roberti Bellarmini S.R.E. Cardinalis, & Eccleſiæ propugnatoris acerrimi.

Scipionis Cobellucii S.R.E. Cardinalis.

Illuſtriſſimi, & Excellentiſſimi Dominici Molini Senatoris Veneti, & literatorum Mecœnatis, ſub qua hæc leguntur.

GENIO POTENTI HVMANITATIS, ET TVTELÆ.
Qui
PHOEBÆAS ARTES ALTO CVM PECTORE IVNXIT.

Aloyſii Lollini Epiſcopi Bellunenſis, Philologi eximii.
Guerini Piſonis I.C. præclariſſimi.
Speronis Speronii Philoſophi, ac Oratoris inſignis.
Franciſci Petrarchæ Vatis eminentiſſimi.
Ioannis Vincentii Pinelli.
Guidi Panciroli I. C. excellentiſſimi.
Pauli Aicardi Summi Philoſophi.
Torquati Taſſi Etruſcorum Poetarum decoris.
M. Tullii Ciceronis.
Bernardini Scardeonii Canonici, & Hiſtorici accuratiſſimi.
Aloyſii Corradini I. C. & cauſarum actoris ſtrenui.
Euerardi Vorſtii, Medici peritiſſimi.
Edmundi Brutzii.
Onufrii Panuinii.
Valerii Belli Sculptoris gemmarum nobiliſſimi.
Honorii Belli Medici.
Lauræ Franciſci Petrarchæ Amaſiæ.

Iſotæ

Isotæ Nogarolæ.
Angelæ Nogarolæ.
Cassandræ Fidelis.
Lucretiæ Borromeæ.
} Mulierum eruditissimarum.

Antonii Querenghi Poetæ celebratissimi.

Quibus accedunt Phœnix propriis coloribus, & germana figura delineatus ex Pignorii obseruationibus in veteres auctores, & tabulæ pictorum celebrium.

Capita aliquot Virorum insignium e marmore operis antiqui.

STATVÆ.

Romæ bellatricis Deæ exserto brachio.

Harpocratis quæ spectatur in lib. Imag. Deorum p. 335. & 553.

Mercurii.

Æsculapii, quæ cernitur in lib. symbol. epist. XIII. p. 48.

Palladis.

Apollinis inter Deorum Imagines conspicitur p. 592.

Serapidis, siue Priapi.

Pocillatorum, e ministerio antiquo, quæ expressa cernuntur in lib. de Seruis p. 75. 76. 77. 78.

Equitis armati.

Variorum Virorum, Mulierum, e donariis templi apud Hadriam, quos intuemur in lib. de Originibus Pat. cap. XI. p. 61. in quibus elucet habitus incolarum vetustissimorum, siue Phryges aduenæ illi fuerint, siue e Tuscia coloni.

NVMI, ET NVMISMATA.

Hæc carmina inscripta capsulæ leguntur, in qua disposita sunt veterum Cæsarum numismata.

Cæsareos Proceres, in quorum præmia cessit
Res Romana olim, spectandos arcula promet.
Tu sapiens animo atque oculis spectator adesto,
Et cum de tanto hæc fastu vix frustula restent,
Assuesce humanis minimum confidere rebus,
Inuida quas volucri Rhamnusia turbine versat.

Veteres argentei numi, & ærei gentium Romanarum cum Regibus Romulo, Numa, Anco Martio, &c.

Ad hæc totius Græciæ, qua continentis, qua Insularum Numismata, & Africana, & Hispanica, Hebrea, & Barbara nonnulla Græciæ totius. Hæc spectantur in Mensa Isiaca p. 15. & epist. XII.

Barbara in ſymbol. epiſt. x11. p. 43. & epiſt. 23. p. 84. & 86.

Cæſarum Imagines non deſiderantur ex ære, ex argento, & aliquot ex auro pulcherrimæ.

Sigilla ærea quamplurima, & eorum pariter eiuſdem ſeculi non minima congeries, in quibus nominum propriorum, familiarum, ſtemmatum, ciuilium munerum, multa obliterata in lucem reuocantur.

Numiſmata Cæſarum poſteriorum, in quibus præclara aliquot ad res Chriſtianas pertinentia.

Nummuli aurei Regum Gallicorum, iique rariſſimi.

Monetarum nou--antiquarum aceruus.

Numi plumbei, qui ſpectantur in lib. de Seruis p. 129.

Artificii recentioris ſpectantur Imagines à Io. Cauino clariſſimo noſtrate cælatore expreſſæ; tum Auguſtorum, & Auguſtarum, tum Illuſtrium Virorum, qui patrum noſtrorum æuo floruerunt, Pontificum aliquot, Cardinalium, & Ducum vultus ſpectantur.

SVPELLEX ANTIQVARIA.

Æris graues partes in Symbol. ſpectantur epiſtol. 11. p. 13.

Modulus exactiſſimi pedis antiqui.

Pondera Vnciæ, & legitima Romana, & quædam Conſtantipolitana, & æui recentioris.

Stylus	quæ expreſſa	p. 118.
Teſſera	cernuntur	p. 162. 164.
Talus	in lib.	p. 82.
Armillæ	de Seruis.	p. 149.

Murenulæ.

Acus Crinales.

Securis anceps ſpectatur in Antenore cap. 6.

Plumbatæ.

Iaculum, quod intuemur in vita Antenoris c. 6. p. 20.

Claues	quæ videnda	p. 113.
Lenticula	ſe	p. 46.
Calculi	offerunt in lib. de Seru.	p. 134.
Fibulæ		p. 82. 83.

Annuli.

Lychni, qui expreſſi videntur in lib. Fortunii Licetti de Lucernis antiquorum.

Amuletum, vt in menſa Iſiaca p. 17.

Papyri vetuſtiſſimæ ſcriptæ notis Longobardicis duo grandiora fragmenta.

Seg-

Segmenta vestium cum oris purpureis antiquis.

Conchyliorum variæ species, in quibus multa lapidea naturæ lusu.

Gemmæ annulares insignes non paucæ, siue ex promiscuo signandi usu, siue ex mysterijs Ægyptiorum, & veterum hæreticorum.

Lapilli, & Gemmæ.

Alectorius.

Smaragdus è fodina.

Iaspis sanguinem sistens.

Stauros lithos.

Crystallorum nascentium congeries.

Vascula pretiosa, ex argilla Melitensi.

Tabellæ æneæ, quæ typos exhibent pugnarum bacchanalium.

Tabellarum, & historiarum magnus numerus, inter quæ eminent Pisani pictoris, & statuarij maxima toreumata, quæ vocamus Italicè *Medaglioni*.

Alberti Dureri typus plumbeus exhibens Imaginem muliebrem artificii singularis.

Exotica non pauca veluti legumina ex India.

Chartæ, & Sericum e regione Sinarum.

Succinum rude, & similia.

Et ut uno verbo dicam Amphitheatridium artis, & naturæ vnico conclaui concluditur.

BIBLIO-

BIBLIOTHECA
LAVRENTII PIGNORII.
Pro foribus.

Quisquis amas miseræ duxisse obliuia vitæ
Accede, & latebris propera te te abdere nostris,
Hic tibi quotquot habet natura arcana recludet,
Imbuet atque auidum monitis sapientia pectus.

Exstant inibi hi calamo exarati Codices
LATINI.

1. Titi Liuij prima Decas.
2. Horatii Carmina scripta characteribus Longobardicis ex munere Cl. Viri Nicolai Grassi S. C.
3. Ouidii Metamorphosis ex munere Cl. Viri Ioannis Bonifacii Historiarum scriptoris.
4. Virgilii Bucolica cum notis, qui Codex fuit primum Bernardi Bembi, deinde Petri Bembi Cardinalis.
5. Eiusdem libri Aeneidos, item cum glossis; qui fuerunt Modesti Polentoni Sicconis filii, & Petri Bembi Cardinalis.
6. Vita Virgilii auctore Seruio Honorato Grammatico.
7. Ciceronis Topica cum Commentario Boetii.
8. Boetius de consolatione Philosophiæ.
9. Vitruuius de re ædificatoria.
10. Pomponius Mela.
11. Apicii Cœlii Epimeles.
12. Fragmenta Asconii Pediani,& C.Valerii Flacci ex editione Poggii.
13. Prudentii Diptychion.
14. Sortes Apostolorum,& Commodianus auctor antiquissimus à Iacobo Sirmundo eruditissimo Theologo manu propria descripta, & dono data.
15. Notitia Vrbium Variarum incerti auctoris ex Isidoro,& aliis.
16. Ioannis de Rauenna opera.
17. Epistolæ Petri de Vineis, & aliorum, e quibus aliquot transtulit in sua vetera monumenta Vir. Cl. Sebastianus Tengnagel edita Ingolstadii anno M.DC.XII.
18. Summa artis vulgaris dictaminis auctore Antonio de Tempo Iu-

dice

dice Patauino. exemplaria duo.

19. Clarorum virorum epistolæ ex munere amicissimi viri Hieronymi Aleandri.

20. Iesuida. & carmina Hieronymi de Vallibus Patauini.

21. Capitula de Amore, & dilectione Dei, & proximi, Albertini Iudicis Brixiensis.

22. Clarissimi viri Guarini Veronensis ad Ludouicum de Gonzaga illustrem Mantuæ Marchionem de Diphthongis compendiolum, cum Valerio Probo de notis Antiquorum, & Aldo Manutio ad Christophorum Fulginantem de Diphthongis Græcis.

23. Andreæ Nauageri Carmina.

24. Capitula Mineralium.

25. Vita Senecæ autore Francisco Petrarcha.

26. Historiæ Latinæ scriptores cum Censura Caroli Sigonii.

27. Commentaria in Persium, & Iuuenalem.

28. Albertini Mussati Eccerrinis.

29. Francisci Barbari de re vxoria.

30. Ioannis Iouiani Pontani de Fortuna ex autographia P. Bembi.

31. Inscriptiones antiquæ Vrbis, & agri Brixiæ.

32. Francisci Pamphili Sancto-Seuerinatis Picœni Fragmentum.

33. Pomponii Læti autographum in Quintilianum, Martialem, & alia eiusdem.

34. De machinis haustoriis incerti auctoris fragmentum.

35. Ludouici Lalarelli de apparatu hastiludii Patauini fragmentum.

36. Oratio Io. Bapt. de Adrianis ad Ducem Augustinum Barbadicum.

37. Statii Thebaides.

38. Logica Pauli Pergulẽsis, cuius apud Pignoriũ imago ectypa visitur.

99. Dantis Tertii Aligeri Panegyricus ad Franciscum Diedum Veronæ Prætorem.

40 Matthei Palmerii Chronica.

41. Tranquilli Molossi Cremonensis carmina.

42. Bartholomæi Fusci Leonici Veneti de Thomeis Carmina.

43. Publii Augusti Gratiani Vtinensis Odarum, seu Hymnorum liber, cuius Imaginem in Icono-theca Pignorius adseruat.

44. Farrago Carminum, Orationum, Epistolarum nou-antiquarum.

45. Capitulare Ecclesiæ S. Marci auctore Nicolao Morauio.

46. Vita Beatæ Eustochii.

47. Prouinciale Romanum.

48. Series Episcoporum Patauinorum.

49. Ioannis Sancto-Martini Medici Vicentini de Vinorũ cõmixtione.

50. Ia-

30. Iacobi Cuiacii dissertatio in Titulum de Pactis.

Præterea habet multos Codices impressos, notatos ad marginem manu doctissimorum virorum. Ad hæc

Volumen Epistolarum variarum Autographum.

A. Matthioli.

C. Clusii.

R. Dodonei.

G. Bauhini.

Torquati Tassi, &c.

Item Opera Ciceronis duobus Tom. ex Bibliotheca Caroli Quinti Imp.

CODICES GRÆCI.

1. Glossarium.
2. Homeri Batrachomyomachia.
3. Orphæi Hymni.
4. Aristotelis Rhetorica.

LINGVIS VERNACVLIS Scripti.

1. Le Origine delli Longobardi.
2. Croniche della Città di Parma.
3. Cronica di Este.
4. Cronica di Frate Martino.
5. Le inuentioni antiche, & moderne di Giulio Pancirolo.
6. Fragmento d'Historia di Papa Alessandro donato dall'Eccellentissimo Signor Gio: Bonifatio con figure antiche.
7. Compendio delle Nauigazioni del Rhamusio, & altre cose.
8. Di Leon Battista Alberti inuentioni diuerse.
9. Viaggio di S. Carlo alla Santa Sindone, & Inuentione del Corpo di S. Stefano Protomartire.
10. Varie memorie della Religione Francescana.
11. Delle cose auuenute nella Creatione del Sereniss. Principe Donato.
12. Tesoretto di Brunetto Latini.
13. Theseide del Boccaccio.
14. Regola, & modo per fare li Horologi da Sole.
15. Marco Antonio Soranzo delle Cifre.
16. Arte del Nauigare in lingua Portughese.
17. Regole di Monache.

At fluxa, & caduca nimis hæc nostra. Adeò verum Tragici illud.

Vbique mors est. Optimè hoc cauit Deus,
Eripere vitam nemo non homini potest,

At

At nemo mortem.

Typographo Io. Baptistæ Martino Museum hoc cum Bibliotheca nostra iam excudendum destinaram. Verum serpente Patauii contagio, nobis insperatis ille vita excedit. Malo in dies sine delectu in quosuis sæuiente, x. Iunij in extremos Colles Euganeos CORTELLATAM secedo. Loci amœnitatem vix oculis hauseram, en ferales literas, quæ Clarissimi Pignorii nostri obitum nunciantes mihi lacrimas extorserunt, simulque affectus extremum Pietatis officium elicuit piis precibus & solemni Parentalium ritu mitigans doloris acerbitatem. Quod ne lateret posteros, Viro amicissimo cum Nepotibus eodem fato abreptis monumentum hocce supra Aulæ ostium erexi, vt suæ conditionis memores Aduenæ tanti Viri obitum lugeant.

LAVRENTIO PIGNORIO
MVSARVM CORCVLO
FRANCISCO, ET ANTONIO
NEPOTIBVS,
EX PESTE PEREMPTIS.
IAC. PHIL. TOMASINVS
HANC GRATI ANIMI MEMORIAM
C. P.

Tu verò Illustrissime, & Excellentissime MOLINE literatorum Mecœnas, præclarum adeò PIGNORIO nostro Monumentum statuisti, vt iam non peste sublatus tumulo lateat, sed in suæ domus fastigio sub porticu D. Laurentij veluti rediuiuus ingenij maiestate nunquam interiturus digno emineat Encomio inter tuarum Charitum oblectamenta mortalitatis legibus exemptus. Factum verè splendidum, ob quod meritò salutaris Serenifs. Reip. Venetæ decus, rei literariæ Alcides, Virtutum Vbertas, Phœbi amor, Musarum delicium, Eruditorum præsidium ac numen.

D.O.M.

D. O. M.

LAVRENTIO PIGNORIO

ALTERI HVIVSCE ECCLESIÆ PRIMVM PAROCHO

DEINDE TARVISII CANONICO

PIETATE AC MORVM SANCTITATE
SPECTATISSIMO

VERO CANDORIS ET PVDORIS EXEMPLO

LITERARVM OMNIVM

CVM GRAVIORVM TVM POLITIORVM
PERITISSIMO

PENITIORIS ANTIQVITATIS NON MINVS
CERTO QVAM CVRIOSO

INDAGATORI

PATRIÆ AMICORVM ET SVI IPSIVS MEMORIÆ

LVCVLENTISSIMIS SCRIPTIONIBVS
PROPAGATORI

MVSARVM DENIQVE ET GRATIARVM
CORCVLO ET OCELLO

DOMINICVS MOLINVS
SEN. VEN.

AMICO AC HOSPITI CARISSIMO ET IVCVNDISS. P.

OB. ANN. cIↄ. Iↄc. XXXI. ID IB. IVNII

VIXIT ANN. LIX. MENS. VIII.

LAVRENTII PIGNORIJ PAT. DE SERVIS COMMENTARIVS.

CAPUT I.

De nomine origine, & antiquitate seruorum, & mancipiorum.

Etustissimum Servitii nomen esse, & à Noe usq; temporibus deductum, sacra Biblia [a] testantur: *maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis*. Expressit autem eleganter [b] Alcimus Auitus:

a Gen. 9. Aug de Ciui. Dei lib. 19. cap. 5.
b Lib. 4.

— primum inde repertum
Seruitij nomen: cuncti nam semine ab uno
Prodijmus, patremque omnis sibi vendicat unum
Posteritas: deque ingenuo mala crimina seruum
Efficiunt —

Et hoc ab ipso Noe totum effluxisse, ut canit Alcimus, argumento est celebris deinceps facta mentio seruorum, ut in illa [c] Abram subitaria copiarum domesticarum recensione, ad fratrem è captiuitate eximendum in præscripto [d] circumcisionis & impleto ritu, & [e] alibi; ubi ancillarum, vernarum, emptitiorumq; memoria extat. Ad nomen quod attinet, [f] SERVI ex eo appellati sunt à nostris, quod Imperatores captiuos vendere, & per hoc

c Gen. ca. 14
d Cap. 17.
e Cap. 20. & 22.
f L. 4. de sta hom.

seruare, nec occidere solent. MANCIPIA verò dicta sunt, quod ab hostibus manu capiuntur.[g] Eamdem Etymi vim latiore aliquanto verborum ambitu circum scripsit antiquus nescio quis Iuris [a] studiosus, qui *in hostibus captis, & in seruitutem redactis* scribit *esse obseruatum, quod utile erat & benignum. Eos* enim *seruari, & non occidi benignitatis esse, seruire utilitatis; occidi neutrius*. Ita sane Latini, alij alia; quæ nos transiliemus, ne Lector in ipso pene limine hæreat. Captiuitas sane nouitium inuentum non fuit. siquidem effluxit ab ipso usque Nemrod. Quæ enim leguntur in Genesi; *porrò Chus genuit Nemrod: ipse cœpit esse potens in terra, & erat robustus* [b] *venator coram Domino*; illa interpretatur D. [c] Augustinus de oppressione, & captiuitate intelligi. [d] Ioannes Saresberiensis apertè: *traditur hic* (Nemrod) *in tantam elationis erupisse vecordiam, ut non vereretur iura temerare natura, cum consortes conditionis & generis, quos ingenuos illa creauerat, hic addiceret seruituti*. Non improbat hanc sententiam [e] Pererius, quam etiam tutatur [f] Conr. Rittershusius. Et hoc profecto non dedecebat idololatriæ repertorem, & Politicorum patrem.[g] Alij autem Nino attribuunt, qui primus intulit bella finitimis, ut facile fuerit Semiramidi eius uxori metalla primum inuenire, & captiuis eorum tractationem mandare, ut scribit Suidas. Duplici autem iure aliquis servus fiebat; [h] ciuili, quando maior viginti annis prӕcij participandi causa se venire patiebatur; gentium, quando ab hostibus quis capiebatur, aut ex ancilla nascebatur. Dominatio enim ex gentium iure introducta est, inquit [i] Iurisconsultus, quod & [k] Luctatio Placido visum est ad illa Statij:

g Epitom. Iur. ciu.
a Epitome iur. ciu. ex edit. Paris. 1599.
b Gen. c. 10.
c Lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 4.
d Lib. 1. Policrat. cap. 4.
e Lib. 15. in Genes.
f Schot. ad Oppian.
g Iustinus & Orosius.
h L. 5. de stat. hom.
i L. 64. de cond. ind.
k Lib. 5. Theb.

Ne

Ne tristes Dominos, orbamque inimica reuisam
Eurydicen ——

Naturâ enim seruum esse quempiam [a] paucis visum est omnino. Iuris ciuilis capita ampliauit maximus Imperator [b] Constantinus, qui sanciuit, Libertos homines ingratos recidere in Seruitutē, quā euasissent; [c] Claudium imitatus. quod & [d] Nerone imperante agitatum est. Imo & in patriam ingrati, qui olim militiam detrectabant, ad dilectum non respondentes, ut proditores Libertatis, in Seruitutem [e] redigebātur. Et horum auctariorum alia quidem (ut vidimus) culpæ, & noxæ imputanda sunt, alia egestati, & pietati. Cōstituit enim idem [f] Constantinus, licere patribus, filios inopiæ causa distrahere; iure nimirum antiquissimæ â Romulo inuectę patrię potestatis, cuius meminerunt [g] Dionysius Halicarnassęus, [h] Cicero, [i] Dion Chrysostomus, & alij. Hi tamen precium, aut vicarium offerendo, [k] vindicabantur in Libertatem; quā compensationē sustulit [l] Valentinianus Imperator, quod seruitium (diceret) ingenui, etiam minimi temporis spatio, remunerationi pręcij facere satis. Et idem ius videtur fuisse obseruatum in [m] expositis libris, quo θρεπτοὺς appellabant eorū enim Liberis, quos maximā habendā rationē respondit Imperator [n] Traianus. At cum anno [o] Domini CDXLVII fames uniuersam Europam vexaret, Italici homines filios, & parentes vendiderunt, quos [p] Placidius Valentinianus redimi pręcepit sub quintę adiectione. Quibus tamen optimorum Imperatorum sanctionibus malę huic mercaturę obuiam penitus itum nōn est, cum in [q] Lucanis, conuentu Leucotheæ, natali D. Cypriani, a parentibus liberi passim distraherentur.

a Aristot. lib. 1. Politicor. cap. 3. & 4.
b L. 11. c. de libert. & eor. libe.
c Sueton. c. 25
d Tacitus lib. 13 Annal.
e L. 4. de re milit.
f L. 11. c. de pa qui fit. distr.
g lib. 1.
h lib. 1. de Oratore.
i Oratione 15.
k Eadem L. 15.
l L. unic. c. Theod. eod.
m Apud Bithynos.
n Plin. lib. 10 ep 71.
o Marcellinus
p Nouell. 11. Valent.
q Cassiodoru lib. 10 Variar

CAPVT II.

De iniqua conditione & supplicijs seruorum.

SERVITVTIS autem conditio iniquior fuit, quàm ratio humanitatis seruo, & domino communis exigeret. *Est autē infima conditio, & fortuna seruorum* inquit [a] Cicero. *caput enim seruile* ait [b] Paulus, *nullum ius habet, caret nomine, censu, tribu.* [c] Fabius Maior de addicto, cuius manumissio erat cōtrouersa; *ante omnia Seruus hic habet nomen, est in censu, est in tribus; quorum nihil (ut opinor) deprehendi in seruo potest.* A militia præterea [d] arcebantur, & quidem propositâ capitali pœnâ. [e] Marcianus, *ab omni militia serui prohibentur: alioqui capite puniuntur.* [f] Traianus Imperator de seruis inter tyrones repertis: *lecti si sunt, inquisitor peccauit, si vicarij dati, penes eos culpa est, qui dederunt, si ipsi cum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animaduertendum in illos erit.* Ex hoc adeò receptum fuit, ut cum ex inopia liberorum capitum, Imperatores ad ultimum prope desperatæ Reipublicæ auxilium adigerentur, tunc nō legerent in militiam seruos, nisi [g] liberos factos. Nunc ex his, quæ diximus, intelligi dabitur, quid sibi vellet Plinius, cum se confectū scribit infirmitatibus, & mortibus suorum, illud solatij habere, quod permitteret seruis quoque quasi [h] testamenta facere, eaque ut legitima custodiret. Quasi testamēta appellat ea, quæ Ius ciuile testamenta esse nolebat. Qua ratione [i] Ulpianus seruam seruo quasi dotem dare scripsit; [k] Paulus peculium serui quasi patrimonium; serui contubernalem, vernæ filij [l] quasi nouercam appellauit. DOMINIVM verò in ipsos tum summi iuris, tum summæ iniuriæ erat. Pecudum enim potius, quàm homi-

a lib. 1. offic.
b L. 3. de cap. dimin.
c Declam. 311.
d Seruius lib. 9. Aen.
e L. 11. de re milit.
f apud Plin. Ep. 39. lib. 10.
g Liuius lib. 22.
h lib. 8. ep. 16.
i L. 40. de Iur. Lat.
k L. 48. in fi. de peculio.
l L. 14 de ritu nupt. ibid. quasi nurus & quasi socrus.

hominum numero censebantur [m] Caius: *ut igitur apparet, seruis nostris exequat quadrupedes, quæ pecudum numero sunt.* [n] Seneca; *allia interim crudelia, & inhumana prætereo, quod nec tamquam hominibus quidem, sed tamquam iumentis abutimur*. Et, *nolo in ingentem me locum immittere, & de usu seruorum disputare, in quos superbissimi, crudelissimi, & contumeliosissimi sumus.* Ideo rectè excepit [a] Cicero: *servus est nemo (qui modo tolerabili conditione sit seruitutis.)* fuerunt enim qui intolerandâ erant conditione, etiamsi ad Legis Æliæ Sentiæ capite Cicero minimè respexisset. Cibum enim adurere, mensam euertere, dicto tardius audientem fuisse, cruce, aut flagellis ad minus [b] expiabantur dixisses, omnes penitus dominos professos fuisse Stoicam sectam, adeò illius altè insederat, omnia seruorum peccata æqualia esse. Quo factum est, ut serui nuper empti non quęrerent an superstitiosum, vel inuidum, sed an iracundum herum nacti essent. [c] Seneca: *quid est quare ego serui mei hilarius responsum, & contumaciorem vultum, & non peruenientem usque ad me murmurationem flagellis & compedibus expiem?* [d] Petrus Chrysologus suauissimus, & eruditissimus Tractator, verissimo epiphonemate sententiam concludit: *Quidquid dominus indebitè, iracundè, libens, nolens, oblitus, cogitans, sciens, nescius, circa servum fecerit, iudicium, iustitia, lex est. imperantis ira subdito ius est, & ad libitum domini vocem non habet conditio Seruitutis.* Et has seruiles delicias tangit eleganter Geta[e] Terentianus:

— herus si redierit,
Molendũ usq; in pistrino, vapulandũ habendæ cõpedes,
Opus ruri faciundum —

ubi hęc Donatus: *facetè enumerat seruus uniuersa suppli-*

[m] L. 11. ad L. Aquill.
[n] Ep. 47.
[a] 4. Catilin.
[b] Plut. de ira cohib.
[c] lib. 3. de ira, cap. 28.
[d] Serm. 141.
[e] Phorm. Act. II. Sc. I.

plicia suæ conditionis, excepta cruce & furca, quarum pœnã verbis extenuare non potuit. Et ex horũ suppliciorũ frequentia honoraria illa manarunt seruorum epitheta, Furciferi, Mastigiæ, Flagrionis, Verberonis, & Cruciarij. Ab hoc eodem capite est Domitij [a] Vlpiani sententia, *licere seruis naturaliter in suum corpus sæuire.* Quam bonus censor, justitiæque sacerdos, ad liberos etiam homines transtulit [b] aliquando: ut hic obiter animaduertere liceat, quantopere ius humanum diuini iuris lumine destitutum, cœcutiret. discussit sanè aliquoties natura caliginem hanc: ita ut [c] Paulus viderit, *difficile dignosci posse liberum hominem à seruo:* at hoc non diu mansit, siquidẽ pleriq; ita sentiebant, ut illa apud [d] Iuvenalem garrit:

O demens, ita seruus homo est!

Quod nequis Satyricè dictũ putet, audiat L. [e] Florum: *enimverò seruilium armorum dedecus feras. nam & ipsi per fortunam in omnia obnoxij, tamen quasi secundum hominum genus.* Quæ si apud politos, & humanitatem professos obtinuerunt, quid mirum à rudioribus fuisse recepta? Leges [f] Ripuariorum: *quod si servus servum, ictu uno, vel duobus, seu tribus percusserit, nihil est, sed tamen propter pacis studium tremissem, idest, quattuor denarios componat.* Non igitur mirandum est, si [g] Ulpianus seruitutem morti adsimilauerit. Et olim quidem potestas dominica necem ipsam seruorum complectebatur. [h] Caius; *nam apud omnes peræquè gentes animaduertere possumus, dominis in seruos vitæ necisque potestatem fuisse.* Et profectò, sanguinarium hoc ius notauerunt apud Germanos [i] Tacitus, apud Persas [k] Ammianus. Et huius sanè iuris illa fuit vis, ut [l] Hadrianus Imperator *seruos à dominis vetuerit occidi, eos-*

que

[a] L. 10. de pecul.
[b] l. 11. de his qui not. inf.
[c] L. 5. de cõt. empt.
[d] Sat. 6.
[e] lib. 3. Histor. cap. 20.
[f] Tit. 23.
[g] l. 18. de cõd. & dem.
[h] L. 1 de his qui sui, vel alie. sunt iur.
[i] De mor: Ger.
[k] lib. 23.
[l] Spartianus.

que iusserit damnari per Iudices, si digni essent, Quod & [a] Antonino Pio Hadriani successori placuit.[b] Cõstantinus autem, sub cuius humano imperio immanitatem olim exuit orbis Romanus, rescripsit, *reum homicidij fore, qui servum, barbarorum sæuitiam imitatus, in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere*. Egregiê quidem Constantinus. At neque ideò domini ius sibi suum eripi passi sunt. [c] Saluianus: *homicidia quoque in seruis rara sunt, terrore, ac metu mortis. in diuitibus assidua, spe ac fiducia impunitatis, nisi forte iniqui sumus, hoc, quod diuites faciunt ad peccatum referendo: quia illi, cum occidunt servulos suos, ius putant esse non crimen*. Lenioribus autem animaduersionibus frequenter domini utebantur. [d] Iuvenalis,

—— *hic frangit ferulas, rubet ille flagello,*

Hic scutica —— —— Baltea verò, quæ vocat * Iuuenalis, Lora interpretatur Scholiastes antiquus. Quam utique operam nauasse conseruos argumento sunt [e] LORARII, qui apud Plautum catenas, & vincula inijciunt vinciendis. Imò & cõserui apud Apuleium, [f] Myrmecen vinciunt; & Sollicitudo [g] Tristitiesque Veneris ancillæ, Psychen misellam flagellis affligunt, & cæteris tormentis excruciant. Et quidem flagella in peculio seruorum erant. Imò & ad Libertos pertinebant aliquando, iniurio tamen iure. [h] Ulpianus: *nam interdum etiam ex causa famosa, ut Pædius putat, permitere debet patronum in ius vocari à Liberto, si eum grauissima iniuria affecit, vel flagellis fortè cæcidit*. Neque verò mitiores fuerunt in seruos magistratus, quàm domini. [i] Hermogenianus: *& serui quidem flagellis cæsi dominis restituntur, liberi verò, humilioris quidem loci, fustibus subijciuntur: cæteri autem vel exilio temporali, vel interdictione rei certæ*

coer-

a L. 1. & 2. de his qui sui vel alie. sunt iur.
b L. un c. de emend. ser.
c de Gubern. lib. 4.
d Sat. 6.
* Sat. 9.
e lib. 10. cap. 3. Gellius.
f lib. 9. Meta.
g li. 6. Met.
h L. 10. de in ius voc. & L. 7. de iniur.
i L. ult. de in iur. & fam. lib.

centur. Recensuit autem [a] Aristophanes catalogum seruilium aliquot tormentorum. *Extensionem videlicet in tabula, suspensionem, scuticam e pelle histricis, verbera, torturam, aceti in nares infusionem, & laterum impositionem.* ubi notat Scholiastes, Liberos porri, & gythij caule cædi consueuisse. huius verò loci indicium debeo VINCENTIO CONTARENO, qui splendorem humaniorum litterarum, quas profitetur publicè, humanissimis moribus pene obruit. Huic eidem dominicæ licentiæ adscribamus necesse est enarrationem illam Donati Grammatici ad [b] Terentianam parœmiam.

— *at enim in me isthæc cudetur faba.*

quosdam videlicet consueuisse, *malè coctam fabam, & quæ non maduerit, supra caput coqui saxo comminuere.* Item supplicium [c] villici, quem dominus melle perlitum, formicis cruciandum obiecit. Ab huiusmodi sæuis, & sanguinarijs hominibus, *qui [d] fame, verberibus, & acerbo dominatu familiam suam vexarent, ne oblata recipiat Episcopus*, seriò admonet Clemens Constitutionum Apostolicarum lib. 4. Quod utique monitum pernecessarium tunc temporis visum est, cum domini non raro adeò asperi, & immites inuenirentur, ut *macelli specie* (utar [e] Capitolini verbis) *domus eorum cruentarentur sanguine vernularum.* Nota est immanitas [f] Vedij Pollionis, quam Augusto festiuo talione contudit. Verè demum [g] Iuuenalis:

— *hic frangit ferulas, rubet ille flagello,*
Hic scutica. sunt quæ tortoribus annua præstant.
Verberat, atque obiter faciem linit; audit amicas,
Aut latum pictæ vestis considerat aurum;
Et cædit: longi relegit transuersa diurni;

Et

[a] Βάτραχ.
[b] Eunucho.
[c] Appul. lib. 8. Met.
[d] ex hoc capite gulam & furta seruorum excusat Saluianus lib. 4.
[e] Macrino.
[f] Lib. 3 de ira cap. 40. Seneca. Idem de clem. cap. 18.
[g] Satyra 6.

Et cedit, donec lassis cædentibus, exi
Intonet horrendum, iam cognitione peracta:
Præfectura domus Sicula non mitior aula.

Et huius carnificinæ scænam repręsentat nobis non obscurè [a] Galenus, apud quem legimus, *famulos tum calcibus appetitos, tum graphijs compunctos: eisdem confractos dentes, oculos stylo, & calamo erutos; eosdem gladio percussos, [b] ancillas morsu dominarum cruentas.* Imò quidquid tætrum, sævum, horribile in Christianos olim excogitatum, & exercitum est, illud omne (ut ego quidem censeo) à servis ad illos transiuit. Idem enim [c] Galenos alibi scribit, *dominos fugitiuorum crura adurere, cædere, lacerare: furum manus: edacium ventrem; garrulorum linguam torquere consueuisse.* Jam verò colaphi, & alapæ præ his fuerunt nugæ meræ. Quæ tamen & ad nostros martyres pertinuerunt.

a de dignosc. cur an. morb. cap. 4.
b cap. 8.
c Lib. 6. de Decr. Hipp. & Plat.

CAPUT III.

De inquisitione, asylo, stigmatibus, & pœnis Fugitiuorum.

ET hęc inclementia in FVGITIVOS præsertim eminuit, quos per amicos, vel per fugitiuarios conquisitos, stigmatibus notatos, vel trudebant in custodiam publicam ad tempus, vel in pistrinum, vel interficiebant. [d] Cicero: *cum eum fugitivum postea esse ex Æsopi litteris cognosset, hominem comprehendit, & in custodiam Ephesi tradidit; sed in publicam vel in pistrinum, nō satis ex litteris eius intelligere potuimus.* De FVGITIVARIIS [e] Florus præter alios; *itaque qui per Fugitiuarios retrahi debuissent, Prætorios duces profugos prælio, ipsi sequebantur.* Pistrini elegans descriptio legitur apud [f] Appuleium: *ibi complurium iumentorum multiiuj circuitus intorquebant molas ambage*

d lib. 1. Epist. ad Q. Fr.
e lib. 3. Histor cap. 19.
f lib. 9. Metam.

 varia;

varia; nec die tantum, verum perpeti etiam nocte prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant peruigilem farinam. At quales pistrini habitatores? pergit idem auctor; *homunculi vicibus liuedinis totam cutem depicti, dorsumq; plagosum scissili centunculo magis inumbrati, quàm obtecti; nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem iniecti, cuncti tamen sic tunicati, ut essent per panulos manifesti frontes litterati, & capillum semirasi, & pedes annullati*. Quod si latitarent fugitiui PRAECONIO illos indagabant. [a] Petronius: *intrat stabulum Præco cum seruo publico, aliaq; sanè modica frequentia; facemq; fumosam magis, quàm lucidã quassans hæc proclamauit. Puer in balneo paulò ante aberrauit, annorum circa sexdecim, crispus, mollis, formosus; nomine Gyton. si quis eum reddere, aut commonstrare voluerit, accipiet nummos mille*. [b] Lucianus, & alij eadem habent. Quidam etiam inquirebant Libello proposito. [c] Curius Fortunatianus; *cuius servus fugerat, Libello proposito, vel per Præconem nuncians dixit, daturum se -x- ∞ ei, qui ad se servum perduxisset*. LIBELLI speciem exprimunt auctores proximè citati, & [d] Propertius egregiè.

Quas si quis mihi rettulerit donabitur auro.
Quis pro diuitijs ligna retenta velit?
I puer, & citus hæc aliqua propone columna.
Et dominum Exquilijs scribe habitare tuum.

Huc pertinent verba [e] Juliani J. C. *Solent qui nouerunt seruos fugitiuos alicubi celari, indicare eos dominis, ubi celentur. quæ res non facit eos fures. solent etiam mercedem huius rei accipere, & sic indicare*. Porrò Libellus γραμμάτιον [f] Luciano est. At eousque progressa est dominorum sæuitia, & procliuis seruorum fuga, donec ad publica sacra populi Romani perueniret. [g] Plinius: *Vestales nostras hodie credimus, nondum*

[b] in fugitiuis & amore fugit.
[c] lib 1. Art. Rh. Shol.
[d] lib. 3. El. 22
[e] l. 16 de præscr. ver.
[f] in Demonacte.
[g] lib. 18. c. 2.

dum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in licio precationis. (ita enim ibi videtur legendum.) Hoc ut verum fuerit, homines tamen Vesta valentiores, non carmina modò, sed & custodias euadebant, quod ut publicè perniciosum, publico etiam iure coercitum est. [a] Ulpianus. *Senatus censuit ne fugitiui admittantur in saltus, neue protegantur à villicis, vel procuratoribus possessionum, & mulctam statuit*. infra *Senatus consultum Modesto Consule factum, ut fugitiuos inquirere volentibus, litteræ ad magistratus dentur, mucta etiam centum solidorum in magistratus statuta, si, litteris acceptis, inquirentes non adiuvent: sed & in eum qui quæri apud se prohibuit, eadem pœna statuta est etiam generale epistola diuorum Marci, & Commodi, qua declaratur & Præsides, & magistratus, & milites stationarios dominum adiuuare debere*. Hinc apud [b] Pliniũ iuniorem legimus, Appuleium militem è statione Nicomediensi de servo scripsisse, qui ad statuam confugerat. Statua scilicet miseris perfugium erat, tunc enim magistratus de querelis ipsorum cognoscebat & venire eos iubebat, ne in potestatem dominorum [c] reciderent amplius. Ideoque neque fugitiui censebantur, qui in [d] asylum, aut ad statuam confugiebant. Asylum aut est templum religione, & iure sanctum; quod servitijs etiam pessimis patebat aliquando. Quare S. C. abolita quæpiam asyla sunt, quibusdam modus præscriptus apud Cornelium [e] Tacitum, cui nos alibi lucis aliquid attulimus. Statua quibus ad manum non erat, illis ara non deerat, ut notarunt viri docti ad Tibullum, & elicitur ex [f] Cornelio Nepote, *fanum Neptuni, & Tænari quod violare nefas putant Græci, eo ille index confugit: in ara consedit*. Hæc autem fugæ cognitio, vel Præsidis,

[a] lib. 15. l. 1. de ser. fugit.
[b] l. 6. 10. epist.
[c] L. 2. de his qui sui vel ali sunt iur.
[d] l. 6 7 de adil. ed.
[e] lib. 3 annal.
[f] Pausania.

sidis,

sidis, & Proconsulis in prouincia, vel Præfecti vigilum Romæ fuit. [a] Labeo: *tamdiu autem costudiantur, quamdiu ad Præfectum vigilum, vel ad Præsidem deducantur, eorumque nomina, & notæ, cuius se quis esse dicat, ad magistratus deferantur*. Quod si à dominis agniti non fuissent, per officium Præfecti vigilum distrahebantur, ut asserit Julius [b] Paulus. Neque de fuga tantum Præfectus vigilum cognouit, sed & de [c] furtis seruorum, excepto adulterio in domini uxorem commisso, quod ad notionem Præfecti [d] urbis spectabat. Et sanè [e] Ulpianus, cum servos pro maleficijs oblatos Præfecturæ scribit, vix de alia quàm vigilum Præfectura videtur intellexisse. Animaduertebant autem in servos & IIIviri capitales. Monet Asconius in commentario ad primam, in Verrem, quæ diuinatio dicitur, fures, & servos nequam apud IIIviros capitales, apud columnam Mæniam puniri solere. [f] Horatius in Mænam Pompeianum;

Sectus flagellis hic triumuiralibus,
Præconis ad fastidium.

Ubi Porphyrion animaduertit poetam speciali elocutione usum pro generali neque enim IIIviris tantum, sed & alijs potestatibus ius esse alienos servos flagellare. Sosia apud [g] Plautum stat à Triumviris,

Quid faciã nunc, si Tresviri me in carcerẽ compegerint?
Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagrum?

[h] Val. Maximus: *Fannij servus Alexander, cum in suspicionem C. Fl. equitis Romani occisi venisset, sexies tortus pernegauit, ei se culpæ affinem fuisse: sed perinde atq; confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio IIIviro in crucem actus est*. Imò & fugitiui ad eos perducebantur, ut diximus. [i] Asconius Pædianus. *Munatius, & Pompeius Tribuni plebis in rostra produxerant IIIvi-*

a L. 2. de seru. fugit.
b Lib. 1. sent. Tit. 14.
c lib. 15. de concau. da.
d L. 1. de off. pref. urb.
e L. 24. de pignor. act.
f Epodo Ode 4.
g Amphitruone.
h lib. 8. cap 4.
i lib. 8. cap. 4.

IIIvirum capitalem, eumque interrogauerant, an Galatam Milonis servum cædes facientem deprehendisset; ille dormientem in taberna pro fugitiuo deprehensum, & ad se perductum esse responderat. IIIviri autem non servorum, & humilium tantum, ut quibusdam placuit, sed & liberorum, nobiliumque maleficia conquirebant, carceris custodes erant, animaduersionique intereant, ut ex [a] Varrone, & [b] Pomponio didicimus. Liuius autem, & Gellius disertè. [c] ille; fugientes Bacchanalium conscios à IIIviris in carcerem coniectos fuisse scribit; [d] hic: Næuium, ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis, de Græcorum poetarum more dicta, in vincula Romæ à IIIviris coniectum esse. Servos retractos à fuga STIGMATIBVS notabant. [e] Ausonius;

a Lib 4. de L. L.
b L. 11. de orig iur.
c Lib. 39.
d Lib. 3. c. 3.
e Epigr. 15.

Pergame non rectè punitus. fronte subisti
Supplicium, lentæ quod meruere manus.
At tu, qui dominus, peccantia membra coerce:
Iniustum falsos excruciare reos.
Aut inscribe istam, quæ non vult scribere dextram,
Aut profugos ferri pondere necte pedes.

[f] Columella Lepidium circumscribens, cecinit;

f lib. 10.

Ponitur & lactis gustum quæ condiat herba,
Deiectura quidem fronti data signa fugarum,
Vimque suam idcirco profitetur nomine Graio.

[g] Juvenalis de Xerxe:

g Sat. 10.

Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
In Corum, atque Eurum solitus sæuire flagellis
Barbarus, Aeolio numquam hoc in carcere passos,
Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sanè, quod non & stigmate dignum
Credidit —

At credidit, si [a] Herodoto credimus. Quod sanè fa-

a lib. 7.

ctum indicat antiquitatem ſtigmatiarum, ut & capitalis ille [b] Tabellarius ab Hiſtiæo miſſus ad Ariſtagoram, & [c] Artemiſiæ trophæum apud Rhodios. Imò & Phocylides præcipit;

Στίγματα μὴ γράψῃς ἐπονείζον θεράποντα.

Et his notis inſignes videntur fuiſſe Pagaſæi δῦλοι, quos Hermippus apud [d] Athenæum recenſuit. Et hoc fuit inſcribere, ut apud Auſonium vidimus. [e] Claudianus,

Iura regunt, facies quamuis inſcripta repugnet,
Seque ſuo prodat titulo ——

Locus inuſtionis fuit frons, ut monſtrat [f] Lucianus, qui fugitiuos neſcio quos Philoſophos, typo vulpis, aut ſimiæ, cenſet in ea parte vultus inuri debere. [g] Diphilus quoque neſcio, quem inſectatur, qui comam ſe alere Deo dicebat, ut capillis promiſſis obuelaret frontem inuſtam notis. At quæ nam hæ notæ? Fuerunt, qui ſtatuerunt φ & F: quod utique nobis non improbatur. Illud inijcit ſcrupulum, quod Petronius narrat, Eumolpum impleuiſſe frontes Eucolpij, & Gytonis ingentibus litteris, quas appellat notum fugitiuorum epigramma. [h] Val. certè Maximus memoriæ prodidit, ſeruum Reſtionis inexpiabili litterarum nota, per ſummam oris contumeliam inuſtum; ubi vox illa litterarum minus aptè ad unicum φ vel F videtur referri poſſe. [i] Martialis & ipſe ſcrupulum non eximit. cum enim neſcio quem liberum ſe, & fortunatum mentientem, carmine inſectaretur, Rufum monuit, ut perſonam fronti detraheret, neque permitteret, ut imponerent ſibi manus Sardonychata, Lacernæ Tyriæ, toga candida, unguentorum fragrantia, & cætera, quæ apud ipſum videre eſt. Latitare enim ſub his omni-

b Herodot. lib. 5.
c Vitruuius lib. 2. c. 8.
d lib. 1. Deipnoſoph.
e lib. 2 in Eutrop.
f Reuiuiſcentibus.
g lib. 6. Deipn.
h lib. 6. cap. 8.
i lib. 2. 29.

omnibus servum, eumque inscriptum, & pro nequitia litteratum huius porrò frontem numerosis splenijs insignem, ut respiciat hortatur, concluditque,

Ignoras, qui sit? splenia tolle, leges.

Splenia profectò numerosa videntur adhibita, ut contegerent numerosas inscriptas litteras quid ergo? num frontem implebant repetita littera F vel φ? Ego quidem nihil habeo, quod statuam. Arbitror tamen inscriptionem fugitiuorum fuisse conceptam illis verbis, quæ in eorumdem collaria, & æreas lamellas incisa, Romæ ab hinc trienium vidi, Cum enim [a] Constantinus Aug. ad normam eius humanitatis, quam profitebatur, vetuisset in facie noxiorum scribi, quod dedeceret faciem maculari, quæ ad similitudinem pulchritudinis cœlestis esset figurata, non defuerunt lenes domini, qui obsequerentur, & frontis contumeliam in ea, quæ diximus, transferrent. Collaria enim fuisse apta fugitiuis, testatur & [b] Lucillius.

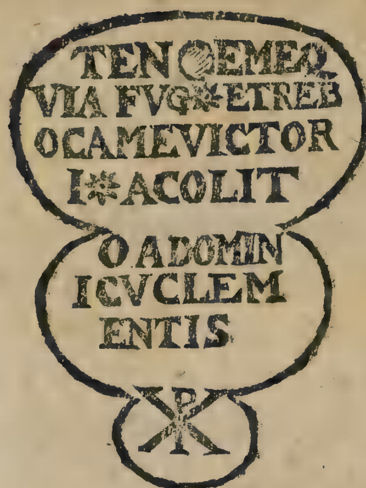
[a] l. 11. C. de pœnis.

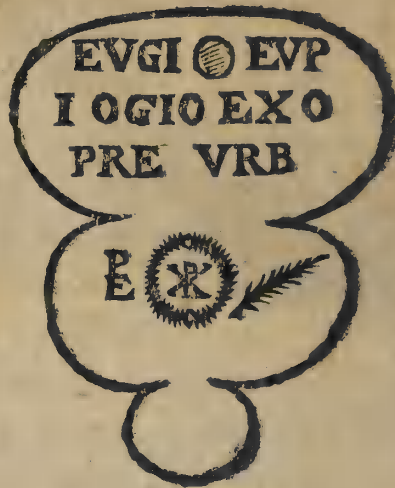
Cum Manicis, Catulo, Collarique ut fugitivum
Deportem ——

[b] Nonius ex lib. 29.

Collare autem vidi Romæ, ut dixi apud LAEL. PASCHALINVM cum huiusmodi inscriptione: TENE ME, QVIA FVGI, ET REVOCA ME DOMINO MEO BONIFATIO LINARIO A ☧ Ωx. Extat apud eumdem ærea lamella utrimque inscripta:

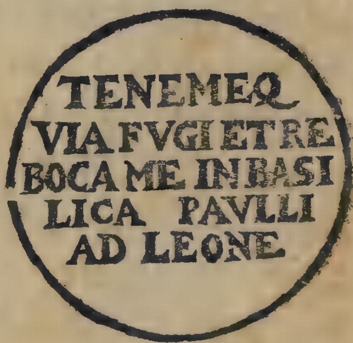
TEN-

Sunt verò illæ, quæ in ipsa aduersa leguntur, litteræ non prominentes, sed incisæ, & quidem non inelegantèr. at quæ in eadem auersa conspiciuntur, in summa velut cute, cultelli acumine videntur exaratæ negligentius. Et ex hoc demum capite famosa erat olim collaris ferrei gestatio, ut notat Metaphrastes in actis SS. Martyrum Carpi, Papyli, Agathodori, & Agathonicæ; ut quæ liberos homines deceret. Vidit & [a] BENEDICTVS AEGIVS Romæ ollim apud Maffæios laminam æneam, in qua legebatur.

Neq; verò non poterant verba in fronte commodè imprimi, cum [b] Theophilus Iconomachus detestabili solertia, XI. versus Theophanis, & Theodori fratrũ Martyrum frontibus inscripserit. Et hæ lamellæ, ut ego quidem sentio, clauis cappitatis ad collaria affigebantur, ut indicio suo proderent fugitiuos. Et ut priora illa Christianorum sunt, è

[a] Ex autographo ipsius.

[b] Baronius in No. ad martyrol. 22. Dec.

è no-

nota ☧ quæ CHRISTI nomen indicat, & è mentione Acolythi, & Dominici Clementis (Dominicum enim ædes sacra est) ita posterior hæc inscriptio habet nonnihil, de quo ambigamus. Basilica enim Pauli, & ad Titulum Pauli via Ostiensi (ut nominat Prudentius) potest referri, & ad insignem illam Basilicam, quam L. Æmilius Paulus in medio foro extruxit. Ego tamen ad res nostras pertinere arbitror. Quod enim Constantinus damnatos in ludum, vel in metallum inscribi vetuerit, id homines nostri mites. & innocentes, videntur & in fugitiuis recepisse. At hæc, non ut asseramus, dicta sint: sed ut disseramus, teruendæ studio veritatis. Porrò de uniuersa stigmatum ratione tractarunt [a] CAESAR BARONIVS, *a loco citato.*

Quem nunc emeritæ permensum tempora vitæ,
Secreti pars orbis habet, mundusque piorum:

Et [b] HIERONIMVS ALEANDER meus, Mysta ille Musarum. *b Comment. in instit. Cati.* Neque his tantum finibus conclusum fuit supplicium fugitiuorum. dati enim sunt non rarò ad pugnam bestiarũ. Androclus apud Appionẽ; seu [c] Gellium ita de seipso ait; *c lib. 5. c. 14.* *ad dominum ex Africa Romam deductus, is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curauit.* Ab hac impia consuetudine profluxit [d] Caij Imperatoris immanitas, qui multos honesti ordinis, *d Suetonius Caio cap. 27* deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnauit. Fugitiui nimirum ad manum nõ erant, quos feris obijceret, substituit igitur honestiores homines, sed inscriptos prius, ut fronte saltem fugitiuos ementirentur. Præterea fuerunt in ludum coniecti, quod solemne fuit M. [e] Opelio Macrino Imperatori, *e Capitolinus.* quam ob causam illa [f] Iuuenalis, *f Sat. 8.*

—sed in magna legatum quære popina;
Inuenies aliquo cum percussore iacentem,
Permistum nautis, & furibus & fugitiuis,
Inter carnifices, & fabros Sandapilarum.

ad Gladiatores retulit antiquus Grammaticus. Imò & non fugitivi, atq; adeò innocentes, ut de Spartaco & eiusdem socijs tradidit [a] Plutarchus, cui adstipulatur [b] Lactantius; *hac consuetudine*, inquit, *imbuti* (efflagitandi homines ad lanienam) *humanitatem perdiderunt. itaq; non parcunt etiam innocentibus; sed exercent in omnes, quod in malorum trucidatione didicerunt*. Quæ sanè arbitrij dominici impotentia impulit [c] Hadrianum Aug. ut vetaret, Lanistæ servum vendi, causâ non præstitâ. Crux ipsa, ut ad fugitivos reuertamur, non infrequens his posita fuit. [d] Val. Maximus: *quoniam quidem id egerit, ut qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitivis, trophæa de se statuere concesserant, libertatiq; suæ servili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, &c.* Idem auctor. *hos enim* (Romanos) *tamquam patriæ fugitivos crucibus affixit*.

a in Crasso.
b lib. 6. c. 10.
c Spartianus.
d lib. 2. cap. 7.
e loco proxi. n. 12. vide & Polyb. lib. 1. Histor.

CAPVT IV.

Quenam complecteretur ius Dominorum in Seruos.

ET hoc dominicum ius non vitam modò, sed & alia omnia seruorum complectebatur [f] Caius; *igitur quod serui nostri ex traditione nanciscuntur, siue quid stipulentur, vel ex qualibet alia causa acquirant, id nobis acquiritur. ipse enim, qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest*. Itaque filios etiam seruos pro-

f L. 10. de acq. rer. dom.

creabant, inter ipsos enim non matrimonium, sed contubernium erat, ut illi quidem opinabantur. [a] Paulus I. C. *idem tamen quod in seruilibus cognationibus constitutum est, etiam in seruilibus affinitatibus seruandum est, veluti ut iam, quæ in contubernio patris fuerit, quasi nouercam, non possim ducere.* [b] Plautus: a L.14. de ritu nupt.

b Casina Prolego.

Sunt hic quos credo nunc inter se dicere,
Quæso hercle quid isthuc est? seruiles nuptiæ?
Serui ne vxorem ducent? aut poscent sibi?
Nouom attulerunt, quod fit nusquam gentium.

Et hoc demum iure nititur Diocletiani, & Maximiani A.A. [c] rescriptum, seruos ob violatum contubernium, adulterij crimine accusare non posse. Si quis autem servi alieni corpus, animumve corrupisset, ex edicto Prætoris, & lege [d] Aquilia pœnam facti dominus exigebat. Non igitur mirum est, si domini seruos pignori dabant, si addicebant, si deferebant in censu de pignore Papinianus; *Seruo pignori dato, peculium eius creditor, citra conuentionem specialiter super eo conceptam, frustra distrahit.* Servum autem oppigneratum fiduciarium appellat [f] Julius Paulus. de addictione [g] Martialis.

c L. serui C. ad l. Iul. de adult.

d L. 9. D. Tit. 2. & Lib. 11 Tit. 3.

f L. 1. de pigno.

g l. 10. 31.

Addixti servum nummis here mille ducentis,
Vt benè cœnares Calidore semel.

De sensu [h] Ulpianus hæc habet; *in seruis deferendis obseruandum est, vt & nationes eorum, & ætates, & res, & officia & artificia specialiter deferantur.* Plerumque verò homines etiam liberi addicebantur à Prætore creditoribus ex Lege XII. tabularum, cuius verba sunt apud [i] Gellium, & meminit [K] Quintilianus. hi autem licet in vinculis essent, servi tamẽ non erant [l]. Fabius maior contra addictum, qui se testamento manumissum fuisse protebatur: *ante omnia servus*

h l. 4. de censib.

i lib. 20. cap. 1.

K lib 3. cap. 8.

l Declam 311

hic habet nomen, est in censu, an in tribu. infra, *hunc ex quo genere seruorum ponitis? dominatum esse se non dicit, ne emptum quidem aut hæreditate relictum. pendet igitur omnis hæc conditio ex fœnore. quid sequitur? ut nomen sit*. Et hi omnes vel pactione, vel debiti repræsentatione liberabantur: *quod ipsum* (inquit Fabius) *serui non est habere in sua potestate, quando desinat seruire*. At quia nomina quædam, ut appellant Grammatici collectiva, servilia hæc recensentes observavimus, nostrum erat illa indicare.

CAPUT V.

De diuersis appellationibus Seruorum eorumque causis.

a L. 25. de ædil edit.
b lib. 47 Dig.

FAMILIAE *appellatione omnes, qui in seruitio sunt, continetur*, inquit [a] Ulpianus. huc pertinet [b] Rubrica, *si Familia furtum fecisse dicatur*: & Festi epitomator, cum eodem [c] Ulpiano, etiam alibi in idem consentiunt. [d] Phædrus ironicè;

c L. 195. de verb. sign.
d lib. 3. Fabul.

Æsopus domino solus cum esset familia.

e pro Cæcina.
f Appuleius in Apol.
g Lib. 1. Saturnal. c. 11 Plautus in Epidico in prin.
h Pertinace,

Cum unus homo (ut inquit [e] Cicero) *familia non sit*. [f] XV. autem servis constabat familia ad minus, *Domini patresfamilias, serui familiares appellati sunt* (inquit [g] Macrobius) *à maioribus nostris, quod vellent his vocibus omnem dominis inuidiam, omnem seruis contumeliam detrahere*, FAMULITII nomen idem penitus expressit. [h] Capitolinus;

i Seuero.

Superuenerunt autem Pertinaci, cum ille aulicum famulitium ordinaret. [i] Spartianus: *& postera die occurente omni famulitio aulico*. Famulitium à famulo; Famulus à Famel, seu Famul Osco verbo deducta sunt; & meminerunt Festus, Nonius, Ennius Lucretius.

l Epist. 110.
m Sat. 12.

GREX. idem significat [l] Seneca: *hinc puerorum perspicuos cultu atque forma greges*. [m] Iuuenalis;

Alter enim, si concedas, mactare vouebit

De grege seruorum magna, aut pulcherrima quæq;
Corpora —

Et quidem Cumœdos signanter, & Histriones. Petronius

Grex agit in scena mimum: Pater ille vocatur
Filius bis: nomen diuitis ille tenet.

Donatus in Adelphos: *hæc sanè acta est Ludis scænicis funeribus L. Æmilij Pauli: agentibus L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant.* PVER, & PVERI eâdē ratione [a] Paulus *Pueri appellatio tres significationes habet, unam cum omnes seruos pueros appellaremus, &c.* [b] Cicero: *nam puer festivus Anagnostes noster Sositheus decesserat, meque plus quàm serui mors debere videbatur, commouerat.* huc referenda sunt Festi verba. *Quintipor seruile nomen frequens apud antiquos erat, à prænomine domini ductum, ut Marcipor, Caipor.* huc [c] Plinij, *singuli Marcipores Luciporesve, dominorum gentiles, victum in promiscuo habebant.* huc Fabij [d] Quintiliani; *in seruis iam intercedit illud genus, quod ducebatur à domino: unde Marcipores, Publiporesq;* hinc lucem accipit vetus inscriptio quæ & ad Libertos hoc transferre videtur.

a L. 204. de verb sign.
b lib. 1. ad At.
c lib. 33. c. 1.
d lib. 1. cap. 4.

P. RVBRIO. LATINO
SICINIVS. P. POR. PATRONO
SVO. B. M

Marcipores autem & Publipores dicebantur, quasi Marci, & Publij pueri, ut docet [e] Priscianus, pueri id est servi. quò spectat forte [f] Varronis obiurgatio; *quotusquisque iam seruos habet priscis nominibus?* Quæ omnia faciunt, ut serui nomen apud [g] Asconium restituendum putem; *& cum puer ante subtractus esset, de seruo Alicore quæstionem ita habuisse, ut eum articulatim consecaret.* pro Alicore lego Aulipore

e lib. 6.
f lib. 8. de L. L.
g in Milonianam.

re, ad præſcriptum eorũ, quę diximus. PAEDAGOGII etiam nomine venerunt ſervi, licet non omnes promiſcuè.[h] Ulpianus; *ſi inſtructum fundum legaſſet, ea Pædagogia, quæ ibi habebat, ut cum eo veniſſet, præſto eſſent in triclinio, legato continentur.*[i] Seneca: *quare Pædagogium precioſa veſte ſuccingitur?*[l] Idem: *omnium Pædagogia oblita facie vehuntur, ne Sol, ne frigus teneram cutem lædat.*[a] Tertullianus; *cum de Pædagogijs aulicis, neſcio quem, cynædum deum facitis.*[b] Ammianus Marcellinus de Procopio tyrranno; *ſtetit itaque ſubtabidus (excitum putares ab inferis) nuſquam reperto paludamento, tunica auro diſtincta, ut regius miniſter, indutus à calce ad pubem in pædagogiani pueri ſpeciem, purperies opertus tegminibus pedes, haſtatuſque; purpureum itidem pannulum læua manu geſtabat, ut in theatrali ſcæna ſimulachrum quoddam inſigne, per aulæum, vel mimicam illationem ſubitò putares emerſum.* Ex his patet opinor, è quo genere ſeruorum Pædagogium conſtaret. SERVITIVM, & SERVITIA familiam uniuerſam complexa ſunt.[c] Cicero: *quid magis deformatum, inquinatum, peruerſum, conturbatum dici poteſt, quàm omne ſeruitiũ permiſſu magiſtratus liberatum, in alteram ſcænam immiſſum?*[d] Columella, *Villicum fundo, familiaque præponi conuenit, ætatis nec primæ, nec ultimæ; nam ſeruitia ſic tirunculum contemnunt ut ſenem.* At ſi ſervos homines non eſſe nonnullis (ut vidimus) aliquando placuit; non ideò tamen ablatum etiam illis hominis nomen eſt. HOMO enim abſolutè ſervum expreſſit.[e] Cato: *Villicum, Villicam, operarios V. Bubulcos III. Subulcum I. Aſinarium I. Opilionem I. ſumma hominum XIII.*[f] Catulus;

— ære comparaſti
Ad Lecticam homines —

[h] l. Quæſitum de fundo inſtru.
[i] de beata vita cap. 17.
[l] Epiſt. 123.
[a] in Apologetico.
[b] lib. 26.
[c] de haruſp. reſp.
[d] Lib. 11.
[e] Tit. 10.
[f] Carm. 10.

alij

alij passim. Domi autem natos VERNAS appellabant. Adamnatius Martyrius: *si enim Berna domi gentiũ significet, id est,* ὁμογενής. Et ab hac voce VERNACVLI quibus infensus fuit Imperator [b] Vitellius. quorsum enim ibi substituamus divinaculos, aut vernaculos? Signat autem Svetonius plebeculam Romanam, de cuius dicacitate hæc habet [a] Tertull. *ipsos Quirites, ipsam vernaculam septem collium plebẽ conuenio, an alicui Cæsari suo parcat illa lingua Romana?* notauit pridẽ & [b] Martialis. *Vernaculorum dicta, sordidum dentem,*

Et fœda linguæ probra circulatricis.

Et hæc est vernacula multitudo [c] Tacito; *quæ militaribus numeris per dilectum inserta, lasciuiæ sueta laborum intolerans, seditionem (conciuit) hæc Taciti non sunt in castris insignem illam, quæ Germanicum Cæsarem, florem illum domus Augustæ non tralatiè exercuit.* Tetigit & Cicero aliquando, ut cum recensuit imaginem antiquæ, & vernaculæ festiuitatis, saporem [d] vernaculum, crimen domesticum, ac [f] vernaculum. Et quidem [g] Felix Romulum, Picum, Tiberinum, Consum, Pilumnum, Picumnum, eâdem ratione Romanorum dixit vernaculos Deos, eâdem Petrus [h] Diaconus Ætnæ incendium Siciliæ, appellauit vernaculum genus monstri. domesticum videlicet quidpiam, & nativum cupiebant significare. Hinc natum proculdubio est, ut vernaculos nominarent domesticos servos. [i] Marcianus Capella: *famulitium Veneris, vernaculæque Bromiales, tantos cachinnos concussis admodum tulere singultibus, ut quamplures alios connisos cohibere risum, hoc maximè in petulantis proruptionis sonitum effusi; cachinni licentia prouocarint.* [l] Appuleius; *quàm salnè agit* (inquit) *Demeas noster? quid uxor? quid liberi? quid vernaculi?* [m] Paulus Diaconus; *Di-*

dymus

[g] apud Cassiodorum.
[b] Sueton. cap. 14.
[a] Apolog.
[b] lib. 10.
[c] lib. 1. annual.
[d] lib 9. ab simil.
[e] de clar orat.
[f] V. in Verrẽ
[g] in Octauio.
[h] lib. 4. Histo. misc.
[i] lib. 8.
[l] lib. 1. metamor.
[m] lib. 13. de gest. Rom.

dymus & Viridianus acceptis proprijs servulis, & vernaculis &c. Sacræ [m] Genesi interpres, & acta Synodi Rhemensis. Et sanè aliquando & ipsa Vernæ vox latiore aliquanto, quàm diximus, notione accepta est. [a] Martialis:

Non de plebe domus, nec avaræ verna catastæ,
Sed domini sancto dignus amore puer.

Ubi notandum est, Mancipariós, Mangones, Venalitiarios, Catastis asservasse pueros venales. Idem [b] Martialis.

Sed quos arcanæ servant tabulata Catastæ,
Et quos non populus, nec mea turba videt.

[c] Plinius: *talem in Catasta videre Chrysogonum Syllæ.* [d] Svetonius; *Laberius Hiera emptus de Catasta,* Eorũdem venalium nota erant gypsati pedes. [e] Tibullus;

Nota loquor. regnum ipse tenet, quem sæpè coegit
Barbara gypsatos ferre Catasta pedes.

[f] Ovidius:

Nec tu, si quis erit capitis mercede redemptus,
Despice gypsati crimen inane pedis.

[g] Plinius de creta disertis verbis; Iidem Mangones (& erit loco appendicis) *servos nouitios apud Publicanos profitebantur.* [h] Marcianus; *quoties quis mancipia invecta professus non fuerit, sive venalia, sive usualia, pœna commissi est: si tamen novitia mancipia fuerint, non etiam veterana.* [i] Fab. major de Mangone, qui novitium puerum prætextâ induit, *circumscribere vectigalia P. Romani voluisti: specie prætextati imponere Publicano voluisti.* Novitia verò mancipia ideò vectigalia erant, quia à venalitiarijs pluris, quam veterana vendebantur. [l] Svetonius de Cæsare, *servitia recentiora, politioraque immenso precio, & cuius ipsum etiam puderet, sicut rationibus vetaret, inferri* [m] Ulpianus: præ-

m Cap. 14. & 15.
a L. 6. 29.
b Lib. 9. epigr. 60.
c lib. 35. c. 18.
d de illustr. Gramm.
e Lib. 2. de Catasta. Marcilius ad Sat. ultim. Persii. Gallonius de cruciat. SS. mart. cap. 3. Baron. in not. ad martyrol. 16. Martii. Pamelius ad Cyprian. epist. 33.
f lib. 1. Amor. El. 8.
g lib. 35. cap. antepenult.
h L. [illegible]. de publ. & Vect.
i Declam. 340.
l cap. 47.
m L. 36. de ædil. ed.

præcipiunt Ædiles, ne veterator pro novitio væneat. Et hoc edictum fallacijs venditorum occurrit. ubiq; enim curant Ædiles, ne emptores à venditoribus circumveniantur. ut ecce plerique solent mancipia, quæ novitia non sunt, quasi novitia distrahere, ad hoc scilicet ut pluris vendant. Quod autem tangit Ulpianus de cura Ædilium, id vero confirmat [a] Gellius dum scribit, venalitiarijs edicto Ædilium præceptum fuisse, ut proponerent titulum suorum singulorum, in quo morbi, vitiave eorum continerentur: an errones, an fugitivi, noxave non soluti essent. Veterator autem ille est ex [b] Venuleio, qui ex venalitio noviciorum emptus, alicui ministerio præpositus, novitium autem non tyrocinio animi, sed conditione servitutis intelligi: nec ad rem pertinere Latinè sciat necne nec ob id veteratorem eum esse, si liberalibus studijs eruditus sit. At [c] Marcianus contrahit hæc in fauorem Publicanorum; *Sunt* (inquit) *veterana, quæ anno continuo in urbe servierunt; nouitia autem mancipia intelliguntur, quæ anno nondum servierunt.* Fallacias, & præstigias venditorum, quarum meminit Ulpianus; indicabit nobis unico argumento [d] Plinius cum racenseat, non semel artes mangonariorum, qui avertebant pubertatem venalium. Ad quam turpitudinem præterea institutæ fuerunt in urbibus [e] officinæ, ubi molles pice obliti à vulsoribus, depiles, & glabri fiebant. Nec aliò pertinebant in Commodiana suppellectili [f] Samnitica vasa, calefaciendæ, seu [g] tabefaciendæ resinæ, ac pici. Neque malè omninò [h] Ælianus qui Tarentinos notat, & Tyrrhenos ex viris studuisse, ut mulieres facerent. Primi quippe Tarentini cutem corporis lævigarunt, ut apud [i] Athenæum tradit Clearchus.

a lib. 4 cap. 2.
b l. ult. de ædil. ed.
c L. 16. de pub. & vect.
d lib 21. c. 26. ib. 30 cap. 5. lib. 32 cap 10.
e Clemens Alexandr. Pæd. lib. 3.
f Capitolinus in pertinace.
g scriptura veteris codicis.
h lib. 13. de Hist. an.
i lib. 12.

l in Apologia.
a Lib. 1. in Eutrop.
b L. 1. aduers. Iouinien.
c L. ex mandati.
d L. de Orato.
e Lib. 1. de R R. cap. 3. § 7
f Seneca in sap. non cad. iniur. cap. 3.
g in vitarum auctione.
* BONVM FACTVM.
h libro 5.
i Sermone 6.

Emptores verò morbos, & vitia mancipiorum sedulò explorabant. l Appuleius: *cum incensus Gagates lapis (ut apud Physicos lege) pulcrè, & facilè hunc morbum* (comitialem) *exploret. cuius odore etiam in venalitijs vulgo sanitatem, aut morbũ venalium experiantur. etiam orbis à figulo circumactus, nõ difficile eiusdem valetudinis hominem vertigine suo corripit.* a Claudianus,

—quot iura quot ille
Mutauit tabulas, vel quanta vocabula vertit?
Nudatus quoties Medicum dum consulit emptor?

D. b Hieronymus ex Theophrasto: *Equus, Asinus, Bos, Canis, & vilissima mancipia, vestes quoque & lebetes, sedi le ligneum, calix, & urceolus fictilis probantur prius, & sic emuntur.* Neque his tantum experimentis venditorum fraudes cohibitæ sunt; sed & c cautionibus de sanitate servorum interpositis, quas excogitavit fortasse Manilius (siue ille Mamilius) cuius leges venalium vendendorum tetigit d Cicero, quarumq; apud e Varronem videtur exstare vestigium; Hæ tamen ab illis non videntur receptę, qui ad f Castoris negociabantur, nequam mancipia ementibus, vendentibusque, quorum tabernæ pessimorum servorum turba erant refertæ. Cæterum quisquis specimen venditionis mancipiorum intueri volet, is legat g Lucianum, apud quem præconia quæ venditor non tenebatur præstare, exprimuntur; emptoris nomen & patria in tabulas referuntur, cum solemni illa præfatione, ΑΓΑΘΗΤΥΧΗ, quæ respondet illi alteri apud nostros, quæ * B. & F. notabatur. Atqui (ut eò revertamur, unde sumus digressi) Libellos domi natos h Martialis vernulas vocat, qua eadem voce non semel utitur i Petrus Chrysologus, eruditissimus, & sua-

& ſuaviſſimus, tractator, laxiore tamen ſignificatione: *erat homo peccati ſervus; erat captivus mortis: erat mancipium dæmonum: erat idolorum vernula: erat vitiorum verbero: erat criminum compeditus.* [a] Idem: *in homine agebat Deum, in ſervo dominum; ut eſſe vernula temporis qui erat & factor, & cognitor ſæculorum.* Ipſi autem ſervi hac ſibi videntur vernæ appelatione blanditi. Romæ legebatur. a Serm.16.

FVSCVS. AVGG.
NOSTRORVM
VERNA
VILLICVS
TVTELÆ
VOTVM
REDDIDIT

Ibidem:

LVCIDAE. AVG. VERNAE
MARITAE. INCOMPARABILI

Ibidem in veteri monumento poſt alia legitur; LEONAS AVGG. VERNALIS ſcilicet occinere illis licebat, ut apud [b] Statium eſt; b Lib. II. Sylu.

Hinc domus, hinc ortus, dominiq. penatibus olim
Carus uterque parens —

Alioqui vernilitas malè audivit. vernæ enim nomine ſcurram accepit [c] Martialis. c Lib. 1. 38.

Vrbanus tibi Cæcili videris;
Non es, crede mihi. quid ergo? verna es.

Et verniliter dicere quidpiam, adulatoriè dicere eſt; quod vernæ adulari conſueviſſent & ſcurrari. alludit [d] Horatius; d lib. 2. Sat. 6.

Ergo ubi purpurea porrectum veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes,

Continuatque dapes; nec non verniliter ipsis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.

Reliquum est postremum cultioris, & junioris familiæ nomen; COMATORVM videlicet, CRINITORVM, seu CAPILLATORVM. [a] Martialis;

a Lib. 12. 71.

O quantum Diatheca valent, & quinque comati!
Tunc cum pauper erat, non sitiebat Aper.

b lib. 1. Aen. [b] Virgilius: —— *cithara crinitus Iopas*
Personat aurata, —— ubi Servius; *aut puerum intellige, aut imitabatur Apollinis formam, cuius fuerat etiam artis imitator.* [c] Seneca; *nam si pertinere ad te judicas. quam crinitus puer, quàm perlucidum tibi poculum porrigat, non sitis.* παῖδυας κομήτας appellat Lucianus. [d] Claudianus,

c epist. 119.

d de bello Gildon.

Crinitos inter famulos, pubemque canoram,
Orbatas iubet ire nurus ——

Cultioris familiæ dixi, quoniam apud divites, & fortunatos tantum spectabantur hę deliciæ. [e] Iuvenalis de cœna pauperis;

e Sat. 11.

Plebeios calices, & paucis assibus emptos,
Porriget incultus puer atque à frigore tutus;
Non Phryx, aut Lycius, non à mangone petitus
Quisquam erit in magno, cum posces posce Latinè,
Idem habitus cunctis, tonsi rectique capilli,
Atque hodie tantum propter convivia pexi.

Ubi vetus interpres illa verba, *tonsi, rectique*, explicat, non comati. Dixi junioris familię nomen, quia vel ex voto crinem, quem Deo pascebant tondere consueverant, vel in ipso virilitatis adventu, ut indicant [f] Martialis, [g] Lucianus, & [h] Censorinus. Addamus & novę nuptę imperium, & manum non regiam sed tonsoriam in huiusmodi capillatos. [i] Martialis;

f Lib. 1. & 9.
g de Syria Dea.
h de die Natali cap. 1.
i lib. 12. 79.

Flam-

Flammea texuntur sponsæ, iam virgo parata est
Tondebit pueros iam nova nupta tuos

Verum quoniam apud I Ctos nostros, nec non & apud alios quosdam auctores, observavimus, communes aliquot, & quidem non infrequentes, servorum appellationes; ideò & has illis subiungemus. Sunt autem, Usuarij, Fructuarij, Vicarij, Vicariorum vicarij, Peculiares, Communes, Dotales, Receptitij, Hereditarij, Castrenses, Ordinarij, Peculiati, Vulgares & Publici. De PUBLICIS notandum est, publico ære fuisse [a] emptos, plerisque magistratibus [b] apparuisse, horum & lictorum fuisse functos [c] officio, quandoque etiam [d] Scribarum. Horum aliqui voce valdè apta, sed penè obsoleta, LIMOCINCTI appellati sunt, ut legimus in antiqua ærea tabulâ, apud CAESAREM NICHESOLAM patricium, & Canonicum Veronensem, qui nuper defunctus, nobis triste sui desiderium reliquit;

[a] *Dionys. lib 1 Livius lib. 1. & 9.*
[b] *Frontinus de Aquod.*
[c] *Petronius.*
[d] *L. 3. c. de ser. Reip. manum.*

HONORI
M. GAVI. M. F
POB. SQVILLIANI
EQ. PVB. IIII. VIR. I. D.
IIII. VIR. AP VB
CVRATORI. VIC TINOR
APPARITORES. ET
LIMOCINCTI
TRIBVNALIS. EIVS.

[e] Tiro Tullius M. Libertus: *Lictorem vel à limo, vel à licio dictum* scripsit, *Licio enim transverso, quod limum appellatur, qui magistratibus* (inquit) *præministrabant cincti erant.* [f] Isidorus; *hinc & limus vocabulum accepit, cingulum, quo servi publici cingebantur obliqua purpura.*

[e] *Gellius lib. 12. cap. 2.*
[f] *lib. 15. c. 14.*

Idem

Idē: [a] *Limus est vestis, quæ ab umbilico usq; ad pedes producitur, hæc autem vestis habet in extremo sui purpurā limam, id est flexuosam, unde & nomen accepit. nam limum obliquum dicimus.* & alibi; [b] *Limus est cinctus, quem publici habent servi; & dictus Limus, quia transuersas habet purpuras, id est limas.* Hi autem servi publici pro quolibet civium [c] stipulabantur, pecuniam publicā à debitoribus [d] exigebant, custodias [e] adservabant. Sacra curasse argumento est factum [f] Potitiorum, qui servos publicos sacra Herculis docuerūt, cuiusmodi videntur fuisse & Martiales [g] Larinates ministri publici, Marti deo sacri; nec non & Calatores, qui apud Festum leguntur, si Scaligerum audimus. Eorum fuit aliquis in triumpho usus. [h] Iuvenalis;

—— magnæque coronæ
Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi consul
Ne placeat, curru servus portatur eodem.

Et hæc sunt (ni fallor) quæ [i] Labeo vocat publica ministeria. An verò eadem ratio sit Publici, qui apud [k] Langobardos legitur, aliorum esto iudicium. Luitprandus Rex; *insuper & Publicus in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas decalvare & frustrare per vicos vicinantes,* & sanè Leges eius gentis non semel Publici meminerunt huius generis servos possidebant [l] Civitates, & Provinciæ. Romæ in veteri Elogio:

DIS MANIB

ATTICO III. PROVINCIARVM
GALLIARVM SERVO
C. LICINIVS. IANVARIVS

PA-

[a] lib 19. orig. cap. 22.
[b] lib. 19. c. 33.
[c] L. 1. de magistr. conuen.
[d] L. 19. de cōpens.
[e] Plin. lib. 10 ep. 30.
[f] Liuius Val. Max. & alij.
[g] Cicero pro Cluentio.
[h] Sat. 10.
[i] L. 11. de seru. fug.
[k] LL. Longobard. Tit. ex edit. Basil.
[l] L. 6. de rer. diu.

PARENTI OPTVMO
ET. LICINIA CALLIOPE
CONIVGI
SANCTISSIMO.

Item [a] Municipia, [b] Collegia, [c] Decuriæ, [d] Fiscus, [e] Societates, [f] fana [g] Curiæ [h] Corpora. Seorſum ab his quos diximus, fuit olim Romæ familia publica, quæ incendia reſtingueret. [i] Seneca: *intervenerunt quidam amici, propter quos maior fumus fieret: non hic, qui erumpere ex lautorum culinis, & terrere* VIGILES *ſolet; ſed hic modicus, qui hoſpites veniſſe ſignificaret*. Et hi quidem Senecę vigiles ad [k] Auguſtum pertinent, qui reiecta IIIvirûm nocturnorum, Ædilium, & Tribunorum plebis cura, per ſe maluit huic rei conſuli, inſtituto [l] Præfecto vigilum, cui id muneris demandatum eſſe voluit. De familia illa veteri Julius [m] Paulus, qui ſcribit, *circa portas, & muros fuiſſe diſpoſitam, unde ſi opus eſſet, evocabatur*. Eiuſdem [n] Auguſti liberalitate factum eſt, ut familia aquaria legata ſibi à M. Agrippa publica eſſet. In ea connumerabantur AQVARII, qui aquam publicam è caſtellis erogabant; ad quorum ſimilitudinem erant & in familia priuata, qui ſalientes [o] curarent. in publica cenſebantur CVRATORES, qui aquas, & caſtella cuſtodirent, alio nomine CASTELLARII. antiqua inſcriptio

D M
CLEMETI. CAESAR
VM. N. SERVO. CASTE
LLARIO AQVAE CL
AVDIAE &c.

Ex qua inſcriptione cõprobatur [p] Frontini dictum; *Aqua-*

a b c d L. 25. de acq. her.
e f Varro lib. 4. de L. L.
g Terentius.
h L. 10. de in iur voc.
i Ep. 65.
k Sueton. & Ioh. Xiphilin.
l L. 1. de off. Præf. vig.
m eodem Tit.
n Frontinus de aquad.
o Iul. Paullus lib. 3. Sent. Tit. 8.
p Lib. 2.

Aquariorum familias duas esse, alteram publicam, alteram à Ti. Claudio Cæs. constitutam. SILICARII stratas silice vias perrumpebant, ad subditos aquarũ ductus reparandos, ut etiam hodie Romę fieri vidimus. TECTORES castella, & opus arcuatum tegebant. VILLICI calices, & fistulas signabant. APVNCTIS ex publicis fistulis aquas in privatum usum derivabant. NATIONES, *quæ servos promebant, emptores* (inquit [a] Ulpianus) *provocabant, aut deterrebant.* [b] Varro: *itaque in hominibus emendis, si natione alter est melior, emimus pluris.* Quædam enim probæ censebantur, quædam improbæ. [c] ALEXANDRINI nequitijs. salibus, cantu cætero antecellebant. [d] Seneca: *pueros quidam in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam amant, & sub magistro habent, qui probra meditatè effundant: nec has contumelias vocamus, sed argutias.* [e] Quintilianus: *verba ne Alexandrinis quidem permittenda delicijs risu, & osculo excipimus* ASIATICI forma. [f] Juvenalis;

Flos Asiæ ante ipsum precio maiore paratus,
Quàm fuit & Tulli census pugnacis, & Anci.

Inter quos nominatim PHRIGES, & LYCII. [g] Idem;

Non Phryx, aut Lycius, non à Mangone petitus
Quisquam erit in magno ——

[h] SYRI, [i] MAEDI, [k] MOESI, [l] GALLI, [m] BITHYNI, [n] CAPPADOCES, [o] LIBVRNI, viribus valentes, ad onera, & lecticam parabantur. [p] CORSI feri, & socordes, quos domini ne exiguo quidem precio emptos vellent. [q] SARDI nequam. [r] CAPPADOCES stupidi. [s] BRITANI proceri: ideoque ab Augusto ad officia theatralia donati, auctore Seruio ad illa [t] Virgilij,

—— *utque*
Purpurea intexti tollant Aulæa BRITANNI.

Velarij videlicet theatrales, de quibus infra. De ser-

[a] L. 31. de ædil.
[b] lib. 8. de L. L.
[c] Martialis lib. 1. Petroni.
[d] in Sapien. non cad. iniur. cap. 11.
[e] Lib. 1. ca. 11.
[f] Sat. 5.
[g] Sat. 11.
[h] Martialis lib 7. & 9.
[i] Iu. uen. Sat. 7
[k] Sat. 9.
[l] Clē. li. 3. pæd.
[m] Lucianus, Catullus.
[n] Martia. l. 6.
[o] Iu. ue. Sat. 3.
[p] Strabo lib. 5.
[q] Adagium.
[r] Cic. post red. in Sen.
[s] Strabo lib. 4.
[t] lib. 3. Georg.

ſervorum NOMINIBVS, immenſa propemodum tractatio eſſet, cum penè infinita & ad libitum fuerint. Illud è [a] Strabone admonuiſſe ſufficiet, Dacos, & Getas apud Athenienſes fuiſſe nominum ſervilium ſegetem. cujuſmodi ſunt Myſis, Syrus, Phrygia, Lydus, Japix, ſervis impoſita à regionibus nomina. [b] Varro: *ſic tres cum emerunt Epheſi ſingulos ſervos, nonnumquam alius declinat nomen ab eo, qui vendit Artemidorus, atque Arteman appellat: alius aut ab regione, quod ibi emit, ab Jonia Jonem: aut ab urbe Epheſo Epheſium: ſic alius ab alia aliqua re, ut viſum eſt*. antiquus [c] gloſſator Juvenalis ad illud.

a Lib. 7.
b lib. 7. de LL.
c Sat. 6.

Quam qua longorum vehitur cervice Syrorum,

Verbo, inquit, *uſus eſt Comico, nam antiquitus ſervis nomina ex gentibus ſuis ponebantur, ut apud Terentium frequenter legimus*. At de his hactenus.

CAPUT VI.

De Seruis priuatis, ut primò de Viris, & mulieribus, varia medicorum munera exercentibus.

PRivata nunc nobis producenda in proſpectum familia eſt, quod commodius fiet, ſi urbanam à ruſtica ſe poſuerimus [d] Paulus ICs. quærens, qua ratione urbana mancipia ſeorſum à ruſticis componi poſſint, inquit; *dicendum eſt autem, quod urbani intelligendi ſint, quos pater familias inter urbanos adnumerare ſolitus ſit; quod maximè ex libellis familiæ, item cibariis deprehendi poterit*. Verùm quia nos huiuſmodi libelli & tabulæ domeſticæ deſtituunt, eâdem fortaſſe methodo rem totam inueſtigabimus. Omnes enim conijciemus in urbanam familiam, quotquot in urbe cultui dominico, & urbicæ negociationi

d L. 97. de Leg. 3.

adhibebantur. Item eos, qui ædium partibus nomenclaturam debent; & hoc ex officiorum civilium, urbanique splendoris ratione: cum villas, utut constructas ad exemplar ædium urbanarum, desertas tamen, & sub unius imperio Villici, rusticorumque tutela per anni dodrantem, non rarò esse paterentur. Neque eos omittemus, qui & urbani, & rustici dici poterant: *urbana enim, & rustica familia non loco* (inquit [a] Pomponius) *sed genere distinguitur*. Exordiemur autem à MEDICIS, quos familiares fuisse testantur [b] Svetonius, & [c] Seneca qui Domitium Corfinio inclusum, à servo prius, quàm à Cæsare servatum scribunt. Clarissimè [d] Paulus Orosius; *adeò dira Romanos fames consecuta est, ut Cæsar Lænistarum familias, omnesque peregrinos, servorum quoque maximas copias, exceptis Medicis, & Præceptoribus, trudi urbe præceperit*, blando nimirum misterio, & tunc id Augustus indulsit, & longè post [e] Justinianus, ut supra omnia servorum artificia æstimaret. Horum aliqui CHIRVRGI fuerunt, seu Medici Vulnerum, ut appellat [f] Plinius. Romæ legebantur:

a L. 156. de verbor sign.
b Nerone c. 4.
c L. 3. de Benef cap. 24.
d Lib. 7. ca. 3.
e L. 3. C. com. de Leg. L. 1. C. de comm. ser. manum.
f Lib. 29. cap.

CHRESTAE. CONSERVAE. ET. CONIVGI
CELADVS. ANTINOVS. DRVSI
MEDICVS. CHIRVRG.

&c. Et hujus fortè Celadi meminit Svetonius, sub corrupto Enceladi nomine. aliqui OCVLARII, seu AB OCVLIS, quales P. ATTIVS. ATIMETVS. AVG. MEDICVS. AB OCVL; & Celadi Antinoi alumnus Lyrius, cui elogium descripsimus Romæ propè collem Hortulorum.

TI. LYRIVS. TI. CAESARIS
AVG. SER. CELADIANVS

MEDICVS OCVLARIVS

PIVS PARENTIVM SVGRVM &c.

Celadus enim Grammaticus, cujus meminit [g] Juvenalis, & [a] Celadus C. Cæsaris Dispensator, huius loci non sunt. Celadianus autem à Celado (ut vidimus) dictus est. Quæ sanè denominandi ratio admodum recepta fuit in servis apud nostros, ut videlicet ab illo, qui inter ipsos familiam veluti duceret, nominarentur. Ita à Crescente Crescentianus, à Theamide Theamidianus, ab Euphemo Euphemianus, à Thamyra Thamyrianus. Imò & à dominorũ nominibus aliquando eadem manavit appellatio; ut à Germanico Germanicianus, à Cæsare Cæsarianus, ab Herode Herodianus. Quod enim apud D. [b] Mattheum vulgata editio habet: *mittunt ei discipulos suos cum Herodianis*, Euangelium Hebraicum Matthæi à [c] IOH. TILIO Episcopo Briocensi editum, habet ad verbum; *& miserunt ad eum discipulos cum servis Herodis, dicentes, Magister, scimus, quòd homo veritatum tu.* Quod sanè glossema non video, cur doctis viris placere non possit, cum à vetusto illo, quẽ tetigimus, more proficiscatur, & dirimat fortasse omnes de Herodianis interpretum controuersias apud Euangelistam. Ocularios recensuit non semel & [d] Scribonius Largus, qui & [e] Atimetum nominat. Et de his demum medicis illud utique eiusdem [f] auctoris sine mendacio prædicari poterat: *multos itaque animaduertimus, unius partis sanandi scientia, medici plenum nomen consecutos.* CLINICI aliqui, CHIRVRGI, & OCVLARII simul; ut Eros ille, qui manumissus P. DECIMIVS P. L. EROS MERVLA scribitur Assisij in antiquo titulo, ubi is notatur pro libertate dedisse H S. IↃↃ. [g] Seneca in eamdem sententiam:

[g] Sat. 12.
[a] vet. inscr.
[b] cap. 22.
[c] Annò MDLV.
[d] cap. 38.
[e] cap. 120.
[f] in præfat.
[g] Ep. 80.

tentiam: *quid autem melius potes velle, quàm eripere te huic servituti, quæ omnes premit, quam mancipia quoque conditionis extremæ, & in his sordibus nata, omni modo exuere conantur; peculium suum, quod comparaverunt ventre fraudato, pro capite numerant.* Clinicos non malè nos Lectularios interpretabimur [a] Martialis,

a lib. 1. 87.

Chirurgus fuerat, nunc est Vespillo Diaulus,
Cœpit quo poterat Clinicus esse modo.

Clinicum vocat vespillonem, ut qui lectos elatorũ tractaret. Nec sanè ad vivos tantum medicorum servorum opera pertinuit, sed etiam ad mortuos, quando legimus præcepisse [b] Josephum servis suis Medicis, ut patris defuncti cadaver aromatibus cõdirent. Apud Ægyptios enim moris fuit hoc exequi prævia dissectione, quę non nisi peritis mandari poterat, ut monuerunt [c] Herodotus, & [d] Diodorus. Et hoc Ægyptiorum institutum amplexati sumus, & nos in Principibus viris, traditum videlicet à majoribus. D. [e] Gregorius: *nam Illustris vir Stephanus, quem bene nosti, de semetipso mihi narrare consueverat; quia in Constantinopolitana urbe pro quadam causa demoratus, molæstia corporis superveniente, defunctus est. cumque Medicus, atque Pigmentarius ad aperiendum eum, atque condiendum esset quæsitus, & die eodem minimè inventus, subsequente nocte corpus jacuit inhumatũ.* Et huius profectò classis est servus POLLINCTOR, cuius meminit [f] Ulpianus ex Labeone. Deligebantur autem ad ministerium funeris SVCCOLLATORES, & VSTORES ex infima servitute homines, inscripti, & semirasi, cujusmodi in pistrinum, & in metallum dabantur. [g] Martialis;

b Genes. c. 50.
c Lib. 2.
d lib. 1. p. 11. cap. 5.
e Lib. 4. Dial
f L. 5. de Instit. act.
g Lib. 8. 75.

Quatuor inscripti portabant vile cadaver,

Accipit infelix qualia mille rogus. b 60.

b Catullus,

Cum devolutum ex igne prosequens panem,
A semiraso tonderetur ustore.

De quattuor gerulis subscribit Martiali a Petrus Chrysologus; *in obsequium diuitis migrat hic tota civitas, cum funus effertur. pauper vadit solus. pauperem duorum portat miseratio baiulorum: nec quatuor ut mortuos, sed duo sub uno vecte quasi proijciendo oneri portitores addicuntur inviti.* idem auctor: *funus diuitis antecedit lugubris turba servorum.* inter quos videntur fuisse inserti ORCINI, & PILEATI, *hesterni Quirites*, ut appellat Persius, de quibus clarissimus b CVIACIVS. Augustorum familia agnovit etiam PRINCIPEM MEDICORVM, ARCHIATRVM; quem, ut in antiquo titulo est. ipsi vocabant SVPERPOSITVM Medicorum. Neque verò Medici tantum, sed & MEDICAE fuerunt in usu antiqua inscriptio,

a Serm. 121.

b Lib. 3. obs. cap. 23.

SECUNDA
LIVILLÆS
MEDICA

Et hæ videntur gynæcia curasse, & curam adhibuisse mulierum passionibus. Quare non malè (ut alij etiam animadverterunt) notavit Anianus ad Paulum; *quoties de mulieris prægnatione dubitatur, quinque obstetrices, id est Medicæ, ventrem iubentur inspicere.* Jam verò TRACTATRICES quæ corpus fricabant, Medicarum ministras fuisse arbitror, ut TRACTATORES Medicorum. c Martialis:

Percurrit agili corpus arte Tractatrix.

Nec aliud intellexisse videtur d Seneca: *an potius optem, ut malacissandos articulos exoletis meis porrigam, ut muliercula, aut aliquis in mulierculam ex viro versus, digitulos*

c Lib. 3.

d Epist. 66.

gitulos meos ducat? quid ni ego feliciorem putem Mucium, qui sic tractavit ignem, quasi illam manum Tractatori præstitisset? Medicis IATRALIPTAS adiungemus. [a] Plinius: *nec fuit postea quæstus modus; quoniam Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius, instituens quam vocant Iatralipticen, reunctoribus quoq; Medicorum, & Mediastinis vectigal invenit*. Romæ legebatur in veteri inscriptione,

[a] lib. 29. c. 1

DIIS. MANIBVS. S
TITO FLAVIO. OLENO
SERVO. ET. PROCVRAT.
BALNEI. T. FLAVI. AVC
VCT. MEDIASTINO &c.

[b] Plinius minor: *proximo anno domine gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, Iatralipten assumpsi*. Ceterum ad rem maior Plinius, quæ scribit de MEDIASTINIS. fuerunt enim illi, ut Aliptæ, & Unctores, ministri balneares. Nam quod [c] Iuvenalis cecinit, de poetis eo desperatione adactis, ut

[b] lib. 10. ep. 4

[c] Sat. 7.

Balneolum Gabijs, Romæ conducere Furnos
Tentarent ——

veteres glossę de Mediastinis & Pistoribus interpretantur. Consentit Porphyrion ad illud [d] Horatianũ;

[d] lib. 1. ep. 14.

Tu Mediastinus tacita prece rura petebas.

nec abit [e] Priscianus. Hæc eadem statio illos sibi vendicat, quibus [f] cura obtigerat in magna familia, ut ægros, insanosque compescerent. Et huius muneris aliqua portione functus est (nisi nos veterum marmorum exscriptores fallunt) SEXTORIVS nescio quis, AVG. LIB. AB AEGRIS. CVBICVLARIORVM.

[e] In Partit. vers. Aen. lib. 5.

[f] Seneca lib. 11. de Tranquil. cap. 3.

CA-

CAPUT VII.

De Viris, Pueris, & Mulieribus, in balneo ministrantibus.

AT quia Medicorum placita Balneas, ut vidimus, non abnuerunt, BALNEATOREM propterea hic collocabimus. Eius ministerium pulchrè tetigit D.[g] Zeno Episcopus & martyr; *properate properate benè loturi fratres. Aqua viva Spiritu sancto, & igne dulcissimo temperata, blando murmure iam vos invitat. iam balneator præcinctus expectat, quod unctui, quod tersui opus est præbiturus, sed & denarium aureum triplicis numismatis unione signatum.* Balnearum verò usus supra quotidianum balneatoris ministerium adeò assiduum fecerat, ut elixum appellet[a] Martialis. FORNACATOREM instrumento balneatorio contineri scribit[b] Paulus; & huic a balneatore credita videtur Fornax, quæ fuit in balneo, ut ad illius arbitrium calefaceret eam, tepefaceretve.[c] Lampridius: *auspicium crudelitatis apud centumcellas dedit anno ætatis XII. nam cum tepidius forte lotus esset, balneatorem in fornacem conijci iussit, quando à pædagogo, cui hoc iussum fuerat, vervecina pellis in fornace consumpta est, ut fidem pœnæ de fœtore nidoris impleret.* Qui dominum lavantē ungebāt, voce Græca Latio donata ALIPTAE dicebantur, nostris VNCTORES, & ministri ungendi[d]. Seneca: *cum in aliquem inertem, & hac plebeia unctione contentum incidi, audio crepitum illisæ manus humeris, quæ prout plana pervenit, aut concava, ita sonum mutat.* infra. *Aliptam cogita, tenuem & stridulam vocem, quo sit notabilior subinde, exprimentem, nec unquam tacentem, nisi dum vellit alas, & alium pro se clamare cogit.* Opelici

g Inuitatione ad fontem II.

a Lib. 3.

b L. 14. de fundo instr.

c in Commodo.

d Epist. 57.

lici unctoris meminit [e] Martialis Panthæ, Secundionis, Erotis antiqua monumenta. Huiusmodi minister Commodum Imperatorem de medio sustulit. [f] Victor: *ibi per ministrum ungendi (nam forte is quoque è consilio erat) faucibus quasi arte exercitij, brachiorum nodo validius pressis, exspiravit.* [g] allusit huc Horatius,

e Lib. 12. 71.
f in editione A ichotti.
g lib. 11. Sat. 7.

— iusserit ad se
Mœcenas servum sub lumina prima venire
Convivam; nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, fugisque.

Aliptæ instrumenta erant Sirigilis, Lintea, Guttus. [a] Iuvenalis,

a Sat. 3. de his Artemidor. cap 66 lib. 1.

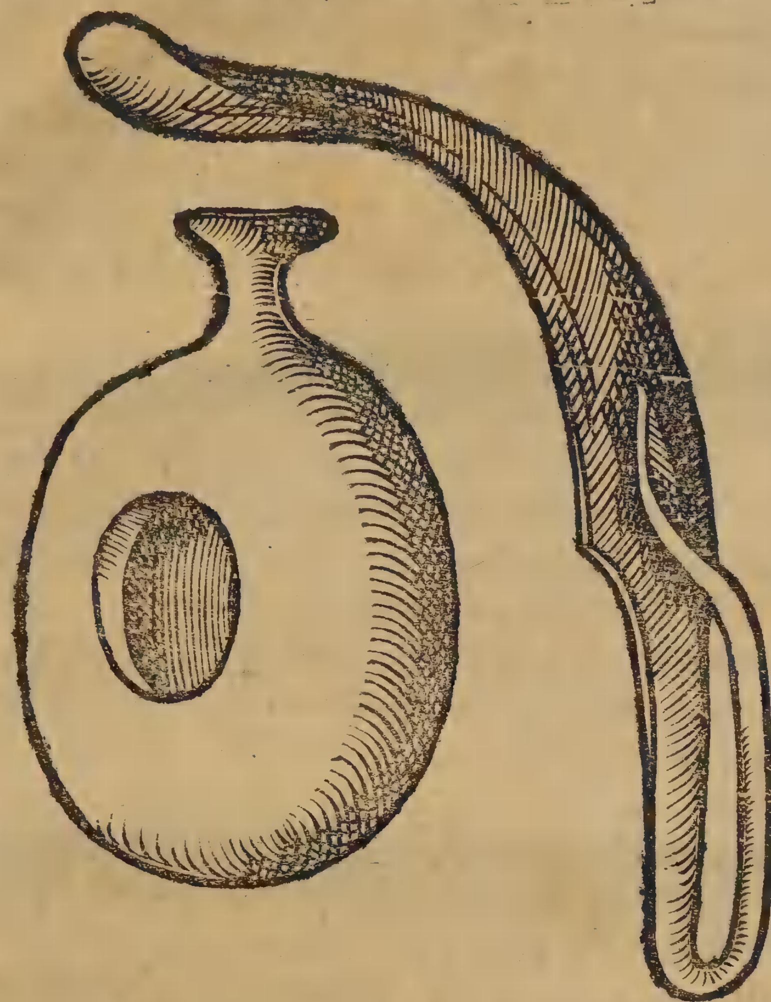
— domus interea secura puellas
Iam lavat, & bucca foculum excitat, & sonat iunctis
Strigilibus, pleno componit lintea Gutto.
Hæc inter pueros variè properantur —

[b] Horatius,

b lib. 2. Sat. 7.

— an hic peccat, sub noctem qui puer uvam
Furtiva mutat Strigili? — [c] Seneca; *vetemus lintea & strigiles Iovi ferre, & speculum tenere Iunoni. non quærit ministros Deus. quid ni? ipse humano generi ministrat.* Ampulla ad hæc & Lenticula, cuiusmodi ego Romæ nactus sum fictilem, *lenticulari* (ut ille [d] ait) *forma, tereti ambitu, pressula rotunditate.* cuius hic exemplum subijcio, ut & antiquæ Strigilis, quam vidi apud nobilissimũ virum NICOLAVM FABRICIVM. Porrò declarabit nobis Strigilis hic typus Appuleij verba in Excerptis (ita enim Florida appello) *juxtaque honestam strigileculam tecta fastigiatione clausulæ, flexa tubulatione ligulæ, ut & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex ea rivulo laberetur.* Per tubulationem quippe ligulæ sudor dilabebatur. Ligulam autem vocat partem incurvam superiorem, quod sit non absimilis Ligulæ, ob-

c Epist 95.
d Appuleius.

oblonga, fornicata, & contracta; cuiusmodi ego argenteã eleganter elaboratã Romę spectavi apud LAELIVM PASCHALINVM, inscriptamque CRESC ☧ ENTIA. Et hac (ut ego quidem censeo) Strigius parte videntur usi fuisse aliquando & Medici. ᵃ Scribonius Largus; *ad auriculæ & tumorem, & dolorem sine ulcere, prodest herbæ urceolaris, aut cucurbitæ ramentorum succus tepens, per Strigilem in foramen auris dolentis infusus.* ᵇ Plinius; *medentur & aurium dolori: item succus inunctus Hyoscyami modicè: item Achilleæ, & minoris Centaureæ, & Plantaginis; Peucedani cum rosaceo, & Meconio: Acori succus cum rosa. omnis autem strigili calefactus infunditur.* Aliptæ ministerium egregiè ridet Epictetus apud ᶜ Arrianum. At non præficiemus unguentis peculiarem ministrum, qui promeret, & asseruaret? Seruius ad illa 1. Æneid.

a cap. 39.

b Lib. 25. cap. ult.

c lib. 3. ca. 26.

— ubi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra;

narrat, Amaracum puerum regium VNGVENTARIVM fuisse, qui casu lapsus, dum ferret unguenta, maiorem ex confusione odorem creaverit quæ omnia [d] Isidorus in suas origines trastulit. [e] Horatius hujusmodi puerum alloquebatur;

d Lib. 4. cap. penult. lib. 17 cap. 9.
e lib. 3. Ode 14.

I, pete unguentum puer, & coronas.
Et cadum Marsi memorem duelli.

Cur autem axillas olim vellerent,& levigarent cum toto corpore, id verò mollitiei adscribendum est; & tetigimus nos paulò superius. Imò post Pumices, Resinam,& Volsellas eò ventum est,ut Psilothro,& Dropace adhibitis, pilos arcerent. [a] Plinius Valerianus *sunt qui vel suis pilis,vel servorum suorum in balneo offendantur, sine ulla quidem ratione. sed illorum, quoque persuasioni succurrendum est, & monstrandum, quemadmodum effici possit,ut evulsi pili non renascantur. Omni autem Psilothro sic utendum est, ut prius quàm adijciatur, Resina pili auferantur. &c.* [b] Martialis,

a Lib. 3. c. 52
b lib. 3. 32.

Psilothro faciemque lavas, & Dropace calvam:
Numquid tonsorem, Gargiliane, times?

A quo ministerio in veteribus [c] Lexicis ALIP. LARIVS δρωπακιςής appellatur. hunc ALIPILVM vocant nonnulli, inseruntque [d] Senecæ verbis, quæ superius retulimus. Vestimenta lavantium seruabant CAPSARII, & peculiares aliquando è familia homines. Petronius: *ceterum ut movimus dextros gressus, servus nobis dispoliatus procubuit ante pedes, & rogare cœpit, ut se pœnæ eriperemus: nec magnum esse peccatum suum, propter quod periclitaretur. Subducta enim vestimenta sibi Dispensatoris in balneo, quæ vix fuissent X HS.* Notandum verò est, honestas matronas ancillarum opera

c Turnebus lib. 27. ca. 10
d Epist. 57.

uti cōsuevisse. ideò Romæ lapis extabat inscriptus;

ATHENAIS AVGVSTAES VNCT

Non enim universæ cum tunica pudorem posuerant, ut illa [e] Iuvenali decantata, [e] Sat. 6.

— magno gaudet sudare tumultu,
Cum lassata gravi ceciderunt brachia massa,
Calidus & cristæ digitos impressit Aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coegit.

Ad castitatis normam Susanna, de qua ita [a] Alcimus Avitus, [a] lib. 6. cd. 22.

Ecce autem viridis per mollia gramina luci
Susanna ingreditur, famulis comitata duobus,
Quas smigma, atq; oleum jubet ad se adferre, forasque
Destinat imprudens —

Tonsor non alibi quęrendus est, quem familiarem fuisse unus evincet [b] Ovidius, [b] lib. 11. Met.

Sed solitus longos ferro resecare capillos
Viderat hoc famulus —

Pantagathus ille, cuius epitaphium cecinit [c] Martialis, hoc domestico ministerio functus est. Tonstrinæ autem negociū describit nobis [d] Seneca: *quid? illos ociosos vocas, quibus apud Tonsorē multæ horæ transmittuntur, dum decerpitur si quid proxima nocte succrevit, dum de singulis capillis in consilium itur, dum aut disiecta coma restituitur, aut deficiens, hinc atq; illinc in frōtem compellitur?* pergit: *quomodo excandescunt, si quid ex juba sua decisum est, si quid extra ordinem jacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt?* infra; *hos tu ociosos vocas, inter pectinem, speculumque occupatos?* Instrumentum notat [e] Lucianus, ξυρὸν, καὶ μαχαιρίδας, καί κάτοπτρον. Habuit & Palatium Tonsores suos [f]. Ammianus: *evenerat iisdem diebus, ut ad demendum Imperatoris capillum, Tonsor venire præceptus, introiret quidam*

[c] Lib. 6.
[d] De Breui. vitæ cap. 12.
[e] Aduersus indoctum
[f] Lib. 22.

dam ambitiosè vestitus, quo viso Julianus obstupuit; ego, inquit, non rationalem jussi, sed tonsorem acciri. Neque
g Lib. 2. 17. verò mulieribus obsepta fuit hæc ad quæstum, & dominicam gratiam via. [g] Martialis;

Tonstrix, Suburræ faucibus quæ sedet primis.

vetus elogium:

SEXTIAE L. TERTIAE
TONSTRICI

Et in hoc ministerio apud Cleopatram Ægypti reginam gratiâ, & regio favore insignis fuit mulier ancilla, cui nomen Eras, ut asserit [a] Plutarchus. Nec aliud sibi voluit [b] Cicero, Dionysij senioris miseram custodiam perstringens; qui ne Tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit. Subdit enim: *ita sordido, ancillarique artificio, regiæ virgines, ut Tonstriculæ, tendebant barbam, & capillum patris.*

a In M. Antonio.
b Tuscul Disp Lib. 5.

CAPVT VIII.

De Coquis, & Pistoribus.

DE Balneo imus in Culinam OFFARIOS, & COQVOS veteres illi lurcones magni fecerũt. [c] Plinius; *at nunc Coci triumphorum precij parantur, & Cocorum pisces: nullusq; prope jam mortalis æstimatur pluris quàm qui peritissimè censum domini mergit.* Val. [d] Maximus; *inde ab Oceani litoribus attracti pisces: inde infusæ culinis artes,* (ita enim habent membranæ meæ) *censibusq; edendis, ac bibendis reperta voluptas est.* Livius; *tum Coquus, vilissimum antiquis mancipium, & æstimatione, & usu, in precio esse; & quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta.* Idem [e] Plinius; *postea culinarum artes, ut clunes spectentur, ut dividantur in tergora, ut à pede uno dilatatæ, repositoria occupent.* Coqui ideam expressit

c lib. 9. cap. 17
d lib. 9. cap. 1
e lib. 10. c. 5 C.

fit Damoxenus Comicus apud [f] Athenæum, apud quem culinæ instrumentum, condimentorum indiculus, porcus Troianus, & Coqui gloriosa magisteria recensentur. Huius artificij fuerunt Æsopi nobilis patina, cœnæ Metellianæ, Apiciana decreta, & alia hujusmodi sexcenta excogitata in perniciem censuum, & patrimoniorum. [g] Appuleius: *his erat dives admodum dominus; at illorum alter pistor dulciarius, qui panes, & mellita concinnabat edulia; alter Coquus, qui sapidissimis intrimentis succum pulmenta condita vapore mollibat.* [a] Juvenalis.

—— veniet, qui fercula doctè
Componat, veniet qui pulmentaria condit.

Quæ Structore, & Coco dicta esse testantur veteres Glossæ. Eleganter [b] Martialis.

Non satis est ars sola Coco servire palato,
Namque Cocus domini debet habere gulam.

[c] Neque verò unico tantum Coquo contenti erant. Juvenalis;

—— Librarius, ARCHIMAGIRI,
Carptores ——

Inscriptio antiqua,

HIC. OSSA. SITA. SVNT
FAVSTI. ERONIS
VICARI. SVPRA
COCOS

Et quia Coquus, & Pistor idem [d] antiquitus fuit, PISTORIS, seu PINSORIS hæc erit statio. [e] Varro περὶ ἐδεσμάτων; *si quantum operæ sumpsisti, ut tuus Pistor bonum faceret panem, eius duodecimã Philosophiæ dedisses, ipse bonus iampridem esses factus. nunc illum qui norunt, volunt emere millibus centum, te qui novit, nemo centussi,*

Syba-

[f] Lib. 3.
[g] Lib. 10 Metam.
[a] Sat. 7.
[b] lib. 14. 120.
[c] Sat. 9.
[d] Festus.
[e] Gell. lib. 15. cap. 19.

f Athenæus lib. 12.

Sybariticum verò possit videri illud, quod narrat f Clearchus Solensis lib. v. vitarum, *Pistorem, nescio cuius, cum tunica chiridota, & ore sudario obvoluto, jussum esse farinæ massam tractare; ne videlicet sudor stillans influeret, aut subactam farinam halitu afflaret.* Panis conficiendi ratio apud Plinium extat, qui & de Pistoribus multa. Horum alij DVLCIARII, alij LACTARII. de illis a Apuleius: *hic Panes Crustula, Lucunculos, Hamos, Laterculos, & complura scitamenta mellita.* b Martialis, *Mille tibi dulces operum manus ista figuras*

Exstruit: huic uni parca laborat Apis.

de Lactarijs c Lampridius: *dulciarios, & lactarios tales habuit, ut quæcunque coqui de diuersis edulibus exhibuissent, vel Structores, vel Pomarij, illi modò de dulcijs, modò de lactarijs exhiberent.* PLACENTARIORVM meminit Jul. d Paulus: & Pistoris asseclas fuisse innuit e Martialis,

Hinc Pistor fatuas facit Placentas.

POMARII, & f FOCARII se hic exhiberi non molestè ferrent; ut & VENATORES, vel AVCVPES, qui instruendarum gratia quotidianarum epularum habebant. CELLARII rem cibariam, quæ in penu fuit, adservabant. g Plautus:

Cume, posce, prome quid vis: te facio Cellarium.

h Seneca; *circa lucem discurritur, pueri vocantur, Cellarij, Coqui tumultuantur. quæro, quid sit? dicitur mulsum, & alicam poposcisse à balneo.* i Plinius: *Apio eximunt Coci obsonijs Acetum; eodem Cellarij in saccis odorem vino gravem.* k Lampridius; *mittebat Parasitis per Cellarios Sallarij annua vasa, cum Ranis, cum Scorpijs, cum Serpentibus, & cum hujusmodi monstris.* Hinc manavit loci nomen apud l Lucæ interpretem, m Augustinũ, & n Cassianum. Transtulit eleganter. o Theodorus Pri-

a li. 10. metã.
b lib. 14. 222.
c Elagabalo.
d lib. 3 sent.
e Lib. 11. 32.
f L. 1. Naût. Caup. Stab.
g Captiuis.
h Epist. 123.
i Lib 19 cap. ult.
k Elagab.
l cap. 12.
m lib. 9. conf. cap. 8.
n lib. 4. de instit. renunc. cap 8.
o ad Euseb. lib 4

Priscianus; *sed Pulmonem esse veluti Cellarium spiritus ad arterias mittendi, seu replendi omnem corporis regionem, ex quo spiritu omnes nostri artus commoveantur.* hinc Cellariolum apud [p] Gregorium Turonensem, qui & Promptuarium vocat. Cellarium autem ministrum, PROMVM appellavit [q] Horatius; *p lib. 1. mirac. cap 35.*

> *Cum labor extuderit fastidia, siccus inanis,* *q lib. 2. Sat. 2.*
> *Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno*
> *Ne biberis diluta. foris est Promus, & atrum*
> *Defendens pisces hiemat mare. —*

PAENVIARIVM, antiquum [a] marmor; CONDVM PROMVM PROCVRATOREM Peni [b] Plautus, quem imitatus est dubio procul [c] Paulus Diaconus in Distichis, quibus Beatissimi Benedicti admiranda complexus est; *a Puteolis. b Pseudolo, citante Fulgentio c lib. 1 de gest. Lang. ca. 26.*

> *Cur Prome conde times stillam præbere Lecytis?*
> *Dolia certè fluunt. cur Prome conde times?*

Cellæ promæ huc referendæ sunt. [d] Tertullianus: *nisi quia in cellis promis caro salita, & usui reposita servatur, depromenda illinc suo tempore.* Hinc Cella penaria, cuius meminere Svetonius, Ulpianus, Turonensis, & alij. Verum inter Penu, & Cellarium hoc intererat, quod Cellarium paucorum dierum, Penu esset temporis longi. Notat [e] Servius ad illud, *d De Resurr. carnis. e lib. 1. Aen.*

> *Cura penum struere —*

quod & videtur Q. Scævolæ placuisse apud [f] Gellium, licet Fab. Planciades non ita ad amussim scripserit, *Penum autem Cellarium dicimus.* Cella autem, & Cellarium auctore [g] Donato *à reponendis, cælandisque rebus esculentis, & poculentis dicitur.* Verum Penoris nomine veniunt esculenta, & poculenta, Oleũ, Garum, Muria, Mel, Acetum, & Hordeum, Ligna, & Carbones, Thus, & Ceræ. nec iniuria, *est enim omne*, scribit [h] Cicero, *quo vescuntur homines, Penus &* *f lib. 4. cap. 1. g Adelph. Act. 4. Sc. 2. h lib. 2. de nat. Deor.*

Peno-

Penora dicuntur res necessariæ ad victum quotidianum. Notavit autem apud Homerum [i] Athæneus PENVARIAM, seu PENARIAM ancillam; quæ Græcè est, ἡ ταμία.

[i] li. 1. Deipnesoph. est autem einsmodi Lyde apud Horatium lib. 3. carm. ode 28.

CAPUT IX.

De Ministris Convivij.

CONvivium apparabant MINISTI hæc siquidem fuit legitima, & justa servorum triclinarium nomenclatura. [a] Zeno Veronensis: *Ioseph utique in Ægyptum non venisset, nec pudicitiæ tenax dominæ lascivientis insidias incidisset, non fuisset retrusus in carcerem, nec ministris Pharaonis familiarior extitisset.* &c. [b] Virgilius, — *totidemque pares ætate ministri*
[c] Silius, — *non una ministri*
Turba gregis —
[d] Lucanus, *Tunc famulæ numerus turbæ, populusque minister.* Servius in Eclogam II. de Alexi; *cum vidisset in ministerio omnium pulcherrimum.* Jul. [e] Capitolinus: *tunc viris clarioribus permisit, ut eodem cultu, quo ipse, vel ministerijs similibus convivia exhiberent.* [f] Petrus Chrysologus: *discumbenti homini Deus adstat in cœlestibus: epulanti servo servit Dominus; & servit accinctus; pueris sui ministris suis ministerium facit Christus, & facit in Patris iam gloria constitutus.* Neque tamen negamus, quòd vir eruditissimus affirmavit, ministerij appellatione aliquando intelligi omnia vasa argentea Triclinio sternendo necessaria. Usi enim sunt hac vocis eius notione [g] Paulus Orosius, & [h] Petrus Chrysologus. ille; *dumque expositis opibus, attonitum barbarum, magnitudine, & pondere, ac pulchritudine, ignota etiam vasorū qualitate intelligeret, virgo Christi ad*

Bar-

[a] Serm. de livore & invid.
[b] Lib. 1. Aen
[c] Lib. 11.
[d] Lib. 10.
[e] M. Antonio.
[f] Serm. c. 14.
[g] lib. 7. c. 39.
[h] Serm. 122

Barbarum ait: hæc Petri Apostoli sacra ministeria sunt, præsume, si audes, de facto tu videris. Hic; *quid est dives? ubi sunt torrentes torcularium tuorum? ubi sunt horrea ad famem pauperis non minus cupiditatibus dilatata, quam copijs? ubi sunt vina ad inopiam pauperis, annositatibus, & ipsa temporum oblivione servata? ubi sunt effusiones, lapsus, flumina ministeriorum tuorum?* [i] Sidonius: *si in convivium venitur, quod quidem diebus profestis simile priuato est, non ibi impolitam congeriem liventis argenti mensis cedentibus suspiriosus minister imponit.* Scimus autem Servos quandoque in uniuersum ministros, & ministeria dictos esse, ut à [a] Seneca, [b] Plinio, [c] Martiale, qua notione minsterialis apud Latino Galicos scriptores servus est, Convivalem ministrum expressit [d] Horatius;

i Lib. 1. Ep. 2.

a lib. 3 de benef cap. 18.
b lib. 7. ca. 52
c Lib. 7.
d lib. 2. Sat. 8.

—— puer altè cinctus acernam
Gausape purpureos mensam pertersit —— &
—— ut omnes
Præcincti recte pueri, comptiq; ministrent.

Hi Græcè [F] λειτουργοὶ (printed: λ⸗άκονες) & [φ] λ⸗άκονοι appellati sunt, à quibus ordo sacer nomen traxit Diaconorum. Nostri enim ex prima institutione ministraverunt mensis, ut ex Actis Apostolicis notaverunt Isidorus, & Amalarius Fortunatus. Et profecto [e] Arator minimistros vocat;

F Rabanus Maurus de instit. Cler. lib. 1 ca. 7. 1. 10 Carnotensis in sermonib.
φ omnes passim.
e Lib. 1.

—— sit cura ministris
Officium librare suum, quo laudis amictu
Hunc deceat lucere chorum, quem mysticus ordo
Consecrat in numero ——

Huc respexit D. [f] Ignatius, nostros Diaconos informans; *ου γὰρ βρωτῶν, καὶ ποτῶν εἰσι διάκονοι, ἀλλ᾽ ἐκκλησίας θεοῦ ὑπηρέται.* & hinc ministeria ipsa fuerunt, qui Diaconias nominarent. Auctor cœnæ D.

f Epist. 2.

Cypriano falſo adſcriptæ: *at ubi diviſit veſtes, Rex reſpiciens eos, ſic ait; non ante cœnabitis niſi ſinguli ſingulas vices feceritis: atque ita ſibi præceptas Diaconias conſumaverunt*. Porrò inſignitur hæc vox peculiare quoddam Diaconorum noſtrorum miniſterium, de quo agemus inferius. At veſtis miniſtrorum Tricliniarium fuit Tunica, qua omnes, ut ſuo loco indicabimus, promiſcuè ſervi uſi ſunt, eaque ſine manicis aliquando, aliquando manicata; ſed levitur, & non ultra cubitum, interdum etiam ultra cubitum, totius brachij operimēto, ut conſpeximus in antiquis ſcalpturis. Ab his deſumpſiſſe Tunicas ſuas, quas hodie vocamus Albas Levitas Diaconosve noſtros, quas tamen non præcingerent ſibi, ſed ad talos uſq; demitterent, non inviti ſuſpicamur. [a] Philo Eccleſiam Alexandrinam deſcibens: *ceterum in hoc ſacro convivio nemo, ut dixi, ſervus adeſt, miniſtrant ingenui, & ſponte quicquid opus eſt, faciunt.* infra: *diſcincti autem, & promiſſis Tunicis accedunt ad miniſtrandum, ut abſit omnis ſervilis ſpecies ab hoc convivio*. Et licet per hæc minus trita à noſtris, in tanta annorum ac rerum caligine, timidè, & ſuſpenſo gradu incedamus, monemus tamen eruendæ veritatis ſtudioſos, B. Silveſtrū Diaconibus, qui Colobijs antea utebantur, Dalmaticas veſtes aſſignaſſe, ut aſſerunt [b] Breviarium Romanum, & [c] Hugo de S. Victore. at id quare? quia nuditas brachiorum culpabatur. Ita [d] Albinus Flaccus, & [e] Expoſitor Romani (ut inquiunt) Ordinis. At Colobium fuit veſtis ſine manicis, ut aſſerunt [f] Servius, [g] Hieronymus, [h] Iſidorus, & Albinus; licet Ægyptiorum monachorum Colobia (ut prodit Caſſianus) manicas, ſed decurtatas, cubito tenus haberent. Fuit autem Colobium Tunica. An verò Eccleſia-

a de vita contempl.

b in Silueſtro.
c Erudit. Theol. lib. 1. c. 33.
d Quid ſignif. veſt.
e refert. Panuinius in expl. voc. Eccleſ.
f lib. 9. Aen.
g in Queſtion. Hebr.
h lib. 19. Etym. cap. 22.
i Loco citato.

clesiastici Diacones nudis omnino incederent brachijs, ut convivales illi, non ausim omnino affirmare, aut negare constanter. Culpata nuditas brachiorum videtur favere affirmanti; quam tamen ego speciem pro cetera castimonia senioris Ecclesiæ, vix animo possum concipere. Addamus, non esse omnino certa traditionem Albini, Colobia videlicet D. Silvestri jussu abolita fuisse, cum narret [a] Anselmus Decretorum antiquus collector, à Sancto Silvestro, & Presbyteris eius Colobiorum usum incœpisse; & Marcum, Julium Liberium acceptum retinuisse: post hos autem Colobia Dalmaticis esse permutata in gratiam alieni aspectus, qui in Colobio requirebat, nescio quid amplius. Quæ sanè confirmantur ex ijs, quæ narrat [b] Ammianus: *post hæc* (inquit) *indumentum regale quærebatur, & ministris fucandæ purpuræ tortis, confessisque pectoralem tuniculam sine manicis textam, Maras quidam nomine inductus est, ut appellant Christiani, Diaconus; cuius prolatæ litteræ scriptæ Græco sermone, ad Tyrij textrini præpositum celerari speciem perurgebant.* In re tam perplexa quid pronunciabimus; Non liquere; & ideò ampliandum. Non ignoramus utique multa mysticè de sacris Sacerdotum vestibus, à sanctissimis, & eruditissimis viris tradita esse, cum illas ab augustissimis Hebræorum ritibus derivent; neque hæc nobis convellere propositum est: sed scimus etiam multa è gentilium obvia consuetudine, atque adeò superstitione, translata fuisse ad usus nostros, tum utiliter, tum sapienter. Æqui igitur, bonique consulet, qui hæc nostra leget, studium veritatis inquirendæ, *cuius luce menti hominis*, ut ait summus Orator, *nihil dulcius*. Porrò Diaconorum nostrorum (ut etiam hoc obiter tan-

[a] citat. Caicon in notis ad Cassianum

[b] Lib. 14.

gamus) partes videtur fuisse, Eleemosynas à fidelibus oblatas in usus pauperum distribuere; & hoc jam inde à D. [c] Paulo, qui ministerium hoc Diaconiam appellat. Hinc Sisinnius, & Cyriacus Diaconi victum deferebant Sanctis Martyribus, ut habent [d] gesta Marcelli Papæ. D. certè Laurentius Archilevita hoc munere functus egregiè est, transmisitque ad successores, cum [a] Titus Diaconus Martyr pecunias pauperibus distribuens Romæ à Barbaris interfectus sit; & D. [b] Gregorius Bonifacium Diaconum, Ecclesiæ nominet dispensatorem. Diaconissæ autẽ quæ vocantur, Diaconis origine fuerunt æquales. [c] custodiebant verò portas introitus videlicet Ecclesiæ in statione fœminarum. erant ad easdem [d] internunciæ; [e] ministrabantque Presbyteris in earumdem Catechismo, & Baptismate, propter honestatem; & [f] initiabantur ab Episcopis solemni precatione, ministerio tamen non Sacramento. Harum videtur meminisse [g] Plinius junior in consultatione de rebus nostris ad Traianum Augustum cõscripta: *quo magis necessarium credidit, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri, & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quàm superstitionem, pravã, & immodicam* &c. Et ex hac tandem muliebri ministrandi ratione, quis non laudet pietatem nobilissimarum. & sanctissimarum sororum Marthæ, & Mariæ, quarum altera non semel Domino [h] ministravit, altera sedere consuevit secus pedes eiusdem? nimirum submittebant illæ fastigium avitę nobilitatis divino obsequio, & exequebantur in CHRISTO, quod clarissima heroina longè post imitata est in CHRISTI imitatore Martino. [i] Maximi enim Imperatoris regina, *non opes regni, non Imperij dignitatem, non diadema,*

c Epist 2. ad Corinth. cap. 8. & 9.
d apud Metaphr.
a Prosper in Chron.
b Lib. 3. Dial. cap. 20.
c Clem. lib. 3. constit. cap. 61
d Lib. 3. cap. 15.
e ibidem.
f lib. 8. cap. 26 & nescio, quid simile extat in Ord. Rom.
g lib. 10 Ep. 97. & notavit Balduin.
h Luce 10. Iohan. 12.
i Sulpit Severus lib. 3.

ma, non purpuram cogitabat: divelli à Martini pedibus solo strata non poterat. Postremo à viro suo poposcit, deinde Martinum uterque compellunt, ut ei remotis omnibus ministris, præberet sola convivium. nec potuit vir beatus obstinatius reluctari, componitur castus Reginæ manibus apparatus: sellulam ipsa consternit. mensam admovet, aquam manibus subministrat: cibum, quem ipsa coxerat, apponit ipsa, illo sedente, eminus secundum famulantium disciplinam, solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam, & humilitatem exhibens servientis: miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. finita cœnula fragmenta panis assumpti, micasque collegit, satis fideliter illas reliquias Imperialibus epulis anteponens, &c. O felices, o beatas, quibus licuit CHRISTO, & Martino ministrare, quibus CHRISTI, & Martini pedibus advolui licuit! Ministrorum primus mihi erit OBSONATOR. [a] Lib. 14. 217

[a] Martialis eleganter de eodem;

Dic quotus es, quanti cupias cœnare, nec unum
Addideris verbum, cœna parata tibi est.

[b] Seneca: *adijce obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est, qui sciunt, cuius rei illum sapor excitet, cuius delectet aspectus, cuius nouitate nauseabundus erigi possit, quid iam ipsa satietate fastidiat, quid illo die esuriat.* Hic [c] Atheneo est ἀγοραστὴς, καὶ ὀψώνης, quem præceptis instruxit Lynceus Samius. INVITATOR, & VOCATOR appellationem sortiti ex munere sunt. huius meminit [d] Athenæus, illius [e] Martialis, & antiqua Romana inscriptio: [b] Epist. 47. [c] Lib. 4. [d] Lib. cit. [e] Lib. 9.

AGATHOPVS
AVGG. LIB.
INVITATOR.

[f] Plinius; *indignantique Ptolomæo, & vocatores suos ostendenti, ut diceret, à quo eorum invitatus esset.* [g] Appuleius: [f] lib. 35. cap. 10. [g] lib. 3. Met.

& ecce

& ecce quidam introcurrens famulus, rogat te, ait, tua parens Byrrhena, & convivij cui te sero desponderas, iam appropinquantis admonet. [h] Ammianus; *& Nomenclatores assueti hæc, & alia venditare, mercede accepta, cœnis quosdam, & prandijs inserunt subdititios, ignobiles, & obscuros.* Notandi hic Nomenclatores è campo in triclinium evocati, quos [a] Athenæus ὀνομακλήτορας & δείπνων ταξιάρχους appellat: & videntur esse δειπνοκλήτορες Artemidoro. Invitatores expressit CHRISTVS dominus apud [b] Matthæum, & [c] Lucam. Descripsit autem [d] Seneca; *alius, cui convivarum censura permissa est, perstat infelix, & expectat, quos adulatio, & intemperantia, aut gulæ, aut linguæ, renocet in crastinum.* Et ab hac forte opera servum Calatorem in Rudente appellat Plautus, ubi tamen Lambinus à Festo non discedit. Huius classis fuit puer qui nunciabat HORAS. [e] Juvenalis.

— clamore opus est, ut sentiat auris
Quem dicat venisse puer, quot nunciet horas.

[f] Martialis:

Horas quinque puer nondum tibi nunciat, & tu
Jam conviva mihi, Cæciliane, venis.

[g] Sidonius; *ecce & ab Archimagiro adventans, qui tempus instare curandi corpora moneret, quem quidem nuncium per spatia clepsydræ horarum incrementa servantem probabat competenter ingressum quinta digrediens.* Porrò ipsi Triclinio præfectus erat servus TRICLINIARCHA, ut in veteri Epigrammate nominatur, M. VLPIVS AVG. LIB. PHAEDIMVS. hic D. [h] Johanni Architriclinus est, sive eiusdem interpreti [i] Iuvenco summus minister; quod ut inquit [k] Athenæus, esset ἐπιστάτης τῆς ὅλης διακονίας, servorum nimirum Tricliniarium, quorum aliqui AQVAM in manus infundebant, aliqui fercula

[h] Lib. 14.
[a] Lib. 2.
[b] cap 22.
[c] cap. 14.
[d] Epist. 47.
[e] Sat. 10.
[f] Lib. 8. 67.
[g] Lib 2 ep. 9.
[h] Cap. 2.
[i] lib. 2. Hist. Eu.
[k] lib. 4.
[l] Petronius.

[m] INFEREBANT, INFERTORES appellati ab opera, quam præstabant. [n] Juvenalis;

Aspice quàm longo distinguat pectore lancem
Quæ fertur domino squilla, & quibus undique septa
Asparagis, qua despiciat convivia cauda,
Cum venit excelsi manibus sublata ministri.

ubi habent veteres glossæ, *ministri; Infertoris*. Eædem ad illa eiusdem [a] poetæ,

Nec frustum capreæ subducere, nec latus Afræ
Novit avis noster tirunculus —

ita explicant, *hoc est quod vult dicere, Infertor noster furtum facere ignorat.* Et hęc quidem vox in Lege etiã Salica extat, ut videbimus infra. Ministerium tetigit [b] Juvenalis, & ante hunc [c] Horatius,

— *deinde secuti*
Mazonomo pueri magno, discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo, non sine farre,
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos
Quam si cum lumbis quis edit —

Tangit & [d] Zeno Veronensis: *tres pueri unanimes legumina inferunt primi, quibus, ut scitus sit sapor, salem sapientiæ aspergunt, oleum Christus infundit.* [e] Halotus autem ille, qui boleto Claudianam apotheosin procuravit, Prægustator itidem, & Infertor fuit: quæ ministerij coniunctio non videtur perpetua fuisse. Vini Infertorem lepidè expressit [f] Horatius;

— *ut Attica virgo*
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon, Chium maris expers.

His de Triclinio ministris LECTISTERNIATORES accensiti sunt. [g] Plautus,

Tibi hoc precipio, ut niteant ædes. habes; quod facias.

pro-

[m] Athenæus lib 4.
[n] Sat. 5.
[a] Sat. 11.
[b] loco cit.
[c] li. 2, Sat. ult.
[d] ad Neophytes post Baptisma Serm. 1.
[e] Tacitus annal. lib. 12.
[f] lib. 7. Sat. 2.
[g] Pseudolo.

propera, intro abi:
Tu esto Lectisterniator.

a lib. 2. de Ira cap. 25. [a] Seneca; *parum aglis est puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut mensa negligentius po-*
b lib. 2. Sat. 8. *sita.* MENSARUM DETERSORES. [b] Horatius,

— puer altè cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit.

c Lib. 14. 144. cui rei spongia aptior fuit. [c] Martialis.

Hæc tibi sorte datur, tergendis spongia mensis
Utilis, expresso cum levis imbre tumet.

d Menæchm. hinc factum nomen Parasito ad [d] Plautum, peniculi;

— quia mensam (inquit ipse) *quando edo,*
detergeo. Peniculi enim *spongiæ sunt*, inquit Festus, & pro spongia peniculum usurpavit.

e Lib. 5. [e] Sedulius,

— quin insuper haustum
Cum peteret sitiens, unus de plebe nefandæ
Peniculo infusum, calamo porrexit acetum.

Nec non & qui LUMINA sub noctem INFEREBANT;
f lib. 2. Met. [f] Appuleius; *iam illatis luminibus, epularis sermo per-*
g Lib. 16. *crebuit.* [g] Ammianus *malignitate simili quidam Agens in rebus in Hispania, ad cœnam itidem invitatus, quum inferentes vespertina lumina pueros exclamasse audisset ex usu*, VINCAMUS &c. At his, luxus, & vilitas opum, statuas substituit.

h Lib. 2. [h] Lucretius;

Si non aurea sunt iuvenum simulacra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.

Quæ Coquus elaboraverat, collocabat STRUCTOR. Petronius: *superque proprium, conuenientemq; materiæ Structor imposuerat cibum.* Et hunc famulitij ministe-
a lib. 1. c. ult. rialis præsulem videtur constituere [a] Macrobius: *in-*

ter

ter hæc servilis moderator obsequij, cui cura vel adolendi Penates, vel struendi penum, & domesticorum actuum ministros regendi, admonet dominum, familiam pro solemnitate annui moris epulatam, [b] Virgilium autem imitatur Macrobius. [b] Lib. 1. Aen.

Quinquaginta intus famulæ quibus ordine longo
Cura penum struere, & flammis adolere Penates.

ubi Servius; *struere, ordinare, componere. unde & Structores dicuntur ferculorum compositores.* Donatus verò procurationem Cellarij, & Deorum Penatium cultum interpretatur. quæ sequuntur,

Centum aliæ, totidemq; pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.

de Infertoribus, & Pocillatoribus accipe. Structoris enim erat componere, & servare fercula, non inferre. hic τραπεζοποιὸς, & τραπεζονόμος à Græcis dictus est, ut apud [c] Athenæum vidimus, & [d] Clementem Alexandrinum. de eodem [e] Seneca: *quare ars est apud te ministrare: nec te merè, & ut libet, collocatur argentum, sed peritè struitur, & est aliquis scindendi obsonij magister?* SCISSOREM hic habemus, eumque una cum Structore productum, uti & apud [f] Juvenalem, [c] Lib. 4. [d] lib. 3. Pæd. [e] De vita beata. [f] Sat. 5.

Structorem interea, ne qua indignatio desit,
Saltantem spectes; & Chironomonta volanti
Cultello, donec peragat dictata magistri
Omnia: nec minimo sanè discrimine refert
Quo gestu lepores, & quo gallina secetur.

Meminit, & Petronius: *processit statim Scissor, & ad symphoniam ita gesticulatus laceravit obsonium, ut putares Darium hydraule cantante pugnare.* CARPTOR idem, qui Scissor fuit. Petronius; *nec minus & Trimalcio eiusmodi methodi lætus, carpe, inquit. processit statim Scissor.*

 a Juve-

a Sat. 9. [a] Iuvenalis. — *audiet & quæ*

Finxerunt pariter Librarius, Archimagiri,

Carptores —

b lib. 2. Met. DIRIBITORES, qui apud [b] Appuleium leguntur; *Diribitores plusculi splendidè amicti, fercula copiosa, puellæ scitulæ ministrantes, pueri calamistrati, pulchrè indusiati.* Panem forsitan diribebant: & videntur mutuati appellationem à Comitialibus, & Judiciarijs Diribitoribus. Fuit autem penes aliquem servorum Triclini-

c Sat. 5. niarium hæc panis distributio. [c] Juvenalis eleganter, ut solet.

Maxima quæq; domus servis est plena superbis.

Ecce alius quanto porrexit murmure panem

Vix fractum, solidæ iam mucida frusta farinæ,

Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum.

Sed tener, & niveas, molliq; siligine factus

Servatur domino. —

Et huc pertinent illa Petronij: *circumferebat Ægyptius puer clibano argenteo panem.* Promebant autem è canistris statutis in ipso Triclinio, ut indicat antiqua

d edidit F. Ursin. Sigmatis [d] scalptura, quæ Romæ trans Tiberim visitur, è regione ædis D. Chrysogoni. ideoque

e Sat. prox. cit. [e] Juvenalis,

— *finge tamen te*

Improbulum, superest illic, qui ponere cogat.

Vis tu consuetis audax convivia canistris

Impleri, panisque tui novisse colorem?

f Lib. 1. Aen. [f] Virgilius,

Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistris

Expediunt. —

ubi hæc Donatus; *hic dispositionem familiæ regalis ostendit. alij enim, hoc est viri, aquam abluendis manibus dabant, alij mantilia porrigebant, quibus manus ablutæ tergeren-*

gerentur, alij canistris panem ministrabant, mos enim fertur apud veteres fuisse, ut panis non argenteis vasculis inserretur, sed canistris, hoc est speciebus factis ex vimine. At ex his Donati verbis elicimus, in Petronio pleraque legi, quæ luxum referant non vulgarem, & tritum, sed Imperatorium, & summæ inter luxuriosos fortunæ; quale est, quod de clibano argenteo vidimus. PRAEGVSTATORES nonnihil ex herilibus edulijs præmandebant. [a] Cornelius tacitus: *cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus.* [b] Arnobius; *curat ad sensum palati, suis cum iucunditatibus veniant rerum incorruptarum sapores: & an ritè pulmenta condita sint, Prægustatoris fungitur, atque experitur officio.* invehitur autem his verbis in Lateranum Deum focorum. Et hinc docemur, non in gratiam tantum vitæ tuendæ, sed & voluptatis, gulæque causa institutos fuisse Prægustatores. [c] Juvenalis tamen ad prius illud munus respexit; a lib. 12. Annal. b Lib. 4. c Sat. 6.

Mordeat ante aliquis, quidquid porrexerit illa
Quæ peperit: timidus prægustet pocula Papas.

quod quidem præmordendi munus fecit fortasse, ut antiquus Grammaticus illa eiusdem [d] poetæ d Sat. 7.

Discipuli custos præmordet Acœnonetus.

de Papate interpretatus sit. [e] Horatius voluptariam prægustatoris operam tetigit in fabella de rustico, & urbano mure: e lib. 2. Sat. 6.

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continueq; dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.

apud Cæsares procuratio Prægustatorum Liberto de more demandebatur. Vetus elogium Romæ,

DIS. MANIBVS
TI. CLAVD. AVG. LIB
ZOSIMI. PROCVRAT
PRAEGVSTATORVM &c.

Ut & vini censura in epulas dominicas, quod notavit [a] Plinius. Et quoniam escaria vasa aurea fuerunt, & argentea, ideò minister fuit ARGENTO præpositus, cuius meminit [b] Africanus ICs. AVRO præpositorum meminit [c] Clemens Alexandrinus, οἱ δὲ χρυσοφυλακοῦσιν ὡς γρῦπες. præpositorum auro ESCARIO mentio extat in vetere inscriptione, quam vidimus Romæ in hortis IVLII III. Pont. Max.

[a] lib. 14. cap 6.
[b] lib. 22. de manum. test.
[c] lib. 3. Pæd.

DIS MANIB
GAMVS AVG. L. PRAEP. AVRI
ESCARI FECIT SIBI ET
FLAVIAE TYCHE CONIVGI
BENEMERENTI &c.

argentum ESCARIVM recensuit Donatus, enarrans illa [d] Virgilij,

Ingens argentum mensis, cælataque in auro
Fortia facta patrum ——

[d] lib. 1. Aen.

inquit enim; *idcirco adiecit mensis, ut ostenderet escarium argentum, ne putaretur in ijs speciebus esse, quæ longe essent ab usu mensarum*. cælataque in auro fort. fac. *hic multiplex argenti laudatio. nam fuit ingentis formæ, perindeque magni ponderis, insignitum auro, & decore mirabili, manu verò artifici ornatum, ut ars cum speciei precio certare videretur*. In veteri marmore legitur. Præpositus auro GEMMATO, de quo [e] Juvenalis,

—— tibi non committitur aurum,
Vel si quando datur, custos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas, unguesque observet acutos.

[e] Sat. 5.

Fuit

Fuit & ministerium argenti POTORII. Romæ legerunt viri docti.

OSSA

VIBIAE. SVCCESSAE. LIVIAE. AVG. SER.

AB. ARGENTO. POTORIO. &c.

VIATORII præterea, & BALNEARIS meminit [b] ICs. SCAENICI mentio extabat olim Romæ in hortis Carpensibus. b L. 42. de auro, & arg. leg.

T. AELIVS. AVGVSTORVM. LIB. A
M.EMPTVS. AB ARGENTO SCAENI
CO & rel.

Erat autem argentum Scænicum, *quo dominus non temerè utebatur, sed commodare ad ludos, & ad ceteras apparationes solebat*, ut [c] Alfenus interpretatur. Vasa ipsa qui TERGERENT, & LAVARENT, huius cohortis manipulares videntur fuisse. [d] Juvenalis eorumdem meminit; c L. 30. de auro & arg leg. d Sat. 14.

Hospite venturo cessabit nemo tuorum.
Verre pavimentum, nitidas ostende columnas,
Arida cum tota descendat aranea tela,
Hic lavet argentum, vasa aspera tergeat alter.

e lib. 2. Sat. 4.

[e] Horatius.

Magna movent stomacho fastidia, si puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit:
Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.

Nunc MINISTRATOR dicendus est. huiusmodi in antiquis marmoribus nominantur AMARANTHVS AVGVSTI MINISTRATOR TVRRANIANVS. ERASIVS, & ANSIO CAESARIS MINISTRATORES. Petronius, *Vinum dominicum ministratoris gratia est.* [a] Seneca: *alius vini minister in muliebrem modum ornatus, cum ætate luctatur.* [b] Appuleius autem hæc Senecæ explicans, *pueros calamistratos pulchrè indusiatos, gemmas formatas in* a Epist. 47. b Lib. 2. Met.

pocula

pocula vini vetusti frequenter offerentes, notauit. nimirum hic fuit muliebris ornatus; indusiatum esse, & calamistratum quempiam. Idem [c] Seneca: *transeo pistorum turbam, transeo ministrorum, per quos, signo dato, ad inferendam cœnam discurritur*. Neque sanè temerè coniungit hic noster pistores, & ministratores, cum & in Notitia (ut vocant) Imperij, sub dispositione viri Sp. Comitis Castrensis, ministeriales dominici recenseantur, ad quos indicandos, inter Comitis insignia, mensa panaria, & vinaria aliquot vasa conspiciuntur. Porrò, qui vinum ministrabat, à [d] Svetonio AD CYATHVM, & VINVM appellatur, ab [e] Appuleio POCILLATOR, à [f] Juvenale AD CYATHOS, in veteri epitaphio à POTIONE.

[c] *Ep.* 95.
[d] *Cæsare cap.* 49.
[e] *lib.* 10. *Met.*
[f] *Sat.* 13.

TI. CLAVD. AVG. LIB
GRATIO. LIVIAE
AVG. SER. A. POTIO
NE. S. T. T. L.

à [g] Gallis SCANTIO. [h] Græcis ΟΙΝΟΧΟΟΣ. hic vinum prægustabat. [i] Martialis de Alexi Virgiliano:

Adstabat domini mensis pulcherrimus ille,
Marmorea fundens nigra Falerna manu;
Et libata dabat roseis Carchesia labris.

[g] *L. Salic. Tit* 11. *edit. Basil.*
[h] *Athenæus, & Lucian.*
[i] *Lib* 8. 56.

hic idem qui à potione fuit & à LAGENA, seu LAGVNA: & confirmat antiqui marmoris elogium,

M. VLPIO. AVG. LIB.
PHAEDIMO. DIVI. TRAIANI. AVG
A. POTIONE ITEM A. LAGVNA. ET
TRICLINIARCH. LICTORI. PROXIMO. ET
A. COMMENT. BENEFICIORVM &c.

vas enim vinarium fuit lagena. Prægustatores autē voluptati, & securitati dominorum inserviebant

illi,

illi, temperando ad blanditias gustus: huic, prælibando ad insidias cavendas. Et hoc demum serium fuit, & solidum ministerium prægustatoris; quo fit ut [a] Cornelius Tacitus prudentissimus scriptor, ad hoc indicandum utatur verbo explorandi. Neque verò defuit CALIDAE, GELIDAEQ. minister, ut appellat [b] Juvenalis. [c] Seneca; *inde & illud sequitur, ut minimis, sordidisque rebus non exacerbemur. parum agilis est puer, aut tepidior aqua potui errogata, aut turbatus thorus, aut mensa negligentius posita*. ibidem; *perpetietur hic famem, & æstivæ expeditionis sitim, qui puero malè diluenti nivem irascitur?* Et quoniam ab his templis Bacchi, Cererisque, non æquè aberant muscæ, ac ab æde Herculis in foro boario absuisse, memoriæ traditum est; ideò minister, qui MVSCAS FVGARET in triclinio fuit.

[a] Annal. lib. 12.

[b] Sat. 5.

[c] lib. 2 de ira. cap. 25.

[d] Martialis;

Et æstuanti tenue ventilat frigus
Supina prasino concubina flabello,
Fugatque muscas myrtea puer virga.

[d] Lib. 3. 40.

[e] Seneca: *quid enim est? cur tussis alicuius, cur sternutamentum, aut musca parum curiosè fugata, nos in rabiem agat, aut versus calix &c.* Eiusdem ordinis videtur fuisse puer à MATELLA. [f] Martialis,

Digiti crepantis signa novit Eunuchus.

Matellam videlicet poscentis ex instituto [a] Sybaritarum. Nescio, quid huiusmodi ministerij tangit [b] Seneca: *ut primum iussus est fungi servili, & contumelioso ministerio (afferre enim vas obscœnum iubebatur) illisum parieti caput rupit*. Ceterum hic digitorum sonus alios etiam ab his famulos excivit, ut conijcimus. Velius Longus; *nam & digitorum sono pueros ad respondendum ciemus*. utebantur autem & ad alia

[e] loco cit.

[f] Lib. 3. 40.

[a] Athenæus lib. 12.

[b] Epist. 77.

pro-

c Lib. 1. El. 2. promiſcuè. c Tibullus:

Non labor hic lædit, reſeret modò Delia poſtes,
Et vocet ad digiti me taciturna ſonum.

Ceterum poppyſmata, ſibili, & digitis expreſſi ſoni, quibus accerſebantur famuli, cum ſint rationis expertes ſignificationes, ex ſententia d Clementis Alexandrini, ratione præditis hominibus omninò vitanda ſunt. Ideoque apud e Gregorium Turonenſem Mummolus calculoſus, *tangens unum puerorum, voce tenui vaſculum poſtulat exhiberi*. Et hoc erat, quod Martialis *ſignum* vocavit (ut vidimus) *digiti crepantis*, & *argutias pollicis*, alibi, *crepitumq; digitorum*. Petronius graphicè: *cum has miraremur lauticias, Trimalcio lautiſſimus homo digitos concrepuit, ad quod ſignum matellam ſpado ludenti ſuppoſuit. exonerata ille veſica, aquam popoſcit ad manus, digitoſq; paululum aſperſos, in capite pueri terſit*. Quid autem moverit dominos, ut voci parcerent, etiam cum miniſteria citarent, ego quidem non video, niſi dicamus, hoc illis viſum eſſe faſtigium dominicæ dignitatis, vocem non conſociare, ſed quidquid opus eſſet, nutu, aut manu ſignificare. Ad hanc dominicam geſticulationem (digitorum ſive manuum) referre poſſumus, quæ leguntur apud Regem, & prophetam f Davidem, vertentibus noſtris; *ecce ſicut oculi ſervorum in manibus* (Græcè aptius εἰς χεῖρας) *dominorum, ſuorum, ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ &c.* Quod enim hæc a Johannes Campenſis de diurno, ſeu demenſo accepit: b alij de patrocinio, id mihi quidem non æque placet, ac prior ille ſenſus, qui & c Genebrardo enarratori optimo non diſplicuit. De nutu intelligenda ſunt, quæ extant in capitibus accuſationis Tribuniciæ, in P. Scipionem Africanum,

d lib. 1. Pæda.
e lib. 1. miracul. 40.
f Pſalm. 122.
a in paraphr. Pſ. 123.
b Ioh. Bapt. Folengius.
c Pſalm. cit.

num, apud [d] Livium; *unum hominem caput, columenque Imperij Romani esse: sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere: nutus eius pro decretis Patrum, pro Populi iussis esse.* Ad quam imperandi normam directum videtur pulcrum illud [f] adagium, πᾶς δυεσπότης δούλῳ μονοσύλλαβον. Epulanti domino adstabant pueri AD PEDES, inde appellationem nacti. [g] Seneca: *servus qui cœnanti ad pedes steterat, narrat, quæ inter cœnam ebrius dixisset.* [h] Svetonius; *nihilo reverentior, leniorve erga Senatum. quosdam summis honoribus functos, ad esse dum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti modò ad pluteum, modò ad pedes stare, succinctos linteo passus est.* De Calvisio Sabino stulto divite hæc [i] Seneca; *habebat ad pedes hos, à quibus subinde cum peteret, versus quos referret, sæpè in medio versus excidebat.* Et hos ego [k] Ciceroni CIRCVMPEDES appellari conijcio: *servos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formosos, & litteratos.* Litteratos quidem, ut habuit Calvisius; formosos, ut plerique omnes è secta hominum beatorum, qui pueris forma insignibus non triclinium modò, sed & coquinam refersehant. [l] Martialis.

Quis ergo tam durus, quis tam fuit ille superbus,
Qui iussit fieri te Theopompe cocum?
Hanc aliquis faciem nigra violare culina
Sustinet? has uncto polluit ungue comas?
Quis potius cyathos, aut quis chrystalla tenebit?
Qua sapient melius mixta falerna manu?
Si tam sidereos manet exitus iste ministros:
Iupiter utatur iam Ganymede coco.

In quibus sanè versibus elucet Petroniana illa sub Trimalcionis nomine latens lautitia. ut enim ille digitos

d Lib. 38.
f apud Adagiogr.
g lib 3. de Benef.
h Calig. c. 26.
i Epist. 27.
k in Verr. 2.
l Lib. 10. 66

gitos in capite pueri tersit, ita videtur Theopompi dominus ad eiusdem comas ungues unctos affricuisse, munditiæ causa. Horum, quos ad pedes vocabant, officium fuit, soleas accumbentium dominorum custodire. [a] Martialis:

a Lib. 12. 85.

Bis Cotta soleas perdidisse se questus,
Dum negligentem ducit ad pedes vernam,
Qui solus inopi præstat, & facit turbam:
Excogitavit homo sagax, & astutus,
Ne facere posset tale sæpius damnum:
Excalceatus ire cœpit ad cœnam.

Hos eosdem dixerunt A PEDIBVS. [b] Cicero; *nec ullam ob aliam causam Pollucem servum à pedibus meum, Romam misi.* [c] Martialis festivè;

b Lib. 8 ad Att. ep. 51

c Lib. 5. 70.

Omnia cum retro pueris obsonia tradas,
Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

Et hæc demum esset in sacris tabulis vera, & germana statio MARIAE MAGDALENAE, quam pictores nostri, inscitia per manus, & penicillos tradita, coniurarunt, ut perpetuo contra fidem historiæ in triclinio Simoniano malè collocarent. Jam verò quæ facies ministrorum tricliniarium esset, quis cultus, quæ frequentia, qui splendor, quæ species triclinij ipsius, nemo melius [a] Philone expressit. Scribit enim, *triclinia lectos habent eburneos, aut testudineos, aut preciosioris materiæ, gemmatos plerosque, stratos auro, intertexta purpura, vel alijs floridis coloribus varijs, oculos allicientibus, poculorum etiam vim magnam, digestorum per suas species. præsto sunt enim scyphi, calices, phialæ, thericlea, toreumataque clarorum artificum; ministrantibus formosis* MANCIPIIS, *non tam ad præsens ministerium quæsitis, quàm ad exhilarandos aspectu convivis oculos. ex his minores pueri* PINCERNAS

a de vita contempl.

agunt,

ſtigunt, grandiores AQVAM *afferunt, loti, & nitidi, fucatiquè, ac cincinatuli, alunt enim* CAPILLITIVM, *vel omninò* INTONSI, *vel à* FRONTE *tantum præſectis in orbem crinibus, tenuiſſimas, candidaſque præcincti* TVNICAS, *anteriore parte ad genua demiſſas, poſteriores ad poplites, utrimque mollibus tenijs adſtricti commiſſuras tunicæ, propendentibus ad latera ſinibus. ſic ornati adſtant nutus obſeruando, quid quiſque poſtulat. adſunt & alij adoleſcentes prima lanugine malas veſtiti, qui paulò ante amatorum ſuorum deliciæ fuerant, curioſe docti gravioris momenti* MINISTERIA; *mera oſtentatio magnæ opulentiæ.* Hæc ille, ſed latinè reddita. [b] Seneca & ipſe concinnè ſatis: *Convivia me hercule horum non poſuerim inter vacantia tempora, cum videam, quàm ſolliciti* ARGENTVM *ordinent, quàm diligenter* EXOLETORVM *ſuorum tunicas ſuccingant, quàm ſuſpenſi ſint, quomodo aper à coco exeat, quanta celeritate, ſigno dato,* GLABRI *ad miniſteria diſcurrant, quanta arte* SCINDANTVR *aves in fruſta non enormia, quàm curioſè infelices pueruli ebriorum ſputa* DETERGEANT. *ex his elegantiæ, lautitiæquè fama captatur; & uſque eo in omnes vitæ ſucceſſus mala ſua illos ſequuntur, ut nec bibant ſine ambitione, nec edant.* Omnem autem hanc huiuſmodi ſervorum operam ob oculos nobis ponet [a] Petrus Chryſologus: *ſervus namque poſt vigilias antelucanas, poſt totius diei varios, & duros labores, poſt trepidantes & anxios concurſus, & parat domino ſuo cœnam, & cinctus, quod parauerat ſubminiſtrat: non eſt elatus, quia fecit, ſed eum devotione ſingula faciens contremiſcit. & apponit domino ſuo cibos multiplices arte lota totius ſaporis conditos, ipſe autem ſemicoctam nec ſalitam forſitan cœnulam guſtaturus; porrigens crebra pocula, variat calices, vina mutat, ad longiſſimi convivij fabulas longiores ſtat fixus, ſtat*

[b] de breu. vitæ cap. 12.

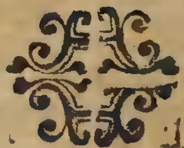
[a] Serm. 261.

moveri nescius, stat, cui lassescere non licet servituti. & cum dominus iam partem noctis insomnem deducii, peragit inquietem; servus colligit, curat, accurat, ponit, componit, reponit, & sic in rebus necessarijs immoratur, ut nihil sibi aut parum noctis ad escam reservet, & soporem, post hæc omnia nisi pervigilet in crastinum, & dominum prævenerit dormientem, fessus indefessus manicabit ad verbera, ad præsentem pœnam nihil hesterno subvenit ei de labore. Hactenus Chrysologus. Cecidit verò percomodè, ut apud ALOYSIVM CORRADINVM I. C. hominem summâ prudentiâ, multâ etiam doctrinâ, icunculas æreas antiqui operis nacti fuerimus, quæ servos de triclinio dubio procul effingunt, eosque pocillatores. Afferent illæ Philonis verbis non minimum lucis, dabuntque in conspectum quicquid ille de accurato CAPILLITIO, & TVNICARVM præcinctione disseruit. habebunt insuper, qui perdiscendæ antiquitatis studio flagrant, quid sibi velint Illa [b] Iuvenalis;

b Sat. 2.

—— vitreo bibit ille priapo.

& ad ipsum antiquus Grammaticus.

Verum

CAPUT X.

De Symphoniacis.

VErum ne solus venter delectaretur, erant in triclinio SYMPHONIACI familiares, qui sunt Luciano [a] μεσουργοὶ. [b] Seneca: *in comessationibus nostris plus cantorum est, quàm in theatris olim spectatorum fuit* [c] CHRISTVS Dominus; ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ. καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν. [d] Cicero: *animi, & aurium causa tot homines habet, ut quotidiano cantu: vocum & nervorum, & tibiarum, nocturnisque convivijs tota vicinitas personet.* Idem [e] auctor: *cum in eis convivijs symphonia caneret, maximisque poculis ministraretur.* [f] Sidonius; *sit tamen, quod illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonasco vocalium concentus meditatum acroama simul intonat. nullus ibi lyristes, choraules, moschorus, tympanistria, psaltria canit.* [g] Svetonius; *& aut acroamata, & histriones, aut etiam triviales ex circo ludios interponebat, ac frequentius aretalogos.* In convivio videlicet. Acroamata symphoniaci sunt; Aretalogi, narratores. [h] Juvenalis,

—— attonito cum
Tale super cœnam facinus narraret Vlysses
Alcinoo, bilem, aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus. in mare nemo
Hunc abicit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?

Ab his diversæ [i] acroaticæ Aristotelis commentationes. quamvis enim auditoribus cognobiles essent, continebant tamen philosophiæ remotioris, subtiliorisque summa quædam capita, quæ tum ad

a in Gallo.
b Ep. 81.
c Luca 15.
d pro Sexto Roscio.
e lib. 3. Accus.
f Lib. 1. ca. 2.
g Aug. ca. 76.
h Sat. 15.
i Gellius lib. 20. cap. 5.

naturæ contemplationes, tum ad dialecticas disceptationes pertinerent. Cornelius Nepos de Attico; *nemo in convivio eius aliud acroama audiuit, quàm anagnosten.* Remissior Atticco [a] Augustus, qui si *interruptum somnum recuperare, ut evenit, non posset, lectoribus, aut fabulatoribus arcessitis, resumebat.* [b] Lampridius: *Nanos & nanas, & moriones, & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos populos donavit.* Erit huius loci admonere, symphoniacos etiam in navi fuisse, qui celeuma remigibus canerent; & *per assam vocem*, inquit [c] Asconius, *id est ore prolatam, & ut in Argo navi per cytharam.* Et sanè in Argo navi testatur Hyginus, Orphea, per cytharam celeuma modulatum esse; quod & [d] Val. Flaccus tetigit:

a Sueton. cap. 78.
b Alix. Severo.
c ad diuination. Cicer.
d lib. 1. Argon.

Nec verò Othrysius transtris impenditur Orpheus,
Aut pontum remo subigit, sed carmine tonsas
Ire docet, summo passim ne gurgite pugnent.

e eod. Lib.

[e] Idem alibi,

At ducis imperijs Minyæ, monituque frequentes
Puppem humeris subeunt, & tento poplite, proni
Decurrunt, intrantque fretum. non clamor anhelis
Nauticus, aut blandus testudine defuit Orpheus.

f Lib. 1. 141.

Nauticus clamor, celeuma est, ut dicemus. [f] Martialis:

Ne blando rota sit molesta somno,
Quem nec rumpere nauticum celeuma,
Nec clamor valet helciariorum.

g Lib. 1.

[g] Rutilius Numatianus:

His mecum pigri solabar tædia venti,
Dum resonat varijs vile celeuma modis.

Nec aliud intellexit Panegyrista, nescio quis: *ita in aquas sponte subeuntes impetum navigia fecerunt, levi modo commata nixu ducentium, quorum ad felicissimum*

illud

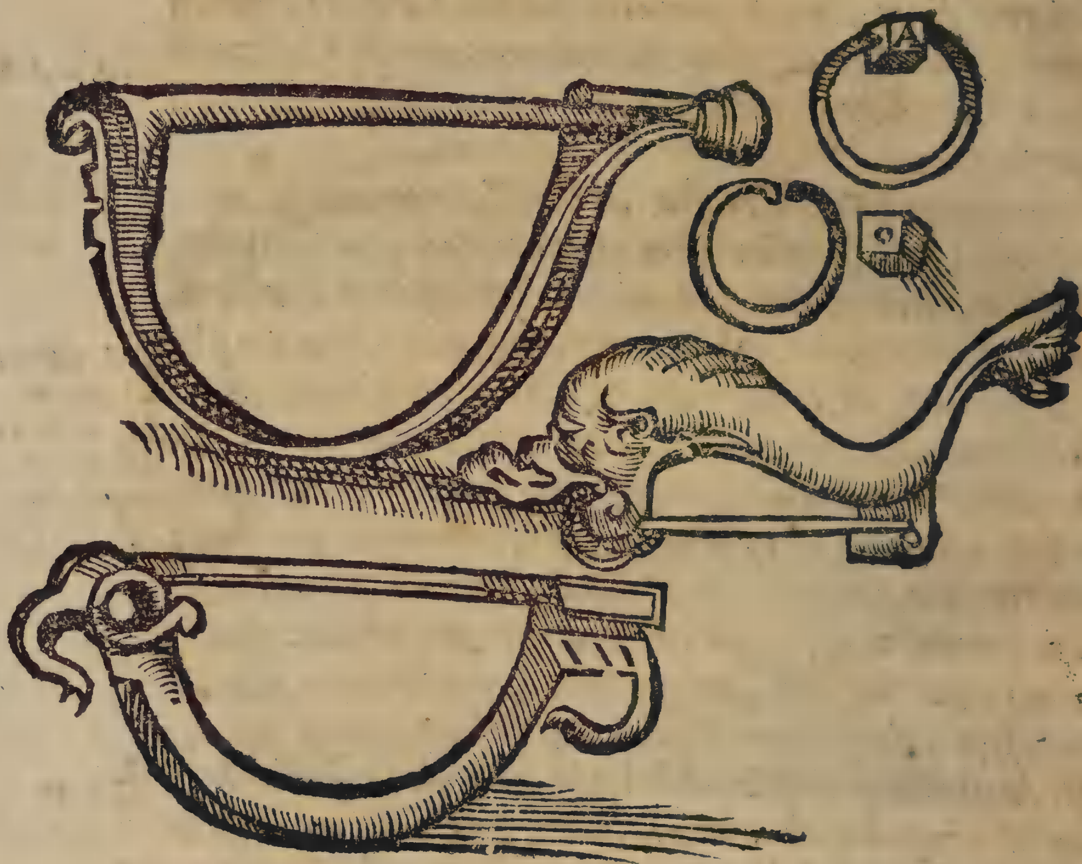
illud exordium, magis opus erat nautico carmine, quàm labore. Nauticum carmen. *nauticus cantus* Ciceroni est, [b] Virgilio *nauticus clamor.* cuius illud specimen teste Seruio. [b] *Lib. 3. Aen.*

Hortantur socij, Cretam, proavosque petamus.

Celeuma hodie nostris moribus, voce, vel parva fistula canitur nautis. Nunc ad domesticos symphoniacos redeamus. Musicorum corpus CHORVM illi appellabant, ut [a] Servius & [b] ICti. scribunt [c] Seneca eleganter; *non vides, quàm multorum vocibus chorus constet? unus tamen ex omnibus sonus redditur. aliqua illic acuta est, aliqua gravis, aliqua media. accedunt viris fœminæ, interponuntur tibiæ: singulorum illic latent voces, omnium apparent.* Ceterum neque sine choro CHORAVLES servus, neque sine CITHAROEDO convivium fuit, mittamus Virgilium, Silium, Appuleium; uno Ammiano contenti erimus: *cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ædes pulsu nervorum, & articulato, flatilique sonitu resultarent.* loquitur autem de convivio Traiani, qui rem militarem in Armenia curabat. Cytharœdos moris erat infibulari, tum quæstus, tum vocis gratia. [e] Juvenalis: [a] *lib. 1. Georg.* [b] *L. 77. de Leg. 3. L. 34. de adil. ed.* [c] *Epist. 84.* [d] *Lib. 30.* [e] *Sat. 6.*

Solvitur his magno Comœdi fibula. sunt quæ
Chrysogonum cantare vetent.

Infibulandi rationem monstravit [f] Cornelius Celsus, qui hoc quidem sæpius inter supervacua, quàm inter necessaria esse testatus est. cuiusmodi erat quod insectatur [g] Plinius, adhibitas argenteas fibulas mancipijs ad transitum virilitatis. mihi sanè non nisi æreas videre contigit, & habere, quarum hîc speciem exhibeo. [f] *Lib. 7. c. 25.* [g] *lib. 33. cap. 12.*

At quod ad figuram Citharœ dicarum attinet, inijcit sanè scrupulũ vetus glossator, qui ad illa ᵃ Juvenalis,

ᵃ Sat. 6.

— nullius fibula durat vocem vendentis Prætoribus —

scriptum reliquit: *fibulam dicit circellos, quos Tragœdi sive Comœdi*

mœdi in pene habent. At licet ſciamus, gloſſas illas non eſſe omninò eas, quibus fidem tutò habere poſſimus, quod ſint aliquando more centonum conſarcinatæ, & coagmentatæ alicubi ſine ullo delectu, ſcrupulum tamen nobis eximi nõ ita facilè patimur. Primum quia GVIDVS PANCIROLVS præceptor meus, vir optimus,& eruditiſſimus,cuius ea vera laus fuit, ut qui eum viderent, loquentemque audirent, redirent ferè doctiores, cultioreſque, is inquam in commentario illo, in quo commiſit inter ſe præclara reperta tum ævi veteris, tum recentioris, arbitratus eſt, haſce fibulas in eo uſu fuiſſe, ut veſtes ſubnecterent. Accedit deinde, quòd acus fibularum noſtrarum eâ craſſitie ſunt, ut perincommodæ videantur tranſuendæ cuti. Addamus, afflicturas dubio procul pondere ſuo illos,quos contigerit infibulari,cum præcipiat Celſus leviores tantum aptari,

ri, cuiuſmodi una, aut altera earum, quas delineandas curavimus, videri poſſint. Circelli ſane, quos antiquus Grammaticus recenſuit, aptiores fuerunt, & quia leves erant, minimeque oneroſi, & quia audio religioſos, neſcio quos, Turcarum, quos illi [a] Calender vocant, huiuſmodi annulis ferreis, ſeu cuprinis, addo etiam argenteis, infibulare ſe ſe, ad aucupandam apud populares ſuos opinionem ſanctitatis. Statuamus igitur (ſi placet) fibulas, quarum exempla dedimus, veſtiarias fuiſſe, Muſicos autem noſtros uſos circellis, quos & ipſos fibulas appellarent. Et profectò fibulas, quæ apud [b] Vegetium leguntur in veterinaria, circellorum ſpeciem præſetuliſſe multa faciunt, ut credam. Noſtræ ſanè (Muſicorum dico) [c] thecam adnexam quandoque habuerunt, quæ nudorum virilia includeret; cuius vicem ſupplevit aliquando etiam [d] Aluta. De veſtiaria fibula hæc [e] Prudentius:

Rex ipſe Coos æſtuantem murices
Lænam revulſa diſſipabat fibula.

Revellebatur autem acus, quæ vocabatur, & meminit [f] Trebellius Pollio: *fibulas argenteas inauratas duas. Fibulam auream cum acu cuprea unam.* de eadem fibula [g] Chryſologus, qui Johannem Baptiſtam vocat legis, & gratiæ fibulam, *quæ diploidem ſummi ſacerdotis ſancto patri iungebat in pectore.* Harum apud Cæſares is numerus fuit, ut inter Palatina miniſteria legatur alicubi Præpoſitus AFIBLIS. CITHAROEDAS indicant marmora antiqua in miniſterio fuiſſe extat Romæ monoclinij ſcalptura (ita liceat appellare) in quo mulier ſedens citharam pulſat. Confirmat vetus elogium, Auxeſis, & Neriſi (minus ingenuorum

[a] Menauinus Lib. 2. cap. 11.
[b] lib 2. cap. 15. & 31.
[c] Martialis lib 11. 76. lib. 7. 81.
[d] lib 7. 34.
[e] Hymno ie nant. quem imitatus eſt Alcimus Auitus lib. 4. cap 12.
[f] Claudio.
[g] Serm. 91.

rum nominum) muliebria hæc ſtudia, pſallendi, & oblectandi aures, viguiſſe olim, & placuiſſe. Mentio utique apud [a] Horatium,

— virentis &

Doctæ pſallere Chiæ —

a lib. 4. carm. Ode 13.

miniſteria noſtra propius tangit. ut & *ſcitiſſimi utriuſque ſexus canentes, & pſallentes, quos adoleſcens è terra Aſia*, apud [b] Gellium habuiſſe ſcribitur: pueri nimirum, ac puellæ. b lib. 19. ca. 9.

D. M.
AVXESI CITHAROEDAE
CONIVGI OPTIMAE
C. CORNELIVS NERIFVS FECIT
ET SIBI

Has alij pſaltrias, fidicinas, cithariſtrias appellant. [c] Prudentius hoc miniſterium tetigit eleganter; c Hamartig.

Num propter lyricæ modulamina vana puellæ,
Nervorumque ſonos, & convivale calentis
Carmen nequitię, patulas Deus addidit aures?

Citharæ autem ſpecies enumerat [d] Iſidorus pſalteria, lyras, barbita, & alias quadrata forma. nec non & trigonali. Nos hic aliquot declineandas curavimus, rariores illas quidem, ſed & ſtudioſis antiquitatis adiumento futuras ad cognoſcendas teſtudinis partes, laterna, cacumina, brachia, humeros, ſcapulas, pectines, modulum, tympanum. d libi 3. orig.

Et

CAPUT XI.

De Tibicinibus, & Organicis, eorumque varijs Instrumentis, & generibus.

ET licet Minerua tibias abiecerit, quòd vultum instantis deformarent, non defuerunt tamen TIBICINAE, quæ abiectas tollerent. [a] Plautus:

a Stitho.

Post ut occœpi narrare, fidicinas, tibicinas,
Sambucinas aduexit secum forma eximia. —

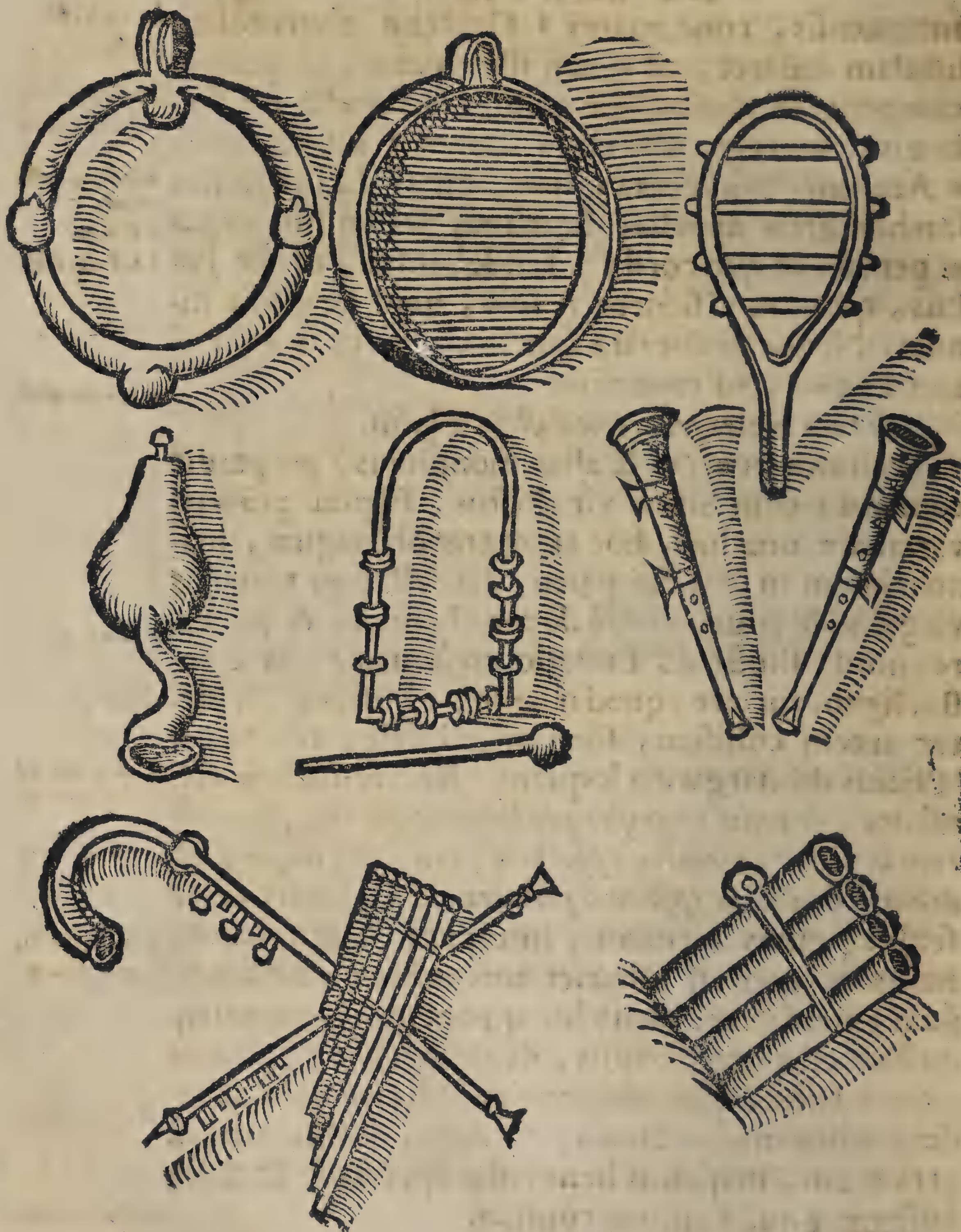
TIBICEN autem, & FIDICEN, qui Duillio præibant à cœna domum reuertenti, an serui fuerint, necne, alij viderint. Ego sanè non dispicio, quid prohibeat, familiares, & vernaculos fuisse. Cum præsertim è grege domesticorum FISTVLATOR ama-

amanuensis, concionanti [b] Graccho eburneolam fistulam inflaret, ad quam ille vocem, ac gestum componeret. huius sanè ordinis fuit puella ex Hebræis, in regio convivio calamos infians apud [a] Abdiam. SAMBVCINAE sunt, quas [b] Liuius noster sambucistrias appellat. Sambuca autem fuit organi genus, in quo cordæ intendebantur, ut ait Festus, quamuis [c] Isidorus nescio, quid de tibijs innuat. Neque desideratæ sunt in convivijs CROTALISTRIAE. [d] Propertius;

Nile tuus tibicenerat, crotalistria Phyllis.

Crotalum autem (ut & alias monuimus) perperem confundit cum Sistro vir doctus. Figurâ primum variabant omninò, hoc enim erat oblongum, manubriatum in ima sui parte, cancellatum traiectis virgulis, & ut uno verbo dicam, laminæ, & præterea nihil; Illud (si [e] Eustatio credimus) vas è testa, ligno, aut ære, quod manibus tenebatur. videtur autem collisum, sonitum edidisse, ut indicat [f] Plinius de margaritis loquens: *subeunt luxuriæ eius nomina, & tædia exquisita perditiore portatu, siquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum.* Calamus certè scissus, cuius meminit [g] interpres Aristophanis, huius loci non est Dirimet autem hanc controversiam Sistri figura, quam hic apponemus, cum nescio quibus alijs crepitaculis, depromptis ex antiquis monumentis, quæ nos proximè ad crotalum accedere arbitramur. damus, & tibias, & fistulam, & utriculum, in quibus benevolus spectator studium nostrum æqui, bonique consulat.

[b] Cic. 3. de Orat.
[a] Lib. 9. hist. Apost.
[b] Lib. 9.
[c] Lib. 3. orig.
[d] Lib. 4. el. 1.
[e] Iliad. A.
[f] Lib. 9 ca. 35
[g] in Nebulis, à quo sunt das.

At crotali crepitus onocrotalo avi nomen videtur imposuisse, quod vocem forsan edat ciconiæ similem, quam & ipsam crotalistriam appellavit Petronius, at Ægyptij crotalum, si [a] Joanni Saris beriensi fidem velimus habere, qui & addit; *crotala quoq; dici sonoras sphærulas, quæ quibusdam granis interpositis, pro quantitate sui, & specie metalli, varios sonos edunt.* Hæc ferè omnia symphoniacorum organa complexus est [b] Petrus Chrysologus; *venit pietatis illa, non voluptatis exhibitura convivium: deniq; & pœnitentiæ ponit mensam, fercula compunctionis apponit, panem doloris infert, potum lacrymis temperat in mensura, & ad delicias Deitatis totas, totam pulsat cordis sui, & corporis symphoniam. Organi planctu dat clamorem, citharam per suspiria longa modulatur, gemitus aptat in fistulam, & dum pectus ipsum conscientiam arguens sæpè percutit, facit placitura Deo cymbala personare.* Cymbala eius figura erant, qua cotyledonis folia sunt, ut testantur [c] Dioscorides, & [d] Scribonius Largus; Latini umbilicum Veneris vocant. Coxendicibus assimilat [e] Plinius, acetabulis [f] Isidorus. Ambabus enim manibus (erant enim manubriata, vel ansata ex intima convexitate) apprehendebantur, & complosa concussaque sonitum edebant tinniebantque. tinnitus enim cymbalorum proprius fuit. [g] Catullus de Satyris, & Silenis,

Plangebant alij proceris tympana palmis,
Aut teriti tenues tinnitus ære ciebant.

[h] Virgilius:

Tinnitusque cie, & matris quate cymbala circum.

[i] Ovidius;

Liba Deo fiunt: succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

[a] Policratici Lib. 8. c. 12.
[b] Serm. 93.
[c] Lib. 4.
[d] cap. 55.
[e] Lib. 25. cap. ult.
[f] Lib. 3. Orig.
[g] de nupt. Pel. & Thet.
[h] lib 4. Georg.
[i] lib. 3. Fastor.

Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro,
Non habet ingratos fabula nostra iocos.
Iamque erat ad Rhodopen, Pangæaq; flumina ventum,
Aerifer æ comitum cum crepuere manus.
Ecce novæ coeunt volucres tinnitibus actæ,
Quosque movent sonitus, æra sequuntur apes.

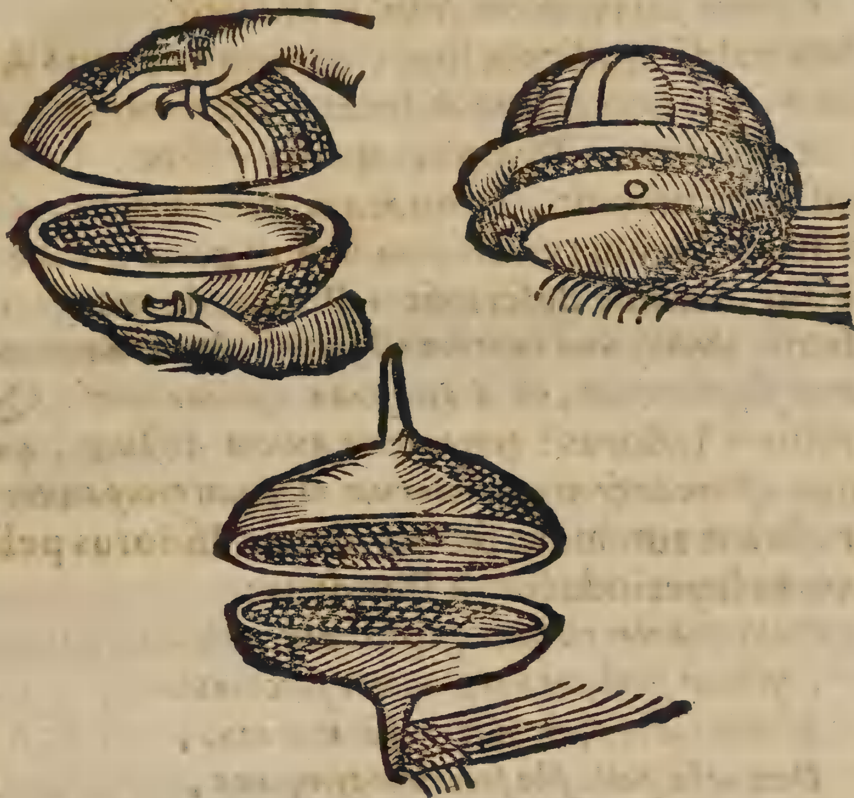
a lib. 3. Metam. [a] Idem alibi collisionem cymbalorum tangens;
Quis furor anguigenæ, proles Mavortia, vestras
Attollit mentes? Pentheus ait. æra ne tantum
Aere repulsa valent? ——

b lib. 8. Metam. de tinnitu [b] Appuleius: *inibi vir principalis, & alias religiosus, & eximiè deum reverens, tinnitu cymbalorum, & sonitu tympanorum, cantusque Phrygij mulcentibus modulis excitus, &c.* c Lib. 7. [c] Arnobius; *etiamne æris tinnitibus, quassationibus cymbalorum? etiamne tympanis? etiamne symphonijs? quid efficiunt crepitus scabillorum? ut cum eos audierint numina, honorificè secum existiment actum, & ferventes animos irarum oblivione deponant?* Quod d Epist. 1. ad Corinth. cap. 13. ergo D. [d] Paulus scripsit: γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, rectè versum Latinè est, *factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*. ad organi sanè cavam inanitatem respexit e Ecl. 3. [e] Nemesianus:

Pronus at ille lacu bibit, & crepitantibus haurit
Musta labris: alius vocalia cymbala mergit,

Porrò mulieres, quæ cymbala quaterent, pro analogia vocabimus CYMBALISTRIAS, vidimusque eas sæpè ac sæpius Romæ in scalpturis Bacchanalium sacrorum, è quibus hæc damus.

Hinc

Hinc autem apparet, quomodo cymbala collide- rentur. quod intelligens [a] Amalarius Fortunatus ſcriptum reliquit, *cymbala invicem tanguntur, ut ſo- nent: ideo à quibuſdam labijs noſtris comparata ſunt.* Materia cymbalorum fuit ex ære; quod licet ſatis pateat ex ijs, quæ ſupra retulimus, [b] Martialis ta- men etiam diſticho illuſtrabimus;

a lib. 3. cap. 3.

b lib. 14. 204.

CYMBALA

Aera Celenæos lugentia matris amores
Eſuriens Gallus vendere ſæpè ſolet.

An verò Naulia cymbalorum figurâ eſſent, non eſt admodum dictu facile [c] Ovidius ſanè tangit, neſcio quid, quod huc referri poſſit;

c lib. 3. de arte am.

Diſce

Disce etiam duplici genialia Naulia palma
Vertere, conveniunt dulcibus illa iocis.

At hæc valdè implicata sunt, egentque aliquo Alexandro, qui non gladio dissecet, sed explicet calamo, & dissolvat. Tympana qualia essent, antiqua numismata indicant, in quorum aversa parte Cybele mater Deûm tympanum in sinu gerit, vel eidē

a lib. 9. ca. 35. innititur. Eximiè descripsit a Plinius de margaritis scribens; *quibus una tantum est facies, & ab ea rotundi-*

b Lib. 3. Orig. *tas aversis planicies, ob id tympana nominantur*. Quæ imitatus b Isidorus: *tympanum autem dictum, quod medium est. unde & margaritarum medium tympanum di-*

c loco cit. d lib. 4. Fab. *citur*. Erant autem, ut scribit idem c Isidorus pelle, vel corio superinducta. d Phædrus:

Galli Cybeles circum questus ducere
Asinum solebant baiulantem sarcinas.
Is cum labore, & plagis esset mortuus,
Detracta pelle sibi fecerunt tympana,
Rogati mox à quodam delicio suo,
Quidnam fecissent, hoc locuti sunt modo:
Putabat se? post mortem securum fore,
Ecce alię plagę congeruntur mortuo.

Hæc autem virgula percutiebantur aliquando; ideò plagarum meminit Phædrus, àliquando manu im-

e lib. 4. Met. pellebantur. e Ovidius:

f De Aty. *Fœmineę voces, impulsaque tympana palmis.*

f Catullus,

Niveis citata cepit manibus leve tympanum,
Tympanum, Tubam, Cybele tua mater initia:
Quatiensque terga tauri teneris cava digitis
Canere hæc suis. ——

a Augusto c. 68. a Svetonius: *sed & populus quondam universus ludorum die, & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo*

com-

comprobavit versum in scæna pronunciatum de Gallo matris Deum tympanizante,

Vides ne, ut Cynædus orbem digito temperet?

huc allusit Ausonius in Pythagorica acroasi de viro bono;

Sit solidum, quodcumque subest, nec inania subtus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.

D. [b] Augustinus; *plaudat nunc organis Maria, & inter veloces articulos tympana puerperæ concrepent.* Tympani sonitum [c] Catullus expressit elegantissimè, ut omnia.

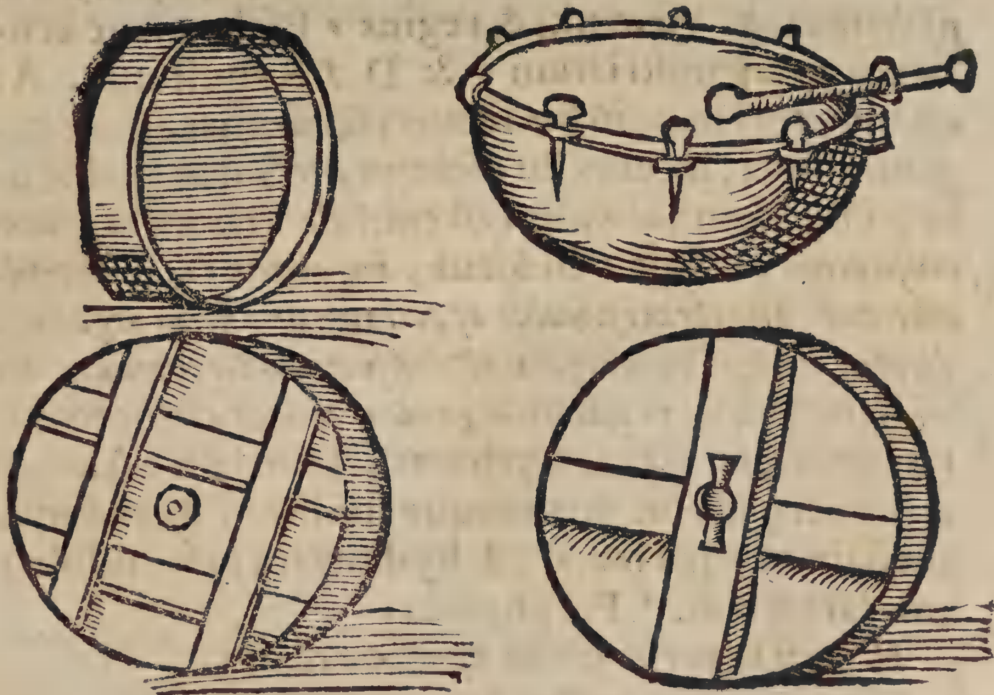
b Serm. 18. de Sanctis.

c loco cit.

Vbi cybalum sonat vox, ubi tympana reboant.
Leve tympanum remugit, cava cymbala recrepant.

Porrò forma tympani hæc fuit, quam exhibemus, prima facie cribrum referens. ut non immeritò legamus in judicio coci, & pistoris

Tympana habet Cybele: sunt & mihi tympana cribri.

Est

Est verò notandum, organum illud, cuius orbis bracteolis, & orbiculis insignitur, a nostratibus cymbalum vocari eâdem prope licentiâ, quâ A. [a] AVGVSTINVS tympanum crotali nomine, & [b] VINC. CARTARIVS sistrum cymbali appellatione designarunt. Apud [c] Virgilium autem quæ essent *tympana* plaustrorum (ut & hoc obiter tangamus) ineptè declaravit Servius, sive alius quispiam Servij nomine. Egregiè Jun. Philargyrius, rotas ex solidis tabulis factas interpretatur, cuiusmodi Romæ visuntur in antiquis monumentis, quæ [d] alij ante nos delineanda curarunt. Tympana pulsabant TIMPANISTRIAE. Sidonius de cœna Theodorici: *sane intromittuntur, quamquam rarò inter cœnandum mimici sales; ita ut nullus conviva mordacis linguæ felle feriatur. sic tamen, quod illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonasco vocalium concentus meditatum acroama simul intonat, nullus ibi lystes, choraules, mesochorus, tympanistria, psaltria canit.* Meminit, & regius [e] Psaltes juvencularum tympanistriarum, & D. [f] Augustinus. At quando toti nunc in his sumus, scribamus, & de organo aliqua, lucem Chrysologo, & Sidonio allatura. Organum *vocabulum est generale vasorum omnium musicorum*, inquit [g] Isidorus, *hoc autem cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant: ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo Grecorum.* Et ad hanc Isidori regulam *organicos* vocat cytharœdos [h] Lucretius, *organa* cytharas [i] Juvenalis. Antiqui autem organa sua quandoque follibus, quandoque animabant aqua immò, & hydraulica ipsa, follibus non caruerunt. [k] Porphyrius;

Hæc erit in varios species aptissima cantus,
Perque modos gradibus surget fœcunda sonoris,

Aere

[a] Dial. 1. & 5
[b] in imag.
[c] lib. 2. Georg.
[d] Lucas Paetus.
[e] Psal. 67.
[f] Ser. m. e. t.
[g] lib. 3. Orig.
[h] lib. 2. & 5.
[i] Sat. 6.
[k] in panegyr. dicto Constantino Aug.

Aere cavo, & tereti calamis crescentibus aucta.
Quis benè suppositis quadratis ordine plectris
Artificis manus in numeros claudit, aperitque,
Spiramenta probans placidis benè consona rithmis,
Sub quibus unda latens properantibus incita ventis,
Quos vicibus crebris iuvenum labor haud sibi discors
Hinc atque hinc animeque agitant.

Hæc qui tractabat, HYDRAVLES, & ORGANARIVS dicebatur Spiritalia sanè nostra, & pneumatica ideo videntur prævaluisse, quod aquariorum organorum non esset facilis ratio, ut inquit [a] Vitruvius. Incertus quidem [b] auctor in annales Gallicos retulit, anno Domini DCCCXXVI, Georgium quendam presbyterum de Venetia organum hydraulicum Aquisgrani fecisse quod argumento sit, aut desijsse prorsus iam tum, aut minus fuisse in usu. Nos huius generis organum Romæ vidimus, in Quirinali in hortis Pontificiis, audivimusque non sine comitum admiratione, cum musicos modos variaret, nemine plectra manu tangente. Recipiebat verò sese domum à cœna luxuriosissimus Imperator [c] Gallienus ad organum, cum ad tibicinem processisset. Ceterum [d] Sidonius nonnulla eorum, quæ nos recensuimus, ita expressit;

a lib. 10 c. 15
b Collection. Pithœ.
c Capitolinus
d Lib. 9. ep. 13

Iuvat & vago rotatu
Dare fracta membra ludo:
Simulare vel trementes
Pède, veste, voce Bacchas,
Bimari remittat urbe
Thymelen, Palenque doctas
Date & ęra fistulata
Tepidas ad officinas
Citharistrias Corinthus:
Digiti quibus canentes
Pariiter sonante lingua
Vice pectinis fatigent
Animata fila pulsu.
Quibus antra per palati,
Satyris amica nudis.
Date ravulos choraulas,
Crepulis reflanda buccis,
Gemit aura tibialis.

Symphoniaci autem (ne nimis diu exorbitemus) aliquando fuerunt, & alij de triclinio servi. Apud Petronium siquidem, *pueri ad pedes, & pocillator cantant, in ipso, quo fungebantur, munere, paronychia tollendi, & vinum ministandi*. Immò &, quod ex eodem Petronio discimus, ministeria in triclinio singula ad symphoniam exequi mos fuit. Ita Trimalcio *ad symphoniam illatus in convivium est, Diribitores symphonia strepente paleam scrutantur, Gustatoris choro cantante rapiuntur, ad symphoniam tripudiantes superiorem partem repositorij auferunt, Scissor demum, ad symphoniam gesticulatus, obsonium lacerat*, quod & [a] Juvenalis cum stomacho animadvertit. Immò & Pacuvius, nescio quis apud [b] Senecam ad symphoniam in cubiculum referebatur à cœna quotidie. O Duillios patinarios! At hæc ministeria ideò comparata sunt, ut ne silerent: ceteris indictum eo usque silentium est, ut ne mutire quidem liceret. [c] Seneca; *at infelicibus servis movere labra ne in hoc quidem, ut loquantur, licet. virga murmur omne compescitur, & ne fortuita quidem verberibus excepta sunt; tussis, sternutamenta, singultus; magno malo ulla voce interpellatum silentium luitur; nocte tota ieiuni mutique perstant*. Imitatus est Senecam [d] Macrobius, qui & hos animos dominorum tyrannicos luculenta oratione proscidit. Idem [e] Seneca; *quid flagella media cœna petis, quod servi loquuntur, quod non eodem loco turba concionis est, & silentium solitudinis? in hoc habes aures ut non nisi modulata tantum, & mollia, & ex dulci tracta, compositaq; accipiant?* Et hoc idem apud Persas graves illos, & tetricos notavit [a] Ammianus. At hæc aurium oblectatio ferri poterat. Illa oculorum digna utique fuit censoriâ notâ, ut nudis puellis ministrantibus cœnaretur; more

a Sat. 5.
b Epist. 12.
c Epist. 47.
d lib. 1. Satur cap. 11.
e lib. 3. de ira
a Lib. 23.

more forsan à Tuscis petito, quibus id impingit [b] Timæus in I. Historiarum. Par improbitas excogita- *b Athenæus lib. 4.* vit puellarum Gaditanarum saltationem, & cantum. [c] Juvenalis; *c Sat. 11.*

Forsitan expectes ut Gaditana canoro
Incipiant prurire choro ——

ubi vetus interpres Lyristrias, & Pantomimas interpretatur. Nec aliò respexit [d] Quintilianus; *omne convivium obscœnis canticis strepit, pudenda dictu spectantur*. *d Lib. 1. ca. 2.* Et huius sanè luxus vestigium extat apud scriptorem [e] Madaurensem, qui in convivio Byrrhenæ, *puellas scitule ministrantes* recensuit. *e Lib. 2.* Hæc omnia calentis in triclinio nequitiæ irritamenta, sustulit optimus Imperator Theodosius, ut Christianum decebat. [f] Paulus Diaconus testatur: *illa tamen, quibus Traianus adspersus est, vinolentiam scilicet, & cupidinem triumphandi, usque ad eò detestabatur, ut bella non moverit, sed invenerit, probibueritque lege ministeria lasciva, psaltriasque comessationibus adhiberi*. *f lib. 12. de gest. Rom.* Extat [g] lex hodieque, & tangit [h] Macrobius; *dic enim Hore, qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius triclinium modò saltatricem, vel saltatorem te vidisse, meministi?* *g L. 7. lib. 5 Tit. 10. Cod. Th.* *h lib. 3. saturn. cap. 14.* Excisa tamen utcumque luxuria, per vices pullulare non desijt. Petrus Chrysologus, qui Marciano Imperatore claruit, convivia sui temporis objurgans hæc habet: *i Serm. 127.* *luxus absistat, fugetur effusio, saltatricum pestis, lenocinia cantorum, voluptatum fomenta, ventris onera, naufragia mentium, cum Herodiadis convivijs abscindantur*. Has autem fœdas, atque inquinatas voluptates quantopere amplecterentur apud antiquos nonnulli, nemo est, qui nesciat. Illi ipsi, qui cohibere debuissent, invitabant palam magisterijs, & præceptionibus. Gravis alioqui, & nobilis

a Theodorus Priscianus lib. 2, cap 11.

rei medicæ [a] auctor, ut ætatis urgentis inclinationi occurreret, admonuit, *puellarum speciosarum, vel puerorum similiter servitium procurandum esse, utendum præterea lectionibus animum ad delicias pertrahentibus, ut sunt Amphipolitæ Philippi, & Herodiani, aut certè Syri Iamblici, vel ceterorum suaviter amatorias fabulas describentium*. O luem morum!

CAPVT XII.

De Comœdijs, Istrionibus, & Gladiatoribus in convivium inductis.

b Lib. 39.

c lib. 3. de Ciuit. Dei c. 21

d lib. 2. Histor.

e in Iugurth

f lib. 3. ep. 1.

COMOEDI sanè, & histriones, archimimi, & pantomimi familiares in convivium inducti frequenter sunt; & hoc iam inde ab Asiatica illa præda, quæ Romanam frugalitatem afflixit, seu verius perdidit. [b] Livius noster; *Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Asiatico invecta in urbem est. ij primum lectos æratos, vestem stragulam preciosam, plagulas, & alia textilia, & quæ tum magnificæ suppellectilis habebantur, monopodia, & abacos Romam advexerunt. tunc psaltriæ, sambucistriæque, & convivaliæ ludionum oblectamenta addita epulis*. D. [c] Augustinus in eandem sententiam: *tunc enim primum lecti ærati, & preciosa stragula visa perhibentur. tunc inductæ in convivia psaltriæ. & alia licentiosa nequitia*. Notat de luxu metelli [d] Sallustius, *ad cœnam invitato, exornatus fuisse ædes per aulæa, & signa, scænasque ad ostentationem histrionum fabricatas*. Marius apud [e] eundem: *sordidum me, & incultis moribus, aiunt, quia parum scitè convivium exorno, neque histrionem ullum, neque pluris precij coquum, quàm villicum habeo*. [f] Plinius iunior *frequenter Comœdis cœna distinguitur, ut voluptates quo-*

que

que studijs condiantur. Pantomimorum artem delineabit nobis vetus [g] Poeta; [g] edidit P. Pitheus.

Nam cum grata chorus diffundit cantica, dulcis
Quę resonat cantor motibus ipse probat.
Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, adstat,
Inlustrat verum, cuncta decore replet,
Tot linguæ, quot membra viro. mirabilis ars est,
Quæ facit articulos ore silente loqui.

Est autem apud ALOYS. CORRADINVM sigillum æreum vetustisimum, quod personatum quendam ex hoc grege referat; cuius hic nos typum dabimus, & his

usui futurum, quæ diximus, & carminibus [a] Juvenalis, [a] Sat. 3.

—— ipsa dierum
Festorum, herboso colitur si quando theatro
Maiestas, tandemque redit ad pulpita notum
Exodium, cum personæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat rusticus infans.

Verùm ulterius etiam progrediente luxu, quàm ut his finibus concluderetur, MORIONES etiam, utut deformes, & monstrosi, in convivium animi gratia recepti sunt. [b] Martialis; [b] Lib. 2. 40.

Opimianum morionibus nectar
Chrystallinisque murrhinibusq; propinat.

horum formam, & elegan-

tiam

tiam tangit [a] idem auctor:

a Lib. 6: 36.

Hunc verò acuto capite, & auribus longis,
Quæ sic moventur, ut solent aselorum,
Quis Morionis filium neget Cirthæ?

stuporem verò, cuius gratia inter cetera comparabantur, [b] idem notavit:

b Lib. 14.210

MORIO.

Non mendax stupor est, nec fingitur arte dolosa.
Quisquis plus iusto non sapit, ille sapit.

Ita ut beatulis hisce nostris pareat non scripsisse [c] Ulpianum, *fatuum, vel morionem vitiosum videri*. Hic erat nimirum luxus eruditus, nihil amœnum, & molle arbitrari, nisi quod novitas, & rectè sentientium contemptus viris perditis commendarent. [d] Plutarchus sanè testatur, fuisse Romæ quosdam monstrorum conquisitores, qui venalium formositatem odio habentes, forum morionum frequentarent. hi sunt (ni fallor) γελωτοποιοὶ, quos [e] Lucianus commemorat, è quorum numero delineat, nescio quem deformem, deraso capite, pauculos cappillos in vertice gestantem, eosque in cristam conformatos [f] Seneca: *Harpasten uxoris meæ fatuam, scis hæreditarium onus in domo mea remansisse. ipse enim aversissimus ab istis prodigijs sum. si quando fatuo delectari volo, non est mihi longè quærendus. me rideo.* [g] Plinius iunior; *accepi tuas literas, quibus quereris tædio tibi fuisse, quamuis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis incrrabant.* NANI quidem & NANAE Sybaritarum deliciȩ, morionibus collati nescio, quid Veneris habuerunt. [h] Svetonius: *Annalibus suis vir consularis inservit, frequenti quondam convivio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subitò, & clarè à quodam nano adstante mensæ inter capreas, cur Paconius*

c L 4 de adil Ed.
d De curiosit.
e in conuiu'o.
f Epist. L.
g lib. 9. ep. 17.
h Tiberio c. 61.

nius maiestatis reus tam diu viveret.[a] Lampridius: *Nanos, & nanas, & moriones, & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos populo donavit.* Hæc autem fuerant Elagabali ministeria, quæ Imperator Alexander aversabatur, ad[b] Augusti fortasse æmulationem, qui pumilos, atque distortos, & omnes generis eiusdem, ut ludibria naturæ malique ominis abhorrebat. SCVRRAE autem, & ipsi mensis adstabant, convivas dicterijs ad hilaritatem prouocaturi. Plinius obiurgans tædium amici, qui in propudiosum illud, cuius nuper me minimus, convivium impegerat, retuleratque domum pro apophoretis nauseam, & stomachum: *vis tu remittere aliquid ex nugis? equidem nihil tale habea, habentes tamen fero. cur ego non habeo? quia nequaquam me ut inexpectatum, festivumque delectat, si quid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur.* Idē in Panegyrico: *neq; enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor.* Inter hos nobilis fuit Sarmentus ille, cuius vellitationes cum Cicero, commemorat[c] Horatius: de quo etiam[d] Iuvenalis;

Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset.

ubi glossator antiquus notat, Sarmentum forma, & urbanitate demeruisse sibi plurimos. Augusto sanè olim placuerat lepôre, & festivitate, ut notat[e] Plutarchus qui etiam tradit huiusmodi pueri Romanos DELICIORVM nomen imposuisse. & quidem illi pueros urbanos, & procaces, delicias, & delicia appellabant, ut[f] Statius;

Non ego mercatus Pharia de puppe loquaces
Delicias, doctumque sui convicia Nili

a Alex. Seuer.
b Suetō. Aug. cap. 83
c lib 1. Sat 5.
d Sat. 5.
e M. Antonio
f lib. 5. Sylu.

Infan-

Infantem, linguaque simul, salibusque protervum
Dilexi. ——

a 2. quod & ad passe rem transtulit [a] Catullus, & ad columbam [b] Martialis. Honestarunt tamen etiam hac appellatione flagitiosam illam, & nefariam impudicitiam, quæ virilem olim sexum turpissimè infecerat. testis [c] Prudentius.

b Lib. 1. 8.

c lib. 1. adu. Sym.

Quid loquar Antinoum cœlesti sede locatum?
Illum delicias nunc divi Principis, illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili?

d lib. 6. c. 10. At Græci in asotia, & nequitia naviter elegantes, in triclinijs, ut testatur [d] Vitruvius, ludiorum operis locum apparabant, à quibus & hunc morem arripuisse Romanos (ut alia etiam multa) diximus nuper. Et èo sanè alludit [e] Seneca; *vides hos eosdem è lectis suis spectantes popinam suam, aures vocum sono,* SPECTACVLIS *oculos, saporibus palatum delectantes? mollibus, lenibusque fomentis totum lacessitur eorum corpus, & ne nares interim cessent,* ODORIBVS *varijs inficitur locus ipse, in quo luxuriæ parentatur.* [f] Silius Italicus:

e de beata vita cap. 11.

f Lib. 11.

Nec luxus ullus, mersæque libidine vitæ
Campanis modus: accumulant, variasque per artes
Scenarum, certant epulas distinguere ludo.

g lib. 3. ca 10 [g] Alcimus Avitus, ad suffimentorum, quod diximus, ministerium respiciens,

Vivida quin etiam miscebant Cynnama talli:
Et suffita domus pingui fragrabat amomo.

h lib. 9 ep. 13 [h] Sidonius:

Manus uncta succo amomi
Domet hispidos capillos:
Arabumque messe pinguis,
Petat alta tecta fumus.

GLADIATORES postremò (quod animus meminisse

hor-

horret,) in convivium recepti sunt à quibusdam, adeò familiariter, ut non possim non mirari præposterum philosophi [a] hominis consilium, qui non has tragicas cœnas, sed Ænnianum in convivio improbavit; ludicram pugnam. [b] Silius Campanis tribuit:

[a] Maximus Tyrius Serm. 12.
[b] Lib. 11.

Quin etiam exhilarare viris convivia cæde
Mos olim, & miscere epulis spectacula dira
Certantum ferro sæpè, & super ipsa cadentum
Pocula, respersis non parco sanguine mensis.

Quàm conveniunt hisce cruentis spectaculis illa [c] Petri Chrysologi? *in arenam vertitur domus, mensa migrat in caveam, fiunt de pransoribus spectatores, furore mutatur convivium, fit cibus cędes, vinam transit in sanguinem.*

[c] Serm. 137

CAPUT XIII.

De Mediastinis, & numero servorum convivalium.

ET ut tandem aliquando de triclinio exire incipiamus, dicemus de MEDIASTINO, cuius opera præcipua fuit, in cœnatione scopis mundanda. Viderunt Romæ [d] viri docti in pavimento vermiculato hominem cum scopa, & canistro, cum inscriptione.

[d] F. Vrsin.

CORNELIVS. SERVVS. MEDIASTIN.

[e] Iurisconsultus SCOPARIVM appellavit, cuius operam tetigerunt [f] Horatius & [g] Iuvenalis, ille:

[e] L 8. de fun. instr.
[f] Lib. 2. Sat. 4
[g] Sat. 14.

Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus
Consistit sumptus? neglectis flagitium ingens.

hic;

Hospite venturo cessabit nemo tuorum:
Verre pavimentum, nitidas ostende columnas,

Arida cum tota descendat aranea tela.

[a] Asinaria.

nec non & [a] Plautus.

Iussin scelesse ab ianua hoc stercus auferri?
Iussin columnis deijcier operas araneatum?

[b] L. 12. de fund. instr.

Quo pertinent illa [b] Ulpiani: *item centones, syphones, funes, perticas quoque & scalas, & phormiones, & spongias, & amas, & scopas contineri, pleriq, & Pegasus aiunt.* Et, *item perticæ, quibus araneæ deterguntur: item spongiæ, quibus columnæ, pavimenta, podia exterguntur: scalæ quoque quæ ad lacunaria admoventur, instrumenti sunt, quia mundiorem domum reddunt.* Et profectò mediastinus sordidioris operæ videtur semper fuisse, tum in urbana, tum in rustica familia. Huc respexit D. [c] Bernardus; *intret ergo domum Salvator, & frequenter visitet eam, quam pœnitens Lazarus mundat, ornat Martha, & Maria replet internæ dedita contemplationi. Sed fortè curiosus quisquam requirat, cur in præsenti Evangelica lectione, nulla prorsus Lazari mentio fiat? arbitror sanè, ne id quidem à proposita similitudine dissidere. Virginalem enim domum intelligi volens spiritus, siluit non incongruè pœnitentiam, quæ malum utique comitatur. absit enim, ut proprij quidquam inquinamenti domus hęc aliquando habuisse dicatur, ut in ea proinde* SCOPA *Lazari quæreretur.* Apud Petronium hanc operam navat Lecticarius; qui argentum inter reliqua purgamenta scopis cœpit verrere. Huius loci est [d] foramen illud, quod in pariete triclinij, proluendi pavimenti causa excavabatur, quod ad analecta, & vina profusa in pavimentum exportanda paratum fuisse conijcio. cui profusioni qua ratione occurrerint Græci, exponit [e] Vitruvius: bibulo nimirum pavimento ex carbonibus, sabulone, calce & favilla mixtis. Verùm non extante foramine, aderant ser-

[c] Serm. 2. de assumpt.

[d] L. 27. de serv. urb.

[e] Lib. 7. ca. 4.

vi,

vi, qui sputa detergerent, & reliquias subditi colligerent temulentorum. [a] Horatius: a Lib. 2. Sat. 8.

His ubi sublatis, puer altè cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, & alter
Sublegit quodcumque iaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere ——

Ad hæc autem, & similia scobe utebantur, ut vidimus in carmine Horatiano. [b] Iuvenalis; b Sat. 14.

Ergo miser trepidas, ne stercore fæda canino
Atria displiceant oculis venientis amici,
Ne persusa luto sit porticus: & tamen uno
Semedio scobis hæc emendat servulus unus.

Julius Bassus apud [c] Senecam Rhet. *inter temulentas reliquias sumptuosissimæ cœnæ, & fastidiosos sub ebrietate cibos, modo excisum caput humarum fertur. inter purgamenta, & iactus cœnantium, & sparsam in convivio scobem, humanus sanguis everritur.* hi fuerunt tricliniares manipuli. Et profectò qui ministeriales hasce copias apud veteres auctores recensuerit, næ ille minus mirabitur, aliquando ministeriorum catervas, turbas aliquando, & populos appellari. Donatus ad illa [d] Virgilij, c lib. 9. controu. 2. d lib. 1. Aen.

—— *totidemque pares ætate ministri.*

hic (inquit) *leviter, legentes accipiunt ducentorum descriptionem, in quibus eadem ętas fuit. sed nihil magnum ęstimantes, si Regina ad hanc partem officij ducentis ministris utebatur: & revera nihil fuit magnum ad divitias regales, & memorabile, si numeri tantummodo faceret mentionem, taceret de ętate. cum autem hoc ipsum adiecit dicens, pares ętate, illic omnibus familię copiam, decorem quoque, & substantiam demonstravit. in evidenti est enim, quanta servorum reginę fuerit multitudo, ex qua ducenti pares ętate deligi potuerant, digni qui cu-*

rarent supradicta. hæc ille. Iam verò ab hac mente [a] Seneca: *placet cibus, quem nec parent familię, nec spectent*. familias vocat coquorum numeros, & servorum tricliniarium turmas, quarum specimen è [b] Lucano petendum est,

[a] lib. 1. de tranquill. cap. 10.
[b] Lib. 10.

Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas,
Hæc Lybicos pars, tam flavos gerit altera crines,
Ut nullas Cæsar Rheni se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas: pars sanguinis usti
Torta caput, refugosque gerens à fronte capillos,
Nec non infelix ferro mollita iuventus,
Atque exsecta virum. stat contra fortior ætas
Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.

GERVLI etiam illi sportularum, non nisi è ministerio videntur fuisse. [c] Iuvenalis;

[c] Sat. 3.

Nonne vides quanto celebretur sportula fumo?
Centum convivæ, sequitur sua quemque culina.
Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
Impositas capiti, quas recto vertice portat
Servulus infelix, & cursu ventilat ignem.

Et hæc focorum migratio erat ab ædibus divitum ad tenuiorum, & pauperum domos. qui sportulam officio diurno commeruissent. Illæ autem à culina in triclinium beatorum, & divitum, & in ipso etiam triclinio fuerunt, quarum meminerunt [d] Seneca, & [e] Martialis. Senecæ hæc sunt; *O infelicem egrum! quare? quia non vino nivem diluit, quia non rigorem potionis suę, quàm capaci scypho miscuit, renovat fracta insuper glacie: quia non ostrea illi Lucrina in ipsa mensa aperiuntur: quia non circa cœnationem eius tumultus coquorum est, ipsos cum obsonijs focos transferentium: hoc enim iam luxuria commenta est; ne quis in tepescat cibus, ne quid palato iam calloso parum ferveat; cœnam culina pro-*

[d] Epist. 78.
[e] Lib. 7. 47.

prosequitur. notat easdem Martialis:

Cum mensas habeat ferè ducentas,
Pro mensis habet Annius ministros.
Transcurrunt Gabatæ, volantque Lances.
Has vobis epulas habete lauti,
Nos offendimur ambulante cœna.

Ille verò apud [a] Evangelij scriptores, lagenam, seu amphoram aquæ baiulans, huius agminis portio fuit, velut etiam illi apud [b] Sidonium,

Geruli caput plicantes
Anaglyptico metallo
Epulas superbiores
Humeris ferant onustis.

[a] *Lucam, & Marcum.*
[b] *Lib. cit.*

Notaverunt autem viri eruditi, multos ex hisce ministerialibus copijs, dominorum liberalitate, in ius, & potestatem convivarum transivisse, nomine, & titulo apophoretorum. Quam sanè ob causam Martialis, libro cui apophoreta nomen fecit, videtur inseruisse puellam Gaditanam, morionem, palæstritam, pumilionem, obsonatorem, cocum, & pistorem dulciarium: immò, & notarium, qui profectò cum temulentia, & nequitia convivali quid commune habeat, non capio. Non deerunt, qui referant ad indices ferculorum, quæ apponebantur; affirmante præsertim [c] Ammiano Marcellino: *poscuntur etiam in convivijs* (scribit ille) *aliquoties trutinæ, ut adpositi pisces, & volucres ponderentur, & glires. quorum magnitudo sæpius delicata, non sine tædio præsentium, ut ante hac inusitata, laudatur adsiduè. maximè quum hec eadem numerantes notarij propè triginta adsistant, cum thecis, & pugillaribus tabulis, ut deesse solus magister ludi litterarij videretur*. Si qui verò minimè credent, tot homines uni triclinij ministerio fuisse addictos, quia

[c] *Lib. 18.*

non possent tot capita unico ædium membro conti-
[a] Epist. 115. neri, hi [a] Senecam audiant; *illos* (pueros intellige) *reperti in littore calculi leves, & aliquid habentes varietatis delectant: nos ingentium maculę columnarum, sive ex Ægyptijs arenis, sive ex Africę solitudinibus advectę, porticum aliquam, vel* CAPACEM POPVLI COENATIONEM *ferunt*. Ad quam normam idem alibi, ministros appellavit turbam concionis. Quæ si vera sunt, ut ego quidem verissima esse arbitror, quid dicemus de Cæsarum triclinijs? D. [b] Hieronymus: *mirum dictu est. nutritus in palatio, contubernalis, & condiscipulus Augustorum, quorum* MENSAE MINISTRAT ORBIS, ET TERRAE, AC MARIA SERVIVNT, *inter rerum omnium abundantiam, in primo ętatis flore, tantę verecundię fuit, ut virginalem pudorem vinceret*. Quid autem sit ministrare orbem mensæ Augustorum, ille demum intelliget. qui apud [c] Martialem hæc legerit;

[b] ad Saluinam.

[c] Lib. 9. 37.

Cui pater ætherius, puero dulcissime dixit,
Non ego, quod poscis, res negat ipsa tibi.
Cæsar habet noster similes tibi mille ministros,
Tantaque sidereos vix capit aula mares
At tibi si dederit vultus coma tonsa viriles,
Quis mihi, qui nectar misceat, alter erit?

Valeant hic hyperbolæ: ego enim mille pocillatores intelligo. Neque verò impar fuit ædificium frequentiæ ministrorum,. [d] Statius descripsit;

[d] Lib. 4. Sylu.

Tectum augustum ingens, nō centum insigne columnis.
Sed quantæ superos, cœlumque Atlante remisso,
Sustentare queant: stupet hoc vicina Tonantis
Regia, teque pari lætantur sęde locatum
Numina, ne magnum properes ascendere cœlum.
Tanta patet moles, effusæque impetus aulæ

Libe-

Liberior, campi multumque amplexus aperti.
Æthereo, & tantum domino minor, ille Penates
Implet, & ingenti Genio iuvat. æmulus illic
Mons Libys, Iliacusque nitent, & multa Syene
Et Chios, & glauca certantia Doride saxa,
Lunaque portandis tantum suffecta columnis.
Longa super species. fessis vix culmina prendas
Visibus, auratique putes laquearia cœli.

CAPUT XIV.

De Servis superlecticarijs, innitoribus, & clavicularijs.

DE convivio satis dictum est. Nunc percurramus reliqua cultus herilis ministeria. Offerunt autem sese SVPELLECTICARII. qui in veteribus inscriptionibus dicuntur à supellectili. Romæ.

NESTOR
C. CAESARIS. SER
GERMANICIANVS
A. SVPELECTI. VIX. A. XL.

Ibidem:

EVMOLPVS-CAESARIS
A. SVPPELLECTILE

At in palatio fuit, & SVPPELLECTICARVM CASTRENSIS, & DOMVS AVRIF. ut indicant veteres cippi sepulchrales. Et quidem supellex (ait [a] Pomponius) *est domesticum patris familias instrumentum, quod neque argento, aurove facto, vel vesti adnumeratur.* Quæ tamen magis dicta sunt ad regulam sæculi severioris, quàm ad recentioris luxum.

[a] L. 1. de supellect. leg.

Sene-

a Ad Heluiā cap. 11.

[a] Seneca; *si desiderabit aureis fulgentem vasis supellectilem, & antiquis nominibus artificum argentum nobile, æs paucorum insania preciosum, & servorum turbam, quæ quamvis magnam domum angustet, iumentorum corpora differta, & coacta pinguescere &c.* Supellectili adnumerant Iurisconsulti vasa ænea, qualia erant Corinthia, & Deliaca, quæ adservabat è servorum numero quispiam, dictus A CORINTHIS, & CORINTHIARIVS. Romæ,

TI. LAIVS. PARATVS. A. CORINTHIS
& CALLITYCHAEZOILI. CORINTHIAR.
AGRIPP.

b lib 8. infe.

Item vasa vitrea, escaria, & potoria: Item chrystallina, & murrhina, fictilia etiam, idque in dellicatorum tricliniis. [b] Vitruvius: *saporem quoque meliorem ex tubulis esse, quotidianus potest indicare victus, quod omnes extructas cum habeant vasorum argenteorum mensas, tamen propter saporis integritatem, fictilibus utuntur.* Neque verò conducendi erant CAELATORES, & VASCVLARII, cum adessent domestici. [c] Iuvenalis,

c Sat. 7.

Sit mihi præterea curvus cælator, & alter
Qui multas facies pingat citò —

Ubi vetus interpres cælatorem explicat servum argentarium, laboriosum, anaglyfarium. Quæ tamen disparare videtur antiqua inscriptio sepulchralis, quæ Romæ legebatur,

ANTIGONVS. GERMANIC. CAESAR
ARGENTARIVS
VIXIT. AN. XLII.
AMIANTVS. GERMANIC. CAESAR
CAELATOR
FECIT.

Quæ

Quæ ſanè faciunt, ut ſuſpicatus aliquando fuerim, illum qui ad ſtatuam [a] Auguſti adſcripſit, tempore proſcriptionis,

[a] Suetonius Aug. cap. 70 qui tamen valide repugnat

PATER ARGENTARIVS EGO CORINTHIARIVS

ludere in hac etiam vocis notione voluiſſe, ut patrem, & filium notaret, velut minus ingenuæ conditionis. FABER A CORINTHIS huius procul dubio claſſis eſt. Romæ

P. LVCRINVS. P. L. THALAMVS
A. CORINTHIS FABER

Veſtem non curabant ſupellecticarij, ut apud Pomponium vidimus, ſed VESTIARII, quos domo cum omni iure ſuo, ſicut inſtructa eſt, legata, cedere legato ſcripſit Iulius Paulus [b]. Ab eâdem veſte VESTIFICI ſunt, & VESTISPICI. Veſtimenta autem erant tricliniaria, virilia, puerilia, muliebria, communia, familiaria, ſcænica, & funebria, & alia, de quibus alij huc pertinent veteres tituli.

[b] lib. 3. Sent. tit. 7.

T. STATILIVS
MALCHIO
AD. VESTEM.

&

LYRAE. CANACIANAE. LIVIAE
AVG. SER. A. VESTE. MAGN. &c.

Item,

ARION. CAESARIS. N. A. VES
TE. MATVTINA

&

OSSA
VIBIAE. SVCCESSAE. LIVIAE. AVG. SER.
AB. ARGENTO. POTORIO. ITEM. A. VESTE

L. VIBIVS & rel.

nec non

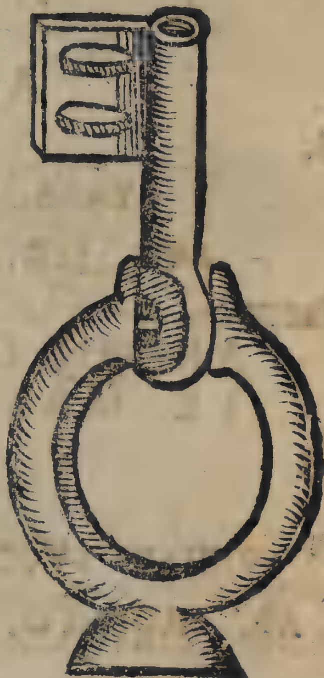
DIS MANIBVS
COELIAE. DYNATE
M. VLPIVS. AVG. LIB.
VALENS. A. VESTE. IMP.
PRIVATA &C.

ut etiam

DIS MANIBVS
VENVLEIA. CLEOPATRA
FECIT. SIBI. ET
RHODANO. CAESARIS. VERNAE
A. VESTE REGIA

Veluti & A VESTE GRAECVLA, & A VESTE SCAENICA. Et hæc demum ſtativa erunt VESTITORVM, antiquum elogium.

PHEDIMO. VESTITORI
AVG

Et hos, vel non valdè diſſimilles, [a] alloquitur pater filij prodigi: ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν. &c. At quia hæc omnia ſeris, arculis, & clavibus cohibere conſueverant, ideò clavium ſpeciem hic damus, expreſſam videlicet ex antiquìs aliquot, quæ apud nos ſunt.

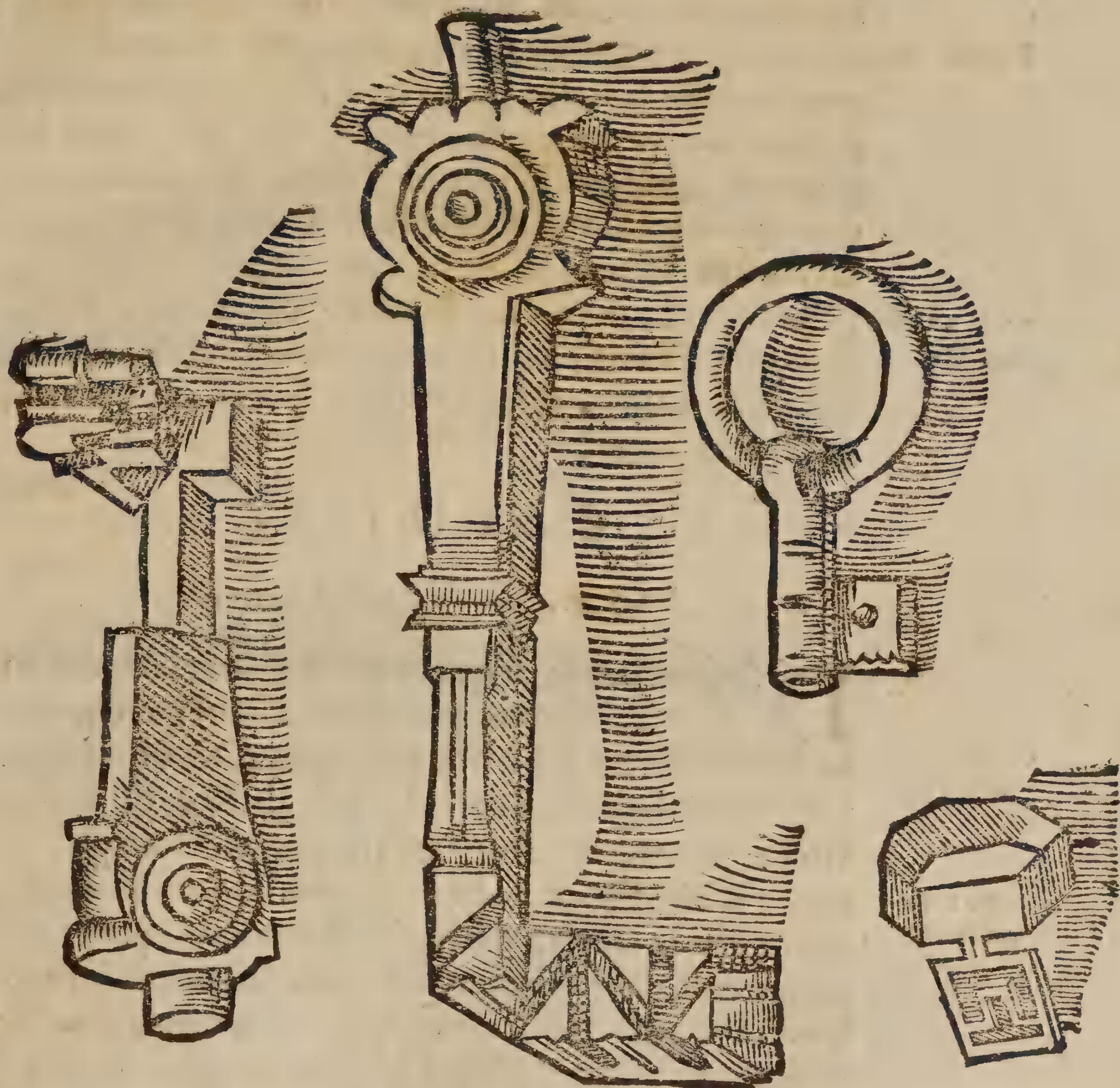
Illarum cuſtodia penes ſervos frequenter fuit: quam ob rem [b] Martialis Euclidem notavit;

a Luca 15.

b Lib. 5. 36.

Equiti

Equiti superbo, nobili, locupleti,
Cecidit repente magna de sinu clavis.

quod ipse sibi dominus esset, & familia. [a] Seneca; *quid enim est cur tussis alicuius, aut sternutamentum, aut musca parum curiose fugata, nos in rabiem agat, aut ver-*

[a] *lib. 2. de ira ca. 25. Artemidorus lib 3 Onirocr. ca. 54.*

fus calix aut clavis negligentis servi manibus elapsa? Ianitores ipsi non fuerunt sine clavibus: & confirmat [a] Appuleianius ille Myrmex, qui nocturnas tenebras causabatur sibi obsistere, quin clavem curiose absconitam reperiret. [b] Petrus Chrysologus: *audistis hodie fratres, quemadmodum dum seclusit alios, seipsum ianitor invidiosus exclusit. væ vobis, inquit, legis peritis, quia tulistis clavem scientiæ: ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.* A quo gestandarum clavium munere, carcerum ianitores clavicularij appellabantur, ut animadvertit [c] CVIACIVS. & sanè illas grandiores, quarum typum dedimus, vindicabunt sibi ianitores, supellecticarij, cellarij, arcarij, & alij non pauci.

[a] lib. 9. Met.
[b] Serm. 171.
[c] lib. 10. cod. Tit. 65.

CAPUT XV.

De Mancipijs ad usum studiorum.

DOmini verò, si qui erant qui literis operam darent, illi mancipia erudita habebant, quibus ad studia uterentur. hoc nos agmen servilis eruditionis diducemus, & exordiemur ab illis, qui BIBLIOTHECIS præerant. Instruebantur enim, & apud privatos bibliothecæ. [d] Seneca; *quid habes cur minus ignoscas nomen marmore atque ebore captanti, quàm opera conquirenti aut ignotorum auctorum, aut improbatorum, & inter tot millia librorum oscitanti, cui voluminum suorum frontes maximè placent titulique? apud desidiosissimos ergo videbis quidquid orationum, historiarumque est, & tecto tenus extructa loculamenta. iam enim inter balnearia, & thermas, bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamentum expolitur.* huiusmodi servum, ut sibi restituendum curet, petit à Sulpitio [e] Cicero; *Dionysius*

[d] De Tranquill. cap. 9.
[e] lib. 13. fam. ep. 77.

Ussius servus meus, qui meam bibliothecam multorum nummorum tractavit, cum multos libros surripuisset, nec se impune laturum putaret, aufugit. Apud Imperatores erant non pauci, quibus hoc munus incumberet: cum hæc ordinandarum, & publicandarũ bibliothecarum cura, non omninò videretur imperij maiestatẽ dedecere. In veteribus elogijs legebantur olim C. IVLIVS C. L. PHRONYMVS A BIBLIOTHECA GRAECA. C. IVLIVS. FALYX. A' BIBLIOTHECA GRAECA PALAT. TI. CLAVDIVS AVG. L. HYMENAEVS. MEDICVS A. BIBLIOTHECIS. L. VIBIVS. AVG. SER. PAMPHILVS SCRIBA LIB. ET. A' BYBLIOTHECA. LATINA. APOLLINIS. Et hi omnes videntur fuisse è domo Cæsarum, apud quos liberti etiam A STVDIIS in precio fuerunt. [a] Svetonius: *ac super hos Polybium à studijs, qui sæpè inter duos consules ambulabat.* Eodem munere functus apud eumdem Claudium est Lemnus nescio quis, cuius mentio extat in veteri inscriptione,

TI. CLAVDIVS
LEMNVS
DIVI CLAVDIJ
AVGVSTI. LIB
A STVDIJS

Et huiusmodi servos in privatorum familijs fuisse statuamus necesse est. Huic studiosorum cohorti adscribemus & ANAGNOSTEN. [b] Vatinius, *dicitur mihi tuus servus Anagnostes fugitivus, cum Vardæis esse.* [c] Plinius: *Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille deliciæ, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem reiecit.*

[a] Suetõ Claudio cap. 28.

[b] lib. 5. famil.

[c] Lib. 8 ca. 1

Se-

Sequentur excipientes dictata dominorum, vel aliud quidpiam scribentes AMANVENSES, & A MANV. [d] Svetonius; *Thallo à manu, quod pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit.* [e] hi fuerunt preciosi, & excepti, etiam quando servorum numerus dominis indicebatur. SCRIPTORES appellavit [f] Cicero. Eamdem operam navabant NOTARII, & NOTARIAE, quorum commendatio in velocitate excipiendi fuit. [a] Manilius,

Hic & Scriptor erit felix, cui littera verbum est,
Quique notis linguam superet, versumque loquentis
Excipiens, longas nova per compendia voces.

[b] Seneca; *quid verborum notas, quibus quamvis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur? vilissimorum mancipiorum ista commentæ sunt.* Quæ Senecæ verba impetunt dictum [c] Isidori, qui asserit, Senecam contracto omnium, digestoque, & aucto numero opus effecisse in quinque millia notarum. D. [d] Hieronymus: *jam de misso synthemate equus publicus sternebatur, & nobilem juvenem punicea indutum tunica baltheus ambiebat, & tamen ille, apposito notario, cogebat loqui, quæ velociter edita, velox consequeretur manus, & linguę celeritatem prenderent signa verborum.* Notarius tamen quandoque pro amanuensi sumitur. [e] Plinius, *Notarium voco, & die admisso, quę formaveram dicto, abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur.* D. [f] Gregorius; *tunc vir Dei accersito notario dictavit dicens, Sabinus Domini* IESV *Christi servus commonitorium Pado.* Alij ab his NOTARII PRINCIPIS. quorum meminit [g] Cassiodorus: erant enim principi à secretis, ut olim [h] Scribæ apud Græcos. Notariorum erant thecæ, quibus includebantur styli, & pugillaria. [i] Ammianus: *maximè cum hęc eadem numeran-*

d Augusto ca. 67.
e Sueton. Nerone ca. 46.
f lib. 1. de Oratore, & in Bruto.
a Lib. 4.
b Epist. 90.
c lib. 1. Orig. cap. 21.
d ad Julianū.
e lib. 9. ep. 36
f Dialog. lib.
g Lib. 6. 16.
h Cornelius Nepos in Eumene.
i Lib. 28.

merantes, notarij prope xxx. adsistant cum thecis, & pugillaribus tabulis. Pugillarium verò forma fuit oblonga, & quadrata, eminenti quadam margine circumcirca conclusa, ut vidimus Romæ in veteri arca sepulchrali in hortis Cyriaci Matthęii. Materies frequenter fuit è citro, buxo, acere, ebore, membranis; quibus omnibus ceram coloratam superinducebant. [a] Ouidius, [a] lib. 1. amor. El. 12.

Ite hinc difficiles, funebria ligna, tabellæ,
Tuque negaturis cera referta notis,
Quam puto de longæ collectam flore cicutæ,
Melle sub infami Corsica misit apis.
At tamquam minio penitus medicata rubebas,
Ille color verè sanguinolentus erat.

[b] Althelmus in ænigmate de pugillaribus, [b] Editus à Delrio n O. a fictais, ænigm. 1.

Melligeris apibus mea prima processit origo,
Sed pars exterior crescebat cetera silvis,
Calceamenta mihi tradebant tergora dura.
Nunc ferri stimulus faciem proscindit amœnam
Flexibus, & sulcis obliquat ad instar aratri.

Tabellæ idem significaverunt, quoniam pugillar ut plurimum ligneum erat. [c] Prudentius in hymno de Cassiano martyre, in quo antiqua scribendi ratio ad amussim explicatur. [c] Peristeph.

Coniiciunt alij lapides, inque ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum dissilit:
Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis,
Rubetque ab ictu curva tumens pagina.

Calami vicem in his gessit graphium, sive stylus; tum è ferro, tum ex ære, eius planè, formæ, quam hic nos damus, illustraturæ dubio procul Symposii, & Althelmi ænigmata, necnon & subscripta Prudentii carmina. Minusculum illud apud me est, maius illud alte-

alterum apud ALOYS. CORRADINVM. [d] Symposius;

[d] ænigm. 1.

GRAPHIVM.

De summo planus, sed non ego
planus in imo,
Versor utrimque manu diverso
& munere fungor:
Altera pars revocat quidquid
pars altera fecit.

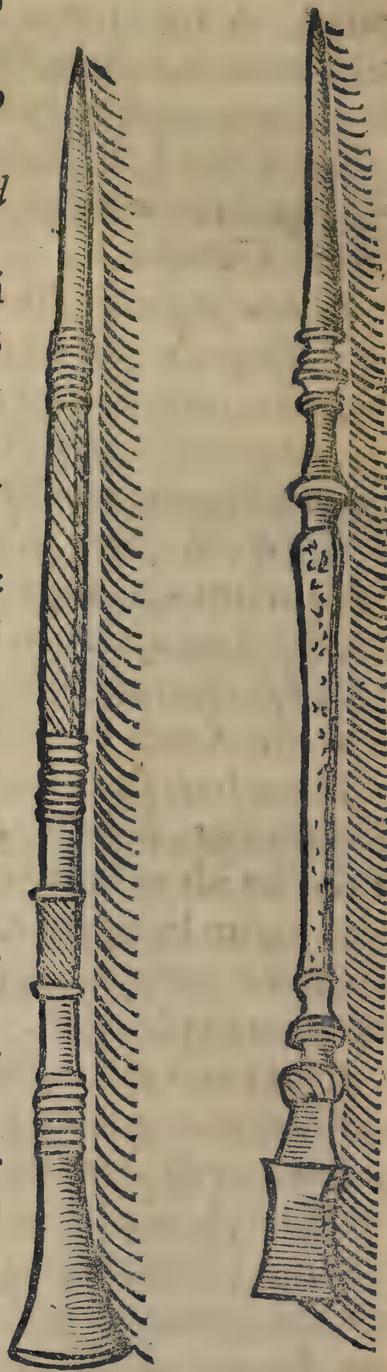
[a] in heptastichis,

[a] Allthelmus in ænigmate, cui titulum pręfixit de elementis;

Nascimur ex ferro, rursus ferro
moribundæ,
Nec non & volucris penna voli-
tantis ad æthram.

Prudētius in passione Cassiani:

Inde alij stimulos, & acumina
ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera sulcis
scribitur;
Et qua secti apices abolentur, &
æquoris hirti
Rursus nisescens innovatur area.
Hinc foditur Christi confessor, &
inde secatur.
Pars viscus intrat molle, pars
scindit cutem.

Symposius expressit sanè aptè. Acumen enim graphii si in imo digitis complectamur, ut poscit usus, eiusdem planities seu latitudo (ut loquitur Gregorius Turonēsis) erit in summo. Althelmus ferrum utrobique appellat, ut vidimus;

mus; & ferri ſtimulum non ineleganter, quia mucrone ſcribebant, planitie ſcriptum abradebant, [b] Columella,

[b] in horto.

Nomine tum Graio ceu littera proxima primæ
Pangitur in cera docti mucrone magiſtri,
Sic & humo pingui ferratæ cuſpidis ictu
Deprimitur. folio viridis, pede candida, Beta.

D. [a] Hieronymus; *ſtultus ego, qui me putaverim hæc abſque Philoſophis ſcire non poſſe, qui meliorem ſtyli partem eam legerim, quę deleret, quàm quę ſcriberet.* Recondebatur autem in thecam, quam graphiarium appellat [b] Martialis, ut innocens haberetur, & aſſerit præter [c] Svetonium [d] Gregorius Turonenſis. Stylus autem mucronem, & aciem graphij unico nomine complectebatur. Quintilianus: *cum verò iam ductus ſequi cœperit, non inutile erit eas* (literas videlicet) *tabellę quàm optime inſculpi, ut per illos velut ſulcos ducatur ſtylus.* Et hinc uſurpant non raro ſcriptores ſtylum infigere, ſtylo appetere, ſtylum vertere, & ſtylo depaſcere. Fuit autem graphium ad cædem aptum. ita [f] Cæſar Caſſij *brachium arreptum graphio traiecit:* [g] Caligula, *cum diſcerpi Senatorem concupiſſet, ſubornavit, qui ingredientem curiam, repente hoſtem publicum appellantes invaderent, graphijſque confoſſum, lacerandum ceteris traderent.* Populus Romanus [h] *Erixonem equitem Romanum, quia filium flagellis occiderat, in fora graphijs confodit:* & [i] *Caſſianum martyrem pueri ſtylis confecerunt.* Fuit autem ferreum vel æreum ut vidimus; aureum enim, cuius meminit Marcellus medicus, veluti & chryſtallina, & onychina pugillaria, extra ordinem fuerunt. LIBRARII quos nonnulli [k] ANTIQVARIOS dicunt, à libris arborum appellati ſunt ideò, [l] quia in dedolatis è ligno codicillis,

[a] ad Domnionem.
[b] Lib. 14.
[c] Claudio cap. 35
[d] lib. 1. de miracul. D. Martini cap. 14.
[e] lib. 1. cap 1.
[f] Sueton. Cæſare cap 82.
[g] Caio cap 28
[h] Seneca 1. de Clem cap. 14.
[i] Prudentius loco cit. Turo. de glor. mart lib. 1 cap. 43.
[k] D. Auguſti ſerm. 44 de verb Dñi li. 2. de ſtu. lib. ar. Ro, C.Th. D. Hieronym. ad Florent. Iſido. lib. 6 Orig.
[l] D Hierony. ad Nitiam.

aut in corticibus arborum, ante usum cartæ vel membranarum, antiqui scriberent: unde TABELLARII portitores literarum. Extabat in musæo Carpensi Romæ antiquus titulus,

IVCVNDVS
DOMITIAE
BIBVLI LIBRAR.
AD. MANVM.

a lib. 12. ad Atticum. Librarij aliquod munus indicat nobis [a] Cicero: *& erit gratius si non modò libris tuis, sed etiam in aliorum per librarios tuos Aristophanem reposueris pro Eupoli.* Ideoque [b] Sidonius Appollinaris scribam vocavit, & bibliopolam. [c] Cicero filius: *sed peto à te, ut quàm celerrimè mihi librarius mittatur, maximè quidem Græcus. multum enim mihi eripitur operæ in exscribendis hypomnematis.* Erant in ministerio & LIBRARIAE. Antiquus lapis;

b lib. 5. Ep. 15 & 17.
c ad Tironem.

SEXTIA. XANTA
SCR. LIBRARIA
EM. OL. II.

d Sat. 6. [d] Iuvenalis,

— perijt libraria, ponunt
Cosmetæ tunicas. —

e Eccl. Histor. lib. 6. cap. 17 [e] Eusebius disertè scripsit, Origeni ad manum fuisse librarios, unà cum puellis, quæ scitè & concinnè scriberent. Quo fit, ut minus credam interpreti antiquo Iuvenalis, & veteri nescio cui Iuris ciuilis epitomatori, qui pondera hic, & libram substituunt. Tetigit hæc eleganter [f] Galenus, cuius hæc sunt Latinè reddita; *nam quod ad nos attinet, decima fortasse proventuum nostrorum pars impenditur, reliquæ verò partes novem substantiæ ipsi adijciuntur: attamen video*

f de dignosc. & cur. an. morb. cap. 9.

deo

deo te ne in res quidem egregias insumere quidquam audere, non in coemptionem, comparationemque LIBRORUM: *non in eos qui* SCRIBANT *exercendos, sive* NOTIS, *&* SIGNIS *id faciant, ut* CITIUS; *sive exquisitis* FIGURIS *ut* PULCHRIUS: *sicut ne in eos quidem, qui* EMENDATE, RECTEQUE *legant*. Inserviebant librariis GLUTINATORES, conglutinandæ nimirum papyro operam impendentes. legebatur olim Neapuli,

MANNIO STICHIO
TIBERII CAESARIS
GLVTINATORI

in vetere glossario glutinator κολλητής est, meminit & [a] Cicero; *etiam velim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris.* Chartæ autem ipsæ papyro, & glutino constabant. ideò apud Spartianum Firmus tyrannus iactabat, *exercitum se alere posse papyro, & glutinno*, quod chartarum quantitatem immensam haberet. Ceterum de charta, & glutino latè [b] Plinius. Neque verò in chartis tantum, sed & in membranis glutinis usus fuit, si antiquo [c] Persij glossatori credimus, qui bicolorem membranam ita interpretatur, quod pars altera seu facies membranæ crocea esset, glutinata altera. Libris materiam cortex olim, papyrus, carbasus, ovilla tergora, lintei, plumbum, & alia suppeditarunt, ut cuilibet animadvertere promptum est. iique quod circum ligneum teretem surculum, vel osseum convolverentur, volumina sunt appellati. Surculum ipsum seu surculi capitula, quæ & cornua, umbilicum vocabant. Porrò de his, & de universa scribendi ratione, contexuit insignem commentarium VINC. CONTARENUS noster, quem ille non diu patietur à studiosis desiderari. Librariorum

[a] ad Atticum
[b] lib. 13. cap. 12.
[c] Sat. 3.

administri, quos vocat Cicero, videntur fuisse PUMICATORES, MALLEATORES, ORNATORES. De pumice [a] Catullus, [b] Tibullus, [c] Plinius: de cetero ornatu [d] Domitius Ulpianus. At quoniam minium in voluminum quoque scriptura usurpabatur, inde nomen factum est servo MINICULATORI. [e] Persius:

Excepto si quid Masuri rubrica notavit.

ubi glossæ veteres: *Rubricas vocat minium, quo tituli legum annotabantur*. At ut viventes bibliothecas aliquando aggrediamur, hæc erit statio GRAMMATICORUM, quos [f] Cornelius Nepos, & [g] Messala Corvinus litteratos, & litteratores appellant. Quo videndum an respexerit idem Cornelius, cum in vita Pomponij Attici scribit, in eiusdem familia fuisse pueros litteratissimos. Huiusmodi fuit Mecœnati C. [h] Melissus, *Spoleti natus ingenuus, sed expositus, qui cum se gratum, & acceptum in modum amici videret, quamquam asserente matre, permansit tamen in statu servitutis, præsentemque conditionem veræ origini anteposuit*. horum æstimationis index erit Daphnis ille, cuius meminerunt [i] Plinius, & [k] Svetonius. PAEDAGOGI, MAGISTRI, & PRAECEPTORES huc referendi sunt, quorum usus apprime necessarius, C. [l] Cassium induxit ut crederet, hæredi quandoque remittendam esse proprii servi manumittendi necessitatem. quod tamen receptum non est. Eâdem necessitate compulsus. [m] Augustus, cum urbs fame premeretur, servorum maximas, exceptis medicis, & præceptoribus, trudi urbe præcepit. Pædagogi, puerorum & puellarum ductores fuerunt, & doctores. [n] Plautus,

Nego tibi annis viginti fuisse primis copiam,
Digitum longe à Pædagogo pedem ut efferres ex ędibus.

&

a 1. epigr.
b lib. 3. El. 1.
c lib 36. c. 21.
d L. L. de Leg. 3.
e Sat. 5. L ult. de liber. cau. L. 7 de oper. libert.
fg Suetonius de ill. Gram.
h Sueton. lib. cit.
i lib 7. ca 39.
k Lib. cit.
l L. 35. de Fideicomm. libert.
m Paulus Oros. lib. 7. c. 3.
n Bacchidib.

Inde

Inde de hippodromo, & palæstra ubi revenisses domum,
Cincticulo precinctus in sella apud magistrum assideres,
Tum librum legeres.

Hoc sibi voluit [a] Manilius:

Componet te neros etiam qui nutriat annos,
Et dominum dominus prætextæ lege sequatur.

D. [b] Augustinus: *cum videamus exempli gratia, & sine tribulis areas triturari, quamvis adiuvent si adsint, & sine pædagogis posse pueros pergere in scholam, quamvis ad hoc non sint inutilia pædagogorum adiumenta.* huius sanè operæ, pueris, & puellis nauatæ notitia facit, ut minus miremur, cum apud [c] Val. Maximum legimus, puellæ virginitatem â servo pædagogo, Fannio nescio cui Saturnino proditam. Fuit autem non rarò præpostera valdè, & translatitia parentum cura in pædagogis comparandis. [d] Aristides: *quid autem? nonne nutrices, litteratores, ac pædagogi pueris ita dicunt: oportet te non impleri, & modestè per vias incedere, ac senioribus assurgere, & parentes amare, non tumultuari, non alea ludere, non si vis, alternare pedes. veruntamen non propterea magni se faciant nutrices, nec philosophis se se præferunt. itaque quæcumque maximi est precij, duarum est fortasse, vel trium minarum. Pædagogi verò etiam cum barbarie quadam plerique ista docent, ac ianitores aliquando pro pædagogis, cum artem deserunt, æquo animo fiunt.* hæc & similia docuerunt pædagogi, *ut* [e] *ambulare in via demisso capite; ut digito salsamentum, duobus tangere piscem, panem, carnem, sic scabere; sic vestem gerere.* Magistri pueros & puellas docebant & ipsi, D. [f] Hieronymus: *magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere, quem plagiatorem eius esse non dubium est, sæpe Evagrius presbyter, dum adhuc Antiochiæ essem, me præsente corripuit, cui ille respon-*

[a] Lib. 5.

[b] De gest. Pelagii. Et hos videtur Oppianus Episcopos appellare, seu inspectores. lib. 1. & 3 de Piscat.

[c] Lib. 6. cap. 1. vide & pædagogum cruciarium Calpurnii Flacci.

[d] in Platonica 1.

[e] Plutarch. virtutem doceri posse.

respondit, ego nihil timeo, dicit se à domino suo fuisse dimissum. Quod ad puellas attinet, extat insigne testimonium [a] Juliani ICti. *is à cognatis, & propinquis pupillę perductus ad magistratum, jussus est alimenta pupillę, & mercedes ut liberalibus artibus institueretur, pręceptoribus dare*. [b] Martialis;

a L. 4. ubi Pupillus educari deb.

b lib. 9. 70.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister?
Invisum pueris, virginibusque caput.

c de Ill. Gràm.

[c] Svetonius: *Q. Cęcilius Epirota Tusculi natus, libertus Attici Satrij equitis Romani, ad quem sunt Ciceroni epistolæ, cum filiam patroni nuptam M. Agrippæ doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Fallum se contulit*. Neque verò servis ipsis defuit magister, aut pædagogus familiaris. de illo antiquus cippus Tibure,

D. M.
TIB. CLAVDIO. AVG. LIB
HERMETI
M. PVEROR. DOM. AVGVST.

de hoc Romæ,

FLAVI. STEPHANI
PAEDAG. PVEROR.
IMP. TITI
CAESARIS

Pædagogo CAPSARIVM adiungemus, ex auctoritate [d] Ulpiani: *si collactaneus, si educator, si pœdagogus ipsius; si nutrix, vel filius, filiave alterius eorum, vel alumnus, vel capsarius &c.* [e] Juuenalis,

d L. 13. de manum. vind.

e Sat. 10.

Eloquium aut famam Demosthenis, aut Ciceronis
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,
Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
Quem sequitur custos angustæ vernula capsę.

ubi

ubi ex vetere Grammatico discimus, designari puerum adhuc discentem, quam arcula sequatur, in qua codices reponantur. Capsas autem, & armaria librorum recensuit, & [a] Jul. Paulus. Et hæ pueriles capsæ minusculæ videntur fuisse, ut pote ad gestandum habiles. ideoque angustas vocauit Iuuenalis, ad earum discrimen, quæ maiores erant, & statariæ, quarum videtur meminisse Iul. Paulus Capsarii verò, qui in balneis vestimenta accipiebant custodienda, utrum servi fuerint an liberi, alij viderint. Et hi ferè omnes (uno & altero excepto) serui intramurani fuerunt, ut cum Asconio nostro dicam.

a lib 3. Sent, Tit. 6.

CAPUT XVI.

De Hijs qui extra domesticos parietes Dominum, aut præcedebant, aut sequebatur.

NVnc describemus eos, quibus extra domesticos parietes utebatur dominus militares primum, tum alios. ARMIGER ex [b] Virgilio, & aliis notus satis,

b lib. 9. Aen.

— *forma tum vertitur oris*
Antiquum in Buten, hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit —

isque preciosus, si [c] Plinio credimus, de lusciniis loquenti: *ergò servorum illis precia sunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur.* Et hos heroibus Poetæ attribuunt, quos Reges & olim, & hodie, in hac saltem parte æmulati sunt. testis est antiqua scalptura preciosæ illius Sapphiri, cuius typum MAR Q. FREHERVS vir eruditissimus edidit, & illustravit. In ea Constantius Imp. aprũ venabulo excipit: Armiger autem telum gestans, feræ impetum for-

c lib. 10 cap. 27.

formidans, dat se in pedes. [a] Prudentius de armigero Cæsariano;

[a] in apotheosi.

Armiger è cuneo puerorum flavi comantum,
Purpurei custos lateris, deprehenditur unus.
Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro
Proijcit, ac signum Christi se ferre fatetur.

[a] lib. 9. 57.

[a] Martialis.

Splendophorus Lybicas domini petit armiger urbes:
Quæ puero dones tela Cupido para;
Illa quibus iuvenes figis, mollesque puellas;
Sit tamen in tenera levis, & hasta manu.
Loricam, clypeumque tibi, galeamque remitto. &c.

[b] lib. 1. Ep. 21 De Helmichis armigero Alboin. Paulus Diaconus lib. 2. de gest. Longob. cap. 28.

[c] Lib 4.

[d] Monavinus lib 3. cap 10

Notauit porrò [b] Sidonius. Theodoricum regem, arcum lateri innectere citra gravitatem regiam iudicasse, & tradidisse gestandum puero, hinc armiger in aula Constantinopolitana, qualis describitur à [c] Coríppo Narses. hinc apud Curopalatam scutarius in eadem aula. & hinc demum in [d] Turcica puer ephebus, qui Sultano gerit arcum, & sagittas. A qua eâdem ratione notat Lampridius, Commodo imperante tres Præfectos Prætorio fuisse, inter quos libertinum, qui A PVGIONE appellatus est. Fuit autem apud Cæsares minister Palatinus, qui arma custodiret huiusmodi A. quidam VIBIVS HERMES. IMP. NERONI. A CVSTODIA ARMORVM in veteri monumento legitur. Duces & ipsi, regibus satis impares armigeris non caruerunt. S. [e] Ferrandus in parænetico; *tunc autem dux optimus neminem lædet, si in omni Prætorio illius non audeat aliquis amicus, cliens, medicus, armiger, aut propter officij publici devotionem lateri ducis semper adiunctus, concessa beneficia vendere.* His armigeris affines fuerunt CACVLAE, & CALONES, ita dicti auctore Festo, quod fustibus clavisque ligneis

[e] edidit A. Statius.

arma-

armari solerent ad tutelam dominorum. Hic [f] Isido- [f lib. 19. orig. cap. 1.]
rum emendabimus, deformem vitio non suo. *classis*
(inquit ille) *dicta est à Græco vocabulo ἀπὸ τῶν κάλων,*
id est lignis: unde & calones naviculæ, quæ ligna militibus portant lego: *unde & calones, & caculæ, qui ligna militibus portant*. Fuerunt autem hæc ligna fustes ut diximus, & clavæ: quod enim Evangelistarum interpretes habent, missam fuisse cohortem ad vinciendum IESVM cum gladiis, & fustibus, ita vertit [a] Juvencus; [a Lib. 4.]

Pars strictis gladijs, pars fidens pondere clavæ.

Et hi [b] CLAVATORES dicti sunt, & [c] GALEARII LIXAS. [b Festus:] [c Vegetius lib. 3. cap 6.]
Acron Grammaticus perperam servos militum appellat, cum certum sit fuisse liberos homines. [e] Val. [d ad Horat. lib. 1. Sat. 2.]
Maximus: *protinus namque lixas è castris summovit* [e lib. 2. cap. 7.]
(Metellus) *cibumque coctum venalem proponi vetuit. in agmine neminem militum, ministerio servorum, iumentorumque, ut arma sua & alimenta ipsi ferrent, uti passus est*. Lecticarios quoque ideò calones appellavit Seneca, (*Lectica formosis imposita calonibus*) quod ligna seu asseres lecticæ portarent. κάλον enim *lignum est*, inquiunt Festus, & Isidorus. [f] Horatius profectò ali- [f lib. 1. Sat. 2.]
quoties hoc nomine servos designat, sed viliores ut [Sat. 6. lib. 1.]
videtur, veluti muliones, & huiusmodi. Et hæc de [Epist. 14.]
servis militaribus. Dominum domo egredientem ANTEAMBVLONES præcedebant, in eum usum, quem tangit junior [g] Plinius; *eques Romanus à servo eius, ut* [g lib 3. ep. 14]
transitum daret, manu leniter admonitus, convertit se; nec servum, à quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut penè concideret. Nescio quis apud [h] Cornificium: *hic inquit habito: perspicit* [h lib. 4.]
argentum, quod erat expositum, visit triclinium stratum; probat, accedit servulus, dicit homini clarè, dominum

Lib. 5. 93. *jam venturum, si velit exire.* [i] Martialis autem scribit, & ad liberos homines pertinuisse hanc operam,

Exigis à nobis operam sine fine togatam:
Non eo, libertum sed tibi mitto meum.
Non est (inquis) idem: multo plus esse probabo.
Vix ego lecticam subsequar, ille feret.
In turbam incideris, cunctos umbone repellet: &c.

a lib. 10. 74. Idem [a] Poeta;

Jam parces lasso Roma gratulatori,
Lasso clienti. quamdiu salutator
Anteambulones, & togatulos inter
Centum merebor plumbeos die toto?

At quia non ad clepsydram scribimus, quisquis leget hæc ignoscat nobis, si studio veritatis eruendæ, plumbeos nummos asseremus. Hos hic noster [b] alibi centum quadrantes appellat,

b lib. 3. 7.

Centum miselli jam valete Quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi.

Et quidem ego ipse in illa opinione aliquando fui, ut putarem, & illa superius relata, & hæc eiusdem [c] auctoris,

c lib. 1. 67.

Nigræ sordibus explices monetæ: &
Constemus tibi plumbea selibra.

hæc inquam omnia intelligi de vili, & minuta pecunia, ut apud eumdem [d] Poetam legimus, *plumbea vina*, & *plumbea mala*. Imò & quæ apud [e] Plautum legeram;

d lib. 10. 89 & 98.
e Casina.

f Trinummo. act. 4. sc. 2. *Cui homini hodie peculi nummus non est plumbeus,* [f] &,
g Mostellaria. *Cui si capitis res siet, nummum nunquã credam plumbeũ*
[g] item, SER. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.*

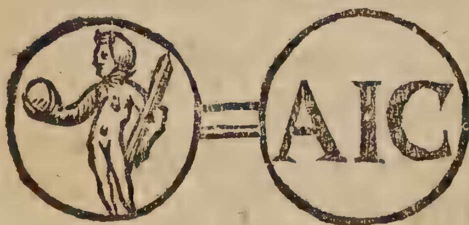
ita interpretabar. Verum ut sententiam mutarem fecit primum fortuna obsequens, quæ obtulit mihi num-

nummos aliquot veteres, Romæ & alibi erutos, plumbeos omnes, quos averſos & adverſos hîc in tabella dare decreui: deinde i. [a] LIPSIVS, qui mo- *a in Schedis;*

netam plumbeam candidè agnovit. Subſequebantur PEDISSEQVI. Et ideo myriadas ſervorum comparatas fuiſſe ſcribit [a] Athenæus, ut comitum, anteambulonum, & aſſeclarum copia ne deeſſet. Ammianus: *nonnullos fulgentes ſericis indumentis, ut ducendos ad mortem, vel ut ſine diritate ominis loquamur, prægreſſo exercitu, arma cogentes, manipulatim concitato fragore ſequitur multitudo ſervorum.* [c] Cimon nobilis ille Imperator, diſpenſatoribus utebatur, ut ſi quis opis eius indigeret, haberet quod ſtatim daret, ne differendo videretur negare. Et hi omnes pars erant, & portio officij & obſequij quotidiani. Cuius tamen corpus liberi homines conſtituebant. [d] Iuvenalis,

a lib. 6. de aſſeclis. Nonius in ASSAS.
b Lib. 14.
c Cornel. Nepos, ſiue is Aemil. Probus, in Cimone.
d Sat. 3.

Si vocat officium, turba cedente vehetur,
Dives, & ingenti curret ſuper ora Liburno. &
— nobis properantibus obſtat
Unda prior magno populos premit agmine lumbos,
Qui ſequitur: ferit hic cubito, ferit aſſere duro
Alter. —

[e] Plinius: *paucos poſt dies ipſe me Regulus convenit in Prætoris officio.* [f] Martialis:
Omnes perſequeris Prætorum Cotta locellos,
Accipis & ceras, officioſus homo es.

e lib. 1. ep. 5.
f lib. 10. 88.
g lib. 4. 35.

[g] idem alibi graphicè,
Condita cum tibi ſit jam ſexageſima meſſis,
Et facies multo ſplendeat alba pilo.
Diſcurris tota vagus urbe, nec ulla cathedra eſt,
Cui non mane feras irrequietus Ave.
Et ſine te nulli fas eſt prodire Tribuno,
Nec caret officio Conſul uterque tuo.

Sa-

Salutatores totam hanc scænam complebant. [b] Seneca: *ad quemcumque itaque istorum veneris, quorum salutatio urbem concutit, scito, etiamsi animadverteris obsessos ingenti frequentia vicos, & commeantium in utramque partem catervis itinera compressa, tamen venire te in locum hominibus plenum, amicis vacuum. in pectore amicus, non in atrio quæritur.* Salutatoria vox fuit, Aue, ut apud Martialem vidimus, & apud alios passim est videre. Hora huius officiosæ salutationis fuit antelucana. [a] Iuvenalis, b lib. 6. de benef. cap. 34.

Quod porrò officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
Currere, cum Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem jubeat, dudum vigilantibus orbis,
Ne prior albinam, & Modiam collega salutet? a Sat. 3.

[b] Idem, b Sat. 5.

— habet Trebius propter quod rumpere somnum
Debeat, & ligulas dimittere sollicitus, ne
Tota salutatrix jam turba peregerit orbem
Sideribus dubijs, aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri Serraca Bootæ.

[c] Sallustius: *C. Cornelius eques Romanus operam suam pollicitus, & cum eo L. Varganteius Senator, constituere ea nocte paulò post cum armatis hominibus, sicuti salutatum, introire ad Ciceronem.* Nisi salutatores [d] incidissent in aliquem sectatorem Attilii illius Butæ, qui lucem statuerat sibi somni tempus esse. Et hæc quidem penè publica fuit salutatio, illa priuata, quam [e] Galba Sulpicius *exoletam alibi, in domo sua obstinatissime retinuit; ut liberti servique, bis die frequentes adessent, ac mane salvere, vesperi valere sibi singuli dicerent.* Admittebantur autem salutatores, idque non sanè gratis. [f] Iuvenalis; c in Catilinā d Sen Ep. 122 e Sueton cap. 4.

omnia f Sat. 3. nec uno in loco

—— omnia Romæ
Cum precio. quid das ut Cossum aliquando salutes?
Ut te respiciat clauso Veiento labello?

At verò præfuisse aliquem huic turbæ officiosæ, saltem in aula Cæsarum, videtur indicare marmoreæ inscriptionis fragmentum, in quo NERITO cuidam DIVI CLAVDII nescio an liberto, OFFICI IMPER. fortè curatori, locus monumenti designatur. Confirmant coniecturam verba martyrologij Romani; *Pisis in Tuscia sancti Torpetis martyris, qui magnus in officio Neronis primum fuit* &c. An autem TISANDER quidam AVG. LIB. OFFICIALIS huc pertineat, viderint alij. Et certè nisi insigniter fallor, hoc munus admissionalium fuit, de quibus suo loco dicemus. Locus status & solemnis, ubi peragebatur hæc fabula, atrium erat. Seneca stylum acuens in has ineptas salutatorum concursationes, & quidem verbis proximè citatis: [a] *in pectore amicus, non in atrio quæritur.* [b] Idem: *quàm multi per refertum clientibus atrium prodire vitabunt, & per obscuros ædium aditus profugient?* Martialis passim. Illa antelucana potentiorum fuit; tenuiorum autem matutina. OFFICIOSORVM statio vestibulum fuit. [c] Gellius ex doctrina Sulpicij Apollinaris; *qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam vacuum relinquebant, qui inter fores domus, & viam medius esset, in eo loco qui dominum eius domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant* &c. Et hęc verba Gellij penè transcripsit [d] Non. Marcellus, qui ex Gellio emendandus est. [e] Donatus etiam illa Virgilij;

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci,
Luctus, & ultrices posuere cubilia curæ.

feralem (scribit) *Ditis domum, ecce quale obseruabat officium*

a lib. 6. de benef cap 14.
b De breuit. vita cap. 14.
c lib. 16. ca 5
d vestibulum.
e Aen.

ficium in primo vestibulo. [a] ADVERSITORES qui dicebantur, huic servitio extramurano adcensendi sunt. hi domino foris cœnanti (teste [b] Donato) adversum ibant, officij & tutelæ gratia. Sed & ACCERSITORES, ut ita dicam; & qui aduentum domini præmittebantur nunciatum. [c] Plinius; *evigelaveram*. *nuncius à Spurinna, venio ad te. imò ego ad te* [d] Iuvencus,

a Plautus mostellaria actu 4. Iob. Euangel. cap 4. nu. 51.
b in Adelphis
c Lib. 1. ep. 5.
d Lib. 4.

Talia dum loquitur, scissos lacerata capillos:
Pro fratris morbo justis soror anxia curis,
Hortatur iuvenem rapido percurrere gressu,
Casibus ut tantis Christus servaret amicum.

Iuvenis hîc famulus est. [e] Ouidius,

e lib 3. de arte am.

Ancillæ puerique manus ferat arte tabellas:
Pignora nec iuveni credite vestra novo.

Et hi erant domestici ultro citroque cursantium manipuli. [f] Appuleius; *misitque protinus cursorem, qui vianti marito domus expugnationem nunciaret.* At de cursoribus agemus infra. Adversitoribus illi non dissimiles fuerunt, qui præcincti lumbos, & lychnos ferentes, dominum domi præstolabantur, à cœna revertentem; quorum aliqui Dominorum comites erant. [h] Val. Maximus: *Caius autem Duillius, qui primus navalem triumphum ex Pœnis retulit, quotiescumque epulaturus erat, ad funalem cereum, præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reverti solitus est.* idem [i] auctor: *M. Antonius avorum nostrorum temporibus clarissimus orator, incesti reus agebatur. cuius in judicio accusatores servum in quæstionem perseverantissimè postulabant, quod ab eo, cum ad stuprum iret, laternam prælatam contenderent.* [k] Iuvenalis.

f lib. 10. Met.
g Luca 12. 35
h lib 3 cap. 6.
i lib. 6. cap 8.

— sed quamvis improbus annis,
Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna

k Sat. 3.

Vitari

Vitari jubet, & comitum longissimus ordo:
Multum præterea flammarum, & abenea lampas.

Et verò sine his dominus benè potus, quî domum se contulisset? [a] Propertius;

a Lib. 2. El. 29.

Hesterna mea lux cum potus nocte vagarer,
Nec me servorum duceret ulla manus;
Obvia nescio quot pueri mihi turba minuta
Venerat. —

Et hos AD LYCHNVM, AD FVNALE AD LATERNAM, LAMPADOPHOROS, & TAEDIGEROS appellabimus. At funalia (ut inquit [b] Servius) *ideò dicta sunt, quia ante usum papyri antiquitus funes cera circumdabant.* Quod iisdem verbis expressit [c] Isidorus. Antiquorum autem funalium figuram præferunt Angeli insculpti in vetere monumento è marmore Synnadico, in quo jacent sacrosancta ossa Beatissimi Lucæ Evangelistæ, in augustissimo templo D. Justinæ, apud nos. Et hoc dubio procul etymon habent vox Ecclesiastica, Intortitia, & Italicæ, Torcie, & Torchij: imò & Hispanica, Antorcha. Funalia enim funes intortas referebant. Addamus etiam fomitem gossypinum, quem hodie cera superinducimus à nostris appellari Pavero, corruptâ Papyri, cuius meminit Servius, nomenclaturâ. In hac autem cohorte MONITORES quidam erant. [d] Appuleius: *post hæc monitu famuli mei, qui noctis* ADMONEBAT, *jam & ipse crapula distentus, protinus exurgo: & appellata propere Byrrhena, titubante vestigio domuitionem capesso, sed cum primum plateam vadimus, vento repentino* LVMEN, *quo nitebamur, extinguitur.*

b 1. Aeneid.

c lib. 20. Etym. cap. 10.

d Lib. 2.

Et

Et horum qui admonerent ingens videtur fuisse numerus, apud homines nobiles, & fortunatos. [a] Seneca: *nec illos quidem inter ociosos numeraveris, qui sella se, & lectica huc & illuc ferunt, & ad gestationum suarum, quasi deserere illas non liceat, horas occurrunt: quos quando lavari debeant, quando natare, quando cœnare, alius* ADMONET; *& usque eo nimio delicati animi languore solvuntur, ut per se scire non possint an esuriant.* Concinnè [b] Plinius; *quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam servo dederat, ultimoque probro manus in cibis triumphali seni deducebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, servo suo facilius parere, quàm sibi.* Contra [c] Carneades, *qui cum cibi capiendi causa recubuisset, cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere oblivisceretur, nisi monitrix domestica, temperato inter studia*

[a] de breuit: vita cap. 18.

[b] lib. 28. cap. 5.

[c] Val. Max. lib. 8. cap. 7.

R officio,

officio, manum necessarijs usibus aptasset. At de his monitoribus nonnihil egimus, cum Invitatorem, & Structorem produceremus in medium. Quoties verò pedibus incedere domino libuisset, aderant LECTICARII qui gestarent. [a] Seneca; *hoc itaque ipsi mihi dico, quoties tale aliquid perstrinxerit oculos meos, quoties occurrit domus splẽdida, cohors culta servorũ, lectica formosis imposita calonibus.* impositã dixit, quia lecticarii succollabant suppositis cervicibus. [b] Auctor ipse; *idem de istis licet omnibus dicas, quos supra capita hominum, supraque turbam delicatos lectica suspendit.* & [c] alibi: *quò tandem ab istis gerulis, cubile istud tuum circumferentibus? quò te penulati isti, in militum quidem non vulgarem cultum subornati?* In quibus verbis notandum est, Penulam fuisse vestem lecticariorum; tum quia pluviam arcebat, tum quia viatores ipsa utebantur promiscuè. Apud nos utuntur eâdem, sed laxiore, & breviores cursores nostri: antiqua enim penula demissior, & adstrictior fuit; ideoque [d] Cicero *penula irretitum Milonem.* [e] Quintilianus (sive ille Tacitus) *adstrictos & inclusos penula, causarum patronos* scripserunt. huc allusit [f] Martialis, qui cucullum papyraceum, *olivarum penulam* vocat. Fuit autem penula [g] pallium cum fimbriis longis, quo usi sunt Grammatici, quos penulatos magistros vocat D. [h] Augustinus, ut & Grammaticam ingressam fuisse Deorum Senatum penulatam affirmat [i] Marcianus Capella. Et Marciani quidem verbis, quæ nescio quibus deformata librariorum præstigiis, Criticis omnibus, sub specie probæ lectionis, hactenus imposuerunt, nos personam detrahere conabimur. Quod enim vulgo legunt; *Quæ fæmina licet in*

[a] Epist. 110.
[b] Epist. 80.
[c] lib. 3. de benef. cap. 26.
[d] in Milonia na.
[e] de causis corr. Eloq.
[f] lib. 13. 1.
[g] Cernutus ad Pers. Sat. 1 Isidorus lib. 19. orig. cap. 24.
[h] lib. 1. confession. ca. 16.
[i] lib. 3.

in Attica, ubi maiore ævi parte floruerat, se assereret incedere palliatam, tamen ritu Romuleo, propter Latiale numen & olim caput, propterque Martiam gentem, Venerisque propaginem &c. ita corrigendum est; *propter Latiale nomen, & Toli caput.* Nota est narratio de capite Toli Vulcentani, evoluto ex fundamentorum sedibus, in colle Tarpeio. Et mihi quidem aliquandò placuit, etiam [a] Varronis locum hoc Toli nomine insignire, ad ipsius etiam auctoris mentem: *Capitolium dictum, quod hic, cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput Toli hominis inventum dicitur.* Verum hæc huius loci non sunt. Ad penulam revertamur, selectiora quædam qui volet, legat commentarios ad Lampridium, & Spartianum Is. CASAVBONI. Incedebant autem lecticarii canusinati. [b] Martialis; [a lib. 4. de L. L.] [b lib. 9. 23.]

Ut canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Penula igitur, ut vidimus hi usi sunt, quam tunicæ superponebant. alioqui tunica: solemnis vestitus servorum fuit. Afranius; [c apud Priscian. lib. 5.]

Vos quibus cordi est intra tunicam manus læva, dextra intra penum herile.

[d] Plautus; [d Amphitruone.]

Advenisti audaciæ columen consutis dolis.

SO, *Imò quidem tunicis consutis huc advenio, non dolis.*

[e] Phædrus de Atriense, [e Lib. 2 fab. 5 lar.]

Cui tunica ab humeris linteo Pelusio
Erat destricta. —

[f] Juvenalis, [f Sat. 6.]

— *ponunt*
Cosmetæ tunicas. — [g] idem, [g Sat. 1.]

— *simplex ne furor sestertia centum*
Perdere, & horrenti tunicam non reddere servo

[h] Gellius: *Plutarchus, servo suo nequam homini, &* [h lib 1. c. ult.]

contumaci, sed libris, disputationibusque Philosophiæ aures imbutas habenti tunicam detrahi, ob nescio quod delictum, cædique eum loro iussit. [a] Appuleius de servis in pistrinum coniectis; *cuncti tamen ita tunicati, ut essent per pannulos manifesti.* [b] Ammianus Marcellinus: *stetit itaque subtabidus* (Procopius) *excitum putares ab inferis, nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta ut regius minister indutus.* [c] Tranquillinus martyr Chromatium Præfectum alloquens: *postea verò tu ipse positis sericis, quibus indutus es vestibus, servilem tunicam induas.* Et hoc demum est, quod innuit Lampridius, apud quem Alexander Severus Imperator, *servos suos semper cum servili veste habuit, libertos* (ita antiquus liber, & rectè) *cum ingenuorum.* Liberti enim Cæsariani servorum loco aliquando videntur habiti fuisse. Antiqua inscriptio.

OSSA
VIBIAE. SVCCESSAE. LIVIAE. AVG. SER
AB. ARGENTO. POTORIO. ITEM. A. VESTE
L. VIBIVS. AVG. SER. PAMPHILVS. SCRIBA
LIB. &c.

Præterquam quòd [d] libertinis omnibus, etiam iure aureorum annulorum donatis, imago potius obtigit, quàm status ingenuitatis. Et hoc est, quod [e] Seneca vestiarium vocat; *est aliquid quod dominus præstare servo debeat, ut cibarium, vestiarium. nemo hoc dixit beneficium.* Idem [f] auctor alibi; *Familia vestiarium petit, victumque.* At hac tunica non demissa, sed ita constricta usi sunt, ut succingerentur laciniis eiusdem. [g] Horatius,

— *puer altè cinctus acernam*
Gausape purpureo mensam pertersit. —

a lib. 9. Met.
b Lib. 26.
c apud. Sur. in actis 13. Sebastiani.
d L. unica C. ad L. Vitell.
e lib. 3. de benef. cap. 21.
f de Tranquill. cap. 8.
g lib. 2. Sat. 8.

Phæ-

[a] Phædrus, *a lib. 2. fabula*

Ex alticinctis unus Atrienſibus.

[b] Seneca: *Convivia me hercule horum non poſuerim inter vacantia tempora, cum videam quàm ſollicitè argentum ordinent, quàm diligenter exoletorum ſuorum tunicas ſuccingant.* [c] Juvenalis de ancilla tabernaria, *b de breuitate vitæ cap. 12.* *c Sat. 8.*

Et cum venali Cyane ſuccincta lagena.

Et hoc ſibi voluit [d] Horatius, *d lib. 2. Sat. 8.*

— *ut omnes*

Præcincti rectè pueri, comptique miniſtrent.

Neque aliò reſpexit [e] CHRISTVS dominus, diſcipulos monens, ut lumbos præcingerent ſervorum in morem, qui dominum à nuptiis revertentem expectant domi. [f] Petrus Chryſologus ſcripſit egregiè: *cingulum quidem eſt propriè indicium ſervitutis; quod & diſcurſus expeditos reddat, & faciat obſequentes.* Animadvertendum obiter hic eſt, veſtem aliquando traditam ſervis fuiſſe, ut ea perpetuò uterentur, ſecundum ordinem & dignitatem mancipiorum, ut ſcribit [g] Ulpianus: aliquando ad certum uſum, & ad certa tempora, ut cum deducerent dominum, vel ipſi cœnanti miniſtrarent, ut apud [h] Pomponium legimus. Et de his hactenus. Ad lecticarios ut redeamus; efferebant illi mortuos. [i] Caius Gracchus: *is in lectica ferebatur, ei obviam bubulcus de plebe Venuſina advenit, & per jocum, cum ignoraret qui ferretur, rogavit num mortuum ferrent?* [k] Ser. Sulpicius; *coactus ſum in eadem illa lectica, qua ipſe delatus eram, meiſque lecticarijs in urbem eum referre.* Marcellum intelligit; quem Magius necaverat [l]. Cornelius Nepos; *Atticus elatus eſt in lecticula.* [m] Cicero: *at iſte operta lectica, latus eſt per oppidum ut mortuus.* [n] Aſconius *cadaver eius in via relictum, quia ſer-*

e Luca 12. *f Serm. 24.* *g L. 18. de uſu fr.* *h L. 26. de pecul.* *i apud Gell. lib. 10. cap. 3.* *k lib. 4. Familiar. 12.* *l vita in Attici.* *m Philipp.* *n in Milon. argum.*

vi

vi Clodij aut occisi erant, aut graviter saucij latebant, Sex Tædius Senator, qui fortè ex rure in urbem revertebatur, sustulit, & lectica sua Romam ferri iussit. Et de hoc vario lecticæ usu extant lusus aliquot apud [b] Martialem.

b lib. 2. 81.

Latior hexaphoris tua sit lectica licebit;
Dum tamen hæc tua sit Zoile Sandapila.

c lib. 6. 77.

[c] Item,

Invidiosa tibi quàm sit lectica, requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

d Lib. 9. 3.

[d] Et,

Octo Syris suffulta datur lectica puellæ;
Nondum Sandapilæ pondus amicus erit?

Imò & posterius seculum, atq; adeò nostri recepe- runt, ut lecticarij in vespillonũ agmine essent. extant Nouellę Iustiniani, quas vocãt. XLIII. & LIX. ad quas, & ad librum XI codicis notauit clarissimus CVIACIVS. Hexaphorum autem, & octophorum denominarunt homines, prout sex vel octo lecticam subibant, delicatorum dominorum arbitratu. & illam quidem laxiorem ad modulum opum & luxus. Modesti sanè, & frugi homines quattuor tantum adhibebant, & [e] Marcianus Capella Philologiæ in cœlum eunti totidem adscripsit, laborem amorem, epimeliam, & agrypniam: nec aliter virginem decebat, studiosam videlicet minimeque delicatam. Beatiores, octo sibi parabant homines rectos, ut inquit [f] Catulus. Petronius Bargaten à duobus lecticarijs in mediam rixam perlatum fuisse scribit, seruo nimirum dignitatem hac etiam in re dominicã, adimens, & secernens à liberis Cæsarianorum autem lecticariorum adeò grande agmen fuit, ut nominibus & præpositis distingu erentur Indicat in veteri

e Lib. 2.

f Epigr. 10.

epi-

epigrammate TI. CLAVDIVS nescio quis AVG. L. QVADRATVS. DEC. LECTICARIORVM. BRITANNICI. Eorum verò, qui mercede conducti operas locabant, non minor numerus fuit siquidem apud P. Victorem, Romæ, regione XIV. tras Tiberim. legimus castra fuisse lecticariorum. At quia plerumq; domini vel gratia voluptatis, vel morbi leuandi gestabantur, ideò in hunc usum parabantur loca peculiaria, quæ gestationes appellabant. [a] Plinius iunior, *gestatio buxo, aut roremarino, ubi deficit buxus, ambitur.* [b] Iulianus I Cs. *& si forte voluptarium fuit prædium, viridaria vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosis opacas, atque amœnas habens.* Neque sub dio tantum gestabantur, aut vectabantur, sed & sub tecto porticus alicuius. [c] Iuuenalis,

Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra.

[d] Idem,

Balnea sexcentis, & pluris porticus, in qua
Gestetur dominus quoties pluit, anne serenum
Expectet, spargatque luto iumenta recenti?

Adhibitus est autem in gestando certus quidam passuum numerus ut in deambulando Ciceronem adhibuisse testatur [e] Plutarchus; & patet ex antiqua inscriptione.

IN HOC
POMARIO
GESTATIONIS
PER CIRCVITVM
ITVM ET REDITVM
QVINQVIENS
EFFICIT PASSVS
MILLE

[a] lib. 2. ep. 17
[b] L. 16. de usufr.
[c] Sat. 4.
[d] Sat. 7.
[e] in Cicerone.

Gesta-

Gestabantur autem navi, lectica, scamno, vehiculo, inquit [a] Cornelius Celsus. Cathedra etiam, & sella: unde CATHEDRARII servi [b] Sidonio: *solus Curio meus in transfugarum perfidiam invectus, cum advesperasceret, per cathedarios servos vespillonibus tetriores domum raptus, ac reportatus est*. Delicati illi & CATHEDRALICII [c] Martialis iidem cum his minimè sunt. De sella [d] Svetonius, qui gestatoriam vocat. Et ad supplicium hac raptabantur rei tormentis afflicti, ut notavit [e] Ammianus: *indefensi, bonis ablatis, nullo contacti delicto, promiscuè iuvenes, alijque membris omnibus capti, ad supplicium sellis gestatorijs ducebantur*. portatoriam vocat [f] Cęlius Aurelianns: *ante cibum præterea erit adhibenda gestatio, portatoria scilicet sella, sine vehementi motu, quo partes vehementes patientes releuentur*. Idem meminit sellarum gestatoriæ, & fertoriæ. Gestabant autem homines duo. [g] Martyrologium. *Alexandriæ passio sancti Iuliani martyris, qui cum ita podagra costrictus esset, ut neq; incedere, neq; stare posset; una cum duobus famulis, qui eum in sella gestabant, Iudici offertur* &c. Verum, non erit opinor nobis fraudi, si in gratiam studiosorum excurremus tantisper in varias aliquot sellarum nomenclaturas Sellæ tonsoriæ meminit [h] Cęlius Aurelianus. Sella pertusa legitur apud [i] Catonem, & videtur eadem quæ balnearis apud Iul. [l] Paulum, quam ita delineat apud [m] Cassiodorum Theodoricus: *hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus, in absidis speciem perforatur, egros suscipit interno humore defluentes*. Familiaricas sellas nominat [a] Varro, ad quem notauit IOS. SCALIGER, apud Catonem legi malè cellas familliæ, pro sellis, inuitâ sanè Criticorum Mineruâ. Cato enim cellas familiæ vocat seruorũ habitationes, quas cellas ap-

pel-

[a] lib. 2. ca. 15
[b] lib. 1. epi. 11.
[c] lib. 10. 13.
[d] Nerone & Vitellio.
[e] Lib. 29.
[f] lib. 1. cap. 1.
[g] 3. kal. Mart.
[h] lib. 2. cap. 1.
[i] Tit. 157.
[k] lib. 3. Sent. Tit. 8.
[l] lib. 2. varia. 39.
[a] lib. 1. de R. R. cap. 13.
[b] Tit. 14.

pellat [c] Columella Servilia namque habitacula cellę nomine designantur. [d] Seneca de Pompeiano Demetrio: *cui iamdudum divitiæ esse debuerant, duo vicarij, & cella laxior.* [e] Cicero; *conchyliatis Gn. Pompeij peristromatis, servorum in cellis lectos stratos videres,* Vitruvius: *& ex una parte equilia, ex altera ostiarij cellas.* apud eumdem [g] auctorem cellæ familiaricæ, cellæ servorum sunt, non penuariæ, ut quidam sunt arbitrati. Ab his cellis monachorum habitationes nomen mutuum sumpserunt, quod essent ut illę serviles, arctę, & angustæ, quam sanè ob causam D. [h] Hieronymus, & [i] Joh. Cassianus cellulas appellant, velut etiam [l] Ennodius, monachos cellulanos, imò & D. [m] Gregorius monasterium ipsum non rarò cellam nominat. Cellæ verò meretriciæ satis notæ sunt ex Petronio Martiale, Iuvenale, cuius carmen unius litterulæ mutatione depravatum, experiemur & nos an corrigere valeamus. [n] scribit namque.

Et dubitas alta Chionen deducere sella.

quæ hic sit alta sella, dicant qui norunt, ego sanè cellam non invitus reposuerim: alta enim cella fornix est. confirmat coniecturam nostram idem [o] poeta, qui alibi cecinit:

Intravit calidum veteri centone Lupanar
Et cellam vacuam. —

[p] & — *sed quod potuit tamen ultima cellam*
Clausit —

At pergamus recensere ceteras sellarum species. Arquatæ sellulæ meminit [a] Arnobius, nec non & [b] Tacitus. Porrò glossario veteri sella arcuata θρόνος est. Sellam muliebrem, solidam, curulem, alij recensuerunt. Et de his satis. Ob frequentes autem salutationes, & prensationes, aderant domino servi

c lib. 1. cap. 6
d de Tranquil cap. 8.
e 2. Philipp.
f lib. 6. ca. 10
g l b citato & eod. capite.
h in Hilario ne.
i lib. 2. de institut. renunc. cap. 12.
l Lib. 1. Ep. 5.
m Dialog. Lib. 1. & 4.
n Sat. 3.
o Sat. 4.
p Sat. 6.
a Lib. 2. adu. Gent.
b annal. lib. 15.

NOMENCLATORES, MONITORES, & FARTORES, quorum munus erat suggerere nomina obviorum; nomen enim inquiunt Grammatici quasi novimen dicitur, quod notitiam faciat: e notitia autem prodit existimatio, & benevolentia [c] Seneca: *quemadmodum nomenclatori memoriæ loco audacia est, & cuicumque nomen non potest reddere, imponit.* [d] idem alibi ob oculos hæc ponit orationis penicillo: *isti qui per officia discursant, qui se aliosque inquietant, cum benè insanierint, cum omnium limina quotidie perambulaverint, nec ullas apertas fores præterierint, cum per diversas domos meritoriam salutationem circumtulerint, quotumquemque ex tam immensa, & varijs cupiditatibus districta urbe poterunt videre? quàm multi erunt, quorum illos aut somnus, aut luxuria, aut inhumanitas submoveat? quàm multi, qui illos cum diu torserint, simulata festinatione transcurrant? quàm multi per refertum clientibus atrium prodire vitabunt, & per obscuros ædium aditus profugient? quasi non inhumanius sit decipere, quàm excludere, quàm multi hesterna crapula semisomnes, & graves, illis miseris somnum suum rumpentibus, ut alienum expectent, vix allevatis labijs, insusurratum millies nomen, oscitatione superbissima reddent?* [e] Plinius minor: *gratum erat cunctis, quod Senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum, quod equestris ordinis decora, honore nominum, sine monitore signares.* [f] Horatius:

Si fortunatum species, & gratia spectat,
Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus, & cognat trans pondera dextram
Porrigere. —

Nec aliter intellexit maior [a] Plinius: *alienis pedibus ambulamus, alienis oculis agnoscimus, aliena memoria salu-*

c lib. 1. de benef. cap. 3.
d de brevit. vita cap 14.
e Panegyrico.
f lib. 1. Ep. 6.
a lib. 29 c. 11

salutamus, aliena vivimus opera. Censores & ipsi Nomenclatoribus sunt usi, indicat antiquum elogium;

L. VOLVSIO
VRBANO
NOMENCLATORI
CENSORIO

Neque hoc ab re factum est, cum apud Censores, cives nomina sua, uxorum, liberorum, libertorum, servorumque profiterentur. Et sanè hic videtur censoribus nomina in memoriam reuocasse, non cives citasse nominatim, quæ partes præconis fuerunt. [b] Val. Maximus: *ut est ad Poliam ventum Tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum necne sibi esset hæsitavit*. Præconem verò comitatus est ille, qui [c] Buccinator nominum appellabatur. Romæ legebatur via Salaria.

[b] lib. 2. cap. 9.

[c] L. ult. de iure immun.

L. VOLVSIO. VRBANO. NOMENCLATORI
PRAETORIO. PAPIAS. SERVOS.
PVBLICVS. BVCCINATOR. NOMINVM

PRAECONES autem familiares fuisse, persuadent nobis antiqui lapides, Romæ,

C. RVLLI
PRAECONIS
VENVLEIAE. Ɔ. L.
TRVPERAE &c.

Narbone,

VSINIO
PRAECONI
ANTIOPAE. & preter hos Thalthybius, & Euribates [a] Homerici. At cui nam usui? [b] Iuvenalis:

[a] Iliad. A.

[b] Sat. 1.

Ille tamen faciem prius inspicit, & trepidat, ne
Suppositus venias, ac falso nomine poscas.
Agnitus accipies. iubet à præcone vocari
Ipsos Troiugenas, nam vexant limen & ipsi
Nobiscum ——

c lib. 1. ep. 7. c Horatius de Vulteio Mena præcone,

—— *Vulteium mane Philippus*
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, ——

d Gell. lib. 3. cap. 14. SCRVTARIVM dixisset d Lucillius,

Quid ni? & scruta quidem ut vendat scrutariu' laudat,
Præfractam strigilem, soleam improbu' dimidiatam.

At hic Censorius Nomenclator, à quo digressi sumus, translata in Cæsares Censoria potestate, Nomenclator à censibus appellatus forsan est.

DIIS . MANIBVS
TI. CLAVDI. AVG. LIB
THALETIS. VINICIANI
NOMENCLATORIS
A CENSIBVS

Et is Libertus fuit iuxta præscriptum domus Palatinę. Apparuerunt Nomenclatores & Proconsulibus. e Appuleius: *quærere à Nomenclatoribus tuis Maxime (quamquam est ille cauponibus, quàm Nomenclatoribus notior) tamen inquam interroga, an hic Iunium Crassum Ocensem viderint? non negabunt.* Huius gregis postremi nobis, nec sanè admodum merito, erunt CVRSORES, & TABELLARII. Cursoris operam indicat nomen ipsum. Petronius: *hinc involutus coccina gausapa, lectica impositus est, præcedentibus phaleratis cursoribus quatuor.* Præcurrere itaque, & præcedere cursorum fuit. a Martialis,

e Apol. 1.

a Lib. 5. 94.

Nec

Nec feriatus ibat ante carrucam,
Sed tuta fœno cursor ova portabat.

Sed & prænunciare. b Appuleius; *misitque protinus cursorem, qui vianti marito domus expugnationem nunciaret.* c Tacitus; *supremo quidem die momenta deficientis, per dispositos cursores nunciata constabat.* d Svetonius: *& confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium salvum nunciarent.* Imò & epistolas perferre e Svetonius; *inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legitque* &c. Et quidquid epistolas comitabatur. f Martialis,

b lib. 10. Met.
c Iul. Agrico.
d Tito cap. 6
e Nero ca. 49.
f Lib. 3. 58.

Cursorem sexta tibi Ruffe remisimus hora,
Carmina quem madidum nostra tulisse reor.
Imbribus immodicis cœlum nam fortè ruebat,
Non aliter mitti debuit iste liber.

Svetonius in Nerone præcursum notavit, ut & Seneca. g ille: *numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata, & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.* Verùm, qualesnam hæ phaleræ? num ab equis translatæ ad cursores, quod illorum vices implerent? & sanè non improbo coniecturam. At apud Svetonium, Mazacum loco, Mazyces substituendi videntur. Mazyces enim Stephano Numidæ sunt, quos ita perspicuum est præcursores fuisse, ut negantem cœcum esse necesse sit. a Seneca: *ò quàm cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus, cursores, & Numidas, & multum ante se pulveris agentem!* Idem b auctor: *omnes iam sic peregrinantur, ut illos Numidarum præcurrat comitatus, ut agmen cursorum antecedat.* c Martialis,

g cap. 30.
a Epist. 37.
b Epist. 123.
c Lib. 12. 24.

Non vector Libyci niger caballi,
Succinctus neque cursor antecedit.

En cursores & Numidæ iunctim recensiti. At Mazyces, ut diximus, Numidæ seu Nomades sunt, Mazaci, Cappadoces, à Mazaca, si hanc inflexionem permittunt nobis canones Grammaticorum, apud quos Mazacenus, Mazaceus, & à Mazacis, Cappadox est, Mazacus nihil. Mazycum meminit [d] Johannes Cassianus, ad quem plura annotavit PETRVS CIACCONIVS Hispanorum eruditissimus. Verùm ut una, quod dicitur, fidelia non duos tantum, sed & tres parietes dealbemus, legamus apud [e] Lucanum, & quidem meo periculo,

— tum concolor Indo
Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
Marmaridæ volucres, æquaturusque sagittas
Medorum, tremulum cum torsit missile, Mazyx.

apud [f] Nemesianum,

Quemque coloratus mazyx deserta per arva
Pavit, & assiduos docuit tolerare labores.

apud [g] Claudianum,

— nec spicula supplex
Intorquet Garamas, repetunt deserta fugaces
Autololes, pavidus proiecit missile Mazyx.

Nostros tangit, ni fallor, [h] Martialis,

Quando eques, & picti tunica Nilotide Mauri
Ibitis. —

Ad armillas quod attinet, damus hic earum exemplar, descriptum ex antiqua ærea olim inaurata, quam Romæ nacti sumus.

[d] Collat. 2. cap. 6.

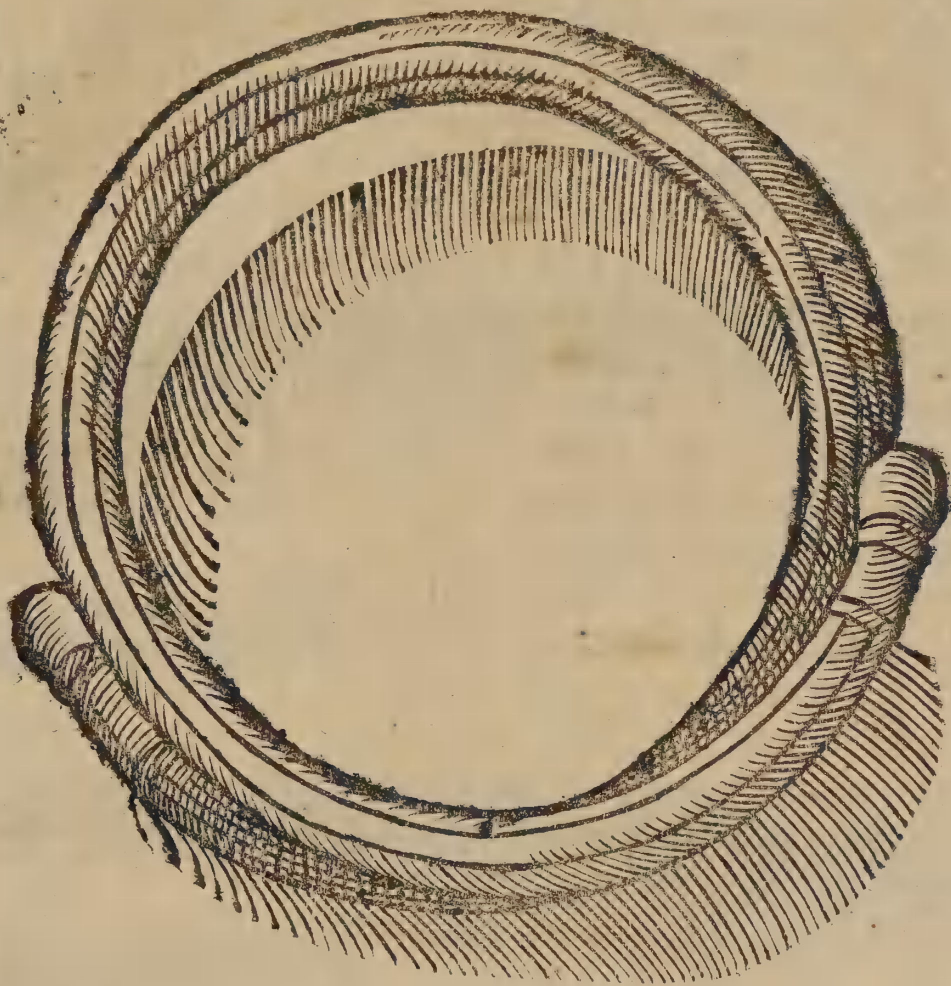
[e] Lib. 4.

[f] Cyneget. Et hi sunt equi Mazyces. quos laudat Oppianus lib. 1. de venat.

[g] in lau. Stilic. Panegyr. 1.

[h] Lib. 10. 6.

Et

Et ex hac armillæ ſpecie percipimus quid in mentem venerit [a] Iſidoro ſcribenti, *circulum rotundari, armillam extendi latius*. Cornua enim (ut ita dicam) armillæ abeunt à circuli perfecto illo orbe. De hujuſcemodi ſervis equitibus ſatis dictum eſt. Ad pedites veniamus, quos tinctos (ut ille ait) colore noctis, in varios uſus comparabant. [a] Juvenalis,

a lib. 19. orig. cap. 31.

—— tibi pocula curſor
Gætulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,

a Sat. 5.

Cli-

Clivosæ veheris dum per monumenta Latinæ.

Ex eadem natione pedissequos aliqui habuerunt, ut gloriosulus ille apud [b] Theoprastum. Aliqui balneatorem, ut ostentor nescio quis apud [c] Cornificium. Nonnulli garrulos puellos, ut [d] Augustus. Vini infertores quidam, ut [e] Nasidienus; panis, ut [f] Trimalcio. Scurras alij, ut [g] Septimius Severus, & Phavorinus apud Philostratum. [h] Cleopatra eleganter, quæ pueros Æthiopes, ut prælucerent convivis domum revertentibus, comparavit. Mauros autem fuisse suspicamur cursores illos, qui à Maximiano Aug. ad Victorem Maurum martyrem allegati sunt, ut ei dicerent; [i] *desperasti vitam tuam, nec vis sacrificare?* conterranei nimirum ad conterraneum de sententia deducendum. Cursorum porrò Augustalium meminerunt præter alios D. [k] Augustinus: *victor autem* (Theodosius Augustus) *sicut crediderat, & prædixerat, Jovis simulacra quæ adversus eum fuerant, nescio quibus ritibus velut consecrata, & in alpibus constituta, deposuit; eorumque fulmina, quod aurea fuissent, jocantibus, quod illa lætitia permittebat cursoribus, & se ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter benigneque donavit.* [l] Corippus etiam,

— prænuncius ante
Signa dedit cursor, posita de more lucerna.

De habitu certum est, non omnes eodem usos esse; cum Fl. Vopiscus tradat, Aurelianum Imperatorem Senatoribus, cursores eodem habitu quo ipse habebat, concessisse. Et quidem nisi Petronius phaleratos cursores Trimalcioni attribuisset, in eam sententiam propendebam, ut arbitrarer, Cæsarianos tantum phaleris usos esse. Quod enim hi albati essent, alij secus, hoc sanè non displicet,

b Character.
c Lib. 4.
d Sueton. cap. 83.
e Horatius lib. 2. Sat. 8.
f apud Petronium
g Ael. Spartianus.
h Athenæus lib. 4.
i apud Sur. To. 3.
k Lib 5. de Civit. Dei cap. 26.
l Lib. 2.

at huic uni discrimini qui acquiescam, ego non video. Fuit profectò alba vestis Cæsarianorum, indicantibus [a] Suetonio, & [b] Aristide; At cursores in luto & puluere albatos vix animo concipio. Et quia lien peculiare cursus impedimentum est, ideò cursoribus inuri consueuerat, vel extingui potione, ut tradit [c] Plinius. hodie apud Turcas eximi cursoribus Regiis, testantur [d] scriptores rerum Turcicarum. Cursoribus suis Cæsares unum aliquem præficiebant, qui in veteribus elogiis appellatur PRAEPOSITVS CVRSORVM. Neque verò iidem cum his nostris fuerunt [e] classiarii, qui ab Ostia, & Puteolis, Romam pedibus per vices commeabant. Cursores dominum ut diximus præcedebant. Subsequebantur MACHAEROPHORI. [f] Cicero: *memini enim, cum hominem portarem ad Baias Neapoli octophoro Aniciano, machærophoris centum sequentibus, miros risus nos edere, cum ille ignarus sui comitatus, repentè aperuit lecticam, & penè ille timore, ego risu corrui.* [g] Asconius: *vehebatur Clodius equo, servis XXX. ferè expeditis, ut illo tempore mos erat, iter facientibus, gladijs cincti sequebantur.* Affinia sunt hæc illis [h] Iuvenalis;

Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
Ostendatur, ames nomen, victumque macheræ.

a Domit. cap. 12.
b Sacror. Ser. 3.
c lib. 26. cap. 13. lib. 11. cap. 37.
d Menauin. lib. 4. cap. 13.
e Suetonius Vesp. cap. 8.
f ad Q. Fratr lib. 11. ep. 9. ubi Paulum Manutium videtur fefellisse coniectura.
g in Milonian.
h Sat. 7.

CAPUT XVII.

De Tabellarijs, & Tabullarijs.

DE TABELLARIIS agemus paucis. Petronius: *anus enim ipsa inter diversitores diutius ingurgitata, ne ignem quidem admotum sensisset, & forsitan pernoctassemus in limine, ni tabellarius Trimalcionis intervenisset*

x. *vehiculis dives*. [a] Cicero: *duabus tuis epistolis respondebo; uni, quam triduo ante acceperam à Zetho, alteri quam attulerat Phileros tabellarius*. Zethi nomen ex Ælii Cæsaris instituto cursori non potest non conuenire: refert enim Spartianus, illum cursoribus suis, exemplo Cupidinum, alas frequenter apposuisse, eosque ventorum nominibus sępè vocitasse; Boream alium, alium Notum, item Aquilonem aut Circium, ceterisque nominibus appellantem, ut indefesse atque inhumaniter cursitarent. Currentius ille, cuius meminit D. [b] Hieronymus, ad hanc normam nactus nomen est. Tabellarii videlicet laus est cursus, & festinatio. [c] Fuerunt autem qui cursores cum seruis à pedibus confunderent: sed insigniter falsi sunt. Tabellarii autem, & tabelliones à tabellis, seu tabulis ideò appellati sunt, quod ante chartæ & membranarum usum, in dolatis ex ligno codicillis epistolarum colloquia scribi solita essent. Tabellio idem qui exceptor fuit, & scriba publicus. Porrò excipere actuariorum erat, siue notariorum, quo munere aliquandiu functi sunt [d] Genesius, & [e] Cassianus clarissimi martyres, quorum ille exceptoris officio fungens, cum impia edicta, quibus Christiani puniri iubebantur, nollet excipere; & proiectis in publicum tabulis, se Christianum esse testaretur, comprehensus, atque decollatus est; alter, execrabile ducens Christianorum neci deseruire, sub Christiana confessione triumphum meruit obtinere martyrii. Et hinc quod cecinit [f] Iuvenalis,

Quis dabit historico, quantum daret acta legenti?

Glossæ veteres interpretantur, *acta legenti*, *exceptori*. TABVLLARII autem, quos [a] Arcadius, & Honorius

[a] lib. 9. famil. ep. 11.
[b] Epist. ad Marcellum.
[c] Viues in comm. Lib. 5. de ciui Dei cap. 26.
[d] Martyrol. Rom. 25. Au[g]. [e] 3. Decembr.
[f] Sat. 7.
[a] l. V. C. Th. d. Tabul. Logogr. & Cens.

rius AA. servituti obnoxios esse vetuerunt, rationes publicas tractabant; ideoque dicuntur aliquando computare: necnon & Numerarii, & Calculatores vocantur. A tabulis verò denominati videntur eâ propè ratione, qua tabularium; quod nobis Italis sumentibus à Græcis mutuum, Archivum est. b Ovidius eleganter; b lib. 15. metã

— intres licet ipsa sororum
Tecta trium: cernes illic molimine vasto
Ex ære & solido rerum tabularia ferro.

Nec malè c Marcianus Capella: *Clotho verò, Lachesis, Atroposque quoniam sententias Jovis ortographæ studio veritatis excipiunt, utpote librariæ superum, Archiviq; custodes, cum Senatum Curiamq; contrahi, & ipsum Tonãtem exuvijs indusiari publicè cernerent, Magistratus in acta, cœlestiumq; consultum, stylos acuunt, cerasq; componunt.* Alii ab his tabulariis publicis fuerunt illi, qui Palatini ministerii erant portio non contemnenda d. TABVLARII videlicet AVGVSTORVM, vel AVGVSTARVM, RATIONIS PATRIMONII, seu A PATRIMONIO, RATIONIS HEREDITAT. XX. HEREDITATVM, FISCI ALEXANDRINI, Prouinciarum LVSITANIAE, & VETTONIAE, PICENI, CYPRI, Tabularius VILLAE TIBVRTIS, Tabularius A MVNERIBVS, RATIONIS FISCI, rationis VESTIARIAE, à VEHICVLIS, & alii compulures quibus & ADIVTORES non sanè pauci dati sunt, tum ut moli negociorum pares omninò essent, tum ut Cæsarum maiestas ex hoc etiam capite elucesceret. Domino peregrinanti præsto

c Lib. 1.

d in veteribus marmorib.

[o] lib. 1. Sat. 6. erant familiares ministri Horatius,

Nam mihi continuo maior quærenda foret res,
Atque salutandi plures: ducendus & unus
Et comes alter, uti ne solus rusve peregre-
-Ve exirem; plures calones atque caballi
Pascendi: ducenda Petorrita. —

[a] lib. 8. 75. Servulus apud Martialem huius loci est;

[b] lib. 3. Ep. 16. *Tam macer, ut minimam posset vix ferre lacernam.*

[b] Plinius iunior: *nempe enim* (inquit) *daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum è manu cibum capiat, à quibus vestiatur, à quibus calcietur: omnia vel sola præstabo.* Sunt verba magnæ illius nostratis heroinæ (Arriæ inquam) milites orantis ut si nerent cum Pæto marito, navem ascensuro, simul imponi. [c] Seneca: *quia non potest* (inquit) *creditor domini sui fieri, si pecuniam illi dederit, alioqui quotidie dominum suum obligat, peregrinantem sequitur, ægro ministrat, & labore summo colit.*

[c] lib. 3. de benefic. cap. 19.

CAPUT XVIII.

De Actoribus, & Procuratoribus rei dominicæ.

FAmulitii urbani alterum caput erat negociatio, cui subiungemus rei dominicæ procurationem. Et huius quidem vindicat sibi primas servus ACTOR. [d] Rabanus Maurus; *quoniam enim Actor prudens, & bonus, scit quid sit domini sui census, & omnis substantiæ modus, & redigit apud se totius possessionis instrumenta, originalia.* Et hi videntur fuisse, quos [e] Æl. Donatus maiores domus appellat. quod enim apud Terentium Demipho ita Getam alloquitur,

[d] lib. 1. de instit. Cler. cap. 10.

[e] Phormione.

D. *ob*
Bone custos salve, columen verò familiæ.

id ille

id ille ita interpretatur, *columen culmen, an columen columna? unde columellæ apud veteres dicti servi maiores domus*. Lucilius XXII.

Servu' neque infidus domino, neque inutili, quoiquam
Luccili Columellæ hic situ' Metrophanes.

ita enim legendum est hoc distichon. Pergit porrò Donatus confirmare interpretationem suam testimonio Tuberonis, eius nimirum, cuius non semel meminit Gellius: (*hinc in millesimum annum eorum columine civitas continebitur*.) ita ut nihil prorsus Tuberoni sit cum epitaphio Lucilliani Metrophanis. Et huc referenda est sanctio Regis [a] Theodorici, qui precium occisi Actoris centum solidis taxauit. Neque aliunde fluxit Iul. [b] Pauli sententia, existimantis animadvertendum esse seuerissimè in eum, qui Actorem corrupisset, ut qui posset rationes dominicas intercidere, vel adulterare, vel etiam rationem sibi commissam turbare. Imò etsi servus, qui Actum domini gessisse diceretur, in commissum ceciderat, non vendebatur; sed pro eo, viri boni arbitratu, æstimatio dabatur, ex rescripto D. D. [c] Seueri, & Antonini. Sed & [d] Iustiniano August. idem observatum, est; cum in servili atiam persona gradus quosdam condemnationis voluit observari, ut iliud in vilissimo vel compedito, ius æstimationis constituatur nec iniuriâ sanè ut vidimus, ideoque rectè [e] Iuvencus servos à patrefamilias missos ad colonos agricolas, ut vineti fructus perciperent Actores interpretatur.

Tum longinqua petit; sed fructus tempore certo
Actores famulos mittit, queis portio salva
Cultorum, certa ruris mercede daretur.

Et quoniam unus non omnia poterat, adiutoribus

Actor

[a] Apud Papeñianum Tit. 4.
[b] lib. ult. de off. Praf.
[c] L 11. de Publ. & Vect.
[d] § Pœna Instit. de iniur.
[e] lib 5. histor. Euang.

f L. 40. de sta-tu lib. Actor utebatur. f Scæuola; *item quæro, an ea quæ exacta sunt per adiutores eius* (Actoris) *neque Calendario illata sunt, aut fraudulenter acta, huic adscribi possint, cum esset his præpositus?* Calendario autem præponebatur aliquando a servus quispiam, ut pecunias domini exigeret, crederetque, & hic A CALENDARIO fortè dictus est. Calendarium verò, seu *paginæ Calendarium*, ut vocat b Martialis codex nominum fuit, in quem nomen debitoris Seij, aut Caij, cum summa pecuniæ singulis calendis exigendæ, referebatur. c Seneca; *nemo beneficia in Calendario scribit, nec avarus exactor ad horam & diem debitorem appellat.* Actor secundarum in familia fuit DISPENSATOR qui Græcis οἰκονόμος dictus est, meminerunt autem antiqui tituli,

a L. 11. de reb. cred.

b Lib. 8.

c lib. 1. de benef. cap. 2.

SIGNVM
HERCVLIS
DORVS. LARC
DISP. QVI. ANTE. VILICVS
HVIVS. LOCI
D . D

Item

EPAPHRAE DISP.
T. ARIANI
ANESIS. FILIA. VIRGO
VIXIT. A. XVII

&

DIS MANIBVS
ONESIMI CAEPIONIS
HISPONIS DISP
TI. CAEPIO HIERONYMVS
ET SIBI ET SVIS

& qui-

& quidem Dispensatores dicti sunt ideo, quod olim æs pensantes expenderent, non adnumerarent. Tradit hæc vetus [d] interpres ad Persium: *fuit autem assis libralis, & dipondius, quod hodie in usu remansit; & solebat pensari potius quàm numerari, unde & Dispensatores dicti* PROROGATORES. hic ego olim cogitabam Prorogatores rectum non esse. Procuratores enim, aut Erogatores videbatur rectius; sed hallucinabar tamen. Arcarios enim prorogatores tritici appellat [a] Cassiodorus: & Petrus Chrysologus non semel hac voce utitur, [b] ut: *de cœlestibus conditis, de horreis divinis rationem reddit, præstabit causas Ecclesiæ prorogator,* [c] &, *dispensator ergo divini verbi, & cœlestis doctrinæ prorogator, qui ante Dominum stat jugiter,* [d] &, *est consuetudinis, est animi felicis, ut adscitus quis est ad regnum, quod fuit proprium, quod privatum, mox parentibus, mox propinquis, civibus indigentibus liberaliter prorogare,* [e] idem: *Abraham, fratres, non sibi, sed pauperi dives fuit, & opes non habere, se prorogare gestivit.* idem [f] alibi; *sed bonum nobis, bonum nimis, si ad nos ista aptemus singuli, si ad nos ista referamus, qui in terra nos debemus sentire villicos, dominos non putare: prorogationis temporariæ ministerium suscepisse, non invenisse ius perpetuum possidendi.* De Dispensatore [g] Cicero: *quid tu inquam soles, cum rationem ab Dispensatore accipis, si æra singula probasti, summam quæ ex his confecta sit non probare?* Et hæc sanè ratio immaniter exacta plerumque est. [h] Seneca: *audio (inquit) circa horam tertiam noctis, flagellorum sonos, quære quid faciat? dicitur rationes accipere.* [i] Juvenalis,

Et cædens longi relegit transversa diurni.

ubi antiquus Grammaticus diurnum, ratiocinium inter-

d Sat. 6.
a lib. 10. 28
b Serm. 26.
c ibid
d Serm. 23.
e Serm. 121.
f Serm. 125.
g in Hortensio.
h Epist. 133.
i Sat. 6.

l Matth. cap. 28. interpretatur. Nec aliò forsan respexit *l* CHRISTVS dominus, parabola usus servi, quem herus tradidit tortoribus, quoadusque redderet uniuersum debitum. Dispensator autem conservis τὸ σιτομέτριον, seu τὴν τροφὴν præstare consueverat, Demensum nimirum. D. [a] Zeno Veronenensis: *Joseph præmotus ad mensuram prærogat cunctis annonam*. lege; *Joseph promotus, ad mensuram prorogat cunctis annonam*, Juvenalis de auaro patrefamillias, qui munus obibat Dispensatoris;

a Ad neophytos. Serm. 1.

b Sat. 14.

Servorum ventres medio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens. —

Notat autem sordidos, qui in illud incumbebant, ut de menstruo etiam Demenso lucrarentur, aliquid semper corradendo. Et hic erat menstruus Canon, quatuor vel quinq; tritici modiorum in singulos. diurnus fuit, ut quidam senserunt, libra farris, [c] Horatius,

c Lib. 1. Sat. 5.

Denique cur umquam fugisset: cui satis una
Farris libra foret. —

d Sat. 9.

[d] Iuuenalis,

Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,
Quorum animas, & farre suo custodit, & aere.

Nisi dicamus, utrobiq; far pro pane usurpari, & ludere Horatium in pusillum & gracilem, cui non iustum Demensum, sed extra ordinem, pro modo & quantitate corporis præstaretur. Quod enim XII. tabulæ nexis libram farris in dies pro victu præscriberent, ad seruos trahi nequaquam potest; quia cum illis olim agebatur immitius, ne dicam immanius, puniendæ eorum perfidiæ gratia, qua inopiæ temporariæ adimebantur subsidium illud, quo communis omnium vita indiget. Alioqui seruis ad ratio-

nem

nem Demensi, cibarii panes quotidie, vel bilibres, vel etiam trilibres assignabantur. Quod ut statuam, facit in primis [e] Cæl. Aurelianus, qui ita scribit: *sic denique plurimi impausabiliter tota die, atque nocte cibum sumpsisse veteribus traduntur: namque Asclepiades memorat, Praxagoræ famulum ternos bilibres panes per singulos dies accepisse, quibus comestis, non aliter passione afficeretur, quàm si nihil acciperet.* hic certum est, latere canonem quotidianum sub immodica illa quãtitate, quæ famuli morbosam esuriem nullo modo leuaret. Mouet me deinde [a] Catonis auctoritas, qui compeditis, per hiemem panis P. III. ubi fodere cœperint, P. V. dari præcipit, adeò ut urbanis ministeriis panis P. II. vel III. sufficere potuerint, cum neque fodere, aut opus facere necesse haberent, & quoad pulmentaria, & obsonia lautius acciperentur urbani, quàm rustici servi. Dixi autem, assignatos videri quotidie panes ad rationem Demensi, quia Demensum variavit aliquando; modò enim IV. modò IV. & S. modò V modiorum fuit, prout ferebant & annonæ ratio, & dominorum qua splendor, qua sordes. Ab hoc autem ministerio Dispensator & aliud nomen inuenit. dictus enim est A FRVMENTO. Romæ.

e lib. 3, Acu. 2.

a Tit. 15.

VOLVSIAE. ARBVSCVLAE
PALLAN. Q N
A FRVM.
CONTVBERNALI. CARISSI
MAE &c.

&

DIS . MAN
ASCLEPIADI
ATHICTVS. L. N
V A. FRV-

A. FRVMENTO
VICARIAE. CARISSIMAE ACTOR

Idem MINISTRATOR A FRVMENO, & TACTOR A FRVMENTO dictus est, nisi, velimus, Ministratori & Actori quandoq; obtigisse, ut & hoc munere, tamquã subsidiarii fungerentur. Illud utiq; minimè controuersum est, Diaria, servis exhibita fuisse. [a] Horatius ad villicum suum;

a lib. 1. ep. 14

Cum servis urbana diaria rodere mavis,
Horum tu in numerum voto ruis. ——

b Lib. 11. 109

[b] Martialis,

Sed lupus usuram, puerique diaria poscunt.

Petronius ad anseres transtulit, feliciter planè ut solet: *vix ad casæ hostiolum processeram, cum ecce tres anseres sacri, qui ut puto, medio die solebant ab anu diaria exigere, impetum in me faciunt.* Diurnum vocat. [c] Seneca: *ille qui superbus atque impotens, & fiducia virium tumidus ait,*

c Epist. 80.

Quod nisi quieris Menelae, hac dextera occides,

diurnum accipit, in centunculo dormit. allusit [d] Claudianus:

d de bello Gildon.

Pascimur arbitrio Mauri, nec debita reddi,
Sed sua concedi jactat, gaudetque diurnos
Ut famulæ præbere cibos ——

Codicem verò, in quem hę prorogationes referebantur, diurnum vocat [e] Chrisologus; *in cœlo prima est esurientis annona, prima stipendia pauperis tractantur in cœlo, erogatio pauperis prima divinis scribitur in diurnis.* Et hæc diurna num adseruabant illi, quos vocabant AB EPHEMERIDE? vetus marmor olim vulgatum hæc habuit.

e Serm. 14.

PROC AB. EMPHEMERIDE. PROC. A
MANDATIS. PROC. ET. AD. PRAEDIA
GALLICANA. PROC. SALTVS. DOMITIANI &c.

Fuit autem is THEOPREPON ALEXANDRI AVG. LIB. Et quidem [f] Isidorus affirmat, quod Latini diurnum, Grecos Ephemerida dicere. Diurnarii verò, quorum meminerunt [a] Valentinianus, & Valens AA. non huius loci sunt, sed eiusdem cum Subscribendariis, Tabulariis, Logographis, ac Censualibus, ordinis. Canon autem, cuius meminit [b] Saluianus, mihi compertus non est, an sit ad rationem diurnam referendus, an ad menstruum dimensum, an ad pensionem annuam, quam servi stipendii cuiusdam vice acciperent. Insta sanè, quæ vocat [c] Columella, sunt panis, potio, vestis, manicæ, pedum tegmina. Et hæc omnia præstare tenebatur dominus servo. [d] Seneca: *est aliquid, quod dominus præstare servo debeat, ut Cibarium, Vestiarium.* [e] idem: *atqui de iniurijs dominorum in servos qui audiat positus est, qui & sævitiam, & libidinem, & in præbendis ad victum necessarijs avaritiam compescat.* Affine munus Dispensatori ministerio obivit TESSERARIVS. Tesserarum usus apud veteres in qua celebritate fuerit, nemo est qui nesciat, has qui accepissent, videntur ad Tesserarios attulisse, ut ab eis invicem reciperent frumentum, nummos, vestem, gemmas, mancipia, jumenta, & cætera huiusmodi. Romæ multi descripserunt,

f lib. 1. origin. cap. ult.

a L. 8. c. Th. de cohort. princ. corn.

b lib. 4. de gubern.

c lib. 1. cap. 8.

d lib. 3. de benef. cap. 21.

e cap. 12.

SYMPHORO
TESSERARIO
SER. CAESARIS
DE. DOMO. GELO
TIANA. FECIT
PHILODESPOTVS
EX. HERMAEO

FRATRI. B. M.

f lib. 16. cap. 18. Tesseræ cuius figuræ essent, satis indicat nomen Materia earum Ligustrum fuit, ut asserit f Plinius. Ego eburneas vidi non paucas: & eiusmodi unica apud me est, cuius hic exemplum apposui, ut usum Tesserarum aliquem cõstituere possimus. Hinc patet, notas illas SP. vel SPECT. quæ doctos viros huc usque torserunt, nihil aliud significare, quã SPECTAVIT. ut detur intelligi, conductos fuisse aliquos, veluti ab Editore gladiatores insignes, rude olim donatos, spectandi gratia, non pugnandi. Et sanè in his Tesseris vix aliud symbolum videas (ego sanè non aliud vidi) quàm fuscinarum, & palmarum, quę ad ludum gladiatorium pertinent. Vulgaverunt eorum inscriptiones a alii, cum titulo nescio cuius eburnei Figlini, quod ego non satis capio. Nomina quæ in ipsis leguntur, servilia procul dubio sunt, ANTHVS, FAVSTVS, INGENVOS, OLYMPVS, REPENTINVS, HERMES, PHELIX, PHILODAMVS, PILARGVRVS: & me iudice, non alios innuunt, quàm Tesserarios nostros, ut is cui Tessera obtigerat, haberet statim in promptu nomen erogatoris familiaris. Non pugnabo tamen admodum, si quis gladiatores qui spectabant interpretetur: pronior utique in priorem illam seu divinationem, seu coniecturam. Vtut res sit, illud profectò statuendum videtur, huiusmodi Tesseras in usu fuisse, ut spectatores inde aliquid lucrarentur. b Martialis;

a Aldus in ortogr.

b Lib. 8. 78.

Nunc

Nunc veniunt subitis lasciva numismata nimbis,
Nunc dat SPECTATAS *Tessera longa feras.*
Nunc implere sinus securos gaudet, & absens
Sortitur dominos, nec laceratur avis.

Et nunc demum intelligemus, quod est apud [a] Gellium, de Q. Fabij epistola ad Carthaginienses missa; *M. Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa, sed duas Tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerunt incisa*, [b] Claudianus ad has inscriptas Tesseras, & quidem eburneas non videtur respexisse:

a lib. 10. cap. 27.

b de laud. Stilicon. Paneg. 3.

Tum virides Pardos, & cetera colligit Austri
Prodigia, immanesque simul Latonia dentes,
Qui secti ferro in tabulas, auroque micantes,
Inscripti rutilum cælato Consule nomen,
Per proceres, & vulgus eant. ——

Descripsit autem hisce carminibus Dypticha. [c] Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. *illud etiam constitutione solidamus, ut (exceptis Consulibus ordinarijs) nulli prorsus alteri auream Sportulam, & Dypticha ex ebore dandi facultas sit. cum publica celebrantur officia, sit Sportulis nummus argenteus, alia materia Dyptichis.* [d] Symmachus: *quæso igitur ut eius nomine Dypticha, & Apophoreta suscipere dignemini, qui apparatui eius plura, & præclara tribuistis. præterea domino, & Principi nostro, ad referendam largitatis eius sedulam magis, quàm parem gratiam, auro circumdatum Dyptichum misi, ceteros quoque amicos eburneis pugillaribus, & canistellis argenteis honoravi.* Et hæ Tesserarum nostrarum epigraphæ explicant nobis sententiam [e] Theodosij, & Valentiniani: *Perissochoregiæ nomen penitus amputetur, & Tesseræ designentur, & nostræ pietatis nomine censeantur.* quod est; *felici nomine pietatis nostræ*

c L. 1. C. Th. de exp. lud.

d lib. 2. ep. 80

e L. 3 C. T. de diuers. rescr.

ſtræ impreſſo ſignentur, ut Imperator *f* Zeno alibi loquitur: non enim ſatis erat, ut Honorianæ vocarentur. Frumentariæ & ipſæ minutæ fuiſſe videntur; & Perſius ideò Teſſerulas appellat;

f L. 10. C. de aquæd lib. 11

Publius emeruit ſcabioſum Teſſerula Far.

a Sat. 1.

parvos autem globulos, ligneos, quorum meminit [a] Iohannes Xiphilinus epitomator Dionis, qua ratione ad Teſſeras referam non video, obſtat enim forma. Quid autem, ſi miſſilia fuerint? Et quidem ad Dionis, ſeu Xiphilini mentem propè accedunt eburnea quædam circularia ſegmenta, notis numeralibus inſcripta, quæ Romæ cum eſſem, anno MDCVII. eruta fuerant. Sunt autē huiuſmodi, expreſſa ex archetypis, quæ apud me domi habeo.

Lector & Spectator noſter his utatur, fruatur, ea lege, ut ſi quid occurrerit certius, candidè impertiat ſtudioſis. Vidi autem aliquando, & nummos veteres Auguſti & Tiberii (ſi rectè memini) in quibus everſis huiuſmodi notæ numerales conſpiciebantur. Neque verò globulos illos & ſphærulas è Teſſerarum numero eximere conſilium omninò mihi eſt, cum videamus non rarò tranſire in aliam figuram res, quæ ab arte ſunt, manentibus tamen primigeniis nominibus. Diſpenſatori noſtro (ut ad illum revertamur) credita fuit Arca, ut ex ea erogaret. [b] Iuvenalis,

b Sat. 1.

ne-

— neque enim loculis comitantibus itur.
Ad casum tabulæ posita sed luditur Arca,
Prælia quanta illic Dispensatore videbis
Armigero?

In summa, quoties numerandum esset, toties Dispensator accitus est. [a] Macrobius: *secuto omnium risu, Dispensatorem Cæsar vocavit, & sestertia centum millia Græculo numerari iussit.* rectè, viros enim Principes comitabatur & Dispensator, ut pecunia esset in promptu, & notavimus cum de Pedissequis scriberemus. Arcæ verò, & Dispensatoris adeò indiscreta ratio fuit, ut [b] Fabius maior coniunctim retulerit. *ad summum* (inquit) *in Republica nostra honorem, non animus, non virtus, non manus mitit, sed Arca & Dispensator.* ideoque Dispensator ARCARIVS; & vice versa ARCARIVS, Dispensator appellatus est [c] alicubi. Meminit Arcarii [d] Scæuola: *Stichus Arcarius probante domino nomina fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit.* meminit & [e] Chrysologus, sed tacito muneris nomine; *iterum contristatus es, quia quod habes in cœlis cogeris collocare, rogo, crede Deo tuo, qui servo credis, & magis Deo, quàm homini commenda.* Erastus autem ille, quem Arcarium Corinthi vocat interpres D. [f] Pauli, Græcè οἰκονόμος est. Ad cuius analogiam Arcarius, qui Romano olim Pontifici divina mysteria celebranti aderat, præerat tributis: ut & Arcarius Præfectorum [h] Cassiodoro, qui & Arcæ arbiter. [i] Zeno Veronensis huc allusit: *sanè si quis aliquid desideraverit, qui recondidit, Noe omnia illi Arcarius non negavit.* Ceterum concinnè admodum Iuvenalis, Loculos (ut vidimus) Arcæ opposuit. Arca enim (siue [l] ærata sive

a lib. 2 Satur, cap. 5.
b Declam. 345.
c Turnebus lib. 28, cap. 5.
d L. 41. de fideicomm. libert.
e Serm. 23.
f ad Romanos cap. 16.
g Panuinius de 7. urbis Ecclesf.
h Lib. 1. 10.
i ad neophyt. Serm. 1.
l Iuuen. Sat. 14.

m Sat 11. ta siue m ferrata) stataria fuit, Loculi mobiles, & gestatorii. Et hos videtur tractasse unus quispiam è grege ministrorum. Paterfamilias apud a Scæuolam; *testamento, codicillisve servos manumisit, & pecu- lia legavit: & de Sticho ita cavit, Stichum servum meum liberum esse volo, eique volo dari decem aureos, & quidquid ex ratione* LOCVLORVM *meorum habet.* ad quem morem collineavit interpres b Ioh. Evangelistæ: *dixit autem hoc* (Iudas) *non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, &* LOCVLOS *habens, ea, quæ mittebantur portabat*, appositè ad Iuvenalem scribit c Asconius; *unde quia maior summa est pecuniæ publicæ, quàm privatæ, ut pro censu P. R. ærarium dicitur, pro Loculis & Arca, thesauri* &c. Par ministerium fuit & illius, qui CRVMENAM, & eius qui MARSVPIVM gestabant ad nutum domini. Q. Labeo apud d Gellium; *quidam*, inquit, *L. Veratius fuit, egregiè homo improbus, atque immani vecordia, is pro delectamento habebat os hominis liberi manus suæ palma verberare, eum servus sequebatur crumenam plenam assium portitans*, & rel. Apud e Plautum verò Menæchmis, Sosicles Messenionem servum alloquitur.

Esto istuc cavebo: cedo dum mihi huc marsupium.

Obfirmabantur autem Loculi clavibus. f Ulpianus: *sunt tamen quædam, quæ omnimodo legatum consequuntur, ut lectum legatum continet & fulcra: & armariis ac loculis claustra, & claves cedunt.* Quandoque tamen Loculi claves tantum servabant, g Plinius: *Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit, matronam, quod Loculos, in quibus erant claves vinariæ cellæ, resignavisset, à suis inedia mori coactam.* Quæ signandi consuetudo etiam ad aliud, quàm ad h Lagenas transijt. Materfamilias apud i Plautum;

a L. 23. de pecul. Leg.
b Cap. 12.
c in 2. contra Verr.
d lib. 10. cap. 1.
e Menæchmis.
f leg. L. de legat. 3.
g lib. 1. ca. 13.
h Q. Cicero Famil. Martialis lib. 9. 89.
i Casina.

Ob-

Obsignate cellas: referte annulum ad me. & Principes Sacerdotum apud [k] Matthæum Evang. *munierunt sepulcrum, signantes lapidem.* [a] Ioh. Cassianus: *etiam annulos, quibus recondita præsignemus, in digitis palam gestare præsumimus, quibus non solum cistellæ, vel sportæ, sed ne arcæ quidem vel armaria, ad ea quę congerimus, vel quę egressi de sęculo reservavimus, condenda sufficiunt?* At de his satis. Notandum autem est, [b] Dispensatorem locasse aliquando operas vicariorum. [c] nihil enim vetabat, quin servus vicarios, & eorum peculium, ipse in peculio habere posset, ad quam rationem Athenio Cilix Dispensator & ipse, ducentis servis præfuit, ut notavit [d] Diodorus. Ab Actore & Dispensatore non omninò differt PROCVRATOR. Petronius: *iam ad triclinium veneramus, in cuius parte prima Procurator rationes accipiebat.* [e] Fabius maior: *satis sit vobis (o divites) hoc vestras præstare fortunas, quod per Dispensatores feneratis, quod familiam per Procuratores continetis.* Bonifacius martyr, Aglaidis servus, huiusmodi ministerio functus est, ut tradidit Metaphrastis interpres [f] Lipomanus: quem tamen [g] Romanæ Ecclesiæ auctoritas ingenuum facit. Stephanus autem Domitillæ Procurator, qui Domitiano Cæsari suffodit inguina, Libertus quidem fuit, ut asserit Ioh. Xiphilinus; at id ex præscripto divinæ (uti appellabant) domus, cuius moribus receptum iam diu erat, ministeria servilia Libertis demandari. Et hæc dicta sint de servo Procuratore. Procurator enim liber homo, omnium alterius rerum quidam penè dominus, alienique iuris vicarius, ad nos non pertinet. Procuratores CAESARIANI (ut illos etiam obiter innuamus) innumeri penè fuerunt, digni sanè ut eo-

k Cap. 27.
a lib. 4. de institut. rerum. cap. 15.
b L. 11. inst. & L. 12. de institor. act.
c L. 7. §. ult. de pecul.
d Lib. 36.
e Declam. cit.
f apud Sur. To. 3.
g Lectiones Breuiar.

rum officia cum ingenti illo collibertorum omnium agmine explicentur peculiari commentario, quem nos iam nunc voto destinamus erudito alicui viro, qui stilo & meditatione hæc assequi possit. Recensentur autem in veteribus monumentis, PROCVRATIO ORNAMENTORVM; BIBLIOTHECAE; PATRIMONII ET HEREDIT.; XX HEREDIT; AVRARIARVM, BALNEI FORMIS; FVNDIS CAIETAE; LAVRENTO ADELEPHANTOS; A RATIONIBVS; VILLARVM TVSCVLANARVM; SVBPROCVRATOR VICESIMAE, & alij non pauci. At illud hic obiter velim animadverti, huiusmodi servos impegisse plerumque in mereticios scopulos, non sine magna rei dominicæ iactura. [a] Alfenus: *dominus servum Dispensatorem manumisit, postea rationes ab eo accepit, & cum de eis non constaret, comperit apud quamdam mierculam pecuniam eum consumpsisse*. [b] Martialis;

Dispensatorem fallax spoliabit amica,
Mercibus exstructas obruet unda rates.

Neque sanè ab re commentus est apud Petronium ex tempore Eumolpus; *inter cetera apud communem amicam consumpserunt pecuniam meam, à qua illos proxima nocte extraxi, mero, unguentisque perfusos, ad summam, adhuc patrimonij mei reliquias olent*. [c] CHRISTVS dominus huc allusit non semel, & expressit [d] Iuvencus;

Ast ille infelix, qui obscænè luxuriatus;
Tardantem contemnit herum, servosque fatigat
Verberibus, segnisque indulgens ebrietati
Luxuriosorum convivia concelebrabit &c.

Neque verò ab actore, Procuratore, Dispensatore illi

[a] l. 16. de ser. corr.
[b] Lib. 5. 43.
[c] Matth. 24. Luca 12.
[d] lib. Histor. Eth.

illi videntur esse abiungendi, quos PIGNORIBVS accipiendis, mutuis PECVNIIS dandis, fœnerandis, accipiendis, exigendis; & MENSAE preposítos appellant [e] I. Cti nostri; Danistas & Trapezitas alii. EXACTORES huius planè numeri sunt. [a] Scæuola; *Stichus Arcarius probante domino nomina fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit, nec postea nomen ullum fecit, quæro an si qui minus solvendo fuerint debitores, quibus alij Exactores erant applicati, nondum videatur conditioni satisfactum?* Meminit autem antiquum elogium, quod extabat olim Romæ in musæo Carpensi,

e L. ult. quod cum eo. L. 19. § ult. de instit. L. 13. eod. L. 18. de solu. & liberat. L. 5. in princ. de institor. act.

a L. 41. de Fidicom. libertat.

SEX. POMPEIVS FAVSTVS
SEX. POMPEI. EXACTOR.

Apud Cesares fuit peculiaris Exactor HEREDITATVM, LEGATORVM, PECVLIORVM; ut testantur veteres inscriptiones: ad hæc Exactor AVRI, ARGENTI, AERIS, in officina monetæ; Exactor OPERVM DOMINICORVM. Verùm qui ratiocinium non didicisset, is excludebatur his muneribus. Petronius: *hinc quemadmodum ratiocinari didicisset, dein Dispensator factus esset, omnia diligenter curiosus pictor cum inscriptione reddiderat.* Et huc forsan pertinet ut ille, qui olim dicebatur Procurator Cæsaris, RATIONALIS, ævo posteriore appellaretur [b] Lampridius; *& quia de publicandis dispositionibus mentio contigit, ubi aliquos voluisset vel Rectores provincijs dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores, id est Rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret pœnam capitalem.* Is autem, cui Ratiocinium in familia obtigerat, RATIOCINATVR dicebatur, seu A RA-

b in Alexandro.

TIONIBVS. In domo Cæsarum Libertus pro more huic muneri præficiebatur; & legitur in vetere marmore Lanuvino.

T. AVRELIO
AVG. LIB
APHRODISIO
PROC. AVG.
A. RATIONIBVS

a Claudio ca. 28.

[a] Svetonius; *sed ante omnes* (Libertos videlicet) *Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus; quos decreto quoque Senatus, non præmijs modò ingentibus, sed & Quæstorijs, Prætorijsque ornamentis ornari libenter passus sit.* A calculis item, id est lapillis minutis, quos antiqui in manu tenentes, numeros componebant, dictus est CALCVLATOR servus. [b] Ulpianus; *nam huius quoque est ministerium, si fortè vel Librarius, vel Miniculator, vel Calculator sit.* quæ sanè ars nec ingenuos dedecuit. [c] Modestino teste; *μηδὲ λιβραρίους, μηδὲ καλκουλάτορας, οὓς λιαψηφιστὰς λέγομεν.* Ediscebant autem hæc pueri cum literarum primis elementis. D. [d] Augustinus: *adamaveram enim Latinas* (literas) *non quas primi magistri, sed quas docent qui Grammatici vocantur. nam illas primas ubi legere, & scribere, & numerare discitur, non minus onerosas, pœnalesque habebam, quàm omnes Græcas.* [e] Isidorus; *primordia Grammaticæ artis, literæ communes existunt, quas Librarij, & Calculatores sequuntur, quorum disciplina velut quædam Grammaticæ artis infantia est.* Julius Capitolinus de Helvio Pertinace Imperatore; *puer literis elemẽtarijs, & calculo imbutus.* [f] Horatius lepidè,

b L 7 de oper Libertor.

c L. 17. de excusat. Tutor

d lib. 1. confess. cap. 12.

e lib. 1. origin. cap. 3.

f Epistola ad Pisonem.

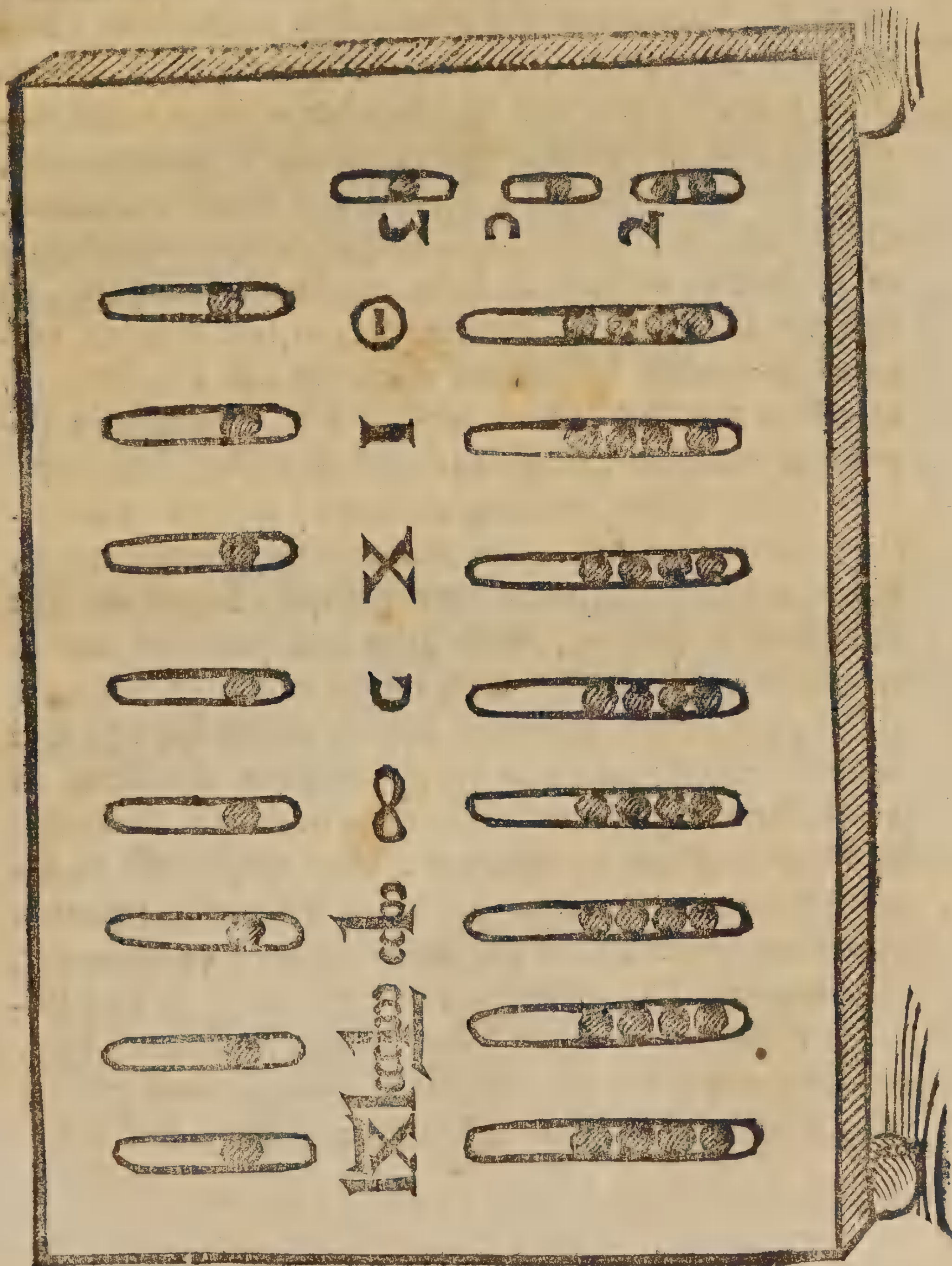
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras dixisse Triens. tu
Rem poteris servare tuam, redit uncia: quid fit?
Semis —

Huius

Huius loci sunt quæ D. [g] Augustinus recensuit: *iã verò unũ & unũ duo, duo & duo quattuor, odiosa cantio mihi erat*. quæ cantio hodieq; exauditur apud hosce magistellos, quos antiquitus Cauculones seu Calculones vocabant. Ceterum priscam illam calculandi rationem ex Volusio Mæciano [a] perdiscere possumus, &

g *lib. cit. eod. cap.*

a *edidit Elias Vinetus.*

& ex tabella numeraria, cuius formam, & usum primus omnium edidit MARCVS VELSERVS IIvir Augustanus, virtutis & doctrinæ gloria prestantissimus. Romani porrò Abaci, qui apud F. VRSINVM extaret, meminerunt [a] P. CIACCONIVS, & [b] ANT. AVGVSTINVS Hispanorum doctissimi. Nos verò non Augustanum, sed Romanum exprimendum curavimus; tum quod illius typus, quando hæc scribebamus, ad manum minimè erat; tum quod in hoc nostro notæ numerales ad antiquas propius accedere viderentur, venustiore nescio qua, & castiore conformatione. Quod utut verum sit, illud utique certum est, publicè interesse, vulgari & hunc nostrum Italicum, ut insigne antiquitatis monumentum hac iterata editione in oculos hominum incurrat, & eruditorum manibus teratur. Vsus sanè is est, quem satis superque indicant calculi ductiles, & reductiles, capitati, undeviginti, oblongis alueolis inserti. Calculi quatuor inferiores, unitatis vim singuli obtinent, appliciti tamen numero intercælato. Superior ille singularis & unicus, item admotus quinque unitates notat. Alveoli unciarij extra ordinem sex calculos continent, quinque infra, unum supra, qui omnes XI. colligunt pro recepta unciæ divisione in XII. solemnes partes. Semuncia, sicilicus, & semisicilicus seorsum comparent. Huc respexisse videtur [c] Solon, cuius extat præclara sententia, *tyrannorum familiares calculis persimiles videri: quandoque enim maximi esse, quandoque minimi precij*. & hoc Solonis dictum [d] Oruntes (siue is fuerit Orætes) gener Regis Artaxerxis, ad illam computandi artem retulit, quæ digitorum inflexione costat. In hac tabella

[a] in explicatione inscriptionis Duillianæ & in Lib. de nummis.

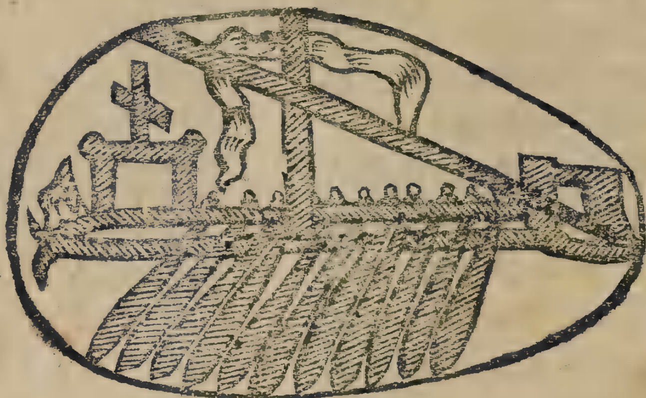
[b] Numism. Dial. 9.

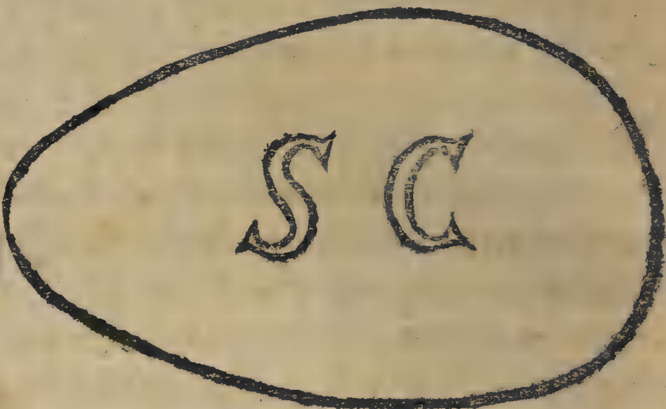
[c] Diogenes Laertius

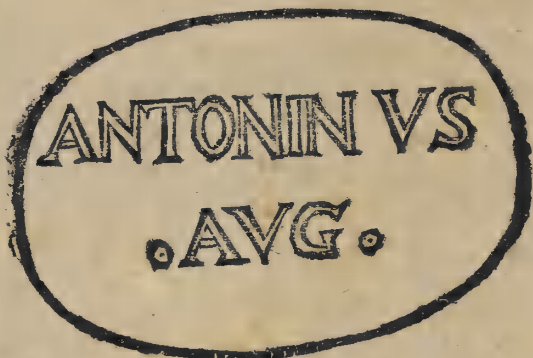
[d] Plutarch in Apophth.

bella nouenarius eminet, cuius ea laus est, auctore [a] Marciano, ut primi versus finem teneat; comprobata etiam à nostris ratione, qui notas numerales Arabum, quas Cifras appellamus, eodem limite arctaverunt, non temerè aut fortuitò, sed consultò & sapienter. At multiplex usus calculorum facit, ut antiquos aliquot candidos lapillos Romæ erutos, tum minutos, tum grandiusculos, curaverim hîc apponi, literis & quibusdam aliis cælaminibus insignes. Quos ego quidem arbitror, non longè abesse ab athleticis illis calculis, quibus ex [b] Apocalypsi, & eiusdem enarratore Areta, lucem attulit eruditissimus [c] FABER.

[a] Lib. 7.
[b] cap. 2.
[c] Lib. 2. Agonist. cap. 9 & 33.

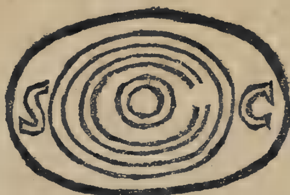

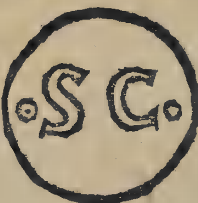
Eadem utrimque.

Idem utrimque.

Servatus & lævis. utrimq;

eadem in adversis & aversis.

Expli-

CAPUT XIX.

De Negociatoribus, & Artificibus.

EXplicito Ratiocinio, ad NEGOCIATORES veniamus, horum ita meminit [a] Marcianus; *legatis servis, exceptis negociatoribus, Labeo scripsit, eos legato exceptos videri, qui præpositi essent negocij exercendi causa, veluti qui ad emendum, locandum, conducendum præpositi sunt.* Negociationes verò, ut multæ erant, ita eos qui exercebant singulari nomenclatura insignibant. Ideoque BOARIOS, PULLARIO, FERRARIOS, AERARIOS, FRUMENTARIOS, VINARIOS, VESTIARIOS, SAGARIOS negociatores legimus non semel, aliosque non paucos. Pulchrè [b] Cassiodorus: *Negociatores, quos humanæ vitæ constat necessarios, huic potestati manifestum est esse subiectos, nam quicquid in vestibus, quicquid in ære, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana potest habere preciosum, tuis ordinationibus obsecundat &c.* SARCINATORES ut huc referrem, monuit [c] Ulpianus; *licet mercis appellatio angustior sit, ut nec ad servos Fullones, vel Sarcinatores, vel Textores vel Venalitiarios pertineat, tamen Pædius lib. xv. scribit, ad omnes negociationes porrigendum edictum.* Nec ablegandæ videntur SARCINATRICES, quas recensuerunt Festus, & antiquus titulus,

a L. 63. de Leg.

b lib. 6 variar. 7.

c L. 1. de tribut. act.

DIS. MANIBUS
IDES
SARCINATRICIS

Neque verò fidem faciunt fragmenta quedam, Cornelii Frontonis nomine edita, in quibus legitur, *Sar-*

trix quę ſarcit; Sarcinatrix quæ ſarcinas ſervat. niſi hic ſarcinarum nomine veniat mundus muliebris, quod non omninò improbandum videtur, cum legatur in antiquo marmore,

JULIA . JUCUNDA
AUG. L. SARCINATR
A. MUNDO. MULIE. &c.

Et ſanè mundus hic plerumque non ſarcinas modò; ſed & Impedimenta militaria æquaverit. At Frontonem tuetur [a] Nonius. Servos etiam magiſtros, NAVI præpoſitos fuiſſe docet [b] Africanus. Magiſtrum autem navis accipere debemus eum, cui totius navis cura mandata eſt. Magiſtri verò imponũtur locandis navibus, vel mercibus, aut vectoribus conducendis, armamentisve emendis. & hoc eſt à ſervo navẽ exerceri, ut apud [c] Jul. Paulum legimus. Et quoniam, ut ſuperius attigimus, quæſtus non modicus ex mancipiis venallibus proveniebat, erant in familia & VENALITIARII, alias VENALICII. Venalitium autem fuit etiam loci nomen, ut apud Petronium, in quo tituli aliquando pingebantur. in [d] titulo autem ex edicto Ædilium Curulium ſcribebantur morbi, vitiaque mancipiorum, & quidquid aliud emptoris intererat non neſcire. [e] Seneca hoc ſibi voluit: *ſtare ante limen Calixti dominum ſuum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, alijs intrantibus excludi.* [f] Svetonius; *nam apud majores* (ait) *cum familia alicuius venalis produceretur, non temerè quem litteratum in titulo, ſed litteratorem inſcribi ſolitum eſſe; quaſi non perfectum litteris, ſed imbutum.* [g] Petrus Chryſologus: *hoc implebat Paulus, qui ſervitutis ſuæ titulos ſic ſcribebat: uſq; ad*

a Sarcinatrice.
b L. ult. de exerc. act. ναυκλήρους *vocat Plutarch.*
c L. 4 §. ſi ſervus, & L. 5. eod. L 19. de xxl. act.
d Gell. lib. 4. cap. 2.
e Epiſt. 47
f de ill. Gräm.
g Serm. 141.

ad hanc horam esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur. Pendebat autem aliquando hic titulus per colla. [b] Propertius, [b] Lib. 4. el. 5.

Aut quorum titulus per barbara colla pependit,
Cælati medio cum saliere foro.

Et hæc quidem de titulo. Venalium autem nomine peculiariter veniebat servi novitij. [a] Quintilianus; [a] Lib. 8. ca. 2. *item quod commune est & alijs nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur; ut urbem, Romani accipimus: & venales, Novitios; & Corinthia; æra.* Mangonum fraudes, & imposturas si quis adhuc aveat recenseri, [b] Senecam audiat: [b] Epist. 80. *mangones quidquid est, quod displiceat, aliquo lenocinio abscondunt, itaque ementibus ornamenta ipsa suspecta sunt: sive crus alligatum sive brachium aspiceres, nudari juberes, & ipsum tibi corpus ostendi.* Thoranius sanè ut Antonium circumscripserit, prodidit [c] Plinius. Illa translatitia erat, & quę ad omnes venales aptaretur [d] cantilena; [c] lib. 7. cap 1. [d] Horat. lib. 2. Epist 2.

— hic est
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos.

ut,

Verna ministerijs ad nutus aptus beriles,
Litterulis Grecis imbutus, idoneus arti
Cuilibet. —

affinia illis [e] Terentianis: [e] Eunucho.

— fac periculum in litteris,
Fac in Palestra, in Musicis: quę liberum
Scire ęquom est adulescentem, sollertem dabo.

[f] Ulpianus: *sciendum tamen est, quędam & si dixerit, prestare eum non debere: scilicet ea quę ad nudam laudem servi pertinent, veluti si dixerit frugi, probum, dicto audientem.* De his satis dictum. Deinceps ad INSTITORES transeamus. *Institor is est* (inquiunt [g] Paulus, [f] L. 19. de ædil. ed. [g h] L. 18 & 3. de Instit.

& [h] Ulpianus) *qui tabernę, locove, ad emendum vendendumve pręponitur*, huiusmodi verborum extat mentio in hec verba; [i] *Servus cujus mihi usus legatus est, acquirit mihi, si institor sit, & operis eius utar in taberna*. [a] item: *si duo, pluresve tabernam exerceant, & servum quem ex disparibus habebant partibus, institorem pręposuerint* &c. Veteres autem auctores (quod ego quidem observarim) meminerunt tabernarum, casiariæ, cauponiæ, fulloniæ, laniониæ, pistoriæ, unguentariæ, diversoriæ, pellesuinæ, sutrinæ, purpurariæ, argentariæ, vinariæ, cretariæ, & medicinæ exercendę causa. In tabernis videtur fuisse canis custodiæ gratia. [b] Paulus I. Cs. *si quis aliquem evitans, magistratum fortè, in tabernam proximam se immisisset, ibique à cane feroce læsus esset, non posse agi canis nomine quidam putant. at si solutus fuisset, contra*. Illud sanè notandum est, in tabernis quandoque fuisse adfixos [c] titulos, qui cum aliquo servo prohiberent negocium geri. Horum opera stataria & sedentaria videtur fuisse, ut ideò vestes non succingerent, sed demitterent. Vertumnus apud [d] Propertium canit de se ipso,

— *& ibo*
Mundus, demissis Institor in tunicis.

Ceterum [e] Ulpianus cum Institoribus enumerat INSVLARIVM, AEDIFICIO, vel FRVMENTO emendo præpositum; PECVNIIS FENERANDIS; AGRIS COLENDIS; MERCATVRIS REDEMPTVRISQ. faciendis &c. De Insulario nos infra. Quod ad redempturas attinet, lepidè [f] Iuvenalis,

— *vivant Artorius isthic*
Et Catulus, maneant qui nigrum in candida vertunt,
Queis facile est ædem conducere, flumina, portus,

Sic-

i L. 13. cod.

a L. 21. de usu & habit.

b L. 2. si Quadr paup fec. dic.

c L. 48. de pecul.

d lib. 4. eleg 2.

e L. 5. de In stit. act.

f Sat. 3.

Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver.
CIRCITORES, quorum item meminit [g] Ulpianus, sunt, quibus *Vestiarij*, *vel Lintearij dant vestem circumferendam, distrahendamque*. Extat antiquus lapis Romæ ad D. Balbinæ ita inscriptus; [g] L. cit.

✠ LOCVS OPORTV
NI CIRCITORIS CON
LVGISQVE EIVS ALBI
NAE ATQVE FILIORVM
EORVM PALATINAE
ET VRBICI

REQVIESCENTIVM
IN PACE

His omnibus adiungemus servum merci [a] OLEARIAE præpositum, cuiusmodi legitur in veteri marmore CRESCEN quidam natione Bessus. Hi negociatores, quorum ministeria, uti & superiorum pertexuit [b] Philo: *alios servili natos genere, benignitas fortunæ promovit ad ingenuorum officia, fiunt enim procuratores in amplis opibus, interdum etiam conservis præficiiuntur ceteris. quibusdam uxorum, pupillorumque herilium tutela commissa est, ob spectatam ipsorum fidem, posthabitis amicis & necessarijs: nihilominus tractant servilia, fenerantur, emptitant, reditus colligunt, patronos suos demerentur obsequijs.* Reliqui sunt ARTIFICES, è quibus dominus non voluptatem modò consequi, sed & lucrum facere, operas eorum locando consueverat: GLADIATORES, AGITATORES, FVNAMBVLI, PALAESTRITAE & alij huius generis. GLADIATORES seu

[a] L. 17. de Inst.
[b] Quod omnis probus liber.

c Annal. 1. 1. seu ARENARII in familia privata fuerunt non raro. Cornel. Tacitus; *& singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiæque concivit, ut pars militum Gladiatores, qui è servitio Blæsi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent*. Gladiator apud d Quintilianum: *certa enim arenæ destinabar victima, nemo Munerario vilius steterat*. a Asconius: *sequebatur eos magnum servorum agmen, inter quos Gladiatores quoque erant, ex quibus duo noti, Eudamus, & Birria*. De servo AGITATORE hæc b Papinianus; *planè si in tantum precium excessisse proponas, ut non sit cogitatum à venditore de tanta summa, veluti si ponas Agitatorem postea factum*. quæ verba is intelliget, qui apud Svetonium legerit, Agitatori Cythico comessatione quadam in apophoretis, vicies HS collata, & in veteribus monumentis notaverit, præmia decreta M. Aurelio Diocli Agitatori factionis russatæ. FVNAMBVLI meminit d Labeo. Et hic est, quem Schœnobaten vocat e Iuvenalis, Funirepum f Appuleius. Transtulit autem eleganter g M. Cœlius; *ego qui scirem. Q. Pompeium Baulis schœnobaticam facere, & usque eo, ut ego misererer eius esuriei, non sum commotus*. Schœnobaticam dixit facere Pompeium, quod ijs premeretur angustijs rei familiaris, ut illi pedes, quod Funambuli solent, diducere non liceat. hoc planè est h Tullianum illud: *quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres* PALAESTRITAM servum recensuit i Martialis,

At ille sima nare, turgidis labris,
Ipsa est imago Pannici Palæstritæ.

k Ulpianus: *nam si Librarium rus mittat, & qualum, & calcem portare cogat, vel Histrionem Balneatorem faciat, vel de Symphoniaco Atriensem, vel de Palæstra, stercorandis latrinis præponat, abuti videbitur proprietate* l.

Sene-

d Declam. 9.
a in argumento Milon.
b L. 44. de actione empti.
c Caio cap. 55.
d L. penult. de act. empti.
e Sat. 3.
f lib. 4. Florid.
g lib. 8. Ep. 1.
h 2. Phil.
i Lib. 6. 39.
k L. 18. de usufr.
l Ep. 15.

Seneca; *accedunt pessimæ notæ mancipia in magisterium recepta; homines inter oleum & vinum occupati, quibus ad votum dies est actus, si benè desudaverunt.* At hic nescio an collocandi sint MAGICI pueri, cuiusmodi recenset [m] Appuleius Nigidianos, & nescio quos alios pueros. Puella certè in historia [a] Apostolica, quæ habens spiritum Pythonem, quæstum magnum præstabat dominis suis divinando; & servus apud [b] I Cm. qui inter fanaticos caput aliquando iactavit, & aliqua profatus est, huc pertinent. Necnon & servus ille, cuius meminit [c] Porphyrius, qui locutiones avium optimè perciperet. Et hi quidem artifices fuerunt voluptatum. Qui sequuntur, usui & cultui Patris familias & Familiarium, lucroque inserviebant. PICTURAM servitiis interdictam apud Græcos, Romani servis suis, ut sibi haberent [d] permiserunt. [e] Iuvenalis cum CAELATORE domestico Pictorem coniungens;

Sit mihi præterea curvus Cælator, & alter
Qui multas facies pingat citò. ——

[f] Marcianus; *Pictoris instrumento legato, ceræ, colores, similiaque horum Legato cedunt.* [g] Jul. Paulus *instrumento Pictoris legato, colores, penicilli, cauteria, & temperandorum colorum vasa debebuntur.* Ceras & cauteria ad Encausticen refero, cuius præter Varronem, Vitruvium, Plinium, Flaccum, Statium, Appulejum, Ausonium, Prudentium, ita meminit [h] Ovidius,

Quique moves cælum, tabulamque coloribus uris,
Quique facis docta mollia saxa manu.

quorum quidem versuum priorem illum fuit qui legeret,

Quique moves cæstrum. ——

submonente [i] Plinio; *in Encaustice pingendi duo fuisse*

m Apolog.
a Actor. cap. 16.
b L. 1. de ædil. ed.
c de abstin. li. 3. Lege & Cedrenũ in Michaele Curopalata.
d lib. 35. cap. 10. Plin.
e Sat. 9.
f L. 17. de fundo instr.
g lib. 3. Sent.
h lib. 3. Fasto
i lib. 35. ca. 1

antiquitus genera constat. Cera, & in ebore cæstro, id est viriculo. Idem [k] auctor: *Lala Cyzicena perpetua virgo, M. Varronis iuventa, Romæ & penicillo pinxit, & cæstro in ebore imagines mulierum maximè.* Sed pro vulgata lectione stat. [l] Servius ad illa,

— cælataque in auro
Fortia facta patrum. —

scribit namque: *insculpta, tamen hoc nomen in principali aliam habet naturam, in derivatione mutat. nam cælum est unde operantur argentarij: quod producitur naturaliter* &c. nihil ergò apud Ovidium mutamus. Et quoniam Roma, quod & hodie experimur, lutulenta hyeme fuit, æstate pulverulenta, ideò vestes exegerunt & ipsæ Balneatores suos, FVLLONES videlicet; eosque non rarò familiares. [a] Jabolenus: *qui habebat Flaccum Fullonem, & Philonicum Pistorem, uxori Flaccum Pistorem legaverat.* [b] Ulpianus tamen negociatoribus adcensuit, [c] Varro adscripsit rusticæ familiæ, nec malè, quia & ruri eorum usus fuit, & ex artificio negotium prodit. Horum officinæ, Fullonicæ, & Fullonica dicebantur, in Fullonia sanè natus est [d] Andriscus, qui dubium liber an servus, regium nomen animo regio implevit. huius classis erunt & TEXTORES. [e] Marcianus: *si unus servus plura artificia sciat, & alij coci legati fuerint, alij Textores, alij Lecticarij, ei cedere servum dicendum est, cui legati sunt in quo artificio plerumque versabatur.* [f] Svetonius; *Remmius Palæmon Vicetinus, mulieris verna, primo ut ferunt textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas, litteras didicit.* Textori succedet Phrygio. [g] Titinnius;

Phrygio fui primo, beneque id opus scivi:
Reliqui acus, aciasque hero, atque heræ nostræ.

[k] ibid.
[l] Lib. 1. Aen.
[a] L. penult. de reb. dub.
[b] L. 1. de trib. act.
[c] lib. 1. de R. R. cap. 16.
[d] Ammianus extremo lib. 14
[e] L. 65. de leg. 3.
[f] de ill. Gram.
[g] Nonius.

Agmen

Agmen claudent SVTOR & CERDO. de Sutore [b] Martialis, *b Lib. 3. 75.*

Dentibus antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre vetusque solum;
Prenestina tenes defuncti rura patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.

ut quia ex Ergastulo fuisset. [a] Iurisc. *hoc amplius eidem alumno meo hominem collactaneum, & vernam Sutorem, qui cum artificio suo, mercede delata, alere possit.* huius instrumentum erant scalpra, & formæ [b]. Horatius; *a L. 78 §. herelum ad SC. Trebellian.* *b lib. 2. Sat. 3.*

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec studio cithare, nec muse deditus ulli:
Si Scalpra, & Formas non Sutor —

[c] Ulpianus: *si Sutor puero parum benè facienti, forma calcei tam vehementer cervicem percusserit, ut ei oculus effunderetur, esse ex locato actionem.* Opera fuerunt Caligæ, Sandalia, Soleæ, Crepidæ, Calcei; à quibus SOLEARII, SANDALIARII, SVTORES CALIGARII dicti sunt. [d] Horatius; *c L. 5. ad L. Aquill. L. 14. locati.* *d lib. 1. Sat. 3*

— sapiens crepidas sibi numquam
Nec soleas fecit: Sutor tamen est sapiens. —

[e] Phædrus elegantissimus fabulator, de malo Sutore medicum professo, *e lib. 1. fabular.*

Quante putatis esse vos dementie,
Qui capita vestra non dubitatis credere,
Cui calceandos nemo commiserit pedes?

De Sutore autem Cesariano festiva extat narratiuncula apud [f] Arrianum. Servi CERDONIS meminit [g] Papinianus, nisi tamen ibi Cerdo proprium nomen hominis sit, non artificij. Marcionis enim magistrum, illum cuius meminerunt Philastrius, & Theodoretus, Cerdonem nominatum fuisse legimus. Ceterum *f in Epict. lib. 1. cap. 19.* *g L. 42. de oper. Libert.*

b lib. 3. Ep 16 rum Cerdoni subulam tribuit [b] Martialis;

Das Gladitores Sutorum regule Cerdo,
Quodque tibi tribuit Subula, Sica rapit.

CAPUT XX.

De Famulitio dominarum.

AT ne quis dominarum nos omninò oblitos putet, lustrabimus mollem hanc, & delicatam legionem, de qua apud [a] Tacitum legitur justa Severi Cæcinnæ conquestio; *inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convortant.* Et sanè mater Juliani martyris apud [b] Surium, *in publicum prodit cum innumerabili familia utriusque sexus.* Nec hyperbolicè quidem locutus est Cæcinna, si [c] Ammianum Marcellinum audimus, qui matronarum comites recenset, Textrices, Coquos, Spadones, & universum promiscuè servitium. Respexit huc [d] Iuvenalis,

a lib. 3. Annal.
b Tomo 1.
c Lib. 14.
d Sat. 6.

—— gravis occursu, teterrima vultu,
Balnea nocte subit, conchas & castra moveri
Nocte jubet. ——

Castra appellat agmen immodicum. Eius nunc nos officia explicabimus, sive illa ministeria sint, & ab EVNVCHIS exordiemur, qui in familia Palatina,

—— præfecti gemmis, vestiq; dabantur
Custodes, sacraque adhibere silentia somno.

ut cecinit [e] Claudianus, præter quæ [f] Corippus,

e in Eutrop.
f Lib. 3.

Illis summa fides, & plena licentia sacris
Deservire locis, atque aurea fulcra parare,
Regales mensas epulis onerare supernis,
Conservare domum, sanctumque intrare cubile,

In-

Internas munire fores, vestesque parare.

Tetigit sanè Corrippus munera Eunuchorum, inter quæ recensuit custodiam Lectorum cubicularium, & eorumdem ornatum. quod & privatis dominis jam olim placuit. [g] Appuleius: *Dij boni! qualis ille, quamque præclarus apparatus? Quatuor Eunuchi confestim, pulvillis compluribus ventose tumentibus pluma delicata, terrestre nobis cubitum præstruunt: sed & stragula veste, auro, ac murice Tyrio depicta, probè consternunt.* g lib. 8. metam.

Imò & in hunc usum paratæ erant ancillæ. [a] Virgilius: a lib. 3. Aen.

Nec victoris heri tetigit captiua cubile.

Agamemnon apud [b] Homerum, b Iliad. A.

Τὴν δ' ἐγὼ ἐ λύσω, πρίν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν,
Ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ ἐν Ἄργεϊ τηλόθι πάτρης
Ἱστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσαν.

Et licet harum opera ad officium corporis, concubitumque referri possit, & debeat; perspicuè tamen Ariadna [c] apud Catullum, c de nuptiis Pelei, & Thetidos.

Si tibi non cordi fuerant connubia nostra,
Sæva quod horrebas prisci præcepta parentis:
Attamen in vestras potuisti ducere sedes,
Quæ tibi jucundo famularer serva labore,
Candida permulcens liquidis vestigia lymphis,
Purpureave tuum consternens veste cubile.

Neque verò honorifico muneri non accessit honorifica appellatio. siquidem Chrysaphius, qui à [d] Marcellino comite Eunuchus dicitur, [e] Victori Tunnunensi PRAEPOSITVS Imperatoris est; & Iohannes, & Paulus clarissimi martyres Eunuchi, Præpositus alter PRIMICERIVS alter à [f] Terentiano, qui eorum gesta conscripsit, appellantur. Præpositum, cubiculo intelligo. [g] Martyrologium Romanum: *item Romæ,* d in Chron. e Chron. f Sur. To. 5. g 19 Maii.

via Appia, natalis sanctorum Caloceri, & Parthenij eunuchorum, quorum prior cum esset Præpositus cubiculi uxoris Decij Imperatoris, alter verò alterius muneris Primicerius, nolentes idolis sacrificare, ab eodem occisi sunt.

b in epist. ad Marcell. D. [b] Ambrosius; *denique etiam speciali expressione Calligonius præpositus cubiculi, mandare mihi ausus est; me vivo tu contemnis Valentinianum? caput tibi tollo. respondi, Deus permittat tibi, ut impleas quod minaris, ego enim patiar quod Episcopi: tu facies quod Spadones.* Et sanè impotenti quodam dominatu Spadones Imperio

a Lib. 21. tunc, & longè ante incubuerant. [a] Ammianus de Constantio Augusto; *uxoribus ac Spadonum gracilentis vocibus, & Palatinis quibusdam nimium quantum addictus.* Egregie [b] Alexander Severus, qui *Eunuchos*

b Ael. Lamprid. *de ministerio suo abiecit, & uxori ut servos servire iussit, & cum Elagabalus mancipium Eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit, nec quidquam in Palatio curare voluit, nisi balneas fœminarum, cum plerosque Eunuchos Rationibus, & Procurationibus præposuisset Elagabalus, his ille & veteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominum Eunuchos esse dicebat, nec videndum, nec in usu habendum à viris, sed vix à fœminis nobilibus.* Ex hoc luto, seu cænum malumus appellare, eruit quandoque DEUS Opt. Max. preciosissimas gemmas, ut de Iohanne, & Paulo, de Calocero & Parthenio vidimus, qui vitam pro Christi nomine

c Sur. 10. 3. profunderunt. [c] Nereus itidem, & Achilleus Eunuchi cubicularii Fl. Domitillæ nobiliss. virginis, cervices pro veritate & pietate fortissimè dederunt. Apud eosdem Cæsares Eunuchi aliquando functi

d Claudio ca. 45. sunt officio Prægustatorum. [d] Svetonius: *quidam tradunt, epulanti in arce cum Sacerdotibus, per Halotum Spadonem Prægustatorem: alij domestico convivio per*

ipsam

ipsam Agrippinam, quæ Boletum medicatum, avidissimo ciborum talium, obtulerat. Pocillatores etiam non rarò fuerunt. [e] Tacitus; *id Druso datum* (venenum) *per Lygdum Spadonem, ut octo post annos cognitum est.* SILENTIARIOS etiam fuisse Eunuchos, faciunt ut credam verba Claudiani, quæ nuper citavimus. e lib. 4. Ann.

— *sacroque adhibere silentia somno.*

QVIETIS ministros dixisset [a] Procopius. quo munere an functi fuerint etiam in familia privata, mihi quidem non omninò liquet. Neq; verò hoc prorsus abnuerim, cum apud [b] Salvianum mentio extet silentiariorum: *pavent quippe Actores, pavent Silentiarios, pavent Procuratores; propè ut inter istos omnes, nullorum minus servi sint, quàm dominorum suorum: ab omnibus cæduntur, ab omnibus conteruntur.* Et hæc nomenclatura Præfecturæ, quæ conservis silentium commendabat, utique videtur vel cum ipso Salviano, vel paulò ante ipsum in lucem prodiisse. Quod enim a [c] Senecam referunt nonnulli, magisterium magis, quàm nomenclaturam indicat. Virga enim apud Senecam, qua murmur omne famulorum compescebatur, videtur fuisse insigne Tricliniarcharum in ipso Triclinio, extra quod Actoribus, seu Dispensatoribus conveniret; docente [d] Ammiano Marcellino, qui præpositos urbanæ familiæ, digerentes comitatum matronarum prodeuntium, dextris aptata virga insignes recenset. Nota autem est virga & arundo Janitoris apud Petronium, & Senecam. Affines Silentiarijs sunt illi, quos ad SOMNVM appellat [e] Curtius. *at ne in vicinia quidem diversorij quemquam commilitonum receptum esse; sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne fœmina illa murmurantium inter se silentio verius quàm sono excitaretur.*

a l. 2. de bel. Pers.

b lib. 4. de Gubern.

c Epist. 47.

d Lib. 14.

e Lib. 6.

In

Suetō. Claudio cap. 28.

In Palatio, ut diximus, Eunuchis gravissimarum rerum tractatio credita est. ideoque Claudio Cæsari *f* Narcissus ab epistolis fuit, quem Eunuchum fuisse, adnotavit antiquus [g] Scholiastes Iuvenalis, & quidem ditissimum, ad summam, nihil omninò fuit, quod non illis pateret. Apud privatos custodiebant pueros, Pædagogorum vicibus functi. nec aliter interpretantur illud [a] Iuvenalis veteres Glossæ,

g Sat. 14. in fin.

a Sat. 7.

Discipuli custos præmordet Acoenonetus,

quam de Eunucho dictum esse Pædagogo, & Papate, cuius proprium sit communi sensu carere. PAPAS ergo Pædagogus est: & hinc datur intelligi, quid sibi velint [b] Acta Viti, & Modesti martyrum; *Angelus autem Domini apparuit Papati eius religioso viro, Modesto nomine.* confirmant hoc glossæ quæ feruntur Isidori; *Papas, Pedagogus qui sequitur studentes.* Tuebantur præterea mulierum pudicitiam, licet aliquando nomine tenus. [c] Terentius;

b Sur. To. 3.

c Eunucho.

Edicit ne vir quisquam ad eam adeat & mihi ne abscedam imperat.

d in Eutrop.

Aderant lavanti dominæ [d] Claudianus;

— Eous rector, Consulq; futurus
Pectebat dominę crines, & sępè lavanti
Nudus in argento lympham gestabat alumnę:
Et cum se rapido forsans proiecerat ęstu,
Patricius roseis pavonum ventilat alis.

ubi quod ad LYMPHAM attinet, cum venia honestarum matronarum, monebimus Lectorem, [e] AQVARIOS, AQVARIOLOS, & BACCARIONES huic loco deberi. Et in huius interioris tutelæ gratiam dicti custodes sunt. [f] Iuvenalis;

e Scaliger ad Festum, Turnebus lib. 14. aduer. c. 12.

f Sat. 6.

— decipit illa
Custodes, aut ęre domat, —

Hinc

Hinc magno in precio erant, non tantum apud Barbaros, sed & apud Romanos. Apud [g] Pharaonem præpositus Pincernis, & magister Pistorum eunuchi fuerunt. Hermotimus apud [h] Xerxem in maximo honore est habitus. [a] Bagoas apud Alexandrum nihil non potuit. [b] Vsthazanes, Persa martyr, Saporis Regis nutricius, principem locum in familia regia obtinuit. [c] Eunuchus, quem Philippus baptizavit, fuit δυνάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς. de hoc [d] Arator ita cecinit.

Angelus alloquitur plenum virtute Philippum,
Australem celerare viam, qua Spado jugatis
Æthiopum pergebat equis, qui fidus in aula
Reginæ servabat opes —

[e] Terentius ab eodem precio inducit Phædriam exprobrantem Thaidi,

— *porrò Eunuchum dixti velle te,*
Quia solæ utuntur his Reginæ: repperi.

Quo circa Imperator [f] Aurelianus, *Eunuchorum modum pro Senatorijs professionibus statuit, quod ad ingentem æstimationem pervenissent.* [g] Ulpianus: *& si puerum quis castraverit, & preciosiorem fecerit, Julianus scribit cessare Aquilliam.* Et hæc sanè, ut pleraque alia, [h] Justinianus Cæsar moderatus est, qui Eunuchos, ætatis & artificii habita ratione, xxx, L, & LXX solidis æstimari voluit. Ne videlicet essent amplius, qui C. [i] Ælio Seiano inviderent enormi comparatum pecunia nescio quem ex hoc semivirorum, vel potius fœmini virorum grege. Olim quidem pœna legis [k] Corneliæ tenebatur, qui hominem castravisset; ut sileamus mali ominis fuisse amputare sibi virilia, etiam [l] religionis causa. Et quamuis [m] Domitianus, &

[g] Gen, ca. 40.
[h] Lib. 8.
[a] Curr. lib 10
[b] Sur To. 2 & martyrol. Rom. 21 April.
[c] Acta Apost. cap. 8.
[d] Lib. 1.
[e] Eunucho.
[f] Vopiscus.
[g] L. 27. § & puerum ad L. Aquill.
[h] L. 3. C. com. Leg. L. 1. c. de comm. seru. man.
[i] Plin. lib. 7. cap. 39.
[k] L. 3. §. qui hominem L. 4. 5. & 6. ad L. Cornel. de Sicar.
[l] Iul. Obsequens.
[m] Statius lib. 4 Sylu.

n Dion lib. 68 & [n] Nerva Cæſares caſtrari mares vetuerint, præ-
o L. 1. c. de Eū. valente tamen luxu, antiquatum eſt quidquid illi edixerunt. [o] Conſtantinus profectò & ipſe inhibuit,
p L. 2. eod tit. pœna capitis propoſita. [p] Leo autem Auguſtus Romanos nuſquam, Barbarós alicubi ſecari permiſit.
a Rer. per Europam geſtarum lib. 6, ca 3. Scilicet aula Conſtantinopolitana his carere non poterat diu. notat enim [a] Luitprandus, ſe Imp. Conſtantino obtuliſſe Loricas optimas novem, Scuta optima cum bullis deauratis ſeptem, Cuppas argenteas deauratas duas, enſes, lanceas, verua, mancipia quattuor Carſamatia, Imperatori nominatis omnibus precioſiora. *Carſamatium autem Græci vocant* (inquit ille) *amputatis virilibus & virga, puerum Eunuchum, quos Verdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent, & in Hiſpaniam ducere*. Et ſanè animadverſione indignum non eſt, Eunuchis in Oriente, continua quadam ſerie, in Regum animos, corpora, opes, caritates, magnum ſemper aditum patuiſſe.
b Lib. 16. horum mores brevi elogio expreſſit [b] Ammianus his verbis; *quod ſi Numa Pompilius vel Socrates bona quædam dicerent de Spadone, dictiſque religionum adderent fidem, à veritate deſciviſſe arguerentur*. Ab his factitiis fœminis ibimus ad naturales, & legitimas, è
c L. 3. C. cōm. de Leg. quarum numero OBSTETRICES taxavit [c] Juſtinianus ſolidis LX. meminerunt veteres inſcriptiones,

SEX. POMPEIVS
SEX. L. DAPHNIS
.GRAM
CHLOE. POMPEIAE
APPI. OPST

& in eodem marmore,

ATIA. DYNAMIS
OPST

alibi,

alibi,

SALLVSTIA. Q. L. IMERIA
OPSTETRIX

Porrò ad hanc rationem ſcribendi, verbi etymon direxit [a] Donatus; *quæ opem tulerit parienti, opſtetrix dicitur, unde & parturientes ſer opem clamant*. ADSTETRIX quæ dicitur, perierat, niſi [b] CVIACIVS vir magnus, utique ſervaviſſet huius officium tangit [c] Ovidius,

Vna miniſtrarum media de plebe Galanthis,
Flava comas, aderat faciendis ſtrenua juſſis,
Officijs dilecta ſuis. —

& poſt Ovidium D. [d] Hieronymus: *ipſum jactant aſſidere lectulo, obſtetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare faſciolas*. His ſuccedunt NVTRICES. [e] Tacitus, *at nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur unus, aut alter ex omnibus ſervis plerumque viliſſimus*. Favorinus apud [f] Gellium; *præſertim ſi iſta, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut ſerva aut ſervilis eſt, ut plerumque ſolet, externæ atque barbare nationis*. D. [g] Hieronimus ex Theophraſto: *vocanda domina, celebrandus natalis eius, jurandum per ſalutem illius, ut ſit ſuperſtes optandum, honoranda Nutrix eius, & GERVLA*. & de hac idem ipſe [h] Hieronymus; *Nutrix ipſa non ſit temulenta, non laſciva, non garrula, habeat modeſtam gerulam, nutricium gravem*. Neque verò videtur hæc opera diſcreta ſemper fuiſſe, cum quæ fuit Nutrix, fuerit eadem & Gerula. [i] Plautus:

Nutrices pueros infantis minutulos
Domi ut procurent, neu quæ ſpectatum afferant,
Ne & ipſæ ſitiant, & pueri pereant ſame.

Et hę Nutrices fuerunt re, & nomine. illę honora-

a apud Terentium in Andria.
b in commenta ad Tit. de ver. ſign. L. 236.
c lib. 9. metam.
d lib. 2 epiſtolar. ſelect. ep. 9.
e in Dial. de cauſis corr. Eloqu.
f lib. 12 c. 11.
g li. 1. adverſ. Iouinian.
h ad Latam.
i Prologo Pœn. li Turneb. lib 28 adverſ cap 6.

rię, & ut ita dicam, nominales, quæ diligentiam infantibus, & munditiam adhibebant, ut loquitur antiquus glossator ad illud [a] Iuvenalis,

a Sat. 14. Nō. Marcellus in ASS AS.

Hoc monstrant vetulæ pueris repentibus assæ.

b B. Vulcan. ad Appul. de Mundo.

Quod autem [b] vir doctus & eruditus notavit, à Scholiaste Sophoclis, in Aiace flagellifero, vocari παιδαγωγοὺς, sive παιδοτρίβας, βαϊούλους ideò, quod baiuli essent servi, & quia servi ad docendos pueros olim adhiberentur, id sanè mihi suspectum est. Bajuli enim ibi GERVLI sunt, NVTRITORES, & NVTRICII; hoc nomine appellati, quod baiulent gestentque ulnis pueros. Et hinc [c] in aula Constantinopolitana fuit olim magnus Baiulus. Italicè hi sunt Balio, e Balia, sive, ut nostrates vocant, Bailo e Baila, quæ apud Vicetinos Bela est, à verbo Latino antiquo [d] Beolare, quod est βαστάζειν. Huius loci CVNARIA est a cunis dicta ut videtur, veluti & [e] Cunina quam Deam vocabant, infantium in cunis tutricem, & fascini summotricem. vetus lapis,

c Georgius Codinus.

d Glossarium.

e Lactant. lib. 1, cap. 20.

D M
TEIAE. THREPTE. SO
ROR. PIISSIMAE. CVNA
RIAE. RVFINAE. V. V. &c.

f ad Sabinianum Diaconum.

Alludit huc D. [f] Hieronymus; *jam tibi & scalæ, per quas deponeres miseram, parabantur: iam iter dispositum, decreta navigia, condicta dies, fuga animo pertractata, & ecce Angelus ille cubiculi Mariæ Janitor, Cunarum Domini custos, & infantis Christi gerulus, coram quo tanta faciebas, ipse te prodidit.* [g] Martialis: *Cunarum fueras motor Charideme mearum.* & hic propriè CVNARIVS. EDVCATOREM hîc ratione contubernii interseremus. [h] Justinianus, *iustæ autem manumissionis causæ hæ sunt, veluti si quis patrem aut matrem, filium filiamve, aut*

g lib. 11. 40.

h lib. 1. Instit. Tit. 6.

aut fratres sororesve naturales, aut pædagogum, aut Nutricem, aut Educatorem, aut Alumnum &c. Appuleius. [a] *ego sum Byrrhena illa, cuius fortè sepicule nomen inter tuos frequentatum Educatores retines.* & hic idem, qui NVTRITOR, & NVTRICIVS. [b] Acta Nerei, & Achilei martyrum: *eorum autem corpora rapuit Auspicius discipulus eorum, Nutritor sanctæ virginis Domicillæ.* [c] Cæsar: *erat in procuratione Regni propter ætatem pueri, nutricius eius eunuchus, nomine Photinus.* Porrò Nutrices & Nutricios TATAS & MAMMAS appellabant. Romæ,

a lib. 2. Met.
b Sur. 10. 5.
c lib. 3. de bello ciu.

DIS. M.
ZETHO. CORINTHVS
TATA. EIVS. ET. NICE
MAMMA. F.
V. A. I. DXVI.

Egregiè verò [d] Petrus Chrysologus; *Nutritor pius, nisi totus fuerit redactus in parvulum, numquam parvulum perfectum perducit in virum: denique tunc vocem tenuat, verba ponit, agit nutibus, sensus seponit, infirmat viscera, abijcit vires, membra dissolvit, gressum tardat, gestit non ambulare sed repere, ridere simulat, timere fingit, fiere mentitur; quia est in illo mendacium pietas, desipuisse prudentia est, est infirmitas virtus.* D. [e] Hieronymus: *nunc & Gerula quondam, iam anus; & nutricius, secundus post naturalem pietatem pater, clamitat, morituros expecta paulisper, & sepeli, forsitan & laxis uberum pellibus mater, arata rugis fronte, antiquum referens* MAMMAE *lallare congeminet.* Lalla autem solemnis est nænia Nutricum. [f] Cornutus ad Persium: *aut cur à Nutrice iussus dormire ploras? quæ infantibus ut dormiant, solent dicere sæpè, lalla, lalla; aut dormi, aut lacte.* Et hæc cantio apud nostrates Mammas etiam hodie exauditur. Huius ordinis sunt ALVMNVS, &

d Serm. 62.
e ad Heliodorum.
f Sat. 3.

COLLACTANEVS. de hoc D. [a] Hieronymus: *nec Procurator calamistratus, nec formosus collactaneus, nec candidulus, & rubicundulus assecla, adhæreat lateri tuo.* de illo [b] Ulpianus: *denique concubinam, filios naturales, alumnos, constitit generali obligatione non contineri, & si qua alia sunt huiusmodi ministeria.* de ALVMNA [c] Jul. Paulus: *in testamento, quod perfectum non erat, Alumnæ suæ Libertatem, & Fideicommissa dedit.* Collactaneus autem in veteribu monumentis, Collacteus & Colactius appellatur, Parmæ, ubi descripsimus oculata fide;

D M
KALOCERVS
PVBLICVS
ELAENO
COLACTIO
B . M

Romæ in hortis Cyriaci Matthesii,

COMMVNIO VERNA
ANTONIAE AVGVSTAE
V. A. II. MES X
COLLACTEVS. DRVSI
BLANDI. F

Iuvenalis, & Marcianus Capella Collactaneam, Collacteam vocant. [d] Ille,

Tullia quid dicat notæ Collactea Mauræ.

[e] hic: *sed quod sororis eius Collactea, & indiscreto amica fœdere videretur.* Hoc fuit eandem Nutricem simul bibere, ut loquitur [f] Appuleius. Et hic disquirendum est, an de huiusmodi ministeriis [g] Ulpianus intellexerit; *si servi* (inquit) *ususfructus legatus est, cuius testator quasi ministerio vacuo utebatur* &c. Alumni

a ad Furiam.
b L. 8. de Pigner. & Hypoth.
c L. 38. de fideicommiss. libert.
d Sat. 6.
e Lib. 1.
f Lib. 2. Met.
g l. 33. de usufr.

ni & Collactanei quasi ministrare dici poterant, Et huius demum generis ministeria, longè post abolitos omninò servos, diu perduraverunt; licet enim servi [a] Bartoli ICti. ætate penitus desiissent, Collactanei tamen in usu erant, quod patet ex [b] Petro Paulo Vergerio seniore, qui in vita Ubertini Carrariensis hæc habet: *eiusdem fuit domesticum judicium, quod sequitur. Longettus erat ei hereditarius servus, & semper unà nutritus: nam usque ad ea tempora propagandorum servorum mos in Italia manserat, qui nunc prorsus obsolevit. ei Vbertinus confidebat plurimum, & facilè omnia fidei eius credebat. is aliquando ab Carentana Vbertini concubina pulcherrima fœminarum, in domestica contentione, servus est appellatus, ad quam Longettus, eius inquit sum seruus, cuius & tu meretrix es. quo nihil illa molestius exprobrari sibi audire potuisset, & speciei igitur confidens, erat enim eximia forma corporis, & pignoribus ex Vbertino susceptis, non nisi illius sanguine suæ satis iniuriæ fieri posse arbitrabatur. itaque filiolam, quæ erat in delicijs patri, allegat questum de matris iniuria. sed & ille quoque Ubertini amicos, qui ei in consilijs semper aderant, patroni sibi ut essent oraverat. mentione igitur per puellam inducta, & per eos qui aderant interrupto crebrò eius sermone, mulier quæ ex superiore specula omnia intuebatur, indignata non audiri suam querelam, effrænis decurrit, à Longetto se contumeliose habitam queritur. Ubertinus insolita mulieris audacia nihil motus, edicere illum iubet quo se pacto res haberet. qua cognita, ego inquit, quantum in me fuerit, eo, quod est contumeliæ causa, utrumque vestrum absolvam. & Tabellionem qui conscriberet jussit advocari, tunc ad Longettum. vis ne liber esse? nequeo, inquit ille, liber tibi esse: nam si me ita sinis, sum tibi servus natus, nec me qui tali domino servio,*

[a] Idem Bartolus ad L. Hostes de capi. & postl. reu. citatus à Genebr. Anno D. MCCXVI

[b] Latet adhuc in forulis ho stratium Bibliothecarum.

servio, meæ conditionis pudet. sin manumittis, tanto me precio datæ libertatis emis, ut liber esse à te non possim. animo (inquit Ubertinus) ut voles, utque te decebit, nunc necessitate conditionis, qua mihi addictus tenebare, liber esto. deinde ad illam conversus: & tibi quoque inquit, quando meæ consuetudinis te pudet, liberum est abire, esto à me absoluta. tum illa flens, atque insperato eventu penè exanimis, per hanc tuam te prolem inquit oro, ne me deseras, neu abijcias, ego ne te quidem domino digna sum serva, cumque multa & flere & dicere pergeret, jussit ut unde venerat rediret, ac ne se in reliquum talibus querelis molestaret. itaque uno judicio homini benè merito gratiam reddidit, & illam admonuit, non debere se conditionis pudere, quàm non modò spontè, verum etiam cupidè admisisset. Hactenus Vergerius, cuius narrationem describere operę precium duxi, tum quod auctor nondum editus est; tum quod lectorem possit recreare longæ, & morosæ lectionis tædio affectum. Et quia nobiles matronæ catulis delectabantur, veluti Melitæis, inde factum est ut legamus in antiqua tabella marmorea,

OSSA
AVRELIAE. LIVIAE. AVG
SER. A' CVR. CATELLAE &c.

modestè sanè, & non ut illa apud [a] Lucianum, quę Philosophum, catellæ curatorem habuit. Eidem Liviæ legimus fuisse ministram ab ARGENTO POTORIO. nec absurdum videtur miscuisse illi mulierem, & stetisse ad cyathum & vinum. ut quid enim [b] Romana Juno cœlestem Junonem non æmularetur, cui formosa Herculis uxor (ut canit [c] Iuvenalis) fuit ad cyathos? Et hoc munere apud Herodem Sophistam functa puella est, ut scribit in eiusdem vita Philostratus; puella

[a] de merc. cond.
[b] Prudentius lib. 1. adv. Sym.
[c] Sat. 13.

puella nimirum (sit venia dicto) apud mulierculam. Ornatum muliebrem tractabant, COSMETAE & ORNATRICES. at quis hic ornatus muliebris? [a] Tertullianus: *habitus fœminæ duplicem speciem circumfert; cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem convenit dici. ille in auro & argento, & gemmis, & vestibus deputatur. iste in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt.* [b] Macrobius: *eadem Julia maturè habere cœperat canos, quos legere secretò solebat. subitus interventus patris aliquando oppressit Ornatrices.* rectè ergò Tertullianus, qui curam capilli in ornatu reposuit. Cosmetarum autem meminerut [c] Iuvenalis, & [d] Ulpianus. Ad ornatices quod attinet, notandum est, illas tradi consuevisse magistris, ut ediscerent artificium ornandi. id quale esset describet nobis [e] Manilius partim, partim alij:

Illis cura sui vultus, frontisqued ecoræ
Semper erit, tortosque in flexum ponere crines,
Aut nodis revocare, & rursus vertice denso
Fingere, & appositis caput emutare capillis.

[f] Tertullianus graphicè: *quid crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis? aliæ gestiunt in cincinnis coercere, aliæ ut vagi & volucres elabantur, non bona simplicitate. affigitis præterea nesciò quas enormitates sutilium, atque textilium capillamentorum: nunc in galeri modum quasi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in cervicem retrò suggestum* &c. qui sanè locus Tertulliani torsit nonnullos aliquantisper, quid enim Galero cum Vagina? veniebat illis porrò in mentem, Galeri loco Galeam substituere, præsertim cum Romæ legatur in veteri marmore.

CALPVRNIA

L. ET.

a de habitu muliebri.
b lib. 2. Satur. cap. 5.
c Sat. 6.
d L. 47 de Leg. 3.
e Lib. 5.
f de cultu fœminar.

L. ET. Ↄ. L. GALEAE
ORNATRIX

videbantur confirmare veteres nummi, qui exhibent imagines mulierum Augustarum, quæ vixerunt Tertulliano scribente: harum enim capillitium ad galeam propius, quàm ad galerum accedit. at pro
a Sat. 6. galero facit [a] Iuvenalis versus,

Sed nigrum flavo crinem abscondente Galero.

ubi hæc habet ad verbum antiquus enarrator: *crini supposititio, rotundo, in modum Galeæ facto, quo utebantur meretrices*. Tertulliano brevior & concinnior [b]
b Sat. 6. Juvenalis;

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput —

c Festus. huiusmodi constabat compagibus Flaminicę [c] Tutulus, & præter eas vittâ purpureâ crinibus innexa. Romæ olim in Musæo Carpensi,

APONIAE. SVCCESSAE
A' TVTVL. ORNATR
C. BATONIVS. EPIGONVS
ATRIENSIS

Ex huiusmodi ministerio ancilla apud Petronium, Gytona in partem navis inferiorem ducit, corymbioque dominæ pueri adornat caput. imò supercilia etiam profert de pyxide, sciteque iacturæ lineamenta secuta, totam illi formam suam reddidit. Pyxis enim continebatur instrumento ornatricum, & cos-
d li. 9. 38. metarum. [d] Martialis;

Cum sis ipsa domi, mediaque ornere Suburra,
Fiant absentes & tibi Galla comæ;
Nec dentes aliter, quàm serica nocte reponas,
Et lateas centum condita pyxidibus.

Nec

Nec tecum facies tua dormiat, innuis illo,
Quod tibi prolatum est, mane supercilio.

En integram officinam ornatoriam, geminam planè illi Petronianæ, Comas, Pyxidem, Supercilia. Ab eadem ratione Venus apud [a] Appuleium; *sume istam Pyxidem: & dedit protinus; usque ad inferos, & ipsius Orci ferales penates te dirige. tunc conferens Pyxidem Proserpinæ; petit de te Venus, dicito, modicum de tua mittas ei formositate* &c. [b] Zeno martyr: *quid hoc est? ecce rursus ad lenocinia redis, colorem de pyxide mutuaris paulò ante damnatum. ecce indulgenter excolis crinem: odorato pulvere luctus pulverem mutas: in stibio fletus includis: ornamento ligas, quod suspendio voveras collum, ab Speculo oracula inquiris, quam commodè possis circumscribere petitorem.* Apud Petronium eadem illa quæ Gytona exornaverat, evocatum Encolpion *non minus decoro exornavit capillamento: imò commendatior vultus enituit, quia flavum corymbion erat.* Itaque ne in hac quidem parte superari se à fœminis viri passi sunt. testis est [c] Columella: *contemptissimorum vitiorum officinas, gulosius condiendi cibos, & luxuriosius fercula struendi, capitumque & capillorum concinnatores, non solum esse audivi, sed & ipse vidi.* Et hos Tertullianus appellat structores capillaturæ. confirmat Manilius, Iuvenalis, & notissimus ille Othonis Aug. [d] Galericulus. Imò & [e] Clemens Romanus, qui scribit, non licere Christiano nutrire capillum, & in unum complicare, vel discerniculo discriminare, neq; verò intortum calamistris crispare, vel flauum facere. Hinc Servius in x. Æn. ad illud,

— *comptos de more capillos,*

Hoc quod diximus confirmat argumento personarum Tragicarum, quæ similes erant in utroque sexu,

a lib. 6. Met.
b Serm. de continentia.
c Præfat. lib. 1
d Suetonius Othone c. 12.
e lib. 1. cap 4

quantum ad ornatum pertinet capitis. Neque verò barbam inornatam sinebant semiviri hi nostri; ut apud Cyprianum, & Tertullianum [a] alij notaverunt. Ad fœminas ut redeamus, capillorum cura illis præcipua fuit, non in structura tantum, sed & in colore & cincinnis. [b] Propertius;

a Pamelius.

b lib. 2, El. 18

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos,
Ludis & externo tincta nitore caput.
Ut natura dedit, sic omnis recta figura,
Turpis Romano Belgicus ore color.
Illi sub terris fiant mala multa puellæ,
Quæ mentita suas vertit inepta comas.

c de cultu fœmin.

[c] Tertullianus: *video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quod non Germanæ aut Gallæ sint procreatæ: ita patriam capillo transferunt.* A Cincinnorum studio CINERARII ministri appellati sunt. [d] Varro: *Calamistri, quod his calefactis in cinere, capillus ornatur. qui ea ministrabat, à cinere Cinerarius est appellatus.* Meminit & [e] Seneca: *quidam se à Cinerario impulsos molestè ferunt, & contumeliam vocant ostiarij difficultatem, Nomenclatoris superbiam, Cubicularij supercilium.* [f] Acron eleganter: *Cinislones & Cinerarij eadem significatione apud veteres habebantur, ab officio Calamistrorum, id est, veruum in cinere calefaciendorum, quibus matronæ capillos crispabant.* cuius rei & [g] Virgilius meminit, dicens;

d lib. 4. de L. L.

e in Sap. non cad. iniur. ca. 14.

f lib. 1. Sat. 2.

g lib. 12. Aen.

vibratos calido ferro. —

Porrò Servius ad illum Virgilij locum hæc habet; *crispatos calamistro. nam calamistrum est acus maior, quæ calefacta & adhibita intorquet capillos.* Idem Servius in XII. *etiam ille pulvis, quo utuntur puellæ, cinis*

nis vocatur. unde etiam & ciniflones dicti sunt. [a] Horatius; [a] loco cit.

Custodes, Lectica, Ciniflones, Parasitæ.

Calamistros autem σιδηρᾶ ὄργανα videtur appellare [b] Lucianus, quibus modicè calefactis cincinni excitabantur. [c] Ovidius: [b] in amoribus [c] lib. 1. amore El. 14.

Quam se præbuerant ferro patienter & igni,
Ut fieret torto nexilis orbe sinus.
Clamabam scelus est, istos scelus urere crines,
Spontè decent. capiti ferrea parce tuo.
Vim procul hinc remove: non est qui debeat uri,
Erudit admotas ipse capillus acus.

Et sanè calamistrum, acum ferream non semel est interpretatus [d] Isidorus. quo forsan respexerunt Festus & Iuvenalis. ille: *Acus dicitur, qua Sarcinatrix vel etiam Ornatrix utitur.* [e] hic: [d] lib. 10. & 20. origin. [e] Sat. 6.

Est in consilio materna, admotaque lanis,
Emerita quæ cessat acu —

ubi antiquus interpres explicat, *Lanipendiam matris factam ornatricem quasi magistram.* Erant autem usui & minores acus, quibus sustinebantur & figebantur capilli. [f] Prudentus; [f] Psychom.

— crinalis acus, redimicula, vittæ.

[g] Appuleius: *ad hunc modum vaticinata mulier, acu crinali capite deprompta, Thrasylli convulnerat tota lumina.* De prioribus illis cecinit [h] Ovidius; [g] lib. 8. Met. [h] lib. 1. de arte am.

Forma viros neglecta decet. Minoida Theseus
Abstulit, à nulla tempora comptus acu.

Huius ministerij instrumenta erant Discerniculum, Pecten, speculum de hoc [a] Ovidius: [a] lib. 2. de arte am.

Nec tibi turpe puta, quamvis sit turpe, placebit:

Ingenua Speculum sustinuisse manu.

fuit enim officium servile, quod ingenuum hominem non usquequaque decebat. [b] Propertius;

b lib. 4. El. 7.

Deliciæque meæ Latris, cui nomen ab usu est,
Ne speculum dominæ porrigat illa novę.

hinc [c] Iuvenalis.

c Sat. 2.

Ille tenet speculum patici gestamen Othonis,
Actoris Arunci spolium: quo se ille videbat
Armatum, cum jam tolli vexilla juberet.

Ab hac eâdem opera Triton in Veneris comitatu, sub oculis dominæ speculum [d] prægerit. præclarè autem [e] Claudianus;

d Appul. li. 4. Met.
e de nup. Honor. & Marita.

Cæsariem tunc fortè Venus subnixa corusco
Fingebat solio: dextra lęvaque sorores
Stabant Idalię. largos hęc nectaris imbres
Irrigat, hæc morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat: sed tertia retro
Dat varios nexus, & justo dividit orbes
Ordine, neglectam partem studiosa relinquens.
Plus error decuit, speculi nec vultus egebat
Judicio. —

Hic ornatricum altera cæsariem Veneris nectare irrigat, ut alludatur ad illud ministerium, quod innuit [f] Iuvenalis;

f Sat. 6.

Disponit crinem laceratis ipsa capillis
Nuda humero Psecas infelix —

Ornatrices enim *crinem componentes* (ut ibi habent veteres glossæ) *rarum ac parum aquæ solent mittere, ac velut* ψεκάζειν. altera pectine utitur, quem Eunucho tribuit [a] Claudianus, ut vidimus. [b] Apuleius in præconio capilli; *vel nunc guttis Arabicis*

a in Eutropiū
b lib. 2. Met.

cis obunctus, & pectinis arguti dente tenui discriminatus &c. Non abit à pectine discerniculum. [c] Ovidius; c lib. 3. de arte am.

Munditijs capimur: nec sint sine lege capilli:
Admotæ formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatus unum est: sed quamque decebit
Eligat: & speculum consulat ante suum.
Longa probat facies capitis discrimina puri;
Sic erat ornatis Laodameia comis.

[d] Varro: *Discerniculum, quo discernitur capillus. Pecten, quod per eum explicatur capillus. Speculum à speciendo, quod ibi se spectant.* Et hæc fuit præfectura capillorum, cuius meminit Ovidius; d lib. 4. de L. L. e lib. 2. amor. El. 8.

Ponendis in mille modis præfecta capillis,
Comere sed solas digna Cypassi deas,

cujus malè administratæ illa fuit pœna, quam tetigit idem Poeta; f lib. 1. amor. El. 14.

At non pectendos coram prebere capillos,
Ut jaceant fusi per tua colla, veto.
Illo præcipuè ne sis morosa caveto
Tempore, nec lapsas sæpè resolve comas.
Tuta sit ornatrix: odi, quæ sanciat ora
Unguibus, & rapta brachia figit acu.
Devovet, & tangit dominæ caput illa: simulque
Plorat ad invisas sanguinolenta comas.

& idem [g] alibi; g lib. 3 de ar.

Non acus abrupit, non vallum pectinis illos:
Ornatrix tuto corpore semper erat.
Ante meos oculos sæpè est ornata, nec umquam

Bra-

Brachia direpta saucia fecit acu.

a Iuvenalis:

a Sat. 6.

Altior hic quare Cincinnus? Taurea punit
Continuo flexi crimen, facinusque capilli.
Quid Psecas admisit? quænam est hic culpa puellæ
Si tibi displicuit nasus tuus? altera lævum
Extendit, pectitque comas, & voluit in orbem.

Immundi muliebris altera pars erant cutis, facies & huiusmodi reliqua, fœminis procurata ad insaniam usque. b Tertullianus: *in illum enim delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt.* D. c Zeno; *interea miris excolit artibus sese, faciemque suam in se, quam non habet, quærit. pingit se in ipsam, & lenocinante vario magistri medicaminis fuco, vultum suum vultibus vertit alienis. hoc futura, non quod natura præstitit, sed quod ei ad examen speculi arbitrium temporale dictaverit.* d Prudentius,

b de cultu fœmin.

c Sermone de pudicitia.

d in hamartigenia

Tædet sacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata Dei quæ plasmata Fuco
Inficiunt, ut figmentis cutis illita perdat
Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.

D. e Cyprianus: *illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem, corruptelæ suæ impugnatione docuerunt.* f Ovidius;

e de discipl. & habitu virgin.

f lib. 3. de arte.

Non tamen expositas mensa deprendat amator
Pyxidas: ars faciem dissimulata iuvat.
Quem non offendat toto fex illita vultu,

Cum fluit in tepidos pondere lapsa sinus.

[a] Iuvenalis. [a] Sat. 6.

Interea fœda aspectu, ridendaque multo
Pane tumet facies, aut pinguia Poppeana
Spirat, & hinc miseri viscantur labra mariti.

Eiusdem ordinis fuit auriculæ ornatrix. Romæ:

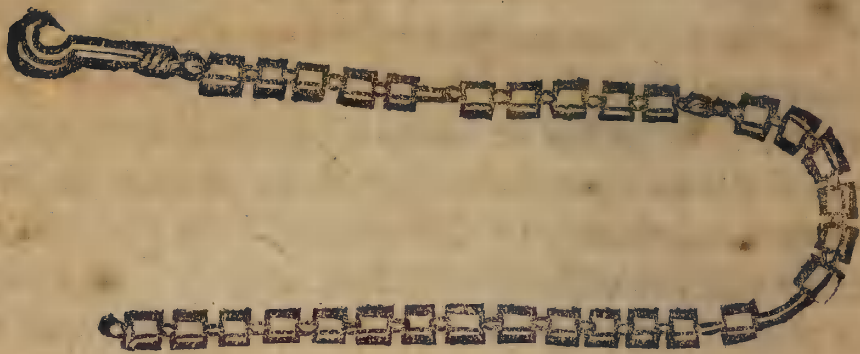
IVLIÆ ⸸ LIVIÆ ⸸ AVG v
AVRICLAE
ORNATRIX

[b] Cyprianus: *an vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & mali sæcularis ignara crucietur, ut postea de aurium cicatricibus & cavernis preciosa grana dependeant, gravia, etsi non suo pondere mercium quantitate?* De ornatu satis pro instituto nostro Cultus instrumenta hæc damus, quæ olim extabant Romæ apud LAELIVM PASCHALINVM. Spectantur hic aureę acus crinales, leviter à summo inflexæ, an crines comendos, & earum nonnullæ puræ, nonnullæ gemmatæ; adest viriola è minutis smaragdis, quam licet magnus [c] CVIACIVS observet brachialem fuisse, ego tamen collo quoque aptaverim. [d] Iuvenalis, [b] loco prox. cit. [c] lib. 10. obser. cap. 17.

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil
Cum virides gemmas collo circumdedit. — [d] Sat. 6.

Adest inauris ærea, gemmis tribus vitreis oblongis dependentibus ornata, è mundo tenuioris alicuius & paupertinæ fœminæ. Visitur & stalagmium è rudi amethysto. Inaures præterea, altera ex auro tota, altera distincta margaritis, & quidem ad figuram nostrarum recentium proximè accedens. Bini insuper elenchi. [e] Plinius de margaritis scribens; *& procerioribus sua gratia est. Elenchos appellant* [e] lib. 9. cap. 35

chos appellant fastigiata longitudine. alabastrorum figura, in pleniorem orbem desinentes. a Iuvenales;

&

—— *& cum*

Auribus extentis magnos commisit elenchos.

ubi glossæ antiquę habent, *uniones, margaritas oblongas, magnarum gemmarum elenchos, quos & titulatos appellant.* ego malim tulatos: & sanè legimus superius ORNATRICEM A TVTVL. Et quidem Tutulus Pontificalis, cuius imaginem cernimus in denariis gentis Juliæ, non admodum dissimilis elencho est, fuit enim metali figura, ut inquit [a] Festus. Vidimus autem apud eundem aureas inaures ea planè figura, qua conspiciuntur in antiquis denarijs: acus crinales, è quarum altera dependet Cupido fistulam inflans: annulos multiformes, redimiculum seu minutum monile aureum, & alia multa. Huc referenda sunt illa [b] Cypriani verba: *non inserantur auribus vulnera, nec brachia includat aut colla, de armillis & monilibus catena pretiosa. sint à compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conspiciendo Deo digni*: Huius loci sunt & Aur. [c] Prudentij carmina;

a u. Tutulus.

b de discipl. & hab. virg.

c Hamartig.

Ac velut artificis Domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigat, aut hyacinthis
Pingere sculptilibus redimitæ frontis in arce,
Colla vel ignitis sincera incingere sertis,
Auribus aut gravidis virides suspendere baccas,
Nectitur & nitidis concharum calculus albens
Crinibus, aureolisque riget coma texta catenis.

Præclara illa [d] Zenonis martyris apostrophe: *ancilla Christi falsum idolum respuis? mihi crede in te colis, cuius ornatum, cuius imaginem non deponis. ad Ecclesiam Dei opere vario totum inaurata corpus, execrabili metallo procedis onusta, ubique delicata, sub mollibus fortis. deque ipso cultus rigore in oratione non flecteris: non manus ten-*

d Serm. 2. de avaritia.

dis: tumidum monilibus pectus prosternere dedignaris: sanè cervicem curvas non religione, sed pondere. quando ἐξομολόγησιν facies, quæ plus pro ornatu es, quàm pro salute sollicita? [a] Idem alibi & quidem vehementer: *o quantarum neces animarum in phaleris pendent ornatæ matronæ! ornamentum, cuius unum si solvas in precium, distribuasque necessitatibus singulorum, ex eorum respiratione cognosces, quantorum malo ille constat ornatus.* Concludamus hæc omnia verbis antiquæ inscriptionis,

D M
T. FL. AVG. LIB
PARTHENOPÆI
POPPEANI. EVNVCHI
AB. ORNAMENTIS &c.

VESTIPLICAE huius corporis erunt, quarum munus ex ipsa voce dignoscitur. [b] Fabius maior: *ter de stupro uxoris, adiecto precio appellatus, vestiplicam dominæ habitu misit.* [c] Seneca: *placet non in ambitionem cubile compositum, non ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut tormentis splendere congestibus pressa: sed domestica & vilis: nec servata, nec sumenda sollicitè* [d]. Ammianus: *dein quum à Silvani lavacro, vel Mammeæ aquis ventitant sospitalibus, ut quisquam eorum egressus tenuissimis se terserit linteis, solitis pressorijs vestes, luce nitentes arbitra, diligenter explorat, quæ una portantur sufficientes ad juvandos homines undecim* &c. Quid autem si vestiplicæ VESTISPICAE sint? quæ ut ait [e] Varro vestem spicerent. Apud [f] Plautum sanè legitur,

Vestispicæ, unctor, auri custos, flabellisferæ, sandaligerulæ.

ubi Nonius Marcellus legit vestispici. In veteribus autem monumentis VESTIFICOS legimus, & VESTI-

a Serm. de institia.
b Declam. 363.
c lib. 1. de Tranq. cap. 1
d Lib. 28.
e lib. 6. de L. L.
f Trinummo.

FICAS, quos non malè & his adcensebimus. Rosemunda verò Alboini VESTIARIAM habuit, in cuius lectulo se Perodeo supposuit; ut scribit [a] Diaconus. At vestium colores nonnullos recenset [b] Ovidius;

a lib. 2. de gest. Long. ca. 28.
b lib. 3. de arte am.

Quid de veste loquar? non jam segmenta requires,
Nec quæ bis Tyrio murice lana rubet.
Cum tot prodierint precio leviore colores:
Quis furor est census corpore ferre suos?
Aeris ecce color, tum cum sine nubibus aer,
Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas.
Ecce tibi similis, qui quondam Phrixon & Hellen
Diceris Inois eripuisse dolis.
Hic undas imitatur, habet quoque nomen ab undis,
Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat, croceo velatu, amictu,
Roscida luciferos cum Dea iungit equos.
Hic Paphias myrtos: hic purpureos Amethystos:
Albentesve rosas: Threiciamve gruem.
Nec glandes Amarylli tuæ: nec Amygdala desunt,
Et sua velleribus nomina cera dedit.

Aliquot etiam enumerat Nonius, veluti Cymatilem aut Marinum; Molochinum; Impluviatum; eos qui sunt à Calta & Croco, Cerinum, Ferrugineum, Ostrinnum, Luteum, Violaceum, Pullum, Anthracinum. At hæc huius loci non sunt. Et quia laudatas matronas lanam fecisse laudatum olim fuit, ideò Textrinum instruemus. [c] Caius Iuriscs. *& ancillarum & filiarum familias nomine, de peculio actio datur, maximè si qua Sarcinatrix, aut* TEXTRIX *erit.* [d] Ulpianus; *quare si lanam conduxerit usurarius expediendam, poterit etiam per usuarias ancillas opus perficere.*

c L. 28. de pecul.
d L. 3. de pen. leg.

itemq; si vestimenta texenda redemerit &c. [a] Portius Latro; *ex omni rupe conchylium trahitur, quo vestis cruentetur. infelices ancillarum greges laborant, ut adultera tenui veste perspicua sit.* Et hoc artificium adeò ancillas decuit, ut [b] Ammianus universas unico textrini nomine comprenderit. De lana autem & lino quatenus in textrinum recipiuntur, legendus omninò est [c] Ulpianus. LANIPENDIAE, quas nominavit [d] Pomponius, inter LANIFICAS pensa partiebantur, quando ea munera sordere dominabus visa sunt. [e] Plautus.

a apud Sen. li. 2. controv. in fi.

b Lib. 14.

c L. 68. de leg. 3.

d L. 32. de dõ int. vir. & ux.

e Menaechmeis

— servire'n tibi
Postulas viros? dare una opera pensum postules;
Inter ancillas sedere jubeas, lanam carere.

QVASILLARIAE à Quasillo, seu calatho dictæ sunt. Petronius; *nec contenta mulier tam gravi iniuria mea, convocat omnes Quasillarias, familiæque sordidissimam partem, ac me conspui jubet.* Romæ olim,

MVSA. QVASILL
VIX. ANN. XXX
CRATINVS LANIPEND
DE SVO

[f] Propertius;

Et graviora rependit iniquis pensa Quasillis,
Garrula de facie si qua locuta mea est.

D. [g] Hieronymus: *discat & lanam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere, spernat bombycum telas, serum vellera, & aurum in fila lentescens. talia vestimenta paret quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.* [h] Idem; *dolet sibi prælatum iuvenem, non quidem comatum, non vestium sericarum, sed torosulum & in sordibus delicatum, qui ipse sacculum signet, textrinum*

f lib. 4. El. 7.

g ad Latam.

h lib. 2. ep sel ep. 9.

num teneat, pensa distribuat regat familiam, emat quidquid de publico necessarium est dispensator & dominus, & præveniens officia servulorum, quem omnes rodant famuli, & quidquid domina non dederit, illum clamitent subtraxisse. Et in his quidem D. Hieronymi, illa verba (*non vestium sericarum*) non videntur carere mendo, rectius enim legentur (*non vestitu sericatum*) ut sibi per omnia constet ἰσόκωλον. Hæc mulieres mancipia domi ad usum habuerunt ut diximus. nunc recensebimus quæ foris ad ostentationem ANCILLVLAS ex Æthiopia, ut loquitur [a] Terentius, ne videlicet viris inviderent Mauros & Æthiopes servulos. Imò & hos habuerunt. [b] Tibullus de sua Nemesi;

[a] *Eunuche.*

[b] *lib. 2. el. 2.*

Illi sint comites fusci quos India torret,
Solis & admotis inficit ignis equis.

Et verò quid venustatis in ominosa Æthiopis facie delitesceret, ego quidem non video, nisi dicamus fefellisse has nostras, quod vulgò Æthiopes, ut notat D. [c] Hieronymus, vocarentur argenti. Inter ancillas conspicuæ fuerunt FLABELLIFERAE, quarum meminit [d] Plautus. Flabellum autem domi Eunuchorum fuit, ut indicat nobis Eunuchum mentitus Chærea Terentianus, & Claudiani Eutropius: aliquando etiam mulierculæ alicuius, velut illius apud [e] Martialem, quæ prasino flabello tenue ventilabat frigus æstuanti Zoilo. & hinc D. [f] Hieronymus inter ancillarum officia enumerat flabellum tenere. VMBELLIFERAE etiam in hoc agmine. [g] Ovidius,

[c] *lib. 1. ep. fel. ep. 16.*

[d] *Trinummo.*

[e] *Lib. 3. 40.*

[f] *in epitaph. Paula.*

[g] *lib. 1. de ar te am.*

Ipse tene distenta suis umbracula virgis;
Ipse fac in turba, qua venit illa, locum.

hortatur nimirum amatorem, ut ad captandam puellæ gratiam, servilia etiam obeat ministeria. Et hec

a lib.6. cap. 1 est, quod insolens & contumeliosum in Atheniensibus notat [a] Ælianus, quod inquilinorum puellas adigerent σκιαδηφορεῖν ἐν ταῖς πομπαῖς. SANDALIGERVLAE & ipsæ cum aliis aliquot, baiulæ fuerunt Veneriæ huius pompæ. [b] Ovidius;

b Loc. cit.

Nec dubita tereti scamnum producere lecto:
Et tenero soleam deme, vel adde pedi.

Exequebantur hæc pueri ad pedes, & ancillæ quas tetigimus à SANDALIO. Expressit utrumque munus D. Iohannes Baptista, apud [c] Matthæum, & ceteros Evangelistas, ut notavit doctissimus MALDONATVS. Erant autem non raro aurea Sandalia hæc; ne videlicet virides umbellæ, prasina & pavonina flabella unicè perstringerent oculos, & pedum tegmina iacerent. Quin *& crepidarum obstragulis* (ut ait [d] Plinius) *& totis socculis addebant margaritas*, quos & ipsos prælatos ab aliqua ancillarum non dubitaverim. Et huic lepido puellarum collegio adscripserim ego ancillam meretriculæ illius, è cuius manu aquila calceum corripuit lavantis dominæ, ut demitteret Memphi in gremium Psammetychi Regis, cum ille ius diceret. Imò & virum Consularem, & Censorium, Imperijque Curatorem L. Vitellium, qui *miri in adulando ingenij* (verba [e] Svetonij sunt) *pro maximo munere à Messalina petijt. ut sibi pedes præberet excalcendos; detractumque socculum dextrum, inter togam, tunicasque gestavit assiduè nonnunquam osculabundus*. O togatum mancipium! Præibant ex officio ANTEAMBVLATRICES. subsequebantur PEDISSEQVAE, & quas δουλάρια vocat in universum [a] Lucianus, [b] Plautus;

c cap. 3. Marc. 1 Luc. 3. Io. 1.
d lib. 9. ca. 35
e Vitell. cap. 2.
a Lexiphane.
b Asinaria.

— illi rei studet,
Volt placere se se amicæ, volt mihi, volt pedissequæ.

Mar-

[c] Marcianus Capella; *Periergia verò alijs comitata pedissequis, dotalibusque mancipijs, curiosè universa perscrutans, atque interrogans sequebatur*. idem auctor. *præcedit illicò conscendentem Musarum concinentium pompa, & prædictarum comitum venerabilis multitudo*. Pueri etiam ipsi non sine comitibus & pedissequis prodibant. [d] Cornificius; *Gorgia pedissequa puerorum, absconde pueros, defende, fac ut incolumes ad adolescentiam perducas*. COMITEM inquit [e] Ulpianus: *accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur; & ut Labeo ait, sive liberum sive servum, sive masculum, sive fœminam*. Subdit autē: *inter comites utiq; & pædagogi erunt*. [f] Macrobius: *averterant in se populum, in spectaculo gladiatorum Livia & Julia, comitatus dissimilitudine quippe cingentibus Liviam gravibus viris, hæc iuventutis, & quidem luxuriosæ, grege circumsidebatur*. Ille de hoc numero apud [g] Appuleium; *huius adhærebat lateri senex jam gravis annis, qui ut primum me conspexit: est, inquit, Hercules hic Lucius: & offert osculum, & statim incertum quidnam in aurem mulieris obgannijt*. In horum contubernio videntur fuisse cinncinnatuli, & calamistrati illi, quos D. [h] Hieronymus procul arcet à Christianæ virginis comitatu. *non ambulet* (inquit) *juxta te calamistratus Procurator, non Histrio fractus in fœminam*. [i] Martialis,

[c] Lib. 2.
[d] Lib. 4.
[e] L. 15. de iniur.
[f] lib. 2. cap. 5.
[g] Lib. 2.
[h] ad Saluinā.
[i] Lib. 5. 62.

Crispulus iste quis est, uxori semper adhæret
Qui Mariane tuæ? crispulus iste quis est?
Nescio quid dominæ teneram qui garrit in aurem,
Et sellam cubito dexteriore premit?
Per cuius digitos currit levis annulus omnes.
Crura gerit nullo qui violata pilo?
Nil mihi respondes? uxoris res agit, inquis,
Iste meæ. ——

Quæ

a lib. 1. de arte

Quæ sanè videtur Martialis ab [a] Ovidio accepisse;

Tuta frequensque via est per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde Procurator nimium quoque multa procurat,
Ut sibi mandatis plura videnda putet.

Huius comitatus portio apud parum pudicas mulieres fuerunt SALVTIGERVLI pueri, INTERNVNCII ministri, quorumque meminit [b] Iuvenalis;

b Sat. 14.

— *conscia matri*
Virgo fuit, ceras nunc hac dictante pusillas
Implet, & ad mœchum dat eisdem ferre cinædis.

c de Deo Socr.

Ad hos respexit [c] Appuleius; *hoc Græco nomine δαίμονας nominant, inter terricolas cœlicolasque vectores hinc precum, inde donorum. qui ultro citroque portant hinc petitiones, inde suppetias: ceu quidam utriusque interpretes & salutigeri.* Huius agminis sordes & quisquiliæ sint MVLIONES, BASTERNARII, CARRVCARII, CISIARII, LECTICARII, RHEDARII, IVNCTORES, & alij nescio qui inter bestias & vehicula occupati, quorum opera dominis, & dominabus promiscuo usui erat. Muliones in urbe etiam fuisse, nemini dubium esse arbitror. vehebantur enim matronæ vehiculo [d] carpentario, quod à iunctis mulabus trahebatur. id quale esset, indicant nummi veteres signati nomine & imaginibus Juliæ & Agrippinæ Augustarum. At quia carpentum ab his, velut etiam à [e] magistratibus usu cæptum conijcio, inde factum est, ut matronæ ad Basternas sese reciperent. D. [a] Hieronymus; *præcedit caveas Basternarum, ordo semivirorum.* antiqus [b] epigrammatographus;

d Liu. lib. 34.

e Fl. Vopiscus in Aureliano. Vellie in Claudio.

a ad Eustochium

b Collect. Pithoei 1. edit. Lugd.

Aurea

Aurea matronas claudit Basterna pudicas,
Quæ radiens patulum gestat utrimque latus.
Hanc geminus portat duplici sub robore Burdo,
Provehit & modico pendula septa gradu.

Duplex robur Amites Basternarum sunt, ut vocat [c] Palladius. Asseres videlicet, seu perticæ aucupalibus similes, quarum Festus, & idem [d] Palladius meminerunt. Eadem penè quæ antiquus poeta habet & [e] Isidorus. Nec diversa tradit [f] Servius ad illud,

[c] lib 7. Tit. 2.
[d] Tit. 12.
[e] lib. 20. orig. cap. 12.
[f] Lib. 8.

Pilentis matres in mollibus

Pilenta (inquit) *sunt vehicula, sicuti nunc Basternas videmus. erant autem tunc Veneti coloris, non ut nunc sunt Russati, quibus nisi castæ matronæ uti non poterant.* Burdonum meminit [g] Ulpianus his verbis: *item jumenta, vel lectica, vel sella, vel Burdones.* Quos scimus & [h] Carrucam dormitoriam portavisse, qua matronæ utebantur. Carrucæ nomen debent [i] CARRUCARII. D. [k] Paulinus describens comitatum sanctæ Melaniæ, Neapoli Nolam proficiscentis: *tota hujus sæculi pompa, qua honorati & opulenti poterant, circumflui Senatores prosequebantur. Carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus gemente Appia atque fulgente.* Et Carrucis quid ad luxus rationem utebantur deauratis. [l] Abdias; *denique Nicolaus quidam ex civium numero, exhibens carrucam deauratam, cum quattuor mulis candidis, totidemque equis, obtulit beato Apostolo dicens &c.* Imò & aureis. [m] Martialis,

[g] L. 47. de L. g. 3.
[h] L. 14. de au. & arg. Leg.
[i] L. 24 locati;
[k] Epist. 10. c. Ascent.
[l] Lib. 3.
[m] Lib. 5. 139.

Aurea quod fundi precio carruca paratur,
Quod pluris nulli est, quàm domus empta tibi.

Et hi aliquando dicti sunt MULIONES CARRUCARII, ut apud Capitolinum in Maximino iuniore. Cisium

a L. 14 locati. b in Milonia-na. vehiculi biroti genus fuit, ut & Carpentum, à quo [a] Cisiarij. De Rheda [b] Cicero: *cum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum uxore veheretur in Rheda, penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum, puerorumque comitatu. fit obviam Clodio ante fundum eius, hora ferè XI. aut non multò secus. statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum, adversi Rhedarium occidunt.* Et quidem mulæ rhedariæ apud [c] Varronem huc pertinent. Est autem animadvertendum, quod Cicero de puerorum tetigit delicato comitatu, id à [d] Martiale explicari;

c lib. 3. de R. R. cap. ult.

d lib. 10. 13.

Cum cathedralicios portet tibi Rheda ministros,
Et Libys in longo pulvere sudet eques.

CATHEDRALICII enim, pueri huiusmodi, à Cathedris fœminarum dicti sunt. [e] Horatius;

e lib. 1. Sat. ul.

— Demetri, teque Tigelli
Discipularum inter jubeo plorare cathedras.

f lib. 4. el. 5. [f] Propertius,

Supplex ille sedet, posita tu scribe cathedra
Quidlibet, has artes si pavet ille, tenes.

g Lib. 5. [g] Phædrus,

Habebat quidam filiam turpissimam,
Idemque insigni & pulcra facie filium.
His speculum in cathedra matris suppositum fuit &c.

h Lib. 5. 110. [h] Martialis:

Inter fœmineas tota qui luce cathedras
Desidet —

a Sat. 6. [a] Iuvenalis,

— famam contepserat olim,
Cuius apud molles minima est iactura cathedras.

b lib. 3. ep. 16. [b] Plinius iunior de Arria nostra; *dum hæc dixit, exiluit cathedram, adversoque parieti caput ingenti impetu*

impe-

impegit, & corruit. De Lecticarijs hæc habet [c] Seneca; *quid refert quot habeat Lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam sellam?* [d] Iuvenalis, [c] in Sap. non cad. iniur. cap 14. [d] Sat. 6.

Nec melior, silicem pedibus quæ conterit atrum,
Quàm quæ longorum vehitur cervice Syrorum.
Ut spectet ludos conducit Ogulnia vestem,
Conducit Comites, Sellam, Cervical, Amicas,
Nutricem, & flavam cui det mandata puellam.

Et sanè hæc ostentatio Romæ olim & viros adegit, ut conducerent greges AMICORVM; eo videlicet consilio ut divitias & opulentiam iactarent [e]. Martialis: [e] Lib. 2. 64.

Cinctum togatis post & ante Saufellum,
Quanta reduci Regulus solet turba,
Ad alta tonsum templa cum reum misit
Materne cernis? invidere nolito.
Comitatus iste sit precor tuus numquam,
Hos illi Amicos & greges togatorum
Fusciculenus præstat & Faventinus.

Imò ut ipsa iactantia se proderet magis, Kalendaria (ut ita dixerim) amicorum excogitata sunt, in quæ nomina illorum referentur. [f] Seneca: *nescis quantum sit precium amicitiæ, si non intelligis multum ei daturum, cui dederis amicum; rem non domibus tantum, sed sæculis raram, quæ non alicubi magis deest, quàm ubi creditur abundare. Quid? istos tu Libros, quos vix Nomenclatorum complectitur aut memoria aut manus, amicorum existimas esse? Non sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. consuetudo ista vetus est Regibus, Regesque simulantibus, populum amicorum describere.* [f] lib. 6. de Benef. cap. 33.

Nescio quid simile stomachatur Vmbricius apud [a] Juvenalem; ex novitia tamen & nuper recepta lectione, [a] Sat. III.

— *omnia Romæ*
Cum precio, quid das ut Cossum aliquando salutes?
Ut te respiciat clauso Veiento labello?
Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.
Plena domus libris venalibus. —

At in aula Palatina erant Liberti, qui curam gererent amicorum Principis. olim legebantur Romæ epigrammata sepulchralia,

TI. CLAVDIVS. AVG.
LIB. FORTVNATVS. A
CVRA. AMICORVM

&,

D M
LIBERTORVM
T. FLAVI. AVG. LIB
VICTORIS
A CVRA. AMICORVM

&

M VLPIVS
AVG. L.
A CVRA AMICORVM

At hæc frequenter dicis causa facta sunt. *etenim in Principum domo* (scribit b Plinius) *nomen tantum amicitiæ, inane scilicet, irrisumque remanebat. nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alij domini, alij servi videbantur?* Vtcunque sit, fuit hęc tam apud Principes, quàm apud privatos caritatis & benevolentiæ plena compellatio. hinc illæ voces a Drusi; *ecquando, propinqui amicique similem mei civem habebit Respublica?* b Tiberij in codicillis, *compotores & coepulones* Pomponium Flaccum, & L.Pisonem, *jucundissimos*

b in Panegyr.

a Vell. Patercul. lib. 2.
b Sueton. Tibe. cap. 42.

dissimos & omnium horarum amicos profitentis. Trimalcionis apud Petronium; *amici, nondum mihi suave erat in Triclinium venire.* &, *amici, pavonis ova gallinæ iussi supponi.* [c] Titi Cæsaris; *amici, diem perdidi.* [d] Socratis; *hic ille erat, amici, de Academia cupidinis cygnus.* Ita convivij dominus apud [e] Lucam Evangelistam: φίλε προσανάβηθι ἀνώτερον. ipse [f] CHRISTVS dominus discipulos alloquens; ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ. Idem valuit vox ἑταῖρος. Rex apud [g] Matthæum: ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου. IESVS apud [h] eumdem; ἑταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει; Socrates apud [i] Cassianum; παύσασθε ἑταῖροι, εἰμὶ γὰρ, ἐπέχω δέ. unde forsan magnus [k] Eteriarches in aula Constantinopolitana. Ad rem. IVNCTORES iungebant rhedam equis vel mulis, & meminit [l] Alfenus his verbis: *& sibi videri eos demum usus sui causa patrem familias habere, qui ad eius corpus tuendum*, atque ipsius cultum præpositi destinatique essent. quo in genere Iunctores, Cubicularij, Coci, Ministratores atque alij. Et quamvis [m] CVIACIVS & [n] VICTORIVS Unctores legant, non placet tamen à pandectarum Florentinorum lectione discedere, adstipulante præsertim [o] Cuiacio; Iungere enim hoc sensu probum *verbum est. & inde Iuncturæ apud* [p] *Capitolinum: data etiam vehicula cum mulabus ac mulionibus*, cum iuncturis argenteis, ut ita de convivio redirent. Ancillas præter has omnes, negociationi à dominabus fuisse præpositas I Cti testantur

c Sueton. Tito. cap 8.
d Appuleius de dogm. Plat.
e cap 14.
f Iohan. 15.
g cap. 22.
h cap. 16.
i collat. 13. cap 5.
k apud Curopalat.
l L. 203. de verb. sign.
m ad dictum caput Alfeni in comm. ex B. b. P. Pithoei
n lib. 37. Var. cap. 1.
o qui retractat. lib. 14. obser. cap. 3.
p in L. Verc.
a L. 7. & 8. de Inst. act. L. 5. §. si vicarius in fi. de tribu ter act.

CA-

CAPUT XXI.

De Servio ab aliqua ædium parte nomen habentibus.

REſtat nunc urbani ſervitij quam recenſeamus extrema cohors; illa ſcilicet, quæ nomen ſortita fuit ab ædium partibus, ſive malumus membris. Ædes verò ipſæ eâ laxitate fuerunt, ut non excluderent myriadas illa ſervorum, quas alibi explicuimus. Seneca certè capacia [b] POPVLORVM tecta, domos inſtar VRBIVM, nonſemel inculcat. [c] Eiuſdem hæc ſunt: *ubi luxuriam latè felicitas fudit, cultus primum corporum eſſe diligentior incipit. deinde ſuppellectili laboratur. deinde in ipſas domos impenditur cura, ut in* LAXITATEM RVRIS *excurrant, ut parietes advectis trans maria marmoribus fulgeant, ut tecta varientur auro, ut lacunaribus pavimentorum reſpondeat nitor.* &c. [d] Iuvenalis eadem expreſſit carmine;

Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra;
Iugera quot vicina foro, quas emerit ædes?

Nec verò non reſpondebant hiſce ſpatijs aulæ æmulæ urbium, capaces populi, & Cœnationes, & Porticus, Veſtibula, Atria, Periſtylia, Bibliothecę, Pinacothecæ, Baſilicæ, & alia ad decorem maieſtatis perfecta, & publicorum operum magnificentiam comparata. In ſumma, domorum ea fuit amplitudo, ut domini (prout temporis conditio exigebat) quibuſdam membris [e] uterentur, quibuſdam non. OSTIARIVS, quem Clauſtrituum appellat [f] Lęnius, puerum ab Ianua [g] Cornelius Nepos, aditum obſidebat, ut admitteret nimirum, vel dimitteret

[b] Epiſt. 90.
[c] Epiſt. 114
[d] Sat. 4.
[e] L. penult. de uſu & habitu
[f] apud Gell. li. 12. cap 10
[g] Hannibale.

eos

eos, qui dominum conveniebant. D. [h] Bernardus; *cum enim* CHRISTVS *cordis ostium custodit, & est cordis ostiarius, ut per illum ingrediantur, & egrediantur omnes familiæ cordis consequenter adsunt millia millium Angelorum, ad fores exteriorum sensuum excubantium; nec audet alienigena irrumpere terribiles illas acies, propter Ostiarij reverentiam, & Angelorum custodiam.* [a] Cicero: *neminem à congressu meo neque Ianitor meus, neque somnus absterruit.* [b] Martialis,

Illud adhuc gravius, quod te post mille labores
Paule negat lasso Janitor esse domi.

EXCVBIAE, quas tangit D. Bernardus, Regum & Cæsarum fuerunt. [c] Statius;

Non impacatis Regum advigilantia somnis
Pila, nec alterna ferri statione gementes
Excubiæ. ——

[d] Cornelius Tacitus: *coniuratis tamen metu proditionis placitum, maturare cędem apud Baias, in villa Pisonis, cuius amœnitate captus Cęsar crebrò ventitabat, balneasque, & epulas inibat, omissis excubijs, & fortunę suę mole.* [e] Rutilius Numatianus,

Prębet equos, offert etiam carpenta Tribunus,
Ex commilitio carus & ipse mihi:
Officijs regerem cum regia tecta magister,
Armigerasque pij Principis excubias.

Et hæ EXCVBIAE, & CVSTODES in vestibulis fuerunt. [f] Virgilius Buten fidum ad limina custodem appellat. Idem [g] poeta;

Tisiphoneque sedens, palla succincta cruenta,
Vestibulum insomnis servat noctesque diesque.

quem imitatus est [h] Silius;

Ante aulam atque aditus, & inexorabile limen
Quanta cohors, omni stabulante per avia monstro,

Ex-

h meditationum cap. 5
a pro Plancio.
b Lib. 5. 23.
c lib. 1. Thebaid.
d lib. 15. annal.
e Lib. 1.
f lib. 9. Aen.
g lib. 6. Aen.
h Lib. 13.

Excubat? —

[a] Virgilius;

— *cernis* CVSTODIA *qualis*
Vestibulo sedeat? —

[b] Appuleius; *ante fores viri fortes, stipatoresque regalium laterum, tutela pervigili,* CVSTODIAM *per vices sortium sustinebant. erant inter eos divisa officia, in comitatu Regio armigeri quidam, at extrinsecus singuli custodes locorum erant, & Janitores, & Atrienses.* Et hinc Nautam stationarium in scapha, CVSTODEM appellat Petronius. Fuit enim Scapha vestibulum navis. Hinc Diphilus apud [c] Athenæum scriptum reliquit;

Αὐλὰς θεραπεύειν ἐστιν ὡς ἐμοὶ δοκεῖ
ἢ φυγάδος, ἢ πεινῶντος, ἢ μαστιγίου.

Ceterum Excubiarum Palatinarum imaginem nemo melius [d] Corippo expressit. Neque verò privati non habuerunt & ipsi suas Excubias, ut inferius videbimus, & adnotavit ad Tacitum eruditissimus I. [e] LIPSIVS. Ad Ostiarium ut revertamur, is fuit cathenatus. [f] Columella: *an putem fortunatius à cathenato repulsum Janitore, sæpè nocte sera foribus ingratis adiacere?* Et hæc sunt Ostiarij impedimenta apud [g] Afranium. [h] Svetonius: *L. Votacilius Pilutus seruisse dicitur, atque etiam Ostiarius veteri more in cathena fuisse.* Quod autem idem auctor de Lenæo Grammatico scriptum reliquit: *puerum adhuc cathenis subreptum refugisse in patriam,* non est quod de Ostiario interpretemur. Scriptura enim (me coniectore) liquido mendosa est, quam unius elementi detractione emendabimus, legendo; *traditur autem puer adhuc Athenis subreptus, refugisse in patriam, perceptisque liberalibus disciplinis, precium domino suo retulisse: verùm ob ingenium & doctrinam gratis manumissus.*

a 6. Aen.
b de mundo.
c Lib. 5.
d Lib. 3.
e lib. 14. annal.
f in præfat. Lib. 1.
g Festus in Trintinnare
h de clar. Rhetor.

missus. Notanda autem sunt Svetonij verba, *veteri more*. Quæ indicant non ita factum fuisse ætate Svetonij. Et sanè longo etiam post ipsum intervallo legimus apud [a] Corippum, cathenas à Janitore in Januam translatas fuisse; [a] Lib. ii

Et iam crebra manus veloci concita pulsu,
Limina quassabat ductis munita cathenis.
Ad strepitum custos, cura est cui claustra tueri,
Sic ait indignans. —

Ostiarij comes plerumque fuit canis. [b] Plautus; [b] Mostellaria.

— *Tranio age canem*
Istam à foribus face abducas —

[c] Svetonius de Vitellio Imp. latebras quærente: [c] cap. 16. *confugitque in cellulam Janitoris, religato pro foribus cane*. [d] Seneca: *iratum vidisti amicum tuum Ostiario Causidici alicuius, aut divitis, quod intrantem submoverat, & ipse pro illo iratus extremo mancipio fuisti. irasceris ergò cathenario cani? & hic cum multum latravit, obiecto cibo mansuescit*. Et hic erat mutus, vel potius vocalis custos, qui Excubitore dormiente vigilaret. Janitori enim vigilia indicta erat. [e] CHRISTUS dominus noster: *sicut homo, qui peregrè profectus, reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cuiusque operis, & Janitori præcepit ut vigilet*. Allusit ad hoc (ita liceat appellare) cynicum munus, parabola quæ extat divitis comessatoris apud D. [f] Lucam, ut rectè animadvertit [g] Petrus Chrysologus. Inquit enim; *sed dicis dives, ego etsi vinum negavi, aquam peto, quam communem cunctis animantibus auctor ipse omnium præstitit & natura puto dives, quod & aquam pauperi tu negasti, cui ne ingrederetur Januam tuam, ne ad tuum puteum perveniret, canes quamplurimos obiecisti*. Erant autem & qui pone Januam canem pictum [d] lib. 3. de ira cap. 37. [e] Marci 13. nu. 34. [f] cap. 16. n. 10 [g] Serm. 123.

habereant, ut apud Petronium Trimalcio. At quid ad hæc pictores nostri? qui in Triclinio divitis Lazarum delineant? potest ne quidquam ineptius aut cogitari aut fingi? scilicet Ianitores admisissent hominem scatentem ulceribus, dorso ipsi luituri quidquid oculos nauseabundi domini offendisset Canes verò immanes illi Villatici & Venatici, num oblectabant cœnantem dominum? apage. Catelli quidem in deliciis tricliniaribus habiti sunt, ut testatur mulier Chananæa apud Matthæum[a], & indicant scalpturæ antiquorum[b] marmorum: ceterum Molossos, & eius generis reliquos, nemo in convictum, nisi amens aut rusticus recepisset. At quisquis pictorum nostrorum penè omnium pravitatem corrigere voluerit, is profectò ocium desperaverit omninò: adeò inerudite sunt, adeò cognitionem omnem antiquitatis turpiter abiecerunt. Ianitorum erat ignem servare, ut memini me alicubi apud[c] Aristidem observasse, Ignem videlicet Larum familiarium, qui in Atrio fuit non procul ab Janua. [d] Ovidius,

Omnis habet geminas hinc atque hinc Janua frontes,
E quibus hæc populum spectat, at illa Larem.

Lar autem Genius Focorum fuit inquit[e] Arnobius. ideoq; Lares nigros vocavit[f] Prudentius & in veteri denario gentis Cæsiæ, Laribus Vulcanus superponitur.[g] Servius autem Tullius Lari familiaris filius creditus, quod eius mater conceperit in Foco: in cuius conceptus gratiam compitalia Laribus, & Ludos idem instituit. His venerationis gratia consueverat ignis accendi. [h] Capitolinus; *& cum apud Lares sacrificaret, carbones vivacissimi extincti sunt, cum inflammari soleant.* Et hinc apud nos vernacula vox Foco-

a cap. 15.
b F. Vrsinus in appen. ad Ciaccon. de Triclin.
c Sacr. Serm. 3. in princ.
d Lib. 1. Fast.
e Lib. 4.
f Lib. 1. contra Symm.
g Dionysius Halicarnass. lib. 4.
h Pertinace

Focolare, quasi Focus Laris, quod & alij notaverunt. Hinc [a] Sedulius:

Hic laticem colit, ille Larem: sed iungere sacris
Non audent inimica suis, ne lite propinqua,
Aut rogus exiguas desiccet fortior undas,
Aut validis tenues moriantur fontibus ignes.

Et ex his quæ contexuimus, non malè divinet quispiam, Sarmentum illum, cuius meminerunt [b] Plutarchus, [c] Horatius, & [d] Iuvenalis, Ianitorem aliquando in cathena fuisse. Horatius videtur asserere;

Multa Cicerrus ad hæc: donasset jamne cathenam
Ex voto Laribus quærebat. Scriba quod esset,
Deterius nihilo dominæ ius esse. ——

Confirmat Petronius, qui Lares argenteos apud Trimalcionem, in ædicula inter ianuam & atrium videtur locare, in armario videlicet, ut infra explicabit nobis Plinius. Aliud Ostiarii ministerium tangit Petronius: *in æditu ipso stabat Ostiarius prasinatus, cerasino succinctus cingulo, atque in lance argentea pisum purgabat.* vile nimirum & sordidum opus, quo & Venus [e] Psychen exercuit. Invenimus quandoque mulieres etiam IANITRICES. [f] Plautus.

Anus hic recubare solet custos Janitrix.

Petronius: *quamvis non minus sudoris habuimus etiam postquam ad stabulum pervenimus. Anus enim ipsa inter diversitores diutius ingurgitata, ne ignem quidem admotum sensisset:* Inferius: *Anus præcipuè lippa, sordidissimo præcincta linteo, soleis ligneis imparibus imposita, canem ingentis magnitudinis cathena trahit, instigatq; in Eumolpum.* [a] Pausanias etiam notat apud Homerum Ianitrices cæli horas. [b] Acta Paphnutij martyris: *Beatus verò Paphnutius, cũ per urbẽ ambularet, vidit ianuã cuiusdam*

[a] lib. 1. carm.
[b] Antonio.
[c] lib. 1. Sat. 5.
[d] Sat. 5.
[e] Appul. lib. 6 Metam.
[f] in Curculione.
[a] Lib. 5.
[b] apud Surium To. 2.

ditissimi hominis patefactã, accessit igitur, & mulieri quę ianuã custodiebat, da inquit mihi filia paulũ aquę ut bibã. Ab hoc more sunt ancilla ostiaria in [e] Evangelio, & Rhode puella in [d] Actis Apostolorum, quæ pulsante ostium Petro processit ad audiendum, [e] Ianitores autem & Ostiarii, ideò fores observabant, quia sordidum videbatur appenso ut olim marculo eas pulsare. Nos hac soluti religione, marculos recepimus, præclarè nobiscum actum censentes, si ostiarium non alamus. Ianitori proximus fuit minister, qui AIANO dictus est. Iano enim, à quo Ianuæ, aras Græci ante focos statuebant, [f] Macrobio auctore. Latini videntur intus, & non uno in loco domus coluisse, ut qui apud ipsos omnibus Ianuis præesset. Ideoq; homines recensentur in antiquis monumentis A IANO PRIMO PALATINO A IANO MEDIO. A IANO AB ATRIO. Scio futuros, qui hæc carpant, quod Iani ædificia grandia & pervia essent, non Signa; Fornices & Arcus publici, non Aræ privatorum. Hoc utut verum sit, concedent tamen illi mihi, propè Atrium alicubi extitisse Ianos, quod perinde est, ac si dicamus, intra domesticos parietes, cum præsertim non omninò repugnet, sub Iano signum Iani collocatum fuisse, cum [g] Augustus Pompeij statuam marmoreo Iano apposuerit. Hæc nos timidè & dubitanter asserimus, non ignari tractari à nobis plerumque crassissimas tenebras, quas si perrumpere aliquando nitamur, luce aliqua crepera, & dubia, nemo nobis paulò humanior vitio vortet. Subsequuntur ATRIENSES, post Vestibulum enim Atrium, à quo & ATRIARII. Et huius proximitatis ratione antiquæ Glossæ illud [a] Juvenalis,

— *esuriens migraret in atria Clio.*

e Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Iohann. 18.
d cap. 12.
e Plutarchus de curiosit.
f lib. 1. Saturnal. cap. 9.
g Suetonius Aug. cap. 31.
a Sat. 7.

De

De Ostiario, & custode Atriensi dictum interpretantur. Horum fuit Atrium tueri. [b] Varro; *si ab æde & tuendo Æditus est, cur ab Atrio & tuendo non Atrituus sit potius, quàm Atriensis?* [c] Servius ad carmen Virgilianum; [b] lib. 7. de L. L. [c] lib. 9. Aen.

Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.

Æditus (inquit) *fuit, quod ut supra diximus in ingenti honore apud maiores fuit; illic enim & epulabantur, & Deos colebant. Census etiam omnes illic servabant. quod etiam Plautus in Asinaria, qua inducit Saurium servum Atriensem in tota familia plurimum posse.* Et sanè operæ precium erit legisse eiusdem fabulæ actus secundi ultimam scenam, nobilem planè. Idem Grammaticus in I. Æn.

— vocemque per ampla volutant
Atria —

ibi inquit & pecunias habebant. unde qui honoratiores erant, liminum custodes adhibebantur. ut

— qui Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.

ibi & culina erat, unde & atrium dictum est, quod atrium erat ex fumo. hucusque Servius. [d] Cicero: *atque ut in magna familia sunt alij lautiores, ut sibi videntur servi, sed tamen servi, ut Atrienses, alij inferiore loco, ut Mediastini*, &c. idem: *quid enim censes, si L. Mummius aliquem istorum videret, Mattellionem Corinthium cupidissimè tractantem, utrum illum civem excellentem, an Atriensem servum diligentem putaret?* idem [e] Cicero, *exstructa mensa non conchylijs aut piscibus, sed multa carne subrancida. Servi sordidati ministrant, nonnulli etiam senes, idem coquus, idem Atriensis.* omnia apposite ad ea, quæ tradit Servius; ut & illa Evangelica de Atrio summi Sacerdotis, in quo ad ignem [d] 5. Parad. [e] in Pisonem

&

& prunas calefaciebant se Petrus. Imò & quæ habentur apud [a] Lucam, & [b] Matthæum; *cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.* mirificè illustrantur carmine [c] Virgiliano;

a cap 11. 21.
b cap. 12. 29.
c lib. 9. Aen.

Armiger antè fuit, fidusque ad limina custos.

An verò Atrium lacunatum esset, vel sub divo, implicita quæstio est. [d] Vitruvius lacunaria non obscurè in Atriis collocat. [e] Ovidius etiam;

d lib.6. cap 3. & 4
e Lib. 8.

Pumice multicavo, nec levibus atria tophis
Structa subit, molli tellus erat humida musco.
Summa lacunabant alterno murice conchæ.

[f] &;

f Lib. 14.

—— donec
Excipiunt famulæ, perque Atria marmore tecta
Ad dominum ducunt. ——

Appuleius: *sed & Medici cum intraverint ad ægrum, uti visant, nemo eorum quod Tabulina perpulchra in ædibus cernant, & lacunaria auro oblita* &c. At lacunaria, & tablina non propriè in Atrio, sed circa Atrium visebantur; in porticibus nimirum quæ impluvium cingebant. Atrium enim ὕπαιθρον erat. Ovidius autem & Ausonius (ut etiam [h] vir eruditissimus notat) pro Aula usurpaverunt. De servo Atriense hæc habet [i] Phædrus;

g lib. 4. Florid.
h Casaubonus ad Suetonium.
i lib. 2. Fabul.

Ex alticinctus unus Atriensibus,
Cui tunica ab humeris linteo Pelusio
Erat destricta, cirris dependentibus:

ubi quærat aliquis, quid sibi per cirros voluerit Phędrus. Puerum ille cirratum intelligit, ut loquitur Persius; qualem nobis exhibent imagines Antinoi,

quem

quem Imp. Hadriani Atrienſem fuiſſe teſtatur apud [a] Euſebium Hegeſippus. [a] lib. 4. hiſtor. Eccl. cap. 8. ex verſione Chriſtophorſon.

in Achate gemma.

In huius icones non omninò convenit illud [b] Martialis, [b] Lib. 1. 122.

mol-

— mollesque flagellent
— Colla comæ.

cum ſint neque promiſſo capillo, neque detonſo, ſed cirrato & leuiter diffuſo, quem comæ tenorem ſervant omnes Antinoi imagines. Vt ex his & Phædri carmine liceat ſuſpicari, Atrienſes perpetuò cirratos fuiſſe neque aluiſſe comam prolixam, vel attondiſſe eandem, ſed longiuſculam ſiuiſſe in uſum cirrorum. Et hic quidem fuit cynædus ille de pædagogio aulico deus, cuius meminit [a] Tertullianus, dignus planè, quem Ganymedes conſeſſu dignaretur, & reciperet in contubernium Zamolxis, è fugitivo Pythagoræ apud barbaros [b] deus. Erat autem in Atrio [c] Tablinum, in quo ſervabantur [d] codices rerum in magiſtrum: geſtarum: erat [e] Armaria, quæ imagines maiorum continerent. Quo reſpexit [f] Val. Maximus; *imaginem in cella Iovis Opt. Max. poſitam habet, quæ quotieſcumque funus aliquod Corneliæ genti celebrandum eſt, inde petitur, unique illi inſtar Atrij Capitolium eſt*. In locum imaginum irrepſerunt exinde (ut conqueritur [g] Plinius) ſigna externorum artificum, æra & marmora, ut etiam notavit in Atrio Trimalcionis Petronius. Neque alius quàm Atrienſis videtur fuiſſe, qui ab ATRIO CVRANDO, vel ATRI CVRANDI appellatur in antiquo elogio. Niſi dicamus fuiſſe recenſitorem quempiam officioſorum hominum, quorum catervæ in Atrio diſponebantur. Et quidni Nomenclatorem, qui domino ſalutantium nomen inſuſurraret? Bibliothecæ autem, quarum hic apta omninò ſtatio eſt, adeò inſederant omnes domos, ut in ipſas declamaverit [h] Seneca his verbis; *Studiorum quoque quæ liberaliſſima impenſa eſt, tamdiu rationem habebo, quamdiu modum. quo mihi innumera-*

[a] Apologet. cap. 13.
[b] Aeneas Gazaus in Theophr.
[c] Vitruu. lib. 6. cap. 4.
[d] Plin lib. 35 cap. 2.
[e] Iuuenalis Sat. 8.
[f] lib. 8. cap. 16.
[g] Loco cit.
[h] de Tranquill. cap. 9.

merabiles libros & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita sua Indices perlegit? Et: *sicut plerisque ignaris etiam servilium litterarum, libri non studiorum instrumenta, sed cœnationum ornamenta sunt.* De hominibus qui hæc tractabant quoniam non nihil diximus supra, ad Pinacothecas transeamus, quæ & ipsæ ad insaniam usque receptæ privatim sunt. [a] Vitruvius in ædium metatione, ipsarum rationem non semel sibi habendam constituit: improbavitque [b] Plinius nimium studium, quod in illis instruendis & referciendis passim ponebatur. Et quidem tabulas pictas videntur curasse Pictores, quos semel indicavisse sufficiet. Iam verò OFFICINATOR A STATVIS, cuiusmodi legitur fuisse Eutyches nescio quis Augustorum Libertus; & Hermeros Ti. Claudii Cæsaris servus Themidianus AB MARMORIBVS MAGISTER, faciunt ut credam, apud Cæsares saltem, non Pinacothecas tantum, sed & Agalmatothecas (ita liceat appellare) in deliciis fuisse, privati enim his Atria refersérant sua. Officinatorem à statuis, intelligo Fabrum statuarium, proximè ad vim vocis, quam & [c] Vitruvius, aliis intactam usurpavit. Explicat autem BERNARDINVS BALDVS, in perpetuo ad Vitruvium commentario. Interioris domus portio cubicula sunt, in quæ quod etiam moribus nostris, introire passim non licet, ADMISSIONALES evocabimus. [d] Macrobius; *dum ista narrantur, unus è famulitio, cui provincia erat admittere volentes dominum convenire, Evangelum adesse nunciat cum Dysario.* [e] Lampridius: *cum amicis tam familiariter vixit, ut communis esset ei sæpè consessus, iret & ad convivia eorum, aliquos etiam haberet, quotidianos etiam non vocatos; salutaretur verò quasi unus de Senatoribus, patente velo,*

a lib. 6. cap. 7

b lib. 35. ca. 2

c lib. 6. cap. ult.

d lib. 1. Saturnal. cap. 7.

e in Alexandro.

Admissionalibus remotis. [a] Seneca huc respexit: *ignovit abavus tuus victis. nam si ignovisset, quibus imperasset? Sallustium, & Cocceium, & Duillios, & totam cohortem primam interioris admissiones, ex adversariorum castris conscripsit.* rectè, *interioris admissionis.* erat enim non unica tantum admissio. idem [b] auctor: *est proprium superbiæ magno æstimare introitum, ac tactum sui liminis, pro honore dare, ut ostio suo propius assideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa sunt ostia, quæ receptos quoque excludant.* Nec alios quàm Admissionales innuit molestus ille nugator apud [c] Horatium;

— haud mihi deero,
Muneribus servos corrumpam, non hodie si
Exclusus fuero, desistam. —

In aula apud Cæsares his præerat MAGISTER ADMISSIONVM. [d] Ammianus; *summissis verbis fit Ursicini mentio, ut consilij rei bellicæ præstantissimi, frustraque gravi iniuria lacessiti, & per admissionum magistrum, qui mos est honoratior, accito eodem, ingresso consistorium offertur purpura.* &c. hic autem MAGISTER etiam dictus est sine ulla alia adiectione, & hinc apud [e] Cassiodorum legitur formula magisteriæ dignitatis: & apud Corippum infra videbimus. Admissionales ipsi, ex officio admissionis aliter dicebantur. [f] Svetonius; *trepidum eum interdicta aula sub Nerone, quærentemque quidnam ageret, aut quo abiret, quidam ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat.* Magistro ipsi, quem diximus, is videtur adsignatus vicarius, quem proximum Admissionum vocat [a] Ammianus, & adiutorem magistri [b] Casiodorus. At quia retulimus, Alexandrum Imperatorem salutari consuevisse patent Velo; Velum (ut in hæc etiam

[a] de Clemētia cap. 10. lib. 1
[b] lib. 6. de benef. cap. 33.
[c] lib. 1. Sat. 9
[d] Lib. 15.
[e] lib. 6. variar
[f] Vespas. cap 14.
[a] Lib. 18.
[b] lib. 6. variar.

etiam intima lectorem nostrum calamo ducamus) obtendebatur foribus cubiculi Imperatorij; ut oculos arceret. [c] Corippus; c Lib. 3.

Ut lætus Princeps solium conscendit in altum,
Membraque purpurea præcelsus veste locavit,
Legatos Avarum iussos intrare Magister,
Ante fores primus divinæ nunciat aulæ.
Orantes se se vestigia sacra videre
Clementis domini; quos voce & mente benignus
Imperat admitti. ——

idem;

Verum ut contracto patuerunt intima Velo
Ostia, & aurati micuerunt atria tecti,
Cæsareumque caput diademate fulgere sacro
Ter gazis suspexit Avar. ——

Et hoc Paulo Diacono sacrum velamen est: *Italiam ei per pragmaticum tribuens, sacri etiam velaminis dono confirmavit.* Ante Corippum Lampridius de Elagabalo scribens: *qui subitò militum strepitu exterritus, in angulum se condit, obiectuque Veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi, se texit.* Videntur autem in Palatio frequentia fuisse Vela, tum quia Svetonius scribit, prætensa fuisse foribus etiam solarij Vela, tum quia VELARIORVM præsidatum & præfecturam in domo Augusta fuisse liquidum est. Neapoli;

d lib. 16. de gest. Rom.

e Claudio cap. 10.

D. M
L. FLAVI. AVG
LIB. PRIMIGENI
SVPRA. VELARIOS

Romæ;

TI. CL. THALLVS

PRAEPOSITVS. VELARIORVM
DOMVS. AVGVSTAE &c rel.

Neque Romani tantum Principes conclavium fores Velis obtexerunt, sed & Barbari. [a] Sidonius de Theodorici Regis VVisigothorum stipatoribus: *circumsistit sellam comes armiger, pellitorum turba satellitum ne absit, admittitur, ne obstrepat, eliminatur, sicque pro foribus immurmurat exculsa Velis, inclusa cancellis*. Quod autem diximus hoc factitatum fuisse, ut Velum visum arceret, ea quidem causa fuit, sed & alia propior & penè sola, ratio venerationis, quæ & in privatorum ædibus (ut dicemus) pro suo modo fuit. Deorum sanè simulachra antiquitus obiecto Velo abdebantur. [b] Appuleius: *ac dum Velis candentibus reductis in diversum, Deæ venerabilem conspectum apprecamur*. [c] Sulpicius Severus; *quia esset hac Gallorum rusticis consuetudo, simulachra Dæmonum candido tecta velamine, misera per agros suos circumferre dementia*. Hoc autem à Diabolo fuit, qui Velum tabernaculi, & Velum templi ridiculè voluit æmulari, ut & alia huius generis sexcenta. A simulachris, Velamentorum obiectus trransivit ad consistoria Iudicum. [d] Constantius Imperator; *non sit venale Iudicis Velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus Secretarium, non visio ipsa Præsidis cum precio*. Ab his ad limina Grammaticorum, in honorem secreti, an verò in tegumentum erroris, dubitat D. [a] Augustinus. in summa quidquid habdendum fuit, Velo

a Epist. cit.

b lib. 11. meta

c lib. 1. de vita D. Martini.

d L. 1. C. Th. de Offic. Rect. Prov.

a lib. 1. confess. cap. 12.

Velo condebatur. [b] Martialis;

At meretrix abigit testem, Veloq; seraq;

extulitque [c] Ausonius proverbij loco,

Non occursatur, non garrulus, obvia cernens;

Valuis & Velo condita non adij.

Quo forsan alludunt Vela in thalamo, quæ recenset Chrysologus: *ex quo ad desponsandum suam Ecclesiam Christus advenit, thalamis ornatur Sponsæ, & ornatur auro fidei, argento sapientiæ, virtutum gemmis, sanctitatis Velis.* [e] Servius: *ideò autem etiam in domibus tendebantur aulæa, ut imitatio tentoriorum fieret, sub quibus bellantes semper habitavere maiores unde & in thalamis hoc fieri hodie conspicimus.* Apud nos retento Hebræorum more, velabantur olim aditus templorum & interni, & externi. [f] D. Hieronymus; *erat ergo sollicitus si niteret Altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si Ianitor semper in porta, si Vela semper in ostijs.* [g] Gregorius Turonensis: *alia quoque vela, quæ vel parietibus, vel ostijs dependebant, ad primum flammæ flatum exusta sunt.* Indicant hæc veteres è musivo picturæ, quas nos in absidibus Altarium Romæ non semel contemplati sumus. Imò supersunt etiam hodie ibidem porticus templorum, veluti Alexii, Sabinæ, Augustini in schola Græca, Cosmatis, & Chrysogoni, in quibus cernuntur annuli velares inserti adhuc ferreis vectibus. Anastasius Bibliothecarius non semel; *Vela de fundato, Vela de Chrysoclavo, Vela de quadrapulo, Cortinam Alexandrinam, Vela alba holoserica:* Et huius quidem loci forsan est inscriptio, quę visitur Coloniæ Agrippinæ;

[b] lib. 1. 91.

[c] Epiced. in Patrem.

[d] extremo sermo. 22.

[e] 1. Aeneid.

[f] in Epitaph. Nepotiani.

[g] de glor. conf. sor cap. 55.

CAS-

CASSIVS
VELARIVS
FANI. S. GER P
COM. STIP. XXVIIII. &c.

Cathedræ Epiſcoporum & ipſę velatæ fuerunt, ut notavit magnus [a] BARONIVS. Summi etiam Pontifices hæc videntur non reieciſſe; cum [b] Iohannes Diaconus ſcribat, Hebræos mercatores numquam fuiſſe admiſſos ad collocutionem, ſeu obtutum ſummi Pontificis, ſed extra Velum longiſſimæ porticus, non quidem in ſcamnis, ſed in pavimento ſedentes, ſuſcepta precia numeraſſe. Sepulchris etiam noſtrorum Vela prętendi conſueviſſe teſtatur abundè [c] Prudentius;

Hinc maxima cura ſepulchris
Impenditur, hinc reſolutos
Honor ultimus accepit artus,
Et funeris ambitus ornat.
Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt.

[d] Sedulius Iudam inceſſens;

— ſed nil tibi gloria ſæve
Traditor illa dabat, pedibus conſiſtere nudis,
Qui ſenſu pollutus eras, velut omne ſepulchrum
Exteriora gerens albæ velamina formæ,
Sordibus interius, fœdoque cadavere plenum.

Hic autem candor videtur perveniſſe ad nos ab Hebræorum conſuetudine, apud quos ſepulchra viſebantur [e] dealbata: & mirum eſt, niſi huc alluſerit [f] Paulus, Ananiam vocando parietem dealbatum. Quod & apud Ethnicos videtur obtinuiſſe. [g] Ammianus:

a in not. ad martyrolog. 18. Ianuar.
b in vita D. Gregorii apud Sur. To. 2.
c Cathemerin Hym. 10.
d lib. 5 carmi.
e Matthæi 23. 27.
f Actor. 23.
g Lib. 16.

mianus; *suasitque consarcinatis mendacijs, læsæ maiestatis arcessere maritum insontem, & fingere quod velamen purpureum à Diocletiani sepulchro furatus, quibusdam conscijs, occultabat.* [a] Alcimus Avitus; [a lib.3. ca.10]

Ille quidem celsa, dudum qui floruit aula,
Fletibus ad tumulum stipato funere fertur,
Auratoque datur conditus membra sepulcro,
Et preciosa tegunt elatum lintea marmor.

Transtulit autem & hunc ornatum ad sepulchra Sanctorum Christiana pietas, pallis lineis, & holosericis impositis, ut videre sæpè est apud Gregorium Turonensem. Hæc de publicis Velis. Privati & ipsi foribus suis prætendebant. [b] Seneca: *nemo irrumpit, nemo cogitationem meam impedit, quæ hac ipsa fiducia procedit audacius. non crepuit subinde ostium, non allevatur Velum.* [c] Ulpianus; *sicut prothyrum domus, si velamen est,* inquit, *instrumento domus continetur:* Meminit autem idem I. Cs. Velorum, quæ frigoris vel umbræ causa in domo essent: Velorum ciliciorum, quæ ideò pararentur, ne ædificia vento vel pluvia laborarent. Velorum quæ in hypæthris, quæ circa columnas extenderentur; quibus addemus & nos Vela, & Aulæa triclinaria, item Vela amphitheatralia, quæ per milites classiarios (inquit [d] Lampridius) duci mos fuit. Admissionalium vicem functi sunt apud privatos frequentius CUBICULARII. [e] Cicero: *iam cetera Iurisdictio nec imperita & clemens, cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minimè provinciales. nihil per cubicularium, ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus.* Hi dominum tuebantur. quo fit ut [f] Alfenus cubicularios numeret inter eos, qui ad patrifamilias corpus tuendum præpositi destinatique essent. [a] Quintilia-

[b Epist. 80.]
[c L. 12. de fun. instr.]
[d in Com. de.]
[e lib.6. ad Att. ep. 2.]
[f L. 203. de verbor. signif.]
[a Declam. 328.]

tilianus: *an verò parum justas sæviendi causas habebam adversus cubicularium? dominum suum non defenderat, non servaverat, nesciebat quis dominum suum occidisset*. Hac ex causa [b] Tacitus excubias vocat: *sanè consilium occuluit, telum inter ignaros paravit. num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nescijs?* Nec aliud [c] Cæsarem movit, cum in prædones incidisset, ut ceteris comitum servorumque dimissis, detineret Medicum, & cubicularios. scilicet illis carere poterat, his non põterat. In Palatio autem, Præpositum fuisse cubiculo, perhonestum munus fuit; ut de Helicone præfecto cubiculo Caij Cæsaris testatur [d] Philo. Contigit hoc Calligono, ut vidimus Valentiniani, & Parthenio Domitiani apud [e] Svetonium, qui & [f] Saturium quendam recenset decurionem cubiculariorum. Erant enim non unus aut alter, qui apud Cæsares hoc munere fungerentur. [g] Capitolinus: *reliqui autem cubicularij Palatini (nam suos, statim ut Imperator factus est, filijs emancipatis dederat) diffugerunt*. confirmat antiquum epigramma;

b L 6. 1 . An. nal.
c Suetõ. ca. 4.
d de legatione.
e cap. 16.
f cap 17.
g Pertinace.

M. LIVIVS. AVGVSTAE
L. AMARANTHVS
SVPRA. CVBVCLARIOS

Hi verò gratiosi apud dominum, maximis quibusque muneribus præficiebantur. [h] Cassius enim cubicularius Alexandri Imperatoris, accersit Martinam virginem. Nescio quis [i] alius eiusdem ordinis, Manuel, Sabel, & Ismael martyres invitat ad sacrificandum, Juliani Cæsaris nomine. [k] Maximus Almachij Præfecti urbi cubicularius, Valeriani & Tiburtij suppliciũ exigit. Hinc Tyrij & Sidonij, quibus infensus erat

h i Sur. To. 1.
k Breuiar. Rõ 14. Apr.

Hero-

Herodes [a] Blasto, qui erat super cubiculum Regis, deprecatore usi sunt. Eodem respexerunt Legati Hebræorum, [b] Heliconem Libertum præfectum cubiculo Caij Cæsaris, obsequio & muneribus conati sibi devincire. Notatque Lampridius, Commodum omnia ex nutu cubiculariorum semper fecisse. Quod nemini mirum videri debet, cum Regium cubiculum ad rerum propè divinarum venerationem accederet. [c] Petrus Chrysologus: *quantum secretum cubiculi sit regalis, quali reverentia, quo tremore locus habeatur, ubi ipsa Principis requiescit potestas, quàm nulli extraneo, immundo nemini, nulli infideli pateat illuc & permittatur accessus; quàm munda, quàm casta, quàm fidelia ibidem præstolentur obsequia, Imperialis aulæ manifestis docetur insignibus.* Cubicularij autem armigerorum opera aliquando impleverunt. [d] Ammianus; *post abruptum periculum, cui adeò proximus fuit, ut galeam eius cubicularius ferens, auro lapillisque distinctam, cum ipso tegmine penitus introiret.* Quin & copiarum ductores fuerunt. [e] Anastasius: *eodem tempore misit Imperator Iustinianus Narsetem eunuchum, & cubicularium suum in Italiam* &c. Quo fit, ut minimè sit mirandum, apud Reges [f] Anglorum, cubicularium, qui & camerarius dicebatur, ęs regium adservasse. Item apud [g] Francos cubicularijs Regijs honorem aliquando maximum delatum fuisse. Et ab hac interiore custodia cubicularij nostri, ut dominicorum facinorum conscij, in caput quandoque dominorum torquebantur, velut etiam alij promiscuè servi. ut [h] Apuleius, & [i] Ammianus testantur. Habebat autem & cubiculum suos Lares. [k] Svetonius: *puer qui curæ Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cædi, hoc amplius narrabat* &c. Neque enim hęc de Laribus

a Actor. Apostolic. cap. 12.
b Philo de Legat.
c Serm. 141.
d Lib. 27.
e in Vigilio.
f Ealredus in vita S. Eduardi apud Surium Tomo 1.
g Massonius in Ludovico Balbo.
h lib. 10 metam.
i Lib. 28
k Domitiano cap. 17.

communibus accipio, sed Larario ut vocat [b] Lampridius: *usus vivendi (inquit) eidem hic fuit, primum ut si facultas esset, id est si non cum uxore cubuisset, matutinis horis in Larario suo, in quo & divos Principes, sed optimos & lectos, & animas sanctiores, in queis & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham, & Orpheum, & huiuscemodi Deos habebat*. Idem secundi Lararij meminit, & Lararii maioris. Quod autem apud [c] Svetonium de Augusto legimus; (*Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius æream veterem, ferreis ac penè jam exolescentibus literis, hoc nomine inscriptam; quæ dono à me Principi data inter cubiculares colitur;*) hoc sanè ad cubicularios Lares referendum est. Nec alibi, quàm in hoc secreto Larario L. [d] Vitellius A. Imperatoris pater, imagines videtur coluisse aureas Narcissi, & Pallantis Libertorum. Et quia sanctos & beatos viros dormire in Domino usurpat ecclesiastica loquendi consuetudo, unde cœmeteria, & decantata septem dormientium memoria; ideò [e] Leonem I. sanctissimum Pontificem legimus, sepulchris Apostolorum custodes adhibuisse, qui dicuntur cubicularij, ex Clero Romano. Collegam cubiculario adsignabimus illum, cuius meminit [f] Ovidius;

Fac plebem (mihi crede) tuam: sit semper in illa
Janitor, & thalami qui iacet ante fores.

à qua consuetudine narrat [g] Dionysius Halicarnasseus, Tarquinium, clam Janitoribus, qui ad cubiculi ianuam dormiebant, stricto gladio cubiculum Lucretiæ ingressum fuisse. Et hi erant CVSTODES cubiculares. [h] Iuvenalis,

b in Alexandro Severo.
c cap. 7.
d cap. 2.
e Anastasius Bibliothec.
f lib. 2. de arte am.
g lib. 4. de his Fabius minor multa, Declam. 1. &
h Sat. 3.

Tone

Pone seram, cohibe. sed quis custodiet ipsos
Custodes? —

b Appuleius: *Barbarus iste, cum necessariam profectionem pararet, pudicitiamque caro coniugio conservare summa diligentia cuperet, servulum suum Myrmecen, fidelitate præcipua cognitum, secretum commonet, suæque dominæ* CVSTODIAM *omnem permittit*. Briseis apud c Ovidium, b lib. 9. met. c Epist. 3. Hero.

Sæpè ego decepto volui custode reverti,
Sed me qui timidam prenderet hostis erat.

d Ovidius ipse: d lib. 2. amor El. 2.

Quem penes est dominam servandi cura Bagoe.

e &, e El. 3.

Heu mihi quod dominam, nec vir, nec fœmina, servas.

In hæc ædium intima conijciemus exoletos, imitatos fœminas pueros, in deliciis habitos, quos prætérimus lubentes, ne turpi recensendo ministerio, honesti lectoris, qualem nobis contingere cupimus, modestiæ incommodemus. Neque verò huic nostrę cubiculi collocationi adversantur dicta CHRISTI domini Lucę XI. Quod enim ibi paterfamilias lectum & cubiculum ianuę videtur applicuisse, id extra ordinem fuit, & magno cum mysterio. *O quàm dare vult* (exclamat f Chrysologus) *qui se inquietari taliter, taliter patitur suscitari! O quàm necessitatis esse suæ, quod suæ potestatis est, vult videri! O quàm pulsanti iste gestivit occurrere, qui sic secreti sui cubile ipsam collocavit ad ianuam!* f Serm. 39.

CAPUT XXII.

De Diætarijs.

DIAETARIIS seu ZAETARIIS diæta nomen imposuit. Diæta autem fuit vel cœnatio, vel cubi-

culum; vel cubiculum & triclinij appendix. [a] Abdias: *iam enim regnum paratum vobis, & ex coruscantibus gemmis Zætas instructas, plenas gaudij, plenas epulis, plenas delicijs, plenas denique vita perpetua, & lumine æterno, parvo tempore amisistis.* D. [b] Sebastianus: *quanto magis illarum vos debet pulchritudo invitare domorum, ubi sunt triclinia auro puro radiantia, quæ ex gemmis & margaritis habent Zætas instructas?* Meminit autem non semel [c] Plinius iunior. Has, quia multæ erant in unica domo, discernebant apposito nomine numinis alicuius, vel alterius cuiuspiam rei. Exemplo sit celebris apud Lucullum Apollinis diæta, & illa altera eidem cognominis, cuius in veteri lapide adhuc extat mentio;

GESTATIO
CIRCINI. EXTERIOR
A DIAETA. APOLLINIS
AD. DIAETA. EANDEM
IN. CIRCVITV. P. ∞. CC
LXXVII.

Item in Palatio Hermeum, in quod recesserat [d] Claudius, exclusus ab insidiatoribus Caij Cæsaris. In eodem Palatio fuit cœnatio nomine Iovis, cuius meminit in Pertinace Capitolinus. Mica Domitiani, & Timonion Antonij, indice non egent, cum per se nota sint satis. Verba etiam Dominica apud [e] Matthæum Evangelistam; εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου, *intra in gaudium Domini tui*; vix aliter Grammaticè, quàm de diæta, seu cœnaculo possunt intelligi, quod Dominus χαρὰν vel apellasset vel inscripsisset. Et verò hæc seu inscriptio, seu appellatio, non decebat locum, in quo (ut parcè dicam) gaudium, & hilaritas debacchabantur. Ad hęc, ver-

[a] lib. 5. histor. eccl.
[b] apud Sur. Tom. I.
[c] lib. 2. ep. 17 lib. 5. ep. 6.
[d] Suetonius Claudio, cap. 10.
[e] cap. 25.

verbum εἴσελθε, quod Latinè eſt intra, vel ſubi, eò nos ducit etiam invitos, uti etiam ſentit V. cl. IOH. GEORGIVS HERVVARTVS, Sereniſſimi BAVARIAE DVCIS intimus Conſiliarius, abſtruſarum antiquitatum promus & condus. Vox quoque ipsa χαρὰ de epulis ſumitur, ut animadvertit nobiliſſimus idē vir, in libro [a] Eſther; ἦγον αὐτὴν ἡμέραν μετὰ χαρᾶς, καὶ εὐφροσύνης. Servo autem id quod erat exuere cupienti, nihil fermè iucundius obtingere poterat, quàm cœnæ, & convictus dominici participem fieri. Et quidem [b] I. Cti. recenſuerunt ſpeciem manumiſſionis per accubitum ſervi à domino invitati, deſumpto forſan more è Saturnalibus feriis, quibus libertate Decembri, ut ille ait, ſervi dominabantur, domini ſerviebant. Quod autem verba CHIRSTI Domini de convivio, & diæta accipienda ſint, confirmatur ex illis, quæ leguuntur apud eundem [c] Matthæum, καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. tenebræ enim exteriores ut animadvertit acutiſſimus MALDONATVS, opponuntur copioſo tædarum, lampadarum, lychnorum lumini, quo cœnaculum illuſtrabatur. Neque non huc pertinent ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Excluſum enim & eiectum, amictum ſindone ſuper nudo, ut ab Evangelio non abeamus, agentem ſub dio in tenebris, & metuentem ſibi, reputantemque ignominiam ſuam, ecquid aliud manebat quàm fletus & ſtridor dentium? Quæ ſi libero capiti contingebant, cur negemus eadem accidere potuiſſe infelici ſervulo, quem vili tunicula indutum, torqueret mala conſcientia perperam factorum, & domini præceps ira, ad flagella & cruces properantis? illa verò eiuſdem Matthæi; ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, videant

[a] cap 9.

[b] Caius inſtitutionum lib. 1. cap. 1.

[c] eod. cap. 25.

eruditiores, an ad aptari possint ad triclinium C. Pompeij Trimalcionis, in cuius prima parte, ut ait Petronius, Procurator rationes accipiebat. Diætarios legimus, tum Philodespotum illum ex Hermæo, cuius [a] meminimus, tum hospitem Sanctorum martyrem, Castulum, qui Zætarius Palatii inscribitur in [b] martyrologio. Zæta autem & Zætarius Diæta sunt & Diætarius, ea formatione, qua [c] Zarrhytum pro Diarrhyto, pro Diabolo [d] Zabulum, pro Dianio Zanium & pronunciari, & scribi, alij observaverunt. Neque adeo mirum videri hoc sinunt voces non paucæ, Latinæ ortu & notione, in quibus efferendis nos D in Z vertimus, ex communi tum Italicarum dialectorum, tum [e] nationum ferè omnium consensu. Nomen DEI ipsius apud Latinos sunt qui derivent à voce Græca ΖΕΥΣ, solerti profectò & valdè probanda coniectura. Lapicidinæ seu Lautumiæ in agro Vicentino sunt, indigenis & peregrinis ob novitatem spectaculi celeberrimæ, in quibus naturæ & artis pugna maior sit an concordia, meritò ambigimus. Eas patria voce appellamus Costoza, antiquo nomine sensim & per licentiam, quam diximus, immutato; maioribus enim nostris procul dubio re & nomine custodia fuit. Et hæc in gratiam hominum nostrorum dicta sint. Ad Diætarios porrò ut revertamur, Diætis præfuit DIAETARCHVS. Romæ;

[a] Vet. inscrip.
[b] 26 Mart.
[c] Surita ad itiner. Anton.
[d] Lipsi. de pronunc cap. 16. Isidor. lib 20 orig. cap. 9.
[e] Mitalerius ad Val. Max.

DIS. MANIBVS. DEXTRI
CÆSARIS. SERVO. DI
ÆTARCHO DOMVS
AVG. TREBONIA. LAV
DICE &c.

Quod

Quod verò habent glossaria. *Atriensis* Διαιτάριος, Διαιτάρχης, ex eo capite non improbamus, quod in Atrio ut diximus cœnabant veteres, & Diæta ut vidimus, cœnatio fuit, & cœnaculum.

CAPUT XXIII.

De Ortulanis, & Aquarijs.

OBlectamenta domus, Silvæ Ambulationes, Viridaria, licet [a] pensilia essent aliquando, in superficiario tamen habitationis solo ut plurimum constituta erant. [b] Horatius.

[a] Vid. Senecam Ep. 122. Pastor lib. 5. controu.

[b] lib. 1. epist. 10.

Nempe inter varias nutritur Silva columnas,
Laudaturque domus, longos quæ prospicit agros.

[c] Tibullus;

[c] lib. 3. El. 3.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos,
Aurataque trabes, marmoreumque solum.

[d] Iuvenalis;

[d] Sat. 4.

Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra,
Iugera quot vicina foro, quas emerit ædes?

[e] Martialis:

[e] lib. 12. 50.

Daphnonas, Platanonas, aerias cyparissos;
Et non unius balnea solus habes.

[f] Plinius: *Iam quidam Hortorum nomine in ipsa urbe, delicias, agros, villasque possident.* [g] Iuvenalis, cum dixisset,

[f] lib. 19. cap.

[g] Sat. 14.

Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
Vulneribus —

subdit;

Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.

His peculiares homines è servitio curam impendisse nemo negabit. Et Romæ olim profectò in musæo

Car-

Carpensi legebatur;

SEX. POMPEIO SALVIO SEX. POM. SER. A'. PEN
DICE. CEDRI. ITEM. AB HORT. CVLT. H. S. E. &c.

En servum A' PENDICE CEDRI, & AB HORTORVM CVLTVRA. Et hic sanè adnotanda est Pendicis vox, quæ à nostris civitate donata, nescio an alibi apud auctores Latinos legatur. Hanc frequentem apud Poetas nostros, inepti profectò sunt, qui ab appendice derivant. Ab horti cultura fuit genero Vandalorum Regis in Africa [a] Paulinus Nolanus Episcopus, sanctissimus vir, qui seipsum pro redimendo viduæ filio, in servitutem dedit. At in familia Cæsarum VILLICI seu PROCVRATORES HORTORVM fuerunt, tam urbanorum, quàm suburbanorum, pro dignitate videlicet, ne dicam superbia, divinæ domus;

[a] Gregor. lib. 3. Dial. cap. 1

D M
FELICI. CAES. SER
VILLICO. HORTORVM
MAIANORVM &c.

&:

GENIO
COETI. HERODIAN
PRAEGVSTATOR
DIVI. AVGVSTI
IDEM POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS. SALVSTIANIS &c.

item;

LOCVM ADSIGNATVM. A. MOSCHO. PROC
HORTORVM. MAIANORVM. ET LAMIANOR

Respexit ad hoc hortense Cæsarum patrimonium iunior [b] Plinius: *circumfertur sub nomine Cæsaris, tabula*

[b] Panegyr.

bula ingens rerum venalium, quod sit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, cum haberet supervacua tam multa. tunc exitialis erat apud Principem huic laxior domus, illi amœnior villa. nunc Princeps in hæc eadem dominos quærit, ipse inducit ipsos. illos magni aliquando Imperatoris hortos, illud numquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Et de his demum illud maioris [a] Senecæ iure dici poterat, *latiusque nunc Villici, quàm Reges imperant.* SVBVILLICVS huius ordinis fuit, ut indicat titulus antiquus,

a lib. 5. controu.

HERMEROTI. VICARIO. SVO
LVPERCVS. SVBVILLICVS
HORTORVM. ANTONIANOR
BENEMERENTI. FECIT

Hoc autem muneris tetigit fortè [b] Seneca: *quo inquam te isti efferunt? ad ostium alicuius ostiarij, ad hortos alicuius ne* ORDINARIVM *quidem habentis* OFFICIVM. Viridiaria seu viridaria instructa fuisse hominibus qui colerent & ornarent, probat sepulcralis inscriptio,

b lib. 3. de benef. cap. 28.

L. CORNELII. L L. SASAE
MAGNIJ. VIRIDIARII
MONVMENTVM &rel.

AQVARII, præter illos publicos, etiam privati fuerunt, qui salientes curarent, pro familiarum quâ usu, quâ voluptate. Aquæ sanè in eam copiam immissæ sunt in domos privatas, ut [c] Seneca Rhetor, in summis culminibus ædium, navigabilium piscinarum freta haberi, alicubi testatus sit. Horti adhæc, Cubicula, Cęnacula, Balnea, & corruptelæ denique omnes (ut conqueritur Frontinus) perpetuis salientibus instructæ fuerunt. [d] Julius Paulus: *domo cum omni iure suo, sicut instructa est, legata, ur-*

c lib. 5. contron.

d lib. 3. Sent. tit. 7.

bana familia, *item Artifices & Vestiarij*, *& Zatarij*, *& Aquarij eidem domui servientes legato cedunt*. De publicis Aquarijs superius satis dictum est. Hoc unum erit appendiculæ loco, M. Cœlium Rufum cum Tabernarijs, & Aquarijs pugnasse, & quidem non cum hisce nostris, sed cum illis qui ex familia publica erant.

[a] de aquaduct.

[a] Frontinus; *ac de vitijs huiusmodi nec plura, nec meliora dici possunt, quàm à Cælio Rufo dicta sunt in ea concione, cui titulus est de Aquis*. Fuerunt & Aquarij Cæsariani, ut indicat antiquus titulus dedicationis, quem nos Romæ exscripsimus.

NYMP. SANC. SAC. EPICTETVS
AQVARIVS. AVG. N.

[b] Lib. 4.

Aquariorum artes [b] Manilius recensuit.

Ille quoque inflexa, frontem qui proijcit urna,
Cognatas tribuit iuvenilis Aquarius artes.
Cernere sub terris, undas inducere terris,
Ipsaque conversis aspergere fluctibus astra,
Littoribusque novis per luxum ludere ponto;
Et varios fabricare lacus, & flumina ficta:
Et peregrinantes domibus suspendere rivos;
Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.

Neque verò lectori nostro iniucundum fore arbitramur, si ad levandum tædium diuturnæ lectionis, ad amœnos illum fonticulos deduxerimus, ut assideat tantisper, & parvâ interiectâ morâ vegetior exurgat. [c] Martialis;

[c] Lib. 7. 49.

Fons dominæ, regina loci quo gaudet Hiantis,
Gloria conspicuæ, deliciumque domus:
Cum tua tot niveis ornetur ripa ministris,
Et Ganymedæo luceat unda choro:

Quid

Quid facit Alcides sylva sacratus in ista? &c. [a] Lib. 7. 14.

[a] idem alibi:

Quis puer hic nitidis adsistit Hiantidos undis,
Et fugit ad dominam Naida? numquid Hylas?
O benè quod sylva colitur Tyrinthius ista,
Et quod amatrices tam propè servat aquas?
Securus licet hos fontes Argive ministres. &c.

En ministros FONTANOS, annumerandos gregi non magis Aquariorum, quam Pocillatorum turbæ Jurisconsulti autem nostri vasa hæc recensent salientibus aquis accommodata; plumbeum Castellum, Fistulas sub terra missas, Ahenum lateribus circumstructum, Fistulas fictiles, Epistomia, Canales, Automata, Cantharos, Personas, Crateres, Vasa ænea. Expressiones porrò aquarum Silani vocabantur. Earumdem moduli aut ad unciarum, aut ad digitorum rationem instituti erant. unde fit, ut apud [b] Paulum in epistola nescio cuius legamus, ὕδατος τοῦ ῥέοντος δάκτυλον, *aquæ fluentis digitum*, appositè ad veterem inscriptionem Suessanam, in qua ordo Decurionum Coloniæ Suessæ, C. Titio cuidam Chresimo permittit

[b] L. penult. de servit. rust. praed.

VT. AQVAE. DIGITVS
IN. DOMO. EIVS. FLVERET

Aquariorum privatorum munera ex eorumdem familia publica satis patebunt. TOPIARII hortos exornabant, uti & nunc faciunt, & id quidem Hedera, Myrto, Lauru, Buxo, Chamædaphne, Adiantho, Acantho, & eiusdem generis alijs. [c] Plinius de cupresso loquens: *trahiturque etiam in picturas opere historiali, venatus, classesve, & imagines rerum tenui folio, brevique & virente supervestiens.* iunior [d] Plinius; *alibi ipsa buxus intervenit, in formas mille descripta,*

[c] lib. 16. cap. 33.

[d] lib. 5. ep. 6.

litteris interdum quæ nomen domini, dicunt modo artificis. Et: post has Acanthus hinc inde lubricus & flexuosus, deinde plures figuræ pluraque nomina. legebatur olim Neapoli,

LVCRIO AVG.
TOPIARIO. EX HORTIS &c.

CAPUT XXIV.

De Insularijs.

a Festus.

INSVLARII Insulas custodiebant. erant autem a Insulæ ædes grandiores, quæ non iungebantur communibus parietibus cum domibus vicinis. quales Sex. Rufus, & P. Victor olim Romæ non paucas recensuerunt. Veteres autem, domos vel portus, vel insulas dixerunt, ut notant b Donatus & Festus. His videtur præfuisse nonnumquam PROCVRATOR. Petronius: *cum Procurator Insulæ Bargates, à cœna excitatus, à duobus Lecticarijs in mediam rixam perfertur.* Tetigit hæc c Plinius in Domitianum invehens: *ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec iam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teruntur, aut fœda vastitate procumbunt. datur intueri pulcherrimas ædes, deterso situ auctas ac vigentes. magnum hoc tuum, non erga homines modò, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem, quo extructa sunt animo ab interitu vendicare. muta quidem illa & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod aliquando cœperint esse domini non servientis.* Et quia in Horreis & Insulis preciosissimam plerumque partem fortunarum suarum homines opulenti reponebant, ideò servi CVSTODES

b Adelph. act. 4. sc. 2.

c Panegyr. Traiani.

appo-

appositi sunt, ut præter [a] Pomponium J. Ctum indicavit [e] Juvenalis, [a L. 3. de off. Præf. vigil.] [e Sat. 14.]

— misera est magni custodia census.
Dispositis prædives Amis vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus iubet, attonitus pro
Electro, signisque suis, Phrygiaque columna,
Atque ebore, & lata testudine —

ubi antiquus interpres; *per translationem*, inquit, *disciplinæ Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam Urbis cum amis, & cum Aqua vigilias curare consueverunt vicinis.* [a] Paulus: *erat autem familia publica, circa portas & muros disposita, unde si opus esset evocabatur. fuerunt & privatæ familiæ, quæ incendia vel mercede vel gratia extinguerent.* Neque verò frustra circa portas & muros disposita fuit familia publica: ut enim notat Donatus ad illa Terentij in [b] Adelphis, [a L. 1. de off. Præf. vig.] [b Loco cit.]

— priusquam ad portam venias, apud ipsum lacum.
Varro docet, semper lacum portis additum: scilicet ob usum iumentorum exeuntium & introeuntium: præterea ut adversum hostilem ignem portis de proximo subveniretur. idem [c] Paulus: *sciendum est autem Præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare calceatum cum amis & dolabris.* Ad quem locum legendus est magnus [d] CUIACIUS, cuius observationem possunt non nihil locupletare verba [e] Petri Chrysologi in Serm. cui lemma est de servo vigili: *sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. nil de vestitu, nil de ipsius occursus apparatu servi vigiles admonentur, sed tota in præcingendis lumbis mandatur cura.* De privatis nostris [f] Appuleius: *nec secius Thrasileon, examussim capto noctis latrocinali momento, prorepit cavea: statimque custodes, qui propè sopiti quiescebant, mox ad unum omnes, etiam ianitorem ipsum gladio* [c Tit. cit. L. 3] [d lib. 13. observat. cap. 30.] [e Serm. 24.] [f lib. 4 metam.]

dio conficit. [g] Juvencus etiam;

[g] lib. 4 histor.

Si sciret certum furis insistere tempus,
Quisque domus custos vigilaret, & obvia ferret
Arma procul, ruptas ne quis penetraret in ædes.

[a] Serm. de duplici Tentat. specie.

nec non & D. [a] Zeno: *tu ad hæc sine dubio respondebis, omnia simul reposita, ac recondita claustris validissimis, & signaculis tutissimis communivi. nulli quidquam tribui: quinimò & ad custodienda ea vigilias addidi: meas curas impendi: solicitudines tribui.*

CAPUT ULTIMUM.

De Familia Rustica.

HUc usque urbanum hunc gregem calamo lustravimus; si non totum, summa saltem eius capita. Superest autem, ut & rusticam plebem in unum locum ante oculos philologi spectatoris cogamus. Qui convenerunt spectatum, dent operam, & æquo animo adsint. auferent enim secum Exodiarij nostri quidquid fastidij non ferendi, superbissima urbana mancipia, in hanc temporariam scenam invexerunt.

Rustica familia non fuit illa quidem (quod ad immensitatem attinet) urbanæ par; numerosa tamen & ipsa, dignaque ob ministeriorum aptam inter se rationem, quæ à nobis seorsum recenseatur. Et sanè de numero testis nobis esse poterit Cæcilius is, qui testamento suo apud [b] Plinium edixit, *relinquere se iuga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta, quinquaginta millia.* Quot enim hominum capita tot bobus, tot pecoribus prępoſita fuisse arbitrabimur? diligenti sanè ratiocinatori, illa quattuor millia servorum, quæ ipse expressit, vix huic summæ videantur

[b] Lib. 33. c. 10.

tur

tur sufficere. [c] Valerianus Imperator aluit in villa privata vaccarum duo millia, ovium decem millia, caprarum quindecim millia, equas mille: ad quas sanè copias quingenti servi rustici, quos notat Vopiscus, pauci & infrequentes omninò sunt. Jam verò arationes illas & latifundia, quæ provincias occupabant, & maria (ut inquit [a] Seneca) cingebant; num credimus vastitatem & inanitatem fuisse? minimè verò. Unius Siciliæ ergastula, bello servili, centum & amplius millia fugitivorum effuderunt. [b] Probus ille præfectus Prætorio, qui per universum orbem Romanum patrimonia sparsa possedit, eam multitudinem rusticorum mancipiorum possederit necesse est, ut illam pro dignitate rei, diuturna vix possit assequi cogitatio. Age Senecam advocemus, qui definivit; [c] *Unum putas videri ventrem, cui tot consulum regionumque vina conduntur? aspice quot locis vertatur terra, quot millia colonarum arent, fodiant. unum putas videri ventrem, cui & in Sicilia & in Africa seritur?* [d] idem alibi. *Quamdiu sationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet? quamdiu unius mensæ frumentum multa navigia, & quidem non ex uno mari subvehent.* Huius familiæ recensionem illa nobis expedient, quæ scripta sunt à [e] Vitruvio & [f] Columella, describentibus villæ positionem. Et quidem huius alterius topographiam sequi placet. Villa igitur erit aut urbana, aut rustica, aut fructuaria. Rursus urbana aut hyberna erit, aut æstiva. In hyiberna paterfamilias per hyemem erat: in æstiva per æstatem. Huius membra erant, cubicula, cœnationes, balnearia, ambulationes, & reliqua, ut in habitatione legitimè urbana; quibus non immorabimur, quoniam instrue-

c Vopiscus.
a Epist 89.
b Ammianus lib. 17.
c epist. 114.
d Epist. 60.
e lib. 6. cap. 9.
f lib. 1. cap. 6.

inſtruebantur miniſterijs eò translatis, quouſque dominus ibi permanſiſſet. Atrienſibus exempli cauſa, Balneatoribus, Fornacatoribus Diætarijs, Oſtiarijs, Fullonibus, Mediaſtinis, Scoparijs, Supellecticarijs, Tonſoribus, & reliquis alijs ad domini uſum, & delicias. Atrienſi autem ruſtico illud iniungit [a] Columella, ut ſuppelleſtilem exponat, ut curet ferramenta nitidari, & liberari rubigine quod utique apud parcos & attentos patresfamilias obtinuiſſe arbitramur, qui nollent ſupervacuum ſuppellecticariorum mininiſterium domi habere. Et hoc non rure modò, ſed etiam in urbe aliquando placuit, cum [b] Cicero Atrienſi comparet illum, qui Matellionem Corinthium cupidè tractabat. Villæ ruſticæ primas Columella aſſignat culinæ, quam in chorte conſtituit Vitruvius. Nos de Piſtrino primum agemus, quod utique oportunum fuit. Præcipit autem [c] Palladius, *ut ſi aquæ copia patiatur, ſuſuram balnearum ſuſcipiant piſtrina, ut ibi formatis aquarijs molis, ſine animalium, vel hominum labore, frumenta frangantur*. Quæ ſanè verba indicant, non ita recentem eſſe uſum aquariarum molarum, ut quidam arbitrantur. Alioqui viros & mulieres in piſtrinū coniectos fuiſſe perſpicuum eſt, ubi nimirum non aderat aquæ vis. D. [d] Lucas in Evang. *δύο ἔσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, μία παραληφθήσεται* &c. meminit etiam [e] Theophraſtus. Et hę quidem mulieres. de viris diximus alibi: & patet ex ijs, quæ narrat [f] auctor hiſtoriæ miſcellę, de piſtrino quod Imperator Theodoſius Romę ſuſtulit, mancipibus ſupplici affectis. Culinæ adſcribemus mulieres, quæ [g] PVLMENTARIA ruſticis coquunt, item [h] eos qui CIBVM familiæ conficiunt. his adſignabimus [i] patinas & cacabos, ſine quibus coqui non

a lib. 12, c. 3.
b Paradox. 5.
c lib. 1. c penult.
d cap. 17.
e in charact. rib.
f lib 13. tāgit & Cedrenus.
g L. quæſitum de fund. inſtr.
h Colum lib. 12. cap. 3.
i L. 18. de fundo inſtr.

non poterat pulmentarium. Expressit autem [k] Cato quid veniret nomine pulmentarij, at parcè (ni fallor) & crudum tantum respiciens, non coctum. Sunt huius loci FOCARIAE, quarum meminerunt [a] Pomponius, [b] Ulpianus, & Paulus. Focus enim fuit in coquinis. [d] Arnobius: *& quid quæso ut faciat præsidatum focorum Deus iste sortitus est? per humani generis coquinas currit, inspiciens & explorans, quibusnam lignorum generibus ardor in foculis excitetur* &c. [e] Sunt qui focarias concubinas interpretentur; & profectò non malè, possumus siquidem ex [f] Varrone coniecturam confirmare, is enim de pastoritia concubina scribens: *sed eas* (inquit) *mulieres esse oportet firmas, non turpes, quæ in opere, ut in multis regionibus, non cedant viris: ut in Illyrico passim videre licet, quod vel pascere pecus, vel ad* FOCVM *afferre ligna, ac cibum* [g] *coquere, vel ad casas instrumentum servare possunt*. Et sanè FOCARII, quos vocat [h] Ulpianus, ad culinam pertinuerunt, cum eos ATRIARIIS adiungat. CELLARII vel CELLERARII à cella nominati, curabant aliquando ut essent salvæ rationes, inquit [i] Ulpianus. Ceterum [k] præbebant familiæ potionem, & cibum; eorumque diligentiam præceptionibus instruxerunt [l] M. Ambivius, Mænas Licinius, & C. Matius. Et hos [m] Varro PROMOS videtur appellare, ut & [n] Columella. Culinæ proximum statuemus [o] VALETVDINARIVM primò, tum [p] Cellas servorum solutorum, quos in universum OPERARIOS vocabimus, ut appellat & [q] Varro; AGRICOLAS nimirum, & qui OPVS rurifaciebant inquit Terentianus [r] Geta. Hic est [s] MEDIASTINI locus, [t] SARRITORIS seu [u] SARTORIS, [x] OCCATORIS, [y] RVNCATORIS, [z] MESSORIS, & aliorum huiusmodi, quos [a] OPERAS vocat Horatius, ut & rustici no-

k Tit. 58.
a L 15. de fūd. in str.
b L 12. eod.
c lib. 3. Sent. tit. 7.
d lib. 4 aduer. Gent.
e Gul. Furner. ex L 2. c. de don. int. vir. & uxor.
f lib. 2. de R. R. cap. 10.
g Turnebus li. 8 cap. 9.
h L 1 Nautæ. Caup. Stabul.
i L. 12 de fūd instr
k Colum lib. 11. cap. 1.
l Colum lib. 12 cap. 4.
m lib. 1. de R. R cap 16.
n lib. 12. cap. 3.
o Colum. lib. 11. cap. 1. lib. 12 cap. 3.
p lib 1. cap. 6.
q lib. 1. de R. R cap. 17.
r Phorm. act. 2. Sc. 1
s Colum. lib. 1. cap ult.
t lib. 2. cap. 13 Colum. Varro lib. 1. cap 29.
u Plautus Captiuis.
x Colum. lib. 2. cap 13.
y z Columella co prox. cit.
a Lib. 2 Sat. 6

ci nostrates. Messores corbe insignes erant. [b] Ovidius;

[b] Lib. 13. Meta.

O quoties habitu duri messoris aristas
Corbe tulit, verique fuit messoris imago.

[a] Propertius,

[a] lib. 4. El. 2.

Arma tuli quondam, & memini laudabar in illis:
Corbis at imposito pondere messor eram.

COLONI ex hoc numero sunt, & recensuit [b] Julius Paulus, à quibus videntur profluxisse coloni originarij, & adscriptitij glebales, quorum extat apud Juris tum Pontificij, tum Cæsarei conditores celeberrima mentio. D. [c] Augustinus: *non sicut appellantur Coloni, qui conditionem debent genitali solo, propter agriculturam sub dominio possessorum, sed sicut ait quidam latini eloquij magnus auctor* &c. Adscriptitij sunt, glebæ quam incolunt adsignati, devoti aratris & rastris, ut loquitur [d] Claudianus. Et horum contubernales mulieres nos utique non vexabimus, divellendo & aliò transferendo. Jmò & inibimus gratiam ab ipsis opinor, si [e] LANIFICAS & [f] LANIAS cohabitare permiserimus. Et in hunc fortè usum habiti sunt aliquando in fundo TEXTORES, & instituti Hystones inquit [g] Varro. Et sanè curam vestis conditæ uni villicæ præscribit [h] Columella. & insuper ut præparatas & pectitas lanas habeat, ex quibus sibi, actoribus, & alijs in honore, servilis vestis domi conficiatur. monet præterea ut ad telam accedat, ac si quid melius sciat, doceat. Textrinum & Textricem ob oculos ponit [i] Ovidius;

[b] L. 24. de fund. instr.
[c] lib. 10 de ci uit. Dei cap 1.
[d] lib. 2. in Eutrop.
[e f] L. 12. & 16. de fund. instr.
[g] lib. 1. de re R cap 2.
[h] lib. 12. c. 3.
[i] lib. 6. met.

Haud mora, consistunt diversis partibus ambæ,
Et gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela iugo iuncta est, stamen secernit arundo:

Inse-

Inseritur medium radijs subtemen acutis,
Quod digiti expediunt, atque inter flamina ductum
Percussos feriunt inserto pectine dentes.
Utraque festinat, cinctæque ad pectora vestes,
Brachia docta movent, studio fallente laborem.

de textrino rustico hæc cecinit [a] Sidonius; [a] in Burgo Pont. Leont.

Continuata dehinc videas, quę conditor ausus
Æmula Palladijs textrina ducere templis.
Hac celsi quondam coniux veneranda Leonti
(Qua non ulla magis nurus umquam Pontia gaudet
Illustris pro sorte viri) celebrabitur æde
Vel Syrias vacuasse colus, vel Serica fila
Per cannas torsisse leves, vel stamine fulvo
Prægnantis fusi mollitum nosse metallum.

Nunc pergamus ad Ergaítulum cum Columella. Fuit autem domicilium FOSSORVM, qui compediti erant. [b] Iuvenalis: [b] Sat. 11.

Ipse focis brevibus ponebat oluscula, quę nunc
Squallidus in magna fastidit compede Fossor.

[c] idem alibi; [c] Sat. 14.

Quid suadet iuveni lętus stridore catenę,
Quem mirè afficiunt inscripta Ergastula, carcer
Rusticus? —

[d] Seneca pater: *arata quondam populis rura, singulorum nunc Ergastulorum sunt, latiusque nunc villici, quàm Reges imperant.* Ergastulorum esse rura dixit Seneca ea ratione, qua [e] Plinius scripsit, *coli rura, Ergastulis pessimum est*, id est mancipijs Ergastulorum. At quindecim vincti Ergastulum constituebant, si [f] Appuleio credimus. His præerat ERGASTVLVS ut appellat [g] Nonius, quem ERGASTVLARIVM vocat [h] Columella. Eunus sanè dux ille nobilis fugitivo

[d] lib. 5. contron. [e] lib. 18. ca. 6. [f] Apologia (ut vocāt) prima. [g] in Ergastulum. [h] lib. 1. ca. 8.

gitivorum in Sicilia, Ergastularius servus fuit, teste [a] Ammiano; licet [b] Florus videatur dissentire. Horum opus erat fodere, unde dicti sunt FOSSORES. Ideoque invisam terram Fossori canit [c] Horatius; ubi Porphyrio. Huiusmodi [d] Eutyches, Victorinus, & Maro martyres. Nerei & Achillei (ni fallor) conservi, quos Aurelianus à Nerva Cæsare sibi donatos, tamquam servos suos, per sua prædia divisit, *iussitque eos tota die terram fodere, & cantabrum edere ad vesperam*. Cantabrum porrò, ut olim docuit vir magni nominis [e] HADR. TVRNEBVS, furfur est Apicio & Cœlio. Et quidem Apicius lib. VII. cap. I. & VII. cantabri meminit: at nusquam quid illud rei esset (quod ego quid animadverterim) explicavit. [f] Cælius Aurelianus de acutis morbis ad Hippocratem de pleuriticis iuvandis; *utendum* (inquit) *etiam hordeo, vel orobo in aceto miti, & calefacto, & celeriter saccello incluso, tunc apposito, sive cantabro, eodem liquore fervefacto* &c. Apud quem notandum est, quod ubi in Hippocrate lib. II. de victu in morbis acutis, non longè à principio, furfur est, in translatione apud Aurelianum ad eumdem Hippocratis locum, est cantabrum. Idem auctor meminit cantabri etiam [g] alibi. Accedunt Turnebo medici omnes, Barbari præsertim, apud quos nihil est tritius. Galenus ipse in Dynamidijs, & Vegetius in veterinaria, succi cantabri mentionem faciunt, cremorem furfuris intelligentes, qui ut disserebat PHILIPPVS MENZELIVS medicus Ingolstadiensis, cuius eruditioni hanc disquisitionem universam debet philologus lector, ita exprimi solet: In pugillos aliquot furfuris, seu cantabri, infunditur aqua, post horas aliquot refusa superflua aqua, furfures exprimuntur: furfuris suc-

cus

[a] lib. 14. in f.
[b] Lib. 3. cap. 19.
[c] lib. 3. carm. Ode 18
[d] Sur. To. 3.
[e] adversar. lib 15, cap. 16.
[f] lib. 2. cap. 19
[g] Lib. de acutis morb. cap 3. 8. & 17.

cus albidus seu cremor sic est usui. In surfure enim, præsertim triticeo aut farreo, multum est farinæ, vel farinaceæ materię, quę partim maceratione illa, partim expressione, cremorem conficit. Confirmantur hæc ex catholico F. Johannis de Balbis, edito Augustæ anno MCDLXIX. in quo disertè legitur: *cantabrum purgamentum est frumenti vel farinæ, vel cibus caninus, quo canes pascuntur.* Jtaque cantabrum ad vesperam edere, non erit herba cantabrica vesci, ut opinatus est Surius, sed furfuraceo isthoc pane, & canino more tractari, nedum servili. Voci verò originatio duplex affertur; altera à furfuraceo & contemptibili pane, captivis & servilibus dato cantabris, ex odio maiore gentis, quæ duritie sua tot annos Romanos exercitus fatigarit; altera ab elementaria subtractione, quod videlicet cantabrum dictum sit quasi canabrum, à caninis pultibus, quæ ferè fiunt è furfuribus, & frumenti varijs purgamentis. Hęc omnia quæ nos in epitomen redegimus, disertè & copiosè dominus MENZELIVS, in gratiam M. VELSERI cl. viri, cuius laudes supra omnem laudationem sunt. Ego verò (si lucernam licet merò meridie accendere) addo illa [a] Juvenalis. *a Sat. 5.*

— cum possis honestius illic
Et tremere, & sordes farris mordere canini?

Cantabrum designare, ut etiam censuit antiquus glossator, qui adiecit, panem sordidum, canum esse. Nec aliud sibi voluit [b] Phædrus; *b lib. 4. fabular.*

Canes legatos olim misere ad Iovem,
Melioris vitę tempus oratum suę,
Uti sese abriperet hominum contumelijs,
Furfuribus sibi consparsum quod panem darent. &c.

Nec

a cap. 19. Nec aliò forsan respexit [a] Svetonius Nerone; *panem quidem sordidum oblatum aspernatus est*. Imò & quoad etymon ,.videndum est, an huíc panī dederit nomen

Can-

Cantaber, cuius hoc elogium expressit ª Silius Italicus; ª Lib. 3.

Cantaber ante omnes hyemisque æstusque famisque
Invictus, palmamque ex omni ferre labore.

Nimirum bellicosum & asperum populum, non alia videtur decuisse panis ratio, quàm expedita hæc & parvo parabilis. Fossoris imago cernitur in antiqua ærea icuncula, cuius hoc exemplar est.

Caput

Caput cetera glabrum, nisi qua à vertice in occiput, capilli in geminum nodum constricti dependere videntur, in memoriam revocat illa D. [a] Cypriani ad martyres in metallo constitutos: *semitonsi capitis capillus horrescit, sed cum sit caput Christus, qualecumque illud caput deceat necesse est, quod ob Domini insigne est*. Jam verò [b] cuculli sagati forma quæ hic cernitur, habitum indicat operariorum rusticorum, qui alioqui [c] tunica induebantur. Et hi quidem semirasi fuerant, velut etiam [d] ustores, & [e] pistrinarij. At fugitivi omninò rasi. Et quia reditus agrorum non raro lapidicinis, cretifodinis, arenarijs, auri, argenti, sulphuris venis constabat, ideò adhibebantur huic operæ homines vincti, qui cæderent, foderent eruerent. [g] Plautus;

a Epist. 77. item Artemi. dor. onirocr. cap. 22. lib. I
b Colum. lib. 11. cap. 1.
c Cat. Tit. 59. Interpres D. Matthæi cap. 24. 18.
d Catullus
e Appuleius.
f Petronius & Aeneas in Tactic.
g Captivis.

> *Abducite istum actutum ad Hyppolitum fabrum:*
> *Jubete huic crassas compedes impingier.*
> *Inde extra portam ad meum Libertum Cordalum*
> *In lapidicinas facite deductus siet.*

Et quidem [h] Athenæus narrat, Niciam Nicerati mille servos locasse ad fodinas argentarias. Cæsares certè, ad quos vectigalia, & portoria lapidicinarum [i] pertinebant, constituerant peculiares ministros, qui hæc procurarent. Ideò in elogijs sepulcralibus leguntur, M. VLPIVS. MARTIALIS. AVG. LIB. A MARMORIBVS & T. FLAVIVS. FELIX. SVCCESSVS AVG. LIB. TABVLARIVS MARMORVM LVNENSIVM. item HYMENAEVS CAES. N. SER. THAMYRIANVS A LAPIDICINIS CARYSTIIS. Et quidem metalla habitacula piorum erant. Clemens enim Pontifex & martyr Chersonam deportatus, duo millia Chri-

h Lib. 6.
i toto tit. de publican. & vectig.

Christianorum & amplius (ut in eiusdem [k] actis legitur) ibi reperit, damnatorum ad secanda marmora. Et hæc fuit familiaris & frequens nostrorum damnatio; in metallum videlicet, quæ & libertatem [a] adimebat: cuius non semel acta martyrum meminerunt. Huius pœnæ appendix fuit ferri candentis inustio, vel in [b] pede, vel in [c] fascie, vel in alia parte corporis. At quoniam plerumque Ergastulorum domini liberos & servos promiscuè supprimebant, ideò consueverunt Principes Ergastula recognoscere, ut fecit [d] Augustus: repurgare ut [e] Tiberius, tollerre ut [f] Hadrianus horũ, qui in ergastulis vel detinebantur, vel supprimebantur, solemnis & legitima nota fuit inscriptio illa, quæ in fronte per inustionem imprimebatur. [g] Scribonius Largus Scriboniæ gentis Libertus, Claudianorum temporum scriptor hoc prodit, verbis tamen corruptissimis, quæ nos emendare conabimur. *Quatenus* (inquit) *acrium, & exulcerantium medicamentorum habita est mentio, ponemus qua stigmata tolluntur indignis & in multis. hæc calamitas ex transverso accidit, ut dispensatori Sabini Calvi naufragio in ergastulo deprehenso, quem Tryphon multis delusum, & ne casu quidem litteras confusas ullo medicamento habentem liberavit*. Stigmosa hæc, & quæ Tryphonis alicuius manus requirant. Tentemus igitur, & legamus: *quatenus acrium & exulcerantium medicamentorum habita est mentio, ponemus quo stigmata tolluntur indignis. etenim multis hæc calamitas ex transverso accidit, ut dispensatori Sabini Calvisii naufrago in ergastulo deprehenso, quem Tryphon à multis delusum, & ne casu quidem litteras confusas ullo medicamento habentem, liberavit*. Dicit autem, calamitatem ex transverso accidere, ut multò ante [h] Cice-

k Breviar. Rom.
a L. 7. de pœnis. L. 17. 28. 36. eod.
b martyrol. Rom. 5. Maii.
c L. 2. cn. Th. de pœnis.
d Sveton. c. 32
e cap. 8.
f Spartianus.
g Tit. 231.
h in Bruto.

Cicero; *sed in te intuens Brute doleo, cuius, in adolescentiam per medias laudes quasi Quadrigis vehentem, transversa incurrit misera fortuna Reipublicæ.* Ita [a] auctor ad Herennium; *deinde ubi visum est ut in alveum descenderet, ecce tibi iste de transverso heus, inquit, adolescens, pueri tui modò me pulsarunt, satisfacias oportet.* Jta Petronius: *quod non expectas ex transverso fit.* Quòd autem Scribonius auxilio esse velit illis tantum, quibus iniuriam inusta fuisset frons, id verò summam rationem habet: Inscripti enim ob perversitatem ingenij contumacis, ob noxam, digni utique videbantur illa oris contumelia. Sabini autem Calvisij [b] Tacitus & [c] Seneca meminerunt. Hunc ritum inspiciens [d] Iuvenalis cecinit;

Quem mirè afficiunt inscripta ergastula —

Petronius etiam, sive apud Petronium Triphæna, decepta specie stigmatum atramentariorum, *sciscitari submissius cœpit, quod ergastulum intercepisset errantes.* Lepidium autem, allium, cantharides Alexandrinæ, sulphur vivum, & alia quædam è Scribonio adhibebantur inducendis cauteriorum signis in fronte extantibus. in quo artificio Cynnamus quidam, illene tonsor, an alius quispiam incertum est, videtur excelluisse. [e] Martialis;

An si quid nostræ tibi bilis inusserit ardor
Vivet & hærebit, totoque legetur in orbe.
Stigmata nec vafra delebit Cynnamus arte:

Cretam effosam tractabant [f] FIGVLI, è corpore servorum; in usum videlicet fundi vasa parantes, quibus exportarentur fructus, velut amphoras, & dolia, & in villæ ædificationem, tegulas; mercis etiam

a Lib. 4.
b li. 6. Annal.
c Epist. 27
d Sat. 14.
e lib. 6. 64.
f L. 35. de fundo instr. L. 16. de usufr.

etiam gratia, ut vasa venirent. Figlinas autem in agro quomodo exterceri oporteret, Hostilij Saserne pater & filius libris editis monstraverunt, ut testatur [a] Varro; qui etiam [b] affirmat, se in Gallia transalpina, intus ad Rhenum, regiones aliquot accessisse, ubi agros stercorarent candida fossicia creta. Huius loci fonax est, cuius [c] Cato meminit, & servus FORNACARIVS, quem nominat [d] Ulpianus. Ergastulo succedunt pecudum stabula, Bubilia, Ovilia, Caprilia, Equilia; quæ omnia Columella in unum [e] coegit, licet Vitruuius alio ordine collocaverit. Bubilia instruuntur homine [e] ARATORE sive IVGARIO. Et illum quidem vetuit Imperator [f] Constantinus pignoris causa de possessionibus abstrahi, ne tributorum illatio retardaretur. Jugarij meminit Columella; qui & eiusdem operam recenset. Non alius ab his [5] BVBVLCVS seu BVBSEQVA, quorum munera apud rei rusticæ scriptores latè extant. Bubulci imago extat apud [h] Ovidium,

Sæpè manu stimulos rigida portabat, ut illum
Jurasses fessos modò disiunxisse iuvencos.

Ovilium mancipia invenimus [i] TONSORES ovium, [k] OPILIONES seu [l] OVILIONES, ut appellat I. Cs. Hi oves [m] curabant, ut & [n] CAPRARII caprilia, [o] VIRVICARII verveces, [p] EQVISIONES armentaria equilia, quos equorum [q] MAGISTROS appellavit Appuleius. AGASONES Græcis sunt ἱπποκόμοι, seu [r] CVSTODES equorum, qui & [s] EQVITII & [t] GREGARII, cum equorum grex dicatur [u] Equitium. Adstipulatur [x] Festus, licet usurpet latius Acron ad illud [y] Horatianum,

— *si patinam pede lapsus frangat Agaso.*

Agaso propriè dicitur servus, qui iumenta curat. hic au-

a lib. 1. de re R. cap. 2.
b cap. 7.
c Tit. 38.
d L. 27 ad L. Aquill.
e Columel. lib. 1. cap. 6.
f L. 1. ca. Th. de pignor.
g L. 8. de fūd. instr. Cato tit.
5 Colum. li 2 cap 2. & 3.
h lib. 14 met.
i Varro de re R. lib. 2. c 2.
k Virgil. Ecl. 10.
l L 25. de fūd. instr.
m L 68. de Leg. 3.
n Colum lib. 3 cap. 10. lib. 7 c. 9.
o Papinianus Tit. 4.
p Appul. 7. Metam
q lib 8. metā.
r Lucianus in Gallo.
s Epitome antiqua Iur. ciu.
t Appul. eod. lib. 7.
u Epitome cit.
x in agasones.
y lib. 2. Sat. 8.

tem Satyricè escarum ministrum Agasonem appellavit, quem vulgò dicunt infertorem. Cum Festo tamen stat Servius ad illa [a] Virgilij,

Impendunt curas denso distendere pingui,

[b] &,

Circumstant properi aurigæ, manibusq; lacessunt.

ubi aurigas impropriè pro agasonibus dici notat, & eorumdem fraudes recenset. Quamquam & equos iumentorum nomine venire non est usquequaque novum. SVPERIVMENTARII mentionem facit [c] Svetonius, seu apud Svetonium Claudius Cæsar, qui & conqueritur huiusmodi sibi pædagogum obtigisse: concinnè sanè ad sententiam Aristidis, cuius verba iam exscripsimus. Ab asinis dicti sunt servi ASINARII, vel quod agerent, vel quod curarent. & meminerunt [d] Cato & [e] Varro. Servius in I. Georg.

Sæpè oleo tardi costas agitator aselli,

AGITATOR *verberator dictus ab agendo, ac per hoc asinarius dicitur.* [f] Appuleius autem agasonem & asinarium promiscuè vocavit. Mulos regebant, curabant, agebant [g] MVLIONES, quos [h] Lucianus ὀρεοκόμους appellat. [i] SVBVLCI, sues. [k] Martialis;

Præsta de grege sordidaque villa
Tonsos, horridulos, rudes, pusillos
Hircosi mihi filios subulci.

PORCVLATORIS & subulci diversa fuit professio, scribit [l] Columella. [m] ille namque observabat lactentes, [n] hic pascebat adultos, ut & [o] PORCARIVS. Porculatio enim nutricatus est ex Varronis sententia. At quos βόσκοντες habet Græca versio [p] Matthæi Evangelistæ,

a 3. Georg.
b 12. Aen.
c Claudio ca. 2.
d Tit. 11.
e lib. 1. cap. 18 & lib. 3. cap. ult.
f lib. 6. & 8. Meta.
g L. 97. de leg. 3
h in convivio.
i Varro de re R lib. 2. c. 4.
k lib. 10. 98.
l in præfat. lib. 1.
m lib. 7. Colum. cap. 9.
n Varro lib. 2. cap. 4.
o Papinian. tit. 4. Leg. Sal tit. 8. ex edit. Basil.
p cap. 8. n. 33.

geliſtæ, paſtores reddidit vetus Latinus interpres. Et hi ferè omnes [a] PASTORES dicebantur, quibus præfuit is, quem pecori [b] PRAEFECTVM, & pecoris [c] MAGISTRVM dicebant. Servius ad XII. Æn.

—— pavidi ceſſere magiſtri,

propriè magiſtri ſunt militum, paſtores pecorum. ſed reciprocæ ſunt iſtæ translationes. nam & ductor militum paſtor vocatur, ut diximus ſupra, & magiſtros pecorum dicimus. Cicero; quem magiſtrum pecoris eſſe dicebant. hactenus Servius. Ad hanc regulam, quem armenti CVSTODEM vocat [d] Ovidius, Luctatius Grammaticus paſtorem vocat armentorum. Paſtor fuit [e] Athenio, Cilix ille, qui in Sicilia, interfecto domino, familiam ergaſtulo liberatam, ſub ſignis ordinavit; & veſte purpurea baculoque argenteo & diademate mimicum Regem aliquandiu egit. Iuxta ianuam præcipiunt rei ruſticæ [f] ſcriptores VILLICO habitationem fieri; quod huic familiæ tutelam, inquit [g] Appuleius, dominus permitteret, quod rationes & pecuniam dominicam cuſtodiret. Hic Latinis Græciſsantibus [h] EPITROPOS eſt. Hinc [i] Varro agriculturæ principem villicum appellat, ut & [k] Plautus villicationem, præfecturam. hinc villicari notavit Nonius villæ præeſſe. Succeſſit enim villicus in domini locum, ut notat [l] Columella. Ideoque vice dominus dictus aliquando eſt, ut in actis SS. Nerei & Achillei. Victorinus loci vicedominum, triennium ex paralyſi decumbentem, precibus ſanavit. At hic quandoque diſtrahendis mercibus [m] præponebatur, ut Auſonianus ille Philon. Eiuſdem munera videre eſt apud [n] Catonem, [o] Varronem, [p] Columellam, [q] Florentinum. Et hoc miniſterij nomen tranſtulit [r] Cicero eleganter ad magiſtratus; inquiens,

a Varro lib. 2. ca. 10. L. 8. 18. 25. de fund. inſt.
b Cic pro Plãcio.
c Varro lib 2. cap. 10. Colũ. li. 1. cap. ult.
d lib. 11 meta
e Florus lib. 3 cap. 19.
f Varro lib 1. de re R. cap. 13. Colum. li. 1. cap. 6.
g lib. 8. meta.
h Auſõ epi. 8.
i lib. 1. de re R. cap. 2.
k in Caſina.
l lib. 12 in princ.
m L. 16. de inſtitor. act.
n Ti 5 & 142
o lib. 1. de re R. cap. 16.
p lib. 11. in princ Lib. 1. cap 8.
q apud Conſtant. lib 2. c 41. & 43.
r in oratione pro Plancio.

a Sat. 4. quiens, *sic Populus Romanus diligit magistratus, quasi Reipublicæ villicos*. Quem imitatus [a] Iuvenalis,

Pegasus attonitæ positus modò villicus urbi.

b Sat. 3. [b] &,

— nam sic labentibus obstat
Villicus, & veteris Romæ contexit hiatum.

c Lib. 3. adu. gent. Accepit autem [c] Arnobius propriè & signanter; *Cæsius & ipse assequens, Fortunam arbitratur & Cererem, Genium Jovialem ac Palem, sed non illam fœminam, quam vulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis ministrum Jovis, ac villicum*. Villici contubernalis fuit [d] VILLICA, cuius ministerium exequuntur

d L. 41. de fideicom. Lib. e Colum. lib. 11. in princ. supraſcripti rustici præceptores. Et sanè cum [e] matronæ olim ruris & instrumentorum agrestium curam sedulam haberent, non erat villicæ magna admodum opera, quod ipsi domini sua quotidie inviserent. At cum luxus & inertia pessum laudatos mores dedissent, necessaria visa est villica, quæ

f Colum. lib. 12 cap. 4. matronæ officia tueretur. Curabat autem villica [f] pecora & salgama, præsertim ubi non aderant horum peculiares ministri. ideò [g] Juvenalis cum villi-

g Sat. 11. cam nominasset;

— & montani
Asparagi, posito quos legit villica fuso.

statim subdit:

Grandia præterea, tortoque calentia fœno
Ova adsunt, ipsis cum matribus, & servatæ
Parte anni quales fuerant in vitibus uvæ:
Signinum, Syriumque pyrum, de corbibus iisdem,
Æmula Ticenis & odoris mala recentis,
Nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam
Autumnum, & crudi posuere pericula succi.

Imò

Imò & non ſemel occupabat coqui partes apud tenuiores [a] Martialis; [a] lib. 12. 18.

— e cathedra
Surgentem focus excipit ſuperba
Vicini ſtrue cultus iliceti,
Multa villica quem coronat olla.

[b] ibidem; [b] lib. 1. 23.

Pinguis inæquales onerat cui villica menſas,
Et ſua non emptus præparat oua cinis.

Et imitatus hæc elegantiſſimus [c] MVRETVS. [c] Ode ad Petrum Gerard.

O menſa, nec luxu affluens, nec ſordida,
Dapibus parata ruſticis!
Quas non, heri languentem ut irritet gulam,
Doctus ſaporavit coquus;
Sed filijs iuvenibus & ſeni viro,
Severa coxit villica.

Non multum abfuit à villico [d] MONITOR, qui operarijs verbo & exemplo præibat. Item DISPENSATOR & PROCVRATOR. [e] Pomponius · *poteſt enim aliquis diſpenſator non eſſe urbanorum ſervorum numero: veluti is qui ruſticarum rerum rationes diſpenſet, ibique habitet, non multum abeſt à villico*. [f] Plinius minor; *poſſe utraque eadem opera, eodem viatico inviſere; ſub eodem procuratore, ac penè iiſdem actoribus habere, unam villam colore & ornare, alteram tantum tueri*. Procuratoris cellam ſupra ianuam conſtituit [g] Columella, ut villicum obſervet ex vicino, & intrantium exeuntiumque conſpectum habeat. Quam miniſterij coniunctionem agnovit & [h] Cicero. *cum Piliæ noſtræ villam ad Lucrinum, villicoſque procuratores tradidiſſem*. ubi tamen videtur legendum, *villicoſque & procuratores*.

[d] Colum. Lib. 1. cap. ult.
[e] L. 166. de verbor ſignific
[f] lib. 3. Epiſt 19.
[g] lib. 1. cap 6
[h] Lib. 14. ad Atticum. ep. 16.

Ulpia-

[a] Ulpianus; *Senatus sensuit, ne fugitivi admittantur in saltus, neve protegantur à vilicis, vel procuratoribus possessionum*. Idem [b] Cicero; *num igitur si cui fundus inspiciendus, aut si mandandum aliquid procuratori de agricultura, aut imperandum villico sit, Magonis Carthaginensis sunt libri perdiscendi?* Cum Procuratore ijdem fuisse videntur, qui MERCEDES præstare consueverant; & meminit Julius [c] Paulus. Procurator enim, sive ἐπίτροπος apud [d] Matthæum Evangelistam mercedem operarijs reddit. Habuit & rus [e] ACTORES suos, de quibus nihil amplius hic dicemus, cum satis superque in urbana familia eorum expressa sit opera. Illud unum non videtur omittendum, in honore etiam ruri fuisse, ut scribit Columella. Præfecti enim & Præpositi, dominis non abnuentibus, nacti erant umbram honoris, ceteri pœnam, supplicium, ignominiam. Ignominiosum enim fuit & pœnale rure quempiam habitare iubere. Minitantur id passim domini apud Comicos: & Pomponius Tr. Pl. apud [f] Livium, obijcit L. Manlio Imperioso, *quod filium iuvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe, domo, penatibus, foro, luce, congressu æqualium prohibitum, in opus servile, prope in carcerem, atque in ergastulum dederit*. Quæ omnia [g] Val. Maximus rustici operis appellatione complexus est. Nimirum fuit publicè concepta, & iam confirmata vulgaris existimatio (inquit [h] Columella) rem rusticam sordidum opus esse. Pœnam & ignominiam simul videtur animo agitasse Julianus Apostata, *qui [i] Marinam uxorem Gordiani vicarij & martyris, in pago quodã, quem Aquas Salvias vocant, rusticarum servituti addici præcepit, ut ea servitute opprimeretur*. EXACTORES rustici, quo-

[a] L. 1. de servo fugit.
[b] Lib. 1. de Orat.
[c] lib. 5. Sent. Tit. 7.
[d] cap. 20.
[e] L. quæsitum de fund. instr. L. 20. eod. Tit. Colum. lib. 12 cap. 3.
[f] Lib. 7.
[g] lib. 5. cap. 4.
[h] Lib. 1.
[i] Sur. Tomo 3. notat & Anton. Gallon. de cruciat. Sc. martyr cap. 9. ex Victore Utic.

quorum extat mentio in veteribus marmoribus, hic omninò collocandi ſunt. horum fuit varium & multiplex agmen in domo Cæſarum, ut diximus, pro modo videlicet fundorum, hortorum, patrimonij, prædiorumque. Et in veteri elogio legitur neſcio quis exactor OPERVM dominicorum, qui huius fortè loci ſit. Huc uſque de villa ruſtica, quod erat alterum caput inſtitutæ narrationis. Reliquum eſt tertium, villæ ſcilicet fructuariæ, in qua idem ipſe Columella cellas locat, oleariam, torculariam, vinariam, defrutariam & ceteras. Priorem illam exactè delineavit [a] Vitruvius, [b] Columella, [c] Palladius. Inſtruunt eamdem [d] Cato, [e] Columella, & [f] Neratius apud Ulpianum. Eſt huiſce ſtationis [g] OLIVITOR, nec non & [h] CAPVLATOR, qui concha ferrea in labrum fictile oleum expreſſum transfundebat. LEGVLI verò, STRICTORES, FACTORES, mercede conducebantur, ut indicant leges oleæ legendæ, faciundæ, & pendentis apud [i] Catonem. CVSTOS torcularium ſervabat, qui tamen non ſemper in numero ſervorum fuit. De torculari latè Columella & Palladius, & ante hos Vitruvius; cuius itidem hæc ſunt: *Sucularumque, & Prælorum & Vectium, ſi non fuiſſet torcularis præparatio, neque olei nitorem, neque vitium fructum habere potuiſſemus ad iucunditatem.* A Prælo autem formavit [l] Ennodius PRAELATORES. Cellæ vinariæ meminerunt ijdem quos ſupra indicavimus. Et hanc [m] Ulpianus inſtruxit dolijs etiam defoſſis, Serijs, Cupis, Cadis, Amphoris. Servus DOLEARIS, ſive DOLIARIVS hic eſt reponendus ex veteri marmore,

A. TERENTIVS. M. L. CHRYSOGONVS
SER. DOLEAR
H. S. E

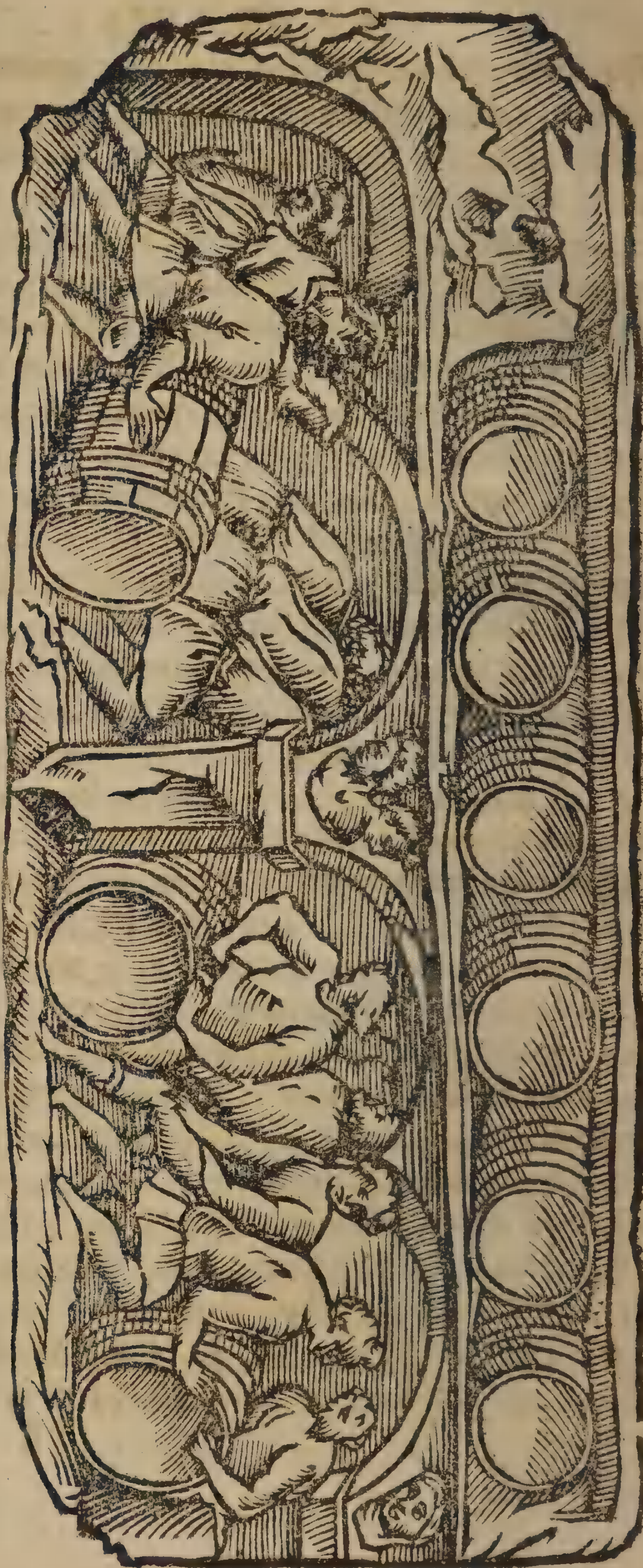
[a] Lib. 6. ca. 9.
[b] Lib. 12. c. 50.
[c] Lib. 1. Tit. 20.
[d] Tit. 13.
[e] lib. & cap. citatis.
[f] L. 21. locati ex cond.
[g] Sidonius li. 2. ep. 9.
[h] Cato. Tit. 66. Columel. lib. 12. cap. 50
[i] Tit. 144. & ſeq.
[k] Lib. 10. c. 1.
[l] Lib. 9. ep. 2
[m] L. 18. de ſufr.

Huiusmodi servos cum cellę vinarię typo exhibet antiquum marmor, quod anno MDCI effossum est Augustæ Vindelicorum. Eius mihi delineatio M. VELSELI beneficio obtigit, qui & admonuit loci [a] Pliniani; *circa alpes ligneis vasis condunt, circulisque cingunt.*

a lib. 14. cap. 21.

His addemus nos VINITORES, sine quibus nullus procul dubio esset cellę vinariæ usus. [b] Columella; *nam ut amplissimas impensas vineæ poscant, non tamen excedunt septem iugera unius operam vinitoris, quē vulgus quidem parvi æris, vel de lapide noxium*

b lib. 3. cap. 3.

posse

posse comparari putat, sed ego plurimorum opinioni dissentiens, pretiosum vinitorem in primis esse censeo. Servius ad [a] illa, [a] Virgil. Bucol. Ecl. 10.

— aut maturæ vinitor uvæ,

Vinitor autem (inquit) *vel custos vel cultor vinearum.* Huius ordinis sunt VINDEMIATOR, sive is VINDEMITOR sit; nec non & PVTATOR. [b] Columella: *si verò interiectibus capere cuiusque generis fructum aveat, primùm necesse est, ut vindemiatorum aleam subeat: neque enim singulis totidem antistites dare potest, qui observent, quique præcipiant, ne acerba una cum maturis demetantur.* Idem [c] auctor; [b] lib. 3. ca. ul. [c] lib. 10.

Quæ canat inter opus Musa modulante putator
Pendulus arbustis —

FRONDATORI *cum putatore non minimum conveniebat,* [d] Ovidius; [d] lib. 14. me.

Falce data frondator erat, vitisque putator.
Induerat scalas, lecturum poma putares.

Itaque LEGVLIS conveniebant scalæ. Frondatoris autem operam frondationes appellat [e] Columella. At quoniam salices principatum obtinent inter eas arbores quæ vinearum causa seruntur, inquit [f] Plinius, & nostrates agricolæ ipsis arbustant agros, quod & [g] Plinij, ætate factum est. ideò [h] SALICTARIVM his associabimus [i] Defrutaria vasa ænea seu plumbea fuerunt, in quibus defrutum, carœnum, sapa coquebantur. Fœnilia, palearia, apothecas & horrea Vitruvius extra villam consultò reiecit, ut ab ignis periculo tuta essent, quod & legibus [k] locationum consueverat aliquando exprimi. [a] FOENISECAE & FOMENISECAE non aliò ablegandi sunt. Et horum insigne fuit corona è fœno. [b] Ovidius; [e] lib. 5. cap. 6. [f] lib. 17. ca. 20. [g] Lib cit. c. 23 [h] Cato Tit. 11. [i] Colum. lib. 12. cap. 20. L. 12 defund. instr Palladius lib. 11. Tit. 18. [k] L. 12. in fine Loca i & cōd. [a] Colum. lib. 12. cap. 1. lib. 2. cap. 18. [b] lib. 14 met.

 Tem-

Tempora sæpè gerens fœno religata recenti,
Desectum poterat gramen versare videri.

e lib. 4. El. 2. [e] Propertius;

Da falcem, & torto frontem mihi comprime fœno:
Iurabis nostra gramina secta manu.

Sequuntur tabulata, & granaria pensilia, sublimiaque, vt vocat [d] Varro, quod & [e] Iaboleno placuit, quæ Vitruvius appellat sublimata. Percensendæ nunc nobis sunt appendices quædam villæ, hortus, fornax, furnus, piscinæ, sterquilina, cohortes, aviaria, leporaria. Horti mancipium OLITOR est. [f] Cicero *Parhedrum excita, ut hortum ipse conducat: sic olitorem ipsum commovebis. Helico nequissimus* HSS CC *dabat, nullo aprico horto, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa.* [g] Columella; *facturus mox si collibuisset, quod nunc aggredior, ut olitoris curam subtexerem villici officijs.* Hic asino seu caballo utebatur, quod etiam nunc Romæ fit. [h] Horatius,

—— ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.

[i] Appuleius; *me denique ipsum pauperculus quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, sed magno, ut aiebat.* Et: *matutino me multis oleribus onustum, proximam civitatem deducere consueverat dominus* &c. Ad fornacem pertinet FORNACARIVS [k] servus, cuius partes fuerunt ignem tueri ne evagaretur. A furno MVLIERES, quæ [l] PANEM coquebant (PANICOCTARIAS appellat [m] Chrysologus) non abiungemus. [n] PISCATORES & piscatui præpositi huius sanè ordinis sunt, quando togati illi Xerxæ montium perfossores, & populatores marium, magistris & nomenclatoribus in piscium gratiam carere noluerunt. [a] Martialis;

d lib. 1. de re R. cap. 57.
e L. 19. de actiõn. empt.
f Lib. 16. ep. 18. & 20.
g lib. 11 c. 3.
h lib. 1. ep. 18
i lib. 9. Metã
k L. 27. ad L. Aquil.
l L. 12. de fund. instr.
m Serm. 99.
n L. 17. de fund. instr. L. 63. de Leg. 3. Varro lib. 3. de re R. cap. ult.
a Lib. 10. 30.

Natat

Natat ad magistrum delicata muræna,
Nomenculator mugilem citat notum,
Et adesse iussi, prodeunt senes mulli.

b Piscatores autem illi IV. & XXC. quos Paphnutius martyr præmisit ad CHRISTVM, videntur fuisse conditione servi; urbani tamen, quod ut notat Metaphrastes, cibos mensæ Præsidis compararent. c Valerianus Imperator ad Zosimionem Procuratorem Syriæ, inter cetera quæ vult dari Claudio tunc Tribuno, *venatores qui obsequantur duos carpentarium unum, curam Prætorij unum, aquarium unum, piscatorem unum, dulciarium unum.* Sterquilinia & latrinas, ut ex his in agros egererent fimum, curabant illi quos alicubi tangit d Ulpianus: licet è e Catonis sententia hoc muneris villico præscribatur. Cohors quæ esset declarat f Varro; *Cohors, quod ut in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quiddam fit unum, sic hæc ex manipulis copulatur cohors: quæ in villa dicta, quod circa eum locum pecus coercetur.* Receptum autem usu est, ut frequentius cohorte coercerentur g gallinæ villaticæ, rusticæ, Africanæ, galli & capi, quorum curatorem GALLINARIVM recensuit h Varro. Et hinc i Martialis pullos gallinaceos cortis aves appellat Aviaria cohibebant turdos, pavones, columbas, turtures, luscinias, merulas, anseres, anates, phasianos. Horum omnium custos K AVIARIVS dicitur: singulorum, CVRATORES & PASTORES. Et quoniam his abuti consueverant deliciæ popinarum, exscribemus hic veterem Romanam inscriptionem, quæ docebit nos, ganeonum improbitate expugnatas concidisse olim, ut & sæculo nostro, laudatissimas legum sumptuariarum sanctiones;

b Metaphr. apud Sur. To. 1. lege Senec. Na. Q. lib. 3. cap. 17.
c apud Trebel. Poll.
d L. 18. de usufr.
e Tit. 5.
f lib. 4. de L. L.
g Colum. lib. 8. cap. 3. & 2.
h lib. 3. de re R. cap. 9.
i lib. 13. 45.
k Colum. lib. 8. cap. 3. 5. 11.

D. M. OLOPLUTIO
SVCCESSO. PRISCVS
L. VARI. AMBIBOLI
AVI ARIUS. ALTI
LIARIVS &c.

a Martialis lib. 13. 62. b lib. 6 cap. 3. c lib. 2. de R. R. cap. 1. d cap. 22. 4. inde est gallina altilis, cuius meminit Poeta [a] Coquus. altile apud [b] Apicium, boves altiles ad publica sacrificia saginati, apud [c] Varronem. Inde altilia apud [d] Matthæum Evangelistam: *ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt*. Inde vitulus saginatus & altilis apud [e] Lucam. Qui autem in marmore legitur AVIARIVS ALTILIARIVS, ab [f] Horatio FARTOR appellatur, cuius officium erat aves opimare & obesare in gratiam lautarum epularum. Romæ itidem,

e cap. 15 23. f lib 2. Sat. 3.

ANTIGONVS DRVSI CAES
AVIVM. FARTOR
PRIMILLA. FECIT
CONIVGI B. M.

g Peristeph. Et hinc arripuit occasionem apud [g] Prudentium Romanus martyr, deridendi Præfectum Asclepiadem;

Quum consulatum initis, ut vernæ solent,
(Pudet fateri) farre pullos pascitis.

h L. 97. de le. 3. i L. 10. de usufr. AVCVPES enumerat [h] Paulus; & refert urbanos fuisse & rusticos, domini arbitratu: Fundorum enim redditus, ut innuit [i] Celsus, aucupio plerumque, venatione & piscatu constabat. Narrat Julius Capitolinus, Antoninum Pium curasse, ut mensa eius *per proprios servos, aucupes, piscatores & venatores instrueretur*. Qui tamen hîc urbani videntur fuisse ideò, quia instruendarum quotidianarum epularum gratia habebantur, ut loquitur [a] Paulus. Aucupis tessera apud [b] Propertium arundo est,

a lib. 3. Sent. Tit. 7. b Lib. 3. El. 2.

Cas-

Cassibus impositis venor, sed arundine sumpta,
Faunus plumoso sum Deus aucupio.

Piscatoris apud [c] Ovidium; c lib. 14. meta

Miles erat gladio, piscator arundine sumpta

Leporarium lepores tantum olim [d] capiebat. Sed processu temporis cervi, capreæ, oves feræ, apri cœperunt includi. Quare non mirum si obvios habebimus VENATORES. [e] Horatius; d Varro lib 3. cap. 3. & 12. e Lib. 1. Epi. 6

Si benè qui cœnat benè vivit, lucet: eamus,
Quo ducit gula: piscemur, venemur, ut olim
Gargilius, qui manè plagas venabula, servos
Differtum transire forum, populumque iubebat.

[f] Seneca: *nullis animalibus nisi ex fastidio pax est: quantulum enim ex istis epulis, quas per tot comparatis manus, fesso voluptatibus ore libatis? quantulum ex ista fera periculose capta dominus crudus ac nauseans gustat?* f Epist. 89. [g] Ammianus Marcellinus: *pars eorum, si agros visuri processerunt longius, aut alienis laboribus venaturi, Alexandri magni itinera se putant æquiparasse vel Cæsaris.* alienos labores vocat operam servorum. [h] Sallustius; *non fuit consilium socordia atque desidia bonum ocium conterere, neque verò agrum colendo aut venando, servilibus officijs intentum ætatem agere.* Inter venatores LVPARII fuerunt non obscuri nominis, qui carnibus veneno tinctis lupos necarent. Servius meminit ad illud [i] carmen, g Lib. 28. h Catilin. i 1. Georg.

Tum laqueis captare feras & fallere visco.

[a] MANSVETARII magistri & custodes; & qui callerent, ut cum [b] Manilio dicam, a Lamprid. in Elagab. b Lib 4.

Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
Exorare Tigres, rabiemque auferre Leoni,
Cumque Elephante loqui, tantamque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad spectacula molem.

Sene-

c Epist. 85, in fin.

c Seneca hunc imitatus: *certi sunt domitores ferarum, qui sævissima animalia, & ad occursum exterrentia hominem, docent pati iugum: nec asperitatem excussisse contenti, usque in contubernium mitigant. Leonibus magister manum insertat, osculatur Tigrim suus custos, Elephantem autem mimus Æthiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem*. Vrsi porrò & Leones placidi domi d alebantur, uti etiam nunc fit animi causa. Pars huius agminis VRSARII sunt, quorum meminit Edinerus in vita D. e Anselmi. Neque verò intra leporarium & vivaria tantum exercita venatio est, sed & in saltibus fundorum montibusque cum f venatio ipsa erat in redditu: Ad hæc g VESTIGATORE opus fuit, qui ferarum cubilia, per vestigia indagaret. Servius ad illa in IV. Æn.

d lib. 2. de ira, cap. 31.

e Lib. 1.

f Lib. 16. de usufr.

g L. 12. de fund. instr.

—— *saltusque indagine cingunt*,

INDAGINE, *inquit, ferarum inquisitione, & quidam cum vestigatoribus* ALATORVM *mentionem inductam accipiunt. nam indaginem vestigatorem ipsum tradunt. Alas verò alatores, qui dextra & sinistra plagarum, sublata voce prohibent foras exire*. Idem Servius ad II. Georg.

Non absunt illic saltus ——

h lib. 3. cap. 8

Venationes, quæ penitus in urbibus non sunt. At h Columella VESTIGATOREM & INDAGATOREM ad apes transtulit. Illius minister fuit canis qui vestigia odoratur, ut habent leges a Baioariorum; cuius pretium solertia naris est, & industria. nare mereri inquit Gratius. Verum quia villæ ædificia stare perpetuò non poterant, ideò b FABRI inter copias rusticas fuerunt, qui villam sartam tectam præstarent. ARCHITECTI etiam: è quorum numeris in veteri marmore extat SEX. POMPEIVS. AGASIVS. ARCHITECTVS. A. VILLA. SEXTIANA. Crassus verò Fabros & Architectos

a ex editione Ioh Sichardi legendus & Artemidorus lib. 2. onirocr. c. 2.

b L. 26. mandati.

ctos ad quingentos domi habuit, quorum operas mercede locabat civibus Romæ ædificare volentibus, inquit [c] Plutarchus. Architectum autem fuerunt quidam qui STRVCTOREM vocarent, seu potius Architecti ministrum. [d] Abdias: *à domino* (inquit) *meo Rege Indiæ missus sum, requirens artificem structorem, qui ei Palatia possit ædificare*. D. [e] Zeno: *Architectus es? attende tibi, ut fundamentum fidei, quę est Christus* IESVS, *cum omni diligentia iacias & cautela. Structor es? vide quomodo ędifices: ne ligna & fœnum, ne stipulam vel paleas, sed argentum & aurum, & lapides extruas preciosos.* Hos arte fabrica peritos vocat [f] Paulus I. Cs. & [g] distinguit in FERRARIOS, & TIGNARIOS. Fabros CARPENTARIOS nominat [h] Papinianus, uti & lex Salica; cuius hæc sunt ex editione Basiliensi; *si quis Maiorem, Insertorem, Scantionem, Mariscalcum, Stratorem, Fabrum ferrarium, Aurificem sive Carpentarium, Vinitorem vel Porcarium* &c. ubi quid aurifici commune sit cum carpentario ego sanè non video. nisi dicamus carpenta & vehicula auro & argento consuevisse exornari ut [i] Plinius luculento testimonio confirmavit. Carpenta enim [k] Augustarum primo fœminarum, [l] Judicum deinceps & [m] Magistratuum vehicula fuerunt; & ideò in magno precio habita. Qui & QVALVM & CALCEM portabant huius loci sunt; & quidem illorum meminit [a] Ulpianus. Qualus autem seu Qualum fuit nomen multi usus; nam & Quala satoria, & Qualum panis, Qualos vindemiatorios, exceptoriosque legimus. vimineos pręterea & salignos. Sunt qui olitori, qui agricolæ, qui lanificis tribuant. Nostri illum fabrorum, concham appellant, reliquos *panieri*, totum à parte, *corbette e cestelle*. Villam ipsam servabant & [b] CVSTODIEBANT

[c] in Crasso.
[d] Histor. Apostol. lib. 9.
[e] de precepto ATTENDE TIBI.
[f] L. 19. de fund. instr.
[g] lib. 3. Sent. Tit. 17.
[h] Tit. 4.
[i] lib. 34 c. 17
[k] nummi vet.
[l] Vepiscus in Aureliano
[m] Cassiodorus lib. 6. 4 & 15
[a] L. 18. de usufru.
[b] L. 12. L. 15 de fund. instr.

mulieres, ne quid vicini rerum quæ villa continebantur, occuparent. Adhibiti etiam sunt muti [c] CVSTODES canes, quos interdiu præcipit Cato clausos esse, ut noctu sint acriores ac vigilantiores. Servorum enim vigilum vices & in urbe & rure implebant. [d] Petrus Chrysologus; *canis dormientibus dominis, nocte & custos & pervigil, prodit extraneum, turbat furem, occurrit latroni, ut curam relevet & sollicitudinem servulorum*. Fundum universum tuebatur [e] SALTVARIVS, Græci ἀγροφύλαξ. fructus conservabat, fines [f] custodiebat. Nomen etiam hodie retinent rustici nostrates. Huiusmodi munere functus est Asaph custos saltus Regis apud [g] Nehemiam, & Tirrhus ille [h] Virgilianus,

— Tirrhusque pater, cui regia parent
Armenta, & latè custodia credita campi.

ubi notat Servius, describi magistrum pecoris & saltuarium. Saltus autem [i] quatuor centurijs constabat vel [k] quinque; & fuit fundi pars ex [l] Ælio Gallo & [m] Varrone, in qua silvæ & pastiones sunt, & harum causa casæ quoque, ubi dominus aliquando habitaret. Huius ordinis videntur fuisse, qui IANVAS ad transmittendum populum per villas observabant, ut notat Siculus Flaccus. non enim unus tantum IANITOR in tota villa fuit. Ovilia suos habuerunt, ut elicitur ex verbis CHRISTI domini apud [n] Johannem: τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει. Et videntur Bubilia, Equilia, Caprilia itidem habuisse. Hos autem omnes, quos à capite villæ rusticæ recensuimus, [o] Ulpianus vocat mancipia prædiorum, operarios rusticos [p] Alfenus, rustica mancipia [q] Paulus, alij aliter.

[c] Colum. lib. 7. cap. 18.
[d] Serm. C.
[e] L. 58. de Leg. 3.
[f] L. 12. de fund. instr.
[g] cap. 11.
[h] 7. Æne.
[i] Varro lib. 1. de re R. ca. 10
[k] Siculus Flaccus.
[l] apud Festum
[m] Lib. 4. de L. L.
[n] ca. 10. & 3. meminit & Ianitoris rustici Seneca ep. 12.
[o] L. 46. de Legatis 3.
[p] L. 203. de verbor. sign.
[q] L. 18. de fund. instr.

ANTO-

ANTONIJ VELSERI
AD HIERONYMVM FABRVM
MEDICUM,
DE ZETA ET ZETARIO;
SIVE
DIÆTA ET DIÆTARIO.
EPISTOLA.

Cui S. Castuli historia occasionem prębuit.

INter alios complures honores, quos nuper Landishutę Serenifs. Principes in me immerentem contulerunt, non minimus is fuit, quando in prandio, exorto sermone de nomine Zetarij, quæ illi propriè notio subiecta esset, cum dixiſſet quæ volebat Reveren. D. Præpoſitus, Serenifs. Princeps Maximilianus meam quoq; ſententiam intelligere voluit, miſitque ad me D. T. quæſitum, ecquid ſuper ea re mihi compertum eſſet. Atque ibi ego, teſtatus ante omnia, nihil me de iſta quæſtione ante cogitaſſe, dicturumq; non alia quàm quæ ſubitò in mentem veniſſent: reſpondi 1. idem mihi videri eſſe zetam, vel rectius zætam, quanquam promiſcuè ſcripſerunt veteres, quod diætam. 2. Sic enim ſolitum antiquis duas illas litteras, D, I, in

unam Z. contrahere, cui rei firmandæ, teſtimonium tunc attuli ex notiſſimo carmine eccleſiaſtico; *Michaelem in virtute conterentem Zabolum*, hoc eſt, quod nemo negare poteſt, diabolum. 3. Proindeque eundem etiam eſſe Zetarium & Diætarium 4. Porrò Dietam ſive Zætam, antiquitus fuiſſe cœnationem, ſeu id quod Germanica lingua vocamus Tafelſtuben, Italica *Tinello*. 5. Ex omni hac ratione eam ſummam redire, ut Zætarius vel Diætarius is ſit, cui zætæ, diætæ, cœnationis cura commiſſa eſt. 6. Ad extremum, arbitrari me hoc munus fuiſſe ſervorum, aut ſummum libertorum. Quæſiviſti, num iſta omnia ſtatim idoneis auctoribus aſtruere ac propare poſſem. Negavi, quippe imparatus, & deprehenſus, Poſtea domum reuerſus, cepi conſiderare ſingula diligentius & attentius, lubuitque experiri. an obſequentiores & minus ſuperbos libros haberem, quàm D. Præpoſitus, qui ſuos à ſe conſultos aiebat nihil reſpondiſſe. Et eſt ſanè, cur veteribus amicis meis libris inquam, habeam gratiam ita liberaliter & benignè reſponderunt ad omnia, neq; paſſi ſunt exiſtimationem meam, hoc ſaltem nomine, apud Sereniſſimum Principem in diſcrimen venire Vnicum eſt, quod nunc primum ab illis didici, diætæ quidem nomen non rarò pro cœnatione accipi, eſſe tamen cum huius vocis ſignificatio latius tendatur. Iſta quomodo ſe habeant, paucis, ſi vacat, accipe. 1. dixi, non aliud eſſe zetam quàm diætam. Plinius indicat epiſtola 17. libri ſecundi, ubi aliquoties diætam nominat, monetq; interpres eius Io. Catanæus, alios libros zetam habere. Eandem lectionis varietatem notavit in editione ſua Henr. Stephanus Iam libro 5. ep. 6. Diætulam quoque legere eſt, ubi alij codices, eo-

dem

dem teste, zeteculam præferunt. Turnebus itidem, vir magnus, & veluti Sol quidam philologiæ, ita sentit, & est qui primum hoc eum docuisse asseveret. 2. Contractionis illius exempla, præter hymnum ecclesiasticum, permulta sunt apud alios. Ita Cyprianus ad Demetrianum. *Quid in ruinam Zabuli per ipsum & cum ipso cadis?* quam lectionem teste Pamelio agnoscunt aliquot manuscripti codices: Ambrosius de Fide ad Gratianum lib. 5. c. 1. *Zabulus enim verum Dei filium fatebatur, Arrius negat.* Hilarius in Matth. can. 26. *Furem enim esse ostendit Zabulum ad detrahenda ex nobis spolia pervigilem* Paulinus ep. 4. de Iuda preditore sic loquitur. *verè ut zabolus, ignarus gratiæ Dei, in qua illi non esset portio.* Ita Græci ζάκορος pro Διάκορος, ζαβάλλειν pro Διαβάλλειν teste Plutarcho: Et in Antonini itinerario, Zarrhytum pro Diarrhyto. Et apud Isidorum Zanium pro Dianio; Sic enim legit vir doctissimus Hieron. Surita: nam in vulgatis libris eam lectionem non reperias. Sed desino, ne ineptus fiam, & fortasse iam sum 3. Zetarium eundem esse qui Diætarius, spero homini non nimis pertinaci ex ijs quæ supra allata sunt, satis probatum: quid enim potest afferri cum ulla probabilitatis specie, cur si zeta idem est quod diæta, non etiam Zetarius idem sit qui Diætarius? 4. Quid igitur fuit tandem vel zeta vel diæta? Respondi cœnationem fuisse, taleque aliquid; quale Germani Tafelstuben oder Turnitz Itali *Tinello* appellant. Probo. Sidonius Apollinaris lib. 2. ep. 2. *Ex hoc triclinio fit in diætam, sive in cœnatiunculam transitus.* Lexicon Græcol. vetus δίαιτα τὸ ὑπερῶν *cœnaculum.* Tametsi huic loco non nimis nitor, scio enim cœnaculum aliud etiam significare, & verò, opinor, hîc aliud significat, sicut &

apud

apud Iuvenalem Sat. 10, *rarus venit in cœnacula miles*. Varro diætam inde dici vult, quod in ea per diem edatur. Non quæro quàm rectè: hoc eſt enim palam ineptum, quod pace doctiſs. Romanorum dicere liceat; mihi ſatis eſt firmandæ ſententiæ meæ eſſe. Athenæus lib. 5. in deſcriptione nauis Hieronis Regis, *ad utrumque parietem aditus medij diatæ fuerunt numero xxx viriles, quatuor lectis ſtratæ*. Vbi eruditus interpres Dalechampius diætas interpretatur cœnacula, cœnationes. Fuluius Vrſinus in appendice ad librum P. Ciacconij de triclinio Romano *uſurpatur autem* ait *diæta pro ipſa cœnatione & triclinio tum ab alijs, tum à Sidonio*. Oſtenſum eſt diætam pro cœnatione accipi, oſtendamus hoc non eſſe perpetuum. Plutarchus *μίαν παλλακίδων δίαιταν* à Domitiano extructam, cum ipſius Capitolii magnificentia confert, qui locus certè, ſi quid ègo ſentio, non de cœnatione muliebri, ſed de loco ubi concubinæ Imperatoris degebant, accipiendus eſt. L. Codicillis ff. de uſu & uſufr. *Pactiæ & Trophimæ Diætas omnes quibus uti conſuevit, habitet quam domum poſt mortem eorum ad Rempublicam pertinere volo*. Quis hic non videt aliud eſſe Diætam à cœnatione. Plura ſunt alia loca in ff. ex quibus idem apparet, quæ hic adſcribere longum; & placet Iure conſultis, diætam in hortis ſignificare habitationem voluptatis & amœnitatis cauſa extructam. Non aliter capio verba Ælij Lampridij in Heliogabalo; *Dicitur & balneas feciſſe multis in locis, ac ſemel laviſſe, atque ſtatim deſtruxiſſe, ne ex uſu balneas haberet. Hoc idem de domibus, de prætorijs, de zetis feciſti erant*. Adrianus Turnebus Zetam vel Diætam ædificium dicit eſſe, vel membrum domus, cœnationem cubiculum habens. Strabo libro XIII. *κατεσκέυασε δίαιταν βασιλικὴν, ἣν τιμώνιον προσηγόρευσε*. Jnterpres

pres Xylander vertit: *Regiam domum construxit, quam Timonium appellavit*. Rectè, nam Plutarchus de eadem re loquens, οἴκησιν, ait, κατεσκεύασε αὐτῷ. Possunt alia quantumvis multa in eandem sententiam afferri, sed ego brevitatem consector. Cæterum Molani & Baronij interpretatio stare non potest. Apparet autem eos, vel illos potius qui primi eam commenti sunt, in fraudem inductos istis Plinij verbis ep. 17. lib. 2. *Diæta per quam eleganter recedit, quæ specularibus & velis obductis reductisve, modò adijcitur cubiculo, modò aufertur: lectum & duas cathedras capit*. Non est, viri magni, hæc notionis vocis *zeta* explicatio, sed unius non magnæ zetę descriptio. Nec consequens est, ut si Plinius talem zetam habuit, omnis omninò talis fuerit. Dices ipse, si totum locum attentius perlegeris. 5. Cuiusmodi ergo Zetarij vel Diætarij munus officiumq; fuerit, iam liquet homini non nimis iniquo, nempe Zetæ vel Diætæ curatio, scilicet ut munda esset ac nitida, tum ipsa tum suppellex, & instrumentũ omne ad eam pertinens. Clarescet hoc magis paulo post. 6. Porrò functionem eam servilem fuisse, non est difficile demonstrare. Romæ lapis vetustus.

DIS. MANIBVS. DEXTRI
CAESARIS SERVO. DI
AETARCHO. DOMVS
AVG. TREBONIA. LAV
DICE. FEC. CONIVG B. M.
CVM. DVABVS. FILIS. FOR
TVNATA ET. FELICE

Vetus Lexicon Διαιτάρχης, *Atriensis*. Neque verò dubium esse potest, quin Διαιτάρχης Diætarius sit, aut, si fortè, nihil enim affirmo, Princeps Zetariorum. Sicut Marsilius Cagnatus etiam de vestris ἀρχιατρεῖς disputat, ita dictos, non quasi Principis medicos, sed

medi-

medicorum, quavis de causa Principes. Et eodẽ vocare videtur nomen Atriensis, quod honestioris servitij fuisse nemo ignorat. Omnino διαιτάρχην, utcunque servum eximium aliquid supra ceteros Diætarios habuisse, nomen ipsum haud obscurè demonstrat. Sed alterius ista loci. *L. Quæsitum est* §. 41. ff. de instr. leg. *Idem respondit, domo, ita ut instructa est, cum omni iure suo legata* &c. & infra: *hostiarij autem, inquit, vel topiarij, diætarij, aquarij, domui tantum deservientes, continebuntur*. Jul. Paulus lib. 3. sent. tit. 7. de legatis. *Domo cum omni iure suo, sicut instructa est, legata, urbana familia, item artifices, & vestiarij, & zetarij, & aquarij, & eidem domui servientes, legato cedunt.* Vel hic locus planũ facit nihil Diætarium à Zetario differre, quam dictionem, Zetarij puta, totidem litteris scriptam, extra historiam S. Castuli, hîc tantum reperi. Habes de servis. De libertis nullum testimonium possũ adducere: nam superius illud de Pactia & Trophima, nõ ausim certò asseverare huc pertinere, quod si cui tamẽ placet eò trahere, non admodum repugnabo. Sanè plus aliquid fuisse quàm servum S. Castulum, præter alia id mihi persuadet, quod ter auditus fuisse dicitur, quæ cautio & moderatio in servum, vile caput, vix congruit. Hæc sunt, clariss. Domine, quæ de Zeta & Zetarijs in mentẽ venerunt, sed & alia complura, quæ non est operæ, & nimis ambitiosum sit persequi, Scripsi autem in gratiam Sanctiss. mart. Castuli, cuius precibus me supplex commendo, & Ser. Principis, cui tu, si tanti esse putabis, referes. Dominus quoq; Præpositus, si aliquando hanc epistolam legerit, satisfactum sibi esse fortasse sentiet, intelligetque, nihil opus esse Illustrissimo Baronio super hac re negotium facessere, inventum quippe cis alpes qui voculam obscuram satis perspicuè exposuerit. Benè vale vir clariss. Frisingæ Maij, 1604.

F I N I S.

INDEX AUCTORUM

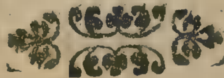
Qui laudantur, corriguntur, aut illustrantur.

Lucil-

repre-

Cor-

INDEX

Rerum

RERUM;

ET VERBORVM MEMORABILIVM

INDEX.

Elen-

quæ

Mer-

P

fugi-

FINIS.

LAVRENTII PIGNORII PATAVINI SYMBOLARVM EPISTOLICARVM LIBER

In quo nonnulla Ex antiquitatis Iuris Civilis, & Historiæ penũ depromuntur & Illustrantur, multaque Auctorum loca emendantur, & explicantur.

PATAVIJ, M. DC. XCIIII.

Typis Petri Mariæ Frambotti. *Superiorum permissu.*

LECTORIBUS BENEVOLIS.

Go vos in hoc Epiſtolarum mearum limine Lectores admonitos volo eiuſce conſilij, quod me impulit ad Epiſtolarum mearum editionem. Cum Martinus Sandellius, qui cum mihi intercedit vetuſta neceſſitudo Litteraria, in Bibliotheca mea oculos coniecisſet in faſcem ſatis grandem, qui Epiſtolas meas continebat, explicato volumine (ut eſt ingenuè curioſus) & aliquibus non ſinè voluptate perlectis, quid tu inquit Pignori has tuas Epiſtolas venire in conſpectum hominum non permittis? Ego tenuitatem ſtyli excuſare ſivè potiùs accuſare, materiamque non omnino Epiſtolis convenientem: præterea pleroſq; illorum, ad quos ſcriptę fuerant, fato conceſſiſſe, & nonnullas Parerga Hiſtorica continere, Ille contra iubere de ſtylo ſollicitum me eſſe non debere, amaſſe enim magnos viros locutionem ſolutam & familiarem, nequè aliud requiri ab Epiſtola, quam ut ſit imago quædam ſermonis domeſtici, & quotidiani. fideiubere ſe præterea ſegetem rerum haud diſplicituram, aliorum exemplo, qui Critica, & Doctrinas Epiſtolis inſeruerint. gratam ad hæc futuram memoriam illuſtrium defunctorum hoc veluti ſcriptionis poſtliminio reſtituendam. nequè eſſe novum Hiſtoriam Epiſtolis tradi. Et ego ſanè qui memineram hæc omnia magnis Patronis non carere, dedi manus non gravatè, & ſum paſſus exire han-Quinquagenam, portionem aliquot Centuriarū, quę & ipſe lucem aliquando, & fortè brevi, aſpicient; modo vos Lectores benevoli has aliqua favoris veſtri aura provehatis. & hoc profecto peculiariter a vobis exigitur, qui ſtudia noſtra ſtudijs veſtris illuſtraſtis, qui Pignoriū pręconijs nō translaticijs eſtis dignati. Per vos quod mihi obtigit, *viventi decus atque ſentienti* (ut canit vates Hiſpanus) id rari fortè poſt cineres habent Auctores. Hoc ego patrimonium, quod vos mihi honeſto veſtro rumore conflaſtis, numquam diſſipabo. Vos favete, ut conſueviſtis linguiſquè animiſquè. Crabronum enim Veſparum & Fucorum aculeos nihil moror. Valete.

INDICVLVS EORVM, ad quos Epistolæ scriptæ sunt.

RE-

RERVM ET VERBORVM INSIGNIVM
INDEX.

De-

Iaco-

I

K
L

M

Meni-

Rha-

FINIS.

L. P. PAVLO AICARDO

Philoſopho, & Medico Viro doctiſſimo.

Epist. I.

Ruditio tua Vir Cl. & illicio mihi eſt & formidini. Hinc fit, vt communicare tecum omnia quæ mihi excidunt apprime cupiam, idemque ſummo ſtudio celem ea omnia mearum vigiliarum cœpta, quibus tu Doctrinæ Genium conciliaſti. Vicit tamen hac vice deſiderium diſcendi, perpulitque ut arbitratui ſubijcerem tuo Annulos meos. ita enim appello Syntagma, in quod conieci varias de Annulis notas. neque vero hæ te dedecent, qui ut Antiquitatis univerſæ peritus es, Dactyliothecam habes precio, varietate, & artificio inſignem. Annulorum uſum in magna vetuſtate fuiſſe arguunt ſacræ, Litteræ Gen. Cap. XLI. *in quibus Ioſeph, teſte etiam Ioſepho Lib.* II. *Annulo regio donatur, Prometheo ipſo vetuſtior, quem fabulæ huiſce rei conditorem prædicant. habeant ergo ſibi ſententiam ſuam Plinius, & qui ipſum ſecuti ſunt, Homericis temporibus inferiorem reputantes. Græci videntur ex Oriente devexiſſe; Itali a Græcis, verum vſu initio præparco, qui deinceps ad omnes promiſcuè pertigerit. argumento ſunt Gemmæ ſigillares, quæ copia ſui ipſam propemodum infinitam Nummorum veterum vim exæquant. Materies fuit Gemma, Aurum, Argentum, Aes. Gemmeos totos ſunt qui viderint. Aurei Argentei, Aerei, Ferrei paſſim eruuntur, ſed cum Gemmis incluſis. At fuit olim cum vicem Gemmarum obtineret*

Aurum, & ego vidi apud Petrum Stephanonium non semel, quod sane non omisit diligentissimus auctor Plinius; Lib. XXXIII. *Cap.* I. contra vero multi nullas admittunt Gemmas, Auroque ipso signant: id Claudij Cæsaris principatu repertum. *Æstivorum & hiemalium usum retulit antiquus Interpres Juvenalis Sat.* I.

Ventilet æstivum digitis sudantibus Aurum.

Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ.

Natalitiorum meminit idem ad Persium Sat. I.

Et natalitia tandem cum Sardonyche albus,

quia quidam habent Annulos (*inquit vetus enarrator,*) quos die tantum natali gerunt. *Sardonix est apud me, in qua squilla cælo expressa est, nomine supranotato* Ρουφιλλα. *Et huiusmodi Litteratos non paucos vidi, quos evulgabo aliquando cum bono Deo. frequenter autem Annuli præferuntur vultus Principum, & clarorum virorum. Plinius Junior Lib.* X. *Epist.* XVI. *Gemmam commemorat habentem imaginem Pacori Parthorum Regis, & Svetonius Aug. Cap.* L. *Tiberioque Cap.* LVIII. *& Val. Max. Lib.* III. *Cap.* V. *rem satis confirmabunt. Ego sanè Julium Cæsarem, Neronem, & Fl. Claudium domi habeo totidem Gemmis incisos, ut mittam aliquot fœminas celebrioris notæ. a vultibus si recedamus, nihil non est quod Annuli non ostentent. Plinianus Quadrigam habebat, ut ipse refert Epistola proximè citata. Amphitruonius ex Plauto, cum Quadrigis Solem exorientem, uti produnt veteres Nummi non pauci. Militis apud eundem Curculione, clypeatus Elephantum machæra diffi";ciens. Neronis Svet. C.* XLVI. *Proserpinæ raptum. repertus ex eodem Galb. C.* X. *in munitione oppidi, opere antiquo, Victoriam cum Trophæo satis frequentem notam. Sullanus ex Val. Max. Lib.* VIII. *C.* XV. *traditionem Jugurtæ a Boccho rege, cum esset C. Marij Quæstor, ut inquit Plutarchus Politicis. qui Sullam ex eo uti ambitiosum improbat, quod sibi rei gloriam Mario uni debitæ vindicaret. Neque vero usum Annullorum repudiarunt Christiani, adeo ut operæ pretium arbitratus sit Plutarchus noster Clemens Alexandrinus Pedag. lib.* III. *Cap.* XI. *præscribere aliquem terminum, intra*

quem contineretur hæc licentia promiscua quidlibet in Annulos insculpendi. censet enim à nostris rectè geri non quidem Idolorum facies, vel Ensem, vel Arcum, Poculave: multo minus Amasios vel Amicas investes; sed Columbam, Piscem, Navim, quæ celeri cursu à vento feratur, vel Lyram Musicam, qua usus est Polycrates, vel Ancoram nauticam Seleuci Regis, (cuiusmodi ego, ut nosti, a posphragismate utor, veluti tu, & tardigradam & domi portam Testudinem ad signadum non temerè adhibes;) vel Piscantes. Et sanè Idolorum facies in his frequentissimæ sunt, Ægyptiorum præsertim item Gladiorum & Arcuum imagines cum Poculis visuntur non raro: & in bisce latus ille, & ansatus Bacchi Cantharus, qui & in Beotorum nummis argenteis visitur, cum inscriptione BOI. *Catamytos, & meretriculas sub argumento Venerum, & Cupidinum cœlatos fuisse arbitror. quorum in Annulis magna est copia. Et sane non ita nuper monuit Arnobius Hermas Lib.* VI. *ad vers. Gent. Athenis, Alcibiadis ad corporis similitudinem fabricatos, Cratinam & Phrynen, nobilia scorta præbuisse acumen Venustatis, & floridæ formæ tum Veneri Cnidiæ, tum Thespiacæ illi famosissimæ. Per Columbam autem intellexit Clemens Spiritum Sanctum, per Piscem prandium, quod apparavit Christus Dominus discipulis, cum surrexisset a mortuis Joannis* XXI. *vel celebratum illud convivium quo millia virorum quinque pavit Luc.* IX. *per Navim, vel Ecclesiam, vel vitam humanam, per Lyram Concordiam, per Anchoram Constantiam, per piscantes (ut ipse quidem se explicat) Apostolos, vel Baptisma puerorum. Mirum autem est non recensuisse ipsum Symbola nominis Christi,*

Et Crucis, quæ mihi in Gemmis Antiquorum non semel animad-

versa sunt: mirum item non meminisse Arcæ Noeticæ. quam exhibuit in sua Dactyliotheca Abr. Gorlæus, Nu. CXVIII. *Columba insignem, & Arcu fœderis statuto in nubibus Cœli. Meas sanè Arculas insigniora cœlamina sunt quæ ornent: Serapis Nemesis, Cupido, Venus; Mercurius, Fortuna, & Roma schemate militari. Cythara item Eunomi Locrensis, Flos cui insidet Papilio, Musca, Lupa gemellorum altrix, Ægyptiorum deliria, & Basilidianorum aliquot portenta. Ipsi sapientiæ sectatores (vt tu optimè calles) hæresum suarum magistros, in Annulis palam habebant, & de re satis nota, testatus est Cicero; Lib.* V. *de finibus in princ.* nec tamen Epicuri licet oblivisci si cupiam; cuius imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis, & in anellis habent. *Socrates certè non raro comparet in antiquis Gemmis signatorijs: Antisthenes, Plato, & alij aliquando. Plinius vero L.* XXXV. *Cap.* VI. *Artis & Naturæ Promus idem & Condus, Gemmas vitreas in vulgi Annulis notavit, cuiusmodi ego duas penes me habeo, & quidem eleganter cęlatas. Cavit autem ex Diogene Laertio Solon prudenter, ne Annularius, Annuli quem vendidisset sigillum servaret; ad vitandas nimirum fraudes, quarum seges vberrima e suppositi-tijs Annulis enasci poterat. hoc nostri adeo non faciunt, vt & typos sigillorum servent, & in propatulo habeant, magno periculo illorum qui hæc negligunt. Et habet Tacitus Annal.Lib.* XVI. *Caium Petronium coactæ morti proximum, fregisse Annulum, ne mox vsui esset ad facienda pericula. Et hęc quidem dicta sint de materie, & forma Annulorum. nunc ad vsum veniamus, dicamusque gestatos fuisse & in articulis, & in digitis. Martialis Lib.*V.*Epig.*XI.*de Stella nostrate.*

Sardonychas, Smaragdos, Adamantas, Jaspidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.
Multas in digitis, plures in carmine Gemmas
Invenies: inde est hæc puto culta manus.

Ideoque monuit Clemens Alexadrinus loco superius citato, non esse a Viris Annulum in articulo ferendum, hoc enim mulieris esse, sed in parvo digito, atquè adeo in ima eius parte collocandum. Miror

verò ego Clementem non attendisse, morem Romanum, qui fuit gestandi, ut prodit Gell. Lib. x. cap. x. Annulum in digito sinistrę manus, qui est minimo proximus, cui & Annularis nomen ideo indidimus. Et sanè apud Macrob. lib. VII. cap. XIII. cum Annulus Avieno de brevissimo dexterę manus digito repente decidisset, pręsentes quęsiverunt, cur eum alienę manui, & digito, & non huic gestamini deputatis potius insereret. Extant autem eiusce gestaminis rationes apud ipsum Macrobium Gellij compillatorem, quem memini non semel a V. Cl. Hieronymo Fabricio ab Aquapendente derisui habitum, quod dicat in libris Anatomicorum extare, Nervum quendam de corde natum priorsum pergere usque ad digitum manus sinistrę minimo proximum. nihil enim huiusmodi, inquiebat ille, in corpore humano comparere. Distinguebat autem Annulus Ingenuos ab hominibus servilis conditionis. Ideoque Pater apud Lucam Euangelistam Cap. XV. alloquitur servos suos, cito proferte stolam primam, & induite illum, & date Annulum in manum eius. *Et hic aureum intelligo, ex Epist. D. Iacobi cap. XI. in princ. qui neque Libertis, neque Servis conueniebat. fuit tamen cum & his con veniret beneficio Principis. ut notat pręter cęteros Lipsius Lib. XI. Electorum. Annulorum ius Liberto tributum (ut sensit Ulpianus L. X. §.* sed & si iuſ. *de in Ius Voc.) non eximit illum a reverentia, quam Patrono exhibere debet. Et hoc ea ratione quia* vsus aureorum Annulorum beneficio principali tributus Libertinis (*vulgo legitur male libertinitatis*) quoad vivunt imaginem non statum ingenuitatis præstat, *vt inquiunt Imperatores Diocletianus & Maximianus L. II. C. de iur. aur. Annul. Reposui autem* Libertinis, *quia sic loquuntur ijdem Impp. in L. vn. C. ad L. Viscell. hunc Annuli honorem luxus in ostentationem vertit, quam Satyrici & ipsi carpserunt. Iuven. Sat. VII.*

— Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit Annulus ingens

&

— ideo conducta Paulus agebat
Sardonyche

Adhi-

Adhibebant autem Annulum ad signandum quidquid lubebat, vt abditum esset secretumque lagenas, cellas, dolia, trabes, vilissima vtensilium, epistolas, & testamenta. ideoque Pater, pluribus filijs heredibus institutis, moriens, claves & Annulum, custodię causa maiori natu filię tradidit. L. LXXIX. §. pater pluribus *de le.* II. *Arra vero & Sponsio Annulo interveniente celebrabantur* L. V *de institor. Act.* L. XI. *de act. empti.* L. XIX. §. *vlt. de presc. verb. ideoq; nugator nescioquis, cuius extant Danielis nomine somniorum somnia, inquit;* Annulos accipere securitatem significat, & Annullos dare vel perdere dolorem significat, *obstringunt enim Arra & Sponsio iuxta illud,* sponde noxa præsto est; *nisi velimus allusisse illum ad grandium patrimoniorum decoctores, de quibus hęc Iuvenalis. Sat.* XI.

Talibus à Dominis post cuncta novissimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Danielis autem illius, ne quis novitium putet, meminerunt Achmetis etiam Onirocritica, illa pari plausu & sibilo digna rerum anilium Cimelia. Et hæc de Viris. Ad mulieres quod attinet, certum est sponsas Annulo donatas, ut notavit Galeotus Martius in Libro de Homine, & indicat, Juvenalis. Sat. VI.

— deinde Adamas notissimus: & Bernices
In digito factus preciosior: hunc dedit olim
Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori.

clarius Martyr & Virgo Agnes apud D. Ambrosium, Annulo suo subarravit me Dominus meus Iesus Christus: *nec aliud sibi volunt illa verba Theosebij, Apud Phot.* CCCLXXVIII. *ad vxorem,* olim tibi Annulum dedi coniunctionis filiorum procreandorum, nunc tibi do temperantiæ, qui tibi ad castam domus custodiam adiumento futurus est. *Et vero custodiæ quod ait non temere dictum est. Mater enim familias apud Plautum Cassina, ita loquens inducitur.*

Obsignate cellas, referte Annulum ad me.
Ego huc transeo —

Et ſanè plerumque vtebantur & ipſæ illo eodem ſigno, quo Pater familias vtebatur; Cicerò Lib. XI. *ad Att. Epiſt.* IX. nam quod reſignatę ſunt, habet opinor eius ſinum Pomponia: *Interdum proprio, ut patet ex L.2. C. de reb.alien. non alienand. Et hæc apud caſtas & pudicas mulieres. apud impudicas fuit Annulus nequitiæ inſtrumentum. fragmentum Ennij apud doctiſſimum virum Hieron. Columnam.*

Alij dat Annulum ſpectandum a labris
Alium invocat: cum alio cantat

Ideoque rectè huc corrogat idem Columna e legibus exaratis inter adoleſcentem, amicam, & lænam apud Plautum Aſinar. illa.

Spectandum ne cui Annulum det, neque roget

hæc enim erant baſia clancularia. Et hæc eſt Dactyliotheca mea V. Cl. tota tota chartacea ut vides. ſi tu illam probaveris aurea, gemmea, & quantivis prætij fiet. Vale: & Pignorium tuum ama. Domi Kal. Aprilis. MDXCV.

L. P. Franciſco Viduæ Juriſconſulto V. Excellentiſsimo. Epiſt. II.

ASſis partes, quæ veſtra cognitio eſt amice, heri tractabamus. Aeris videlicet gravis (ut vocabant veteres) formas pleraſq; varijs notis inſignes. inter has eminebant dodrantes duo, quorum alter Ianum, Ianam alter preſerebat, ille Puppi Navis in parte averſa, hic Mercurij Capite cum harpe pone occiput ſignati. erat ad manum & ſemis cum germana illa nota S, & quadrans cum tribus globulis & ſextans duobus, Veneria concha, & Mercurij Caduceo præclarus, Quibus dicebamus ſignificari Maris & Terræ commercia, quæ ſunt pecuniariæ baſes, & mercatorum inexhauſti Theſauri.

Adeo nihil quantumvis tritum, & commune, apud maiores illos noſtros, myſterio vacabat. inſpiciebamus præterea portiones alias qua maiores, qua minores, minuſculas etiam, pro varietate rei Nummariæ, diuturnis imminutionibus exagitatæ. At illud, quod

tunc ambobus nobis venit in mentem eximium fuit, & dignum animadversione. Lactantius enim Firmianus Lib. I. *cap.* X. *ita scribit* hunc errantem atque inopem Janus excepit, cuius rei argumenta sunt NVMMI VETERES. in quibus est cum duplici fronte Janus, & in altera parte Navis. *ut quid enim Nummos veteres appellat Lactantius, cum non nisi a posteritate percussi sint, ut canit Ovidius? & cum inter Julium Cesarem, Pompeiumque quibus*

bus vigentibus illud genus pecunię feriebatur, & Constantinum quo regnante scripsit Lactantius, vix anni CCCLI. *intercesserint? Ego sanè arbitror non ita religiosè, uti nos quidem consuevimus, dimensos esse vetustatem qui ante nos scripserunt, in re monetaria presertim. Pomponius enim I. C. L.* XXXIV. *de Usufr. Numismatum aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro Gemmis uti solent usum fructum legari posse scribit, respiciens dubio procul ad veteres Aureos Regum Philippi & Alexandri, qui Pomponium quingentis paulo amplius annis pręcesserunt. Itaque rectè produnciavit quisquis ille fuit, quem nomine Cornelij Frontonis hactenus ostentaverunt Typographi, inter antiquum & vetus hoc interesse. quod* Antiquum est, quod excessit patrum memoriam Vetus quod annorum multorum sensit vtilitatem. *Preterquam quod, Lactantium verissimile est respexisse ad formas jam usu desitas suo tempore Assium illiusmodi ęreorum. Augusti namque & Cęsares sibi vendicaverant novitio invento Imaginum suarum, & rerum quas gerebant, quidquid uspiam figurarum in antiquis Numismatibus comparebat, degeneraverat quippe Moneta ex ere quę vivente Firmiano percutiebatur, & forma, & pondere, & ab illa antiquissima, & a minus antiqua haud multo veterum retro Principum. Hęc mea tibi probari V. Cl. & opto & adeo spero, morositates aliorum minimi facturus, aliorum inquam, qui invidentia, & malevolentia ut olim Phinei mensas Harpyę, rem omnem litterariam inquinant. tu vale, & Pignorium tuum amare perge. Ex Musęo nostro Kal. Decembr. MDXCVI.*

L. P. Edmundo Brutzio Viro Nobili. Epist. III.

Q*Uęrebamus inter nos Amice hesterna die, inter deambulandum, quę initia essent assignanda studio, quo Tù, & ego ducimur & oblectamur, antiquitatis. multa fuerunt utrinque dicta, ut meministi multa tu acutè sanè, & variè ex preteritorum temporum monumentis repetebas. dicebam ego, Octavianum Augu-*

ſtum laudatiſſimum Principem, Prætoria ſua excoluiſſe rebus vetuſtate, ac raritate notabilibus, qualia erant Capreis immanium belluarum, ferarumque membra prægrandia, & quæ dicebantur Gigantum oſſa & arma Heroum, Svetonio Cap. LXXII. *aſſerente. addebam Populos eximiè coluiſſe olim reliquias Vetuſtatis; ut de Parma Antæi Elephantino tergore exſecto ingenti, apud Tingitannos; & de Oſſibus immanibus marinæ belluæ, apud Iopen teſtatur Pomponius Mela Lib.* VII. *Quinimo Beneventi Procopij ætate, Apri Calidonij dentes ſuperfuiſſe ipſemet Procopius Lib.* I. *Bel. Got. teſtatur, pedum trium perimetrum (non pentimetrum) habentes. Hanc fuiſſe Italiæ laudem, cum Franciſcus Petrarcha Vir maximę doctrinæ, & elegantiſſimi (ut ſua tempora ferebant) ſtyli, has delicias quanti fecerit ipſemet prodit, in Epiſtola ad Lęlium ſuum quę eſt* III. *Lib.*X. ſumpta igitur ex verbis occaſione, aliquot ſibi aureas argenteaſque noſtrorum principum effigies minutiſſimis ac veteribus Litteris inſcriptas, quas in delicijs habebam dono dedi. *loquitur autem de Carolo* IV. *Aug. Henrici* VII. *Nepote, quem etiam alloquitur eiuſdem Libri Epiſt. ult. verbis non diſſimilis argumenti;* ſalutem mihi Lælius meus tuis verbis attulit, quæ mihi iaculum anceps, & lethale vulnus fuit, ſimulq; Cæſaream effigiem pervetuſti operis. *Ubi Nummum intelligo. Quod vero ad ętatem noſtram, aut paulo ſupra attineret, Alphonſum Regem laudatum illum, & omni laude maiorem, Numiſmata Imperatorum, ſed Cęſaris ante alios, per univerſam Italiam, ſummo ſtudio conquiſita, in eburnea arcula aſſeruaſſe penè religioſè, teſtis eſt Antonius Panormita. Quibus quoniam alia eorum ſimulacra, jam vetuſtate collapſa non extarent, mirum in modum ſe delectari, & quodammodo inflammari ad virtutem, & gloriam inquiebat. quę omnia repetita ſunt Hiſtorię Neapolitanę Lib.* VI. *Auctoribus Vernaculis. ſtudium Alphonſi ęmulata eſt domus Medicęa, illa Muſarum, domus an templum? cuius rei teſtem habemus oculatum Philippum Cominęum Lib.* VII. *cap.* IX. *Hiſt. qui recenſet Numiſmatum aureorum tria millia, pręter vaſa cęlata e Gemmis, & argenti antiquitus ſignati magnam*

vim.

vim. his in Italia nostra principibus viris succenturiabam ego Ioannem Marcanovam Medicum nostratem, qui magno ausu Bibliothecam instruxit Codicibus scriptis, veteribus Nummis, & inscriptionibus antiquis, quas ex Italia, & alijs regionibus magno numero conquisivit, & accuratè descriptas coniecit in librum, quem Anno MCDLXV. *ipse inscripsit Malatestę Novello Cesenę Principi, incboatum Patavij, perfectum Bononię. vidimus autem tu, & ego non semel apud Clarissimum Virum Io. Vinc. Pinellum, qui commodato acceperat a Cano. Regul. S. Io. in Viridario, quibus Marcanova illum olim cum reliqua Bibliotheca legauerat. Et sanè Matthæus Bossus Canonicus Regularis. in Recuperationibus quas vocauit Fesulanas, Epist.* XX. *ad Ioannem ipsum scribens, hæc habet* numismata hæc ego Ioannes ad voluptatem vbi satis sum conspicatus, cæpide te mox cogitare, qui ante omnes visus es mihi eo munusculo dignus, quippe qui soles post Philosophiam, & ornamenta doctrinæ, pictura, & illustrium virorum imaginibus mirè equidem delectari, & post studia litterarum intentionem, & animum circa egregia hæc antiquitatis monumenta remittere. *Hæc ille. proximum Ioanni Marcanovæ ego statuo Andream Mantineam, Patavinum, Pictorem magni nominis, qui Picturam ad antiqua decora iussit adspirare. hic ut graciles, ieiunas, & exuccas pingendi rationes traduceret ad illam vividam, vegetam & florentem, qua ipse vsus est, subsidiariam vetustatem advocavit. in qua sanè nihil prætermisit, modo esset alicxius venustatis, quod non converteret in proprios usus. refertæ sunt eius tabulæ Vasis, Armis, Vestibus, Parergis petitis ex uberrimis antiquorum promptuarijs. Et hinc factum est, ut Felix Felicianus Veronensis collectas magno numero veteres inscriptiones uni Mantineæ dedicaret, cum hac Epigraphe.*

ME
RENTI.
PICTORVM PRINCIPI
AC VNICO LVMINI

INGENII VIRO ANDREÆ
MANTEGNÆ PATAVO AMICORVM SPLENDORI
FELIX FELICIANVS SALVTEM

Incidere Autem hæc in Annum MCDLXIII. *Mantineam excipit Jocundus Veronensis magna doctrina vir . qui ut fuit familiaris magni Laurentij Medicis , ita animum applicuit ad hæc studia , coegitque in unum veluti corpus MM & amplius veterum Inscriptionum ut testatur Politianus Miscellan. C.* LXXVII. *quod annis præteritis extabat apud Stephanum Magnum Patritium Venetum , cuius illa præcipua laus fuit apud Onuphrium Panvinium , In fin.* II. *Com. in Fastos , ut veterum Imperatorum seriem integram , & accuratam constitueret . Cæterum ipsi Jocundo certum est debere nos accuratam editionem Cæsaris Commentariorum : Vitruvij insuper , Frontini , & Catonis ; ut non immerito Budæus Lib. de Asse , Antiquariorum diligentissimum appellarit . Pyrrhus demum Ligorius Neapolitanus & Æneas Vicus Parmensis gemini Soles præluxerunt vetustati illustrandę . ille in* XI. *Libros coniecerat quidquid pervenerat ad nos a vetere ęvo , meminitq; ipse huiusce laboris a se exantlati, productiq; a Saturno Rege Italiæ ad Justinianum usque Augustum , in libello Italice scripto editoque cui titulum fecit , Antiquitates Romanas . hinc illi iure , & merito obtigit , ut à doctissimis Viris ipse calamo , & penicillo præstans, honorificentissimis Elogijs appellaretur,* ab Onufrio Panvinio, a Hieronymo Mercuriali, ab Antonio , Augustino, & Stephano Pighio. *verum huius libri lucem publicam non aspexerunt; & cum magno quidem rei litterariæ detrimento . Vicus felicior fuit, ut qui studiosis approbantibus, & latinè, & Italicè multà ediderit manu planè sollerti , multa docto calamo edita interpretatus sit, quibus & Italiam, & Germaniam , & Galliam , & Belgium assurgere par est . hæc ad te pluribus Vir amicissime de hesterno sermone , & quidem huic Epistolæ consignata esse volui , ut meminerint qui profecerunt in hisce studijs , debere se prestantium Virorum memoriæ gratum ad minus animum ; & curent ut in seriem aliquam*

tem-

temporum, & nationum redigantur aliquando quot quot hanc nostram Spartam qua opera, qua scriptis ubique gentium exornarunt. Vale tu, & me ama.

L. P. Io. Vincentio Pinello Viro Nobilissimo. Epist. IV.

H*Esterna die, domi tuæ V. Clarissime, ostendisti mihi e Thesauro Bibliothecæ tuæ Epistolas Ovidij, calamo descriptas, quas nescio quis prosa Oratione Italicè transtulerat; dicaveratq; Alisæ Peruciæ matronæ Florentinæ. is in Prologo ad Epistolam, Phædræ nomine conscriptam, aiebat suum nomen Hebraicè sonare Os Lampadis,* bocca di lampana. *subdidi ego tunc, habere me in Adversarijs nescio quid annotatum, quod huc pertineret. tu, vt me amas, hortatus es, ut describerem quidquid id esset. ego recepi me facturum, vti planè nunc facio. Arator Diaconus, Lib.* I. *Actor. Apostolicor. Pag.* CCLIII. *editionis Tornesianæ hæc habet.*

—— impone Philippum
Lampadis os quod Hebręus ait, qui mentis honorem
Nomine teste probat ——

Sedulius etiam in Collectaneis ad Epistolas D. Pauli in fine Epistolæ ad Romanos, in congerie nominum quorundam Latinorum & Græcorum, quibus Etymon Hebraice adsignatur, hoc refert, Philippenses os Lampadum. *Itaque dicemus huic interpreti fuisse nomen Philippo. quod autem ille subnotat hoc nominis græcè significare; custodiam amoris,* Guardia d' Amore, *hoc fateor me penitus ignorare. Philippus enim (quod ego sciam) Græcis etiam ipsis amitor Equorum est, ut habemus apud Ocellum Lucanum, de universi natura, ad finem. Ideoque videtur Philippus Macedonum Rex in Nummis argenteis, cuiusmodi ego grandiorem alterum & alterum minutum penes me habeo, Equitem sibi se posuisse: unde forsan factum nomen nummis Philippeis, ab Equite magis, quam a Philippo. Hæc mihi suggesserunt Adversaria mea Vir Clarissime. Ea Tu si æqui boniq; consules, quidquid alij carpant minus morabor. Vale ex Biblioth.* VIII. *Idus Ianuar. MDXCIX.* L. P.

L. P. Martino Sandellio J.C. & Viro Reverendo. Epist.v.

VIdebamus nudiustertius (si recte meministi) Dactyliothecam Abrami Gorlæi. & in ea mirabamur copiosam, & variam segetem antiquæ, & penitus repositæ Eruditionis. Detinuerunt nos tunc præcipuè duo typi expressi ex antiquis gemmis onychinis: alter fuit ex annulo CXXXII. *alter ex gemma exclusa* XLII. *in illo cernere erat duos Cupidines, quorum alter alterum retortis post terga brachijs tollebat sublimem; cui pila satis grandis adstabat ad pedes. in hoc gemini item Cupidines se componebant ad luctam, vel ad saltationem. Tu mihi continuo eam provinciam delegabas, ut ad te scriberem quid hæc porrò significarent. fuit Venus (ut nosti) teste Poeta.*

Mater sæva Cupidinum,

licet Philostratus in Iconibus velit genitos a Nymphis. at duo præcipui e grege tot natorum a veteribus numerantur, EROS, & ANTEROS. hi expressi sunt in Gemmis, quas vidimus, & in Nummo Gentis Juliæ apud Nummographos, Veneris genetricis currum trahentes. quæ ideo ab Ovidio.

— geminorum mater Amorum

appellatur. Erota & Anterota descripsit Eunapius evocatos a Jamblicho, magico carmine, e calidis fonticulis Gadarenis in Syria. Anterotem Pausanias conantem extorquere Palmæ termitem Cupidini de manibus describit Lib. VI. Editionis Amaseanæ, Pag. CCXLV. *lin.* 17. *qui etiam alibi Anterotis meminit. His duobus tertium accenset Servius doctissimus Grammaticorum, ad Lib. IV. Æneidos, cuius hæc sunt verba;* nam, & amatoribus præesse dicuntur EROS, ANTEROS, DYSEROS. nonnulli Nemesin significari putant nonnulli ANTEROTA. invocabat contrarium Cupidini, qui amores resolvit: aut certe cui curæ est iniquus amor, scilicet ut implicet non amantem. Hic etiam Athenis coli dicitur. *Hæc Servius, apud quem vulgo legitur LYSEROS omnino male. At quod de Athenis, innuit explicat Pausanias in Atticis neque vero*

jure notatur Servius ab Ænea Vico, & Cælio Calcagnino, quod Anterotem Eroti contrarium dixerit; hoc enim non affirmavit; & si affirmavisset poterat semet tueri auctoritate Pausaniæ. At quid sibi volet illa Pila? Davus sum ego; non Oedipus, & Tripos ille meus NON UNO RESPONSO ANIMUM DELUSIT*, ut nosti. dicam tamen, Scalptori gemmario eam fuisse mentem, ut innueret Amorem ex confusa deformitate Universum effigiasse, circunfuso Chao sublato, quod erat commune totius Mundi sepulcrum. hui tragicè satis inquies, & extra familiaris Epistolæ modum. atqui scias hæc esse Luciani, & quidem in Amoribus, quos quidem ille græcè* ΕΡΩΤΕΣ *indigitavit. An vero huic explicationi adapturus sis tu cum aliquo risu modulum Calceorum Cycioniorum, ego quidem nescio, hoc unum scio, non dedecuisse te hæc audire virum cordatum, & qui in intimum animi contubernium iamdiu admiseris, cœlestis & divini Amoris vim universam, cuique præ Amore Veri omnia omnino sordeant.*

Hæc tibi dictabam studiorum in carcere parvo,
Excepto quod non simul esses, cetera letus,
Kal. Februar. MDXCIX.

L. P. Joanni Mangano Eruditissimo Adolescenti. Epist. VI.

E*T meritò quidem Admirabamur Græcos die hæsterna apud Dominum Pinellum, qui Athletas tanto in precio haberent. nosti illa Vitruviana; Lib.* IX. *in princ.* nobilibus Athletis, qui Olimpia, Pithia, Isthmia, Nemea vicissent, Grecorum maiores ita magnos honores constituerant, *&c. Quæ admiratio ipsum etiam Aristotelem Problem. sect.* XXX. *tetigit, querentem cur veteres præmia certaminibus corporis decreverint, scientiæ non item. & sanè saginatos illos, & bene curata cute, ut Reipublicæ inutiles non magni fecit Solon. apud Diogen. Laert. quod essent cum exercerentur sumptuosi, & cum vincerent perniciosi. Carnivoros illos effecit Pythagoras, cum antea lacte, caseo, ficubus aridis vescerentur, si Porphyrio Lib.* I. *de Abstin. credimus. quod & Plinio Lib.* XXIII. *Cap.* VII.

visum

visum est: si tamen apud ipsum ille Pythagoras (cuius meminit) Philosophus est, ac non potius Exercitator quidam, ut & ipse vocat, cui id nominis obtigerit. verum & Philosophus ipse carnes esitabat, & nullo sepius legumento utebatur, quam fabis, ut ex Aristoxeno docet Gellius, Lib. IV. *Cap.* XI. *ut ridendi videantur qui secus tradunt, & de Pythagoræ Sectatoribus tradit Porphyrius, cum Dijs facerent, ab animatis non omnino abstinuisse. hæc ad te raptim mi Joannes, ut tu pariter hisce diebus, quibus omnes insanimus, Pythagoreus sis vel potius Apicianus & hic, & in Patria, quam te cogitare die crastino audio. interim ego te* SALVVM IRE SALVVM REDIRE *precor e vetere formula. in Bibliotheca, domi. MDC. ipsis Liberalibus, quæ Cereris & Bacchi certamina sunt, ut coronam accipiat Venus. probè enim cecinit Auctor sacrorum Fastorum.*

Vere dapes Cereri agrestes, patrique Lyæo
Forte dabant: fuso per sua festa mero.
Dumque dabant, liquidis cœlabant fecibus ora
Corticeve aut Minio per loca ludus erant.

At hæc ferenda erant, nisi lateret nequitia sub larvis.

— facies velata pudorem
Significat læsum sciri lascivia non vult:
Ora tegit, scelus est pavidum, metuitque videri.

ut scribit Poeta non omnino malus. Tu vale iterum & tertio, pugilice & athletice.

L. P. FRANCISCUS VIDUÆ Philosopho & Jurisconsulto V. Excellentissimo. Epist. VII.

QUæris ex me (Amice) peramanter ut soles, cur ego COELUM scribam, non CAELUM uti omnis Antiquitas, cuius me studiosum esse ais, consuevit. ego primum respondeo, non esse me sepem, aut maceriam rectæ scriptionis: deinde esse mihi in promptu non leves causas, propter quas ab Antiquitate in hoc uno recedam. Ut enim omittam fuisse aliquos, qui COELUM scriberent,

ut te-

ut testatur Joannes Genuensis in summa, quam ipse nominavit Catholicon, cuius rei extat vestigium apud quosdam e nostris vernaculis canendi magistris. * *Rationes meæ huiusce Ortographiæ nitantur magnorum virorum auctoritati, qui ita senserunt. Varro Libro IV. de L.L. scribit,* ego magis puto a Chao cavum: & hinc Cœlum; quoniam ut dixi, Hoc circum supraq; quod complexu continet terram, cavum Cœlum. *esse autem cavum* ΚΟΙΛΟΝ *gracè omnes sciunt. indeque factum COELUM quia OI græcum transit in OE latinum. Germanicus Cæsar Domitianus, in Phænomenis Arateis ex editione Ugonis Grotij V. Cl. Pag.* III.

ARCTOE
ET
DRACO.

Et Pag. subsequente.

Oceani tumidis ignotæ fluctibus Arctoe.

quod gracè erat ΑΡΚΤΟΙ *ad eandem rationem* ΚΟΙΛΟΣΥΡΙΑ *nobis est Cœlesiria, quam nonnulli appellant, si rectè memini, Syriam cavam. ut Festus Avienus & Priscianus* ΚΟΙΛΙΑΚΟΣ *Cœliacus* ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ *Proemium;* ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ *Oeconomia* ΟΙΚΟΣ, *Oecus, qui legitur apud Vitruvium Lib.* VI. *& Plinium Lib.* XXXVI. *Cap.* XXV. *Et sanè Plinius videtur memoria lapsus, qui Lib.* II. *Cap.* VI. *hæc habet.* Cœlum haud dubie cælati argumento diximus, vt interpretatur M.Varro. *non enim ea fuit Varronis sententia, sed Ælij Galli. quod & fefellit Aldum Manutium in Ortographia, verbo COELUM. Auctoritati Marci Varronis doctissimi Togatorum accenseo ego sententiam Jos. Scaligeri neotericorum eruditissimi, qui in Etymologijs verborum ad Varronem, hæc habet* COELUM ΚΟΙΛΟΝ. *Hæ sunt Bases, hæc firmamenta sententiæ meæ, quam, si tu multæ lectionis & politissimi judicij Vir non improbaveris, ego sanè in posterum & probabo & ratam habebo. Ad Cilicium quod attinet, de quo exquirebamus, an esset vox ab antiquitate repetita, aio esse. Servius ad illud* III. *Georg.*

Nec minus interea barbas, incanaq; menta

Cinyphij tondent hirci, setasque comantes
Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis

Scribit; & bene laudat Capellas, dicens Ciliciorum usum, & in mari, & in terra prodesse mortalibus. *& hunc Virgilij locum nō infeliciter expressit Festus Avienus in descriptione Oræ maritimæ.*

Hirtæ hic Capellæ, & multus incolis Caper
Dumosa semper intererrant cespitum
Castrorum in usum, & nauticis velamina
Productiores & grave setas alunt.

Prudentius, in Hymno Ieiunantium.

Squallent recincta veste pullati Patres,
SETASQ; plangens turba sumit TEXTILES

Alcimus Avitus in eodem argumento, pœnitentiæ Ninivitarum.

Mollibus abiectis Cilicum dant tegmina setæ.

Hic ego pensum, quod Tu impetraveras, absolvo, petoque invicem ut mei te memorem præstes, & die crastina ad condictum adsis, inspecturus nimirum Nummos aliquot veteres, qui res nostras Patavinas tangunt. Vale. e Musæolo meo. Kal. Novemb. MDC.

L. P. JACOBO CAVACIO
Monacho Benedictino, consodali meo viro Eruditissimo. Epist. VIII.

B*Ullas æreas, quas heri spectabas apud me, in Bibliotheculà mea, dicebam tibi imaginem referre unius ex Gorgonibus, Medusæ videlicet.*

Tū

Tu quærebas in quo usu hæc imago apud antiquos fuisset. ego respondere distuli, ut sedulo quærerem. inveni autem appositam fuisse Ægidi, quæ pectus Palladis tegebat, uti ostendunt signa antiqui operis Romę, & alibi. a Pallade transivit aliquoties ad Augustorum simulacra, quæ illi ęque sacra esse volebant ac Palladem ipsam. Mars etiam ipse hoc Emblemate noluit carere loricam suam, uti proclive est cernere Romę apud Maximos, in elaborata illa statua, quam penè omnes Antiquarij Pyrrhi Epirotarum Regis vocitant, non ferendo errore; qui doctissimum etiam virum, & harum elegantiarum peritissimum Fulvium Ursinum decepit in Illustrium Imaginibus. Pyrrhi enim imago imberbis & diademate cernitur in Nummo argenteo quinque, vel sex Dracmarum, cuius mihi Ectypon communicavit Vir nobilissimus idemque doctissimus Nicolaus Fabricius Chalasius, tibi etiam probè cognitus. ab hisce Superum religionibus transivit hęc Larva ad sacra inferorum; quod etiam politissimo Alciato in Emblematis observatum est. & sanè ego non semel observavi apud Bassanos marmor antiquum insignitum memoria Clodię nescio cuius Thaidis in qua Gorgon, Catelli, & Delphines parergę sunt; ornamento & expressione fati & amoris, sive philantropię. Verum hanc Gorgonis faciem nemo melius expressit (mea quidem sententia,) quam Virgilius ipse quatuor illis carminibus, quę ille Lib. VI. inseruerat, & notat Servius Petri Danielis.

Gorgonis in Medio immane portentum Medusæ,
Vipereæ circum ora comæ cui sibila torquent,
Infamesq; rigent oculi, mentoq; sub imo
Serpentum extremis nodantur vincula caudis.

Tu interim vale. domi MDCIII.

L. P. PROSPERO ALPINO
Medico præstantissimo. Epist. IX.

ITa prorsus fuit velut heri disserebamus in Horto publico apud Te. Medicum olim commendabat, si Alexandrinę scholę se alum-

num professus esset. & sanè luculenter hoc indicant Ammianus Lib. XXII. *pro omni experimento dictitans sufficere Medico*, si Alexandriæ se dixerit eruditum. *Cuius Academię Professores Magnum Eunapius, Agapium Suidas, alij alios pergunt enumerare. Alexandrinam autem Academiam excepit nostras Patavina in hoc genere laudis, cum abundè constet, Medicum apud nos Docturam consecutum maioris fieri, quam alterum qui alibi. At Petrus Bellonius Lib.* II. *obser Cap.* XIX. *videtur asserere Alexandriam Troadem celebrem hoc studio fuisse. quod sanè nos alijs disquirendum relinquimus, Eiusdem vrbis peculiare pręconium fuit (ut tu optimè nosti) nullo penè die solem serenum non videro. quod quidem Ammianus auris salubriter spirantibus, & aeri tranquillo & clementi videtur adscribere. fecit autem hęc cœli clementia ut esset formosissima vrbs, quod testantur Dion Chrysostomus, Achilles Statius, & Aristides. ad hęc, & incolis refertissima, uti tradit Historia quam vocant Tripartitam Lib.* I. *Cap.* XII. *ideoque turbida, & seditiosa, ut appellat eadem Historia Lib.* XI. *Cap.* XI. *quod nec Ausonium latuit in Catalogo Urbium nobiliorum. ideoque factum ego crediderim, vt Civitas Alexandrina ex constitutionibus Principum non temerè daretur, uti quidem asserit Plinius Lib.* X. *Epist.* V. *plebi enim amenti, qualem pręd icant Spartianus in Saturnino; & Herodianus Lib.* IV. *vires accidendę erant, non augendę. at pręter hęc omnia Sarapidis fanum Alexandrinam eo extulit, vt esset alter Orbis terrarum sed sacer, uti perhibet Eunapius in Aedesio. hinc est, ut in nummo ęreo Constantini apud me, Genius, Sarapidis caput manu ostentans, subscribatur ALE. id est Alexandria. Et hęc omnia scripta sint vir clarissime in tui gratiam, qui tot annos publico studiosorum commodo, Alexandrino secessui impendisti. Vale domi MDCIV.*

L. P. CÆSARI NIGHESOLÆ
Canonico & Patricio Veronensi viro Clarissimo. Epist. X.

R*Ectè monebat domi tuę nudiustertius Vir eruditissimus Ptolemęus Olivetus, mansisse apud nos a primęvo ferè Antiquitatis*

tis ritu, ut numen venerantes manum ori admoveamus. Minutius Felix in Octavio. Cæcilius simulacro Serapidis denotato (ut vulgus superstitiosus solet) manum ori admovens osculum labijs impressit. *& hoc fuit in conspectu salutationes facere, uti notat Vitruvius Lib.* IV. *Cap.* V. *quod etiam Demostheni ansam præbuit, ut Antipatrum hiantem deluderet, ut narrat Lucianus Encom. Demosth. in fin. ille enim manum ori admovens, tanquam Deum salutaturus, simul & venenum hausit, occubuitq; illico. & hęc fuit apud veteres perfectę precationis clausula; uti scribit idem Auctor in Commentariolo de saltatione: ubi Indorum preces, cum Græcorum veneratione componit. Verum, & illud observatione dignum est, in precibus & gratulationibus consuevisse veteres signorum mentum osculari; ut de æreo simulachro Herculis Agrigentini testatur Orator, Lib* IV. *in Verrem, cuius mentum & rictus ea de causa, paullo essent attritiora. vestigia etiam Isidis (ut etiam aliquid de Ægyptiacis meis permisceam) argento formata, osculis patebant, ut inquit Appuleius Lib.* XI. *quæ sanè quovis pignore contenderim a malis Genijs producta, ut æmularentur vestigia Salvatoris, quæ Hierosolimis etiam nunc (uti tradunt viri fide dignissimi) comparent. quod & Deus Opt. Max. indulsit Iustinæ Virgini Patavinæ, & Proto-martyri nostræ, cuius genibus, & digitis marmora alioqui durissima cessere; veluti Veneti ostendunt; & nos alias ostendebamus in vetere columna, quæ temerè, ne dicam impiè, in alios usus concessit. & sanè antiquus scriptor Itinerarij Hierosolymitani adnotat in templo Salomonis suo ævo paruisse vestigia clavorum, militum qui Zachariam occiderunt, in totam aream, ut putes in cera fixum esse. Hęc ad te pluribus Vir Clarissime, & quidem Augusti exemplo, cuius tu Principis Genium, & merito veneraris. ille sermones cum singulis non nisi in scriptis & e libello habebat inquit Svetonius Cap.* LXXXIV. *Vale, Veronæ, penè in procinctu. MDCV.*

L.P.

L. P. ANGELO ROCCHÆ.
Epiſcopo Tagaſtenſi, Sacrarij Apoſtolici Præfecto Viro Reverendiſſimo. Epiſt. XI.

Bibliothecam tuam Angelicam Vir Reverendiſſime ego multis nominibus ſuſpicio. tum quia Libris referta eſt optimis ad miraculum uſq; tum quia Tabulis abundat Coſmographicis & Geographiſq; ſummo artificio elaboratis. oſtendebas tu quæ tua eſt humanitas mihi & Andreæ Victorello Baſſanenſi ſodali meo veterem Mappulam Orbis calamo deſcriptam, & coloribus diſtinctam, quam dixi ego a veteribus fuiſſe aſſimilatam Fundæ. recitaviq; protinus carmina Priſciani, quæ ſunt in principio Periegeſis.

Non tamen aſſiduo teres undiq; margine circum
Clauditur hæc, bifido ſed brachia Littore pandens
Arctatur rapidos curſus ad Solis utrinque
Aſſimilis Fundæ. ——

Tu illico annotaſti brachia Fundę veluti noſtrates Pueri geſtant. ſubieci ego fundam fundo perforato fuiſſe, uti habent feſtiva carmina vel Ciceronis, vel Laureæ Tullij, edita a Pitoco Epigrammatum veterum Pagina XXX.

Fundum Varro vocat quem poſſim mitterre Funda,
Ni tamen excederit qna cava Funda patet.

Et profecto obſervatum mihi eſt, veteres conſueſſe res minus notas notioribus aſſimilare, eo conſilio, ut per eas res, quas Natura vel Ars frequenter pariunt, infrequentes res innoteſcerent. exemplo ſint Europa & Lybia, quas Avienus Nuci pineæ comparavit.

Æquus utrimq; modus protenditur ut ſimul ambas
Si conferre ſibi quiſquam velit, una parumper
Ut credatur humus, medijq; interflua ponti
Subtrahat exemplo quali nux Pinea forma eſt.
Singula verſanti talis ſuccedat imago
Europæ, & Lybiæ.

Item

Item Peloponnesus Platani folio, apud eundem Avienum.

Insula se rursum Pelopis visentibus offert.
Insula, quæ Platani folio comparat sedet —

Pontus Euxinus Arcui Scythico apud Pomponium Melam Lib. I. *Cap.* XIX. *India Rhombo, eodem Avieno teste,*

— latera agris undiq; in Indis
Quattuor esse tene: coeant tot & anguli ab omni
Parte sibi obliquo claudentes extima terræ
Ceu species rhombo est

Montem Calpen Urnę similem facit antiquus Grammaticus ad Sat. XIV. *Iuvenalis. Quinimo & artificialia quædam in more habuerunt physicis rebus, quarum species perennant, exprimere, veluti divinantes illa non æternum mansura. sic Athenæus Lib.* III. *in princ. Petasum comparat folio Fabæ Ægyptię. sic Plinius Lib.* XXIV. *Cap.* XV. *pedes Lectorum flori Clinopodij, sive Ocymoidis. sic idem Lib.* XVIII. *Cap.* I. *Sicas Aprorum dentibus, unde sicarij: & eiusdem figuræ cultelli, quibus nostri Cerdones utuntur, & vocant* Trincietti. *sic idem Auctor Lib.* XXV. *Cap.* XI. *personas Comicas Lonchitidi. ita Lib.* XXIV. *Cap.* XV. *Penularum capita Centunculo; & eiusdem generis innumera, quæ Plinius, qui fuit Naturę a secretis, sollerti indagatione pervestigavit. unde etiam factum est, ut recentiores quidam Europam ingenioso commento Reginæ stantis figura expresserint, & universum Belgium Leonis icone. Vale Vir Reverendiss. & bonarum Litterarum amantissime. in Urbe, hoc anno turbulento. MDCVI.*

L. P. VINCENTIO CONTARENO Humanior. litter. prof. V. Excellentissimo. Epist. XII.

Spectabamus hesterna die, domi meę Capsulam Numismatum argenteorum, in qua nummi duo satis grandes, & qui multas drachmas penderent, artificij, ut videbatur Gręcanici, oculos tuos, V. Cl. allicuerunt. In eorum alterius & quidem grandioris adversa

facie,

facie, suspiciebamus caput muliebre & forma satis luculenta, cuius capillos ambiebat corona ex harundine satis conspicua; alludentibus in gyrum quattuor piscibus, qui figura Delphines referebant. in facie aversa decurrebat Quadriga, quam Agitator moderabatur. superne Victoria sertum explicabat Agitatori veluti impositura. inferne thorax, & Cassis cum Crista.

Nummus minor adversus erat penè idem, venustioris tamen conformationis, & conchula, prçter pisces, auctior. aversus ostentabat caput acris Equi, *vt inquit maximus Poetarum, cui ponè arduam cervicem assurgit Palma, notatis infra notis ignotis quibusdam.*

Rogabas tu me, vt eos nummos proferrem in lucem, Litterarum, instructum (vt aiebas) ea notitia, quæ huiusmodi argentea ænigmata, vt inquit Prudentius, possit explicare. ego sanè, vt vt me noverim nec parem existimationi tuæ, nec ijs opibus firmatum, quas reposcit hæc ornanda Sparta, morem tamen geram, & obsequar amori

in me

in me tuo Nummos ego censeo percussos fuisse Syracusis in Sicilia. caput mulieris refero ad Arethusam Nympham illam celebrem, & decantatam, cuius fontis meminit Cicero in Verrem Lib. IV. in hac insula extrema (*inquit Orator*) est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus Piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum a mari disiunctus esset. *neque vero novum est Fontes, & Fluvios ab antiquis sub humana specie fuisse cultos. Ælianus enim Lib.* II. *Var. Histor. Cap.* XXXII. *refert Syracusanos Anapum viro assimilasse, Cyanen fœminæ: ambo fontes. Et quid si Cyane compareret in ipso Nummo? ast ego ad Arethusam inclino, suadente Ovidio Lib.* V. *Metamorph.*

— quarum Dea sustulit alto
Fonte caput, vid『sq; manu siccata capillos

en tibi quod dicebamus de harundine capillis intertexta, pergit,

Sed quamvis formæ nunquam mihi fama petita est,
Quamvis fortis eram, formosæ nomen habebam.

Et vero facies huiusce nostræ formosissima est. Hinc porro factum est, ut Syracusas Arethusidas vocet idem Ovidius Lib. IV. *Fastorum.*

Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius —

Pisces, qui caput includunt a verbis Ciceronianis lucem accipiunt. de quadriga satis superque alij. Caput Equinum in minore Nummo, Palma, & Notæ ad Poenos proculdubio referenda sunt. illi enim Siciliam ad se pellicere non semel & fœderibus & armis conati fuerunt, sed parum felici conatu. de hoc Equi capite Virgilius in I. *Æn.*

Effodere loco signum quod regia Iuno
Monstrarat caput acris Equi —

ad quem locum egregiè Servius, & Iustinus Lib. XVIII. *& Eustath. Dionysij enarrator, a quo & Stephano mutuantur viri docti (ut tu optimè nosti) interpretationem notarum peregrinarum: ut significent* KAKKABH, *quod Punice caput Equinum est. Et mirum sanè videtur, æmulas urbes, in fundamentis novi operis, caput esse*

nactas, Carthaginem primo bubulum, dein equinum; humanum Romam: hanc omine dominij, illam servitutis. missos facio Auctores, quos accuratissimus Rycquius de Capitolio Cap. X. *congessit, unum advoco Marcianum Capellam, apud quem Toli caput hactenus obrutum jacuit. in principio nimirum Libri* III. *ubi de Grammatice hæc habet;* quæ fœmina licet in Attica, ubi maiore ævi parte floruerat, se assereret incedere palliatam, tamen ritu Romuleo, propter Latiale numen, & Toli caput (*mendosa fuerit hucusque illa*, & olim caput) propterq; Martiam gentem, Venerisque propaginem, Senatum Deum ingressa est penulata. *At cur fuit Toli caput solum sine partibus cæteris? cur litteris Thuscis notatum? de solo capite non utique certum Arnobio teste, imo cum membris omnibus humationis officia sortitum sunt qui asserant. Litteras Tuscas ego refero ad Aruspicinæ secretum*, ut fixa obsignati ominis (*inquit Arnobius*) perpetuitas staret. *penes Etruscos nimirum portentorum disciplina erat; & Romani pueros suos curabant illa disciplina imbui, & illis Litteris erudiri, ut Livius noster Lib.* IX. *& Val. Maximus Lib.* I. *Cap.* I. *tradiderunt. Neque vero novum omnino fuit, abiunctum a reliquo corpore caput humari. si quidem testatur Pausanias Lib.* I. *Ægypti filiorum solitaria capita, alicubi condita esse. Et caput Pompei seorsum a trunco est crematum. At hæc ego ad te? me ineptum prorsus, qui non videam hoc esse Samia Samum comportare. Tu, sat scio, parces studio discendi, & me amabis, uti ego Te incessanter. Vale. e Bibliothecula nostra,* VI *Kal. Mar. MDCIX.*

L. P. ANDREÆ CHIOCCO Medico Eruditissimo. Epist. XIII.

IN *veterum Analectis V. Cl. Æsculapius vester figuratur magna barba, palliatus & cum baculo, cui serpens involutus est. Barba sanè innotuit ex impio facto Dionysij Tyranni, qui Epidauri Æsculapio*

lapio

lapio auream adimi imperavit, causatus patrem Apollinem imberbem conspici ut scribit Valer. Max. Lib. I. Cap. I & ex huius nebulonis præscripto videtur effectum antiquum sigillum quod est apud me, Æsculapij imberbis.

Incedebat autem Pallio caput velatus, quod & Romæ mihi observatum est in statuis & veteribus Nummis. de baculo & serpente Appuleius Lib. I. Metam. diceres Dei medici baculo, quod ramulis semiam putatis nodosum gerit, serpentem generosum lubricis amplexibus inhærere. *Neque vero serpentem generosum quod vocat id frustra est. Ovidius enim Lib.* XV. *Met. Æsculapium in somnis loquentem inducens, hæc canit*

Hunc modo Serpentem, baculum qui nexibus ambit
Perspice, & vsque nota —

vult perspici & notari qui non de grege serpentum, sed & Draco fuit, ut notavit Festus duobus in locis. ideoque cecinit Lucanus. Lib. IX.

Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.

&c.

Et serpentem Epidaurium apud Horatium, Lib. I. *Sat.* III. *Draconem explicant Interpretes. At de Epidaurijs quidem Serpentibus insignis extat locus apud Pausaniam in Corinthiacis, qui, & multam lucem Lucano afferet, veluti & Ælianus in Histor. Anim. Lib.* VIII. *Cap.* XII. *qui etiam Pariam, seu Paruam ex Apollodoro hunc Æsculapij serpentem vocat; cuius quoque fortasse meminit & Suidas. verum de Draconibus hactenus, de quibus accuratè & copiosè disquirit, ut solet Velserus noster, illud margaritum Germaniæ suæ, in Commentario ad Conversionem S. Afræ. pag.* XXXII. *6. Æsculapius sanè ipse vicarium suum Anguem Romam misit seu ire passus est, ut tu probè nosti. & festivus profectò est Acron Grammaticus, Lib.* V. *Sat.* III. *Horat. qui scripsit, Romanos Epidauri, incertos ob multitudinem simulacrorum quod potissimum deligerent, Anguem recepisse. Romæ in Insula Tiberina quibus honoribus cultus fuerit etiam hodie loquuntur antiqua monumenta Græcarum Tabularum, in quas relatæ fuerunt curationes illius monitu peractæ. de Epidauro ineptum est monere. Triccæ primum artis experimenta edidisse asserit Theodoretus Serm.* VIII. *ex Apollodoro. ideoque eximiè etiam ibi cultus est cum filio Podalyrio, ut inquit Lucianus in Pseudomante. in Arce præterea Carthaginis Apuleio teste in Floridis & apud Ægeatas in Cilicia, & Histor. Tripartita. Lib.* II. *Cap.* XX. Poenigenam *vero quod apud Virgilium est*, Phœbigenam, *satis novè legit Luctatius Placidus apud Statium* III. *Theb. quod esset Æsculapius per pœnam matris natus. Hisce omnibus tu Asclepiadarum præstantissime vel nigrum præfigas Theta, vel miniatam ceram, more Democritæo, imprimas, quæso, ut etiam ego venire possim in plausum Litterarum, veluti loquitur elegantissimus fabulator Phædrus. Vale Patavij Kal. Aug. MDCX.*

L. P.

L. P. MARCO VELSERO II Viro Auguſtano Viro Nobiliſs. & Eruditiſſimo Epiſt. XIV.

DUas hebdomadas rure moratus ſum V. Cl. ubi ſanè tantum ſolidæ voluptatis hauſi, ut cantillaverim ſæpè ſæpius cum Hiſpano.

Non amet hanc vitam quiſquis me non amat opto
Vivat & urbanis albus in officijs.

O Soles & Umbras? illos puros & defecatos: illas amabiles & vitales. At tu cupies ſcire ubinam gentium Phæacia mea ſit. ego verò lubens indicabo. Arquadæ in Collibus Euganeis, ubi vir omnium ſæculorum memoria digniſſimus Fr. Petrarca, vixit olim, & in Cœlum evolavit. ego illius domum, cubiculum, menſam, ſellam, ſepulcrum veneratione ſum proſequtus. ibidem quamvis nec fonte labra proluerim Caballino, nec in bicipiti ſomniaverim unquam Parnaſſo, repente tamen Poeta prodivi, cecinique carmina, quæ tu videbis aliquando quum eris minus negocioſus. interim ex me cognoſce rem auribus tuis dignam. Lacus eſt in ea regione ad radices Montis, non ita diffuſus, quem indigenæ vocant la ſolana. *quem fortè Martialis Lib.* IV. XXV. *innuit, quum ſcriberet.*

Quæque Antenoreo Dryadum pulcherrima Fauno
Nupſit ad Euganeos ſola puella lacus.

quid enim ſibi vult hæc SOLA puella? huius lacus alumni ſunt Cephali piſces æquè ſapidi ac illi e pelago, qui nobilitant Venetas coquinas. At unde hæ raræ & peregrinæ deliciæ? num & ipſa Thetys ruſticatur? ita profectò eſt; & Iunilius Epiſcopus Afer, Commentario in Geneſim rem, acu tetigit, cuius hæc ſunt verba; Bene autem cum multa eſſe conſtet maria, in locum tamen vnum congregatas dicit aquas, quia videlicet cuncta hæc iugi unda atque continua Oceano, ac mari iunguntur magno. ſed & ſiqui lacus, in ſemetipſos videntur eſſe circumſcripti, & hos fuerunt occultis quibuſdam perforatis cavernis in mare ſuos evoluere

mea-

meatus. nam fossores puteorum hoc probant; & quia tellus per invisibiles venas aquis repleta est manantibus; quia trahunt ex mari principium. *hucusque Iunilius. apud quem in disquisitionem venit mare illud magnum, cuius meminit. & censeo ego esse Oceanum Christophoro Columbo primitus intratum, cuius mentionem facit Festus Avienus in descriptione orę maritimę quam vocavit.*

— Porrò in occiduam plagam
Ab his Columnis gurgitem esse in terminum,
Latè patere pelagus, extendi salum
Himilco tradit —

antiquus autem Iuvenalis interpres Sat. XIV. mare mortuum, *appellat*, ultra quod navigare non conceditur. *Huiusce te rei V.Cl. certiorem ni fecissem perijsset mihi omnino voluptas rusticationis meæ. tu quod perscripsi, altissima ista tua eruditione dignissimum, si perpenderis, & sententiam tuam rescripseris, erit de quo te etiam duplo amem. Vale Patavij Kal. Octobris MDCXI.*

L. P. ALOYSIO CORRADINO IV. Viro Patavino Iurisconsulto, & Philologo. Epist. XV.

R*Arum profectò spectaculum est V. Cl. fragmentum illud Crystalli, quod Brutzius noster inter præclara illa sua Artis & Naturę Cimelia ostentat curiosis. Guttula illa aquæ (nisi nos oculus fallit) quæ Gemmę penetralia obsidens salit semper utcumque vertatur Crystallus, me in eam sententiam pene trahit, ut glaciem, & aquam putem esse quæ sic induruerit, & eam firmitatem acceperit. scio quidem recentiores aliter sentire, & succum nescioquem in medium adducere, eximis terrę penetralibus. at divinus Scaliger in Exercitationibus adversus Cardanum hoc non ita facilè concedet. & Antiquitas quę multarum rerum vsuperitæ fuit, in meam sententiam videtur inclinare. Iunilius Episcopus in Commentario in Genesim hæc habet*; quæ enim crystallini lapidis firmitas, quæ sit

per-

perſpicuitas ac puritas, nouimus, quem de aquarum congregatione certum eſt eſſe procreatum. *Claudianus inſuper in Epigrammatis; quæ ad calcem Libri proſtant, videtur eadem ſenſiſſe. ubi ſanè Critica animadverſione dignum eſt, quinque ad minus Epigrammata in unum coaluiſſe, Librariorum ſupina negligentia. At luſiſſe Poetam verſibus in eodem ferè argumento, quod nunc nos pertractamus, ſupervacuum eſt admonere. quid ſi Pilos, Feſtucas, Muſcum virentem Criſtallino lapidi vidiſſet incluſos, ut tu, & ego non ſemel vidimus? Hic deſino, & te opto valere. Domi, poſtridie Cineralium. MDCXII.*

L. P. FRANCISCO POLÆ Juriſconſulto Clariſſimo. Epiſt. XVI.

Con querebamur nudiuſtertius (& arbitror te meminiſſe) de hominis tranſalpini faſtu, qui Italiam Galliæ plura debere, in hiſce politioribus ſtudijs noſtris pronunciavit. Is eſt Scholiaſtes Epigrammatum & Poematiorum veterum, quæ typis impreſſa ſunt Lugduni, Anno MDXCVI. *Dicebam ego non iure dictum videri. tu addebas rectè me facturum, ſi rationibus retunderem mendacium hominis audi igitur illius verba. Pag.*DXCIII. Gregorius ſane Longus Sileſius, qui primus Gratium, Nemeſianum, Calpurniumque edidit, teſtatur deſcriptos de vetuſto exemplari, quod Actius Sincerus Sannazarius in Italiam tranſtulerat ex Gallia: cui & illa plura debet. *At tu homo multi iugæ Lectionis (Scholiaſten adloquor) an non meminiſti, Franciſcum Petrarcham a Gulielmo de Paſtrengo Veronenſe petere per Epiſtolam Calpurni Bucolicum carmen? ea eſt in Libro Variarum* XXXIIX. *verba autem hæc ſunt*, expecto enim Calpurini Bucolicum carmen, & tuam Varronis agriculturam. *An & tum Calpurnius e Gallia veſtra petebatur? non puto. Geminum omnino eſt, quod Joſephus Scaliger in veſtibulo Caſtigationum ſuarum Catullianarum ſcribit Catullum in Gallia fuiſſe repertum, additque illum ipſum, qui publicavit,*

Epi-

Epigrammate id testatum fuisse. At, qui Epigramma conscripsit Guarinus Veronensis est, uti paret in vetere Editione Catulli, quæ apud me est. ubi legitur.

HEXTICUM GUARINI VERONENSIS ORATORIS CLARISSIMI IN LIBELLUM VALERII CATULLI EIUS CONCIVIS.

Ad patriam venio longis de finibus exul.
Causa mei reditus compatriora fuit.
Scilicet a calamis tribuit cui Francia nomen,
Quique notat turbæ prætereuntis iter:
Quo licet ingenio vestrum celebrate Catullum
Quovis sub modio clausa papirus erat.

Neque vero ille versus

Scilicet a Calamis tribuit; cui Francia nomen,

Aliam interpretationem recipit, quam a Francisco quodam repertum alicubi (& fortè in horreo) Codicem Catulli. Si Italus quispiam hæc enunciasset quantos clamores excitasset Scaliger? Si Italia Galliæ plura debet, non minora sunt, quæ hęc illi. Ego sanè scio Bibliothecam Ticinensem, nobile illud Vicecomitum Ducum Mediolani monumentum, translatam in Gallias a Ludovico Rege, Anno MD.*, Urbem Blesensem nobilitasse, & Gallicanas Bibliothecas locupletasse, teste Leonardo Maniaco Lib.* IV. *Historiar. Et Anno* MDXII. *in direptione Urbis Brixianæ, antiquorum numismatum eam copiam Gallis victoribus obvenisse, quæ doctos eius Gentis Viros posset sollicitare ad veterem Historiam illo adiumento exornandam. ita Franciscus Sylvius Ambianas; in Scholijs ad Epistolas Politiani, fol.* 81. *Editionis Ascensianæ. Neque vero ea mihi mens est, ut velim detrahere nobilissimæ nationi, e qua multos amicos, eosque primæ notę, nactus sum, sed volui nostris hominibus eam laudem sarctam tectam servare quam si despiciam, neque asseram, improbus intestabilisque siem.*

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt

Ut cecinit maximus Poetarum. habent Galli laudes suas: habent

Itali

Itali suas, quibus exteros homines acquiescere par est. Si enim dixero veteres Inscriptiones ab Italis primum collectas, veluti a Ciriaco Anconitano, Joanne Marcanova Patavino, Jocundo Veronense, mendacium non dixero. si nummos antiquos in pretio primum habitos a Mediceis contendero, nemo repugnabit opinor. Librorum & Bibliothecarum studium a prima origine si nostris adscripsero, rectè fecero. vidit hoc Germanus poeta, eruditus sanè & cultus

Salve magna parens doctorum altrixque virorum,
Exculti qua nos erudiente sumus.
Induit ingenuos per te Germania mores,
Doctrinæque tuis fontibus hausit opes.

Poteramus & nos iactare, Bobij, Anno MCDXCIII. *repertos Rutilium Numatianum Poetam, Satyram Sulpicię, Epigrammata aliquot, Terentianum Maurum, Cesium Bassum, Velium Longum, Adamantium Martyrium, Probi Catholica, Cornelium Frontonem, Sergium Grammaticum, & alios non paucos, ut ait Volaterranus Lib.* IV. *Geogr. Pag.* XIV. *poteramus adscribere nostris hominibus Euresim (ut ita dicam) Quinctiliani, Asconij, Valerij Flacci, Siluij Italici, atque adeo Ciceronis ipsius non contemnendæ portionis. veluti asserit Blondus in Romandiola.* CCCXLVI. *poteramus Ausonium imputare Matthæo Bosso, Angelo Politiano, & Thadæo Ugoleto, cui etiam Martianum Capellam acceptum ferimus. Pandectas Pisanas & Florentinas, Bibliothecas Vaticanam, Medicæam, Ticinensem, Ariminensem, Venetam poteramus ingerere cum recentibus aliquot. verum abstinemus; & fatemur exornatam fuisse hanc Litterariam Spartam certatim a doctis hominibus. Et veluti omnes, qui in Orbe Romano olim erant Cives Romani erant, ita nunc omnes qui Eruditionem amant Italiam amant, & assurgunt veteri Italorum, addo etiam recenti in Philologicis disciplinis dignitati. Neque vero Itali non agnoscunt quantum laboris exantlaverint Trans-alpini omnes, quo studio & animi contentione accesserint ad politiora hæc studia pertractanda. omnes. amant, singulos diligunt: & universos veluti Cives unius & eiusdem publicæ rei ex intimis animi sensibus*

amplectuntur. Hæc sunt mi Pola, quæ sine alicuius insectatione, in communi causa extare apud te volui. Tu qui nostros & exteros amas, ut omnes boni faciunt, hæc mea in bonam partem accipe; & me ama. Domi. Kal. Iul. MDCXV.

L. P. CURTIO PICHENÆ; Magno duci Etruriæ ab intimis secretis, & Senatori Florentino Viro Doctissimo. Epist. XVII.

PErcursum tibi & perlectum Commentarium meum, qui est de servorum ministerijs, è proximis Litteris ad me tuis perspexi. & sanè Libro meo permagna facta est honoris accessio, quod tu Vir Clarissime ista tua dignitate, & magnarum rerum peritia animum adieceris Laboribus meis, quos ego planè adolescens, illustrando illi argumento suscepi. Neque profecto mihi unquam venit in mentem, fore aliquando, ut vos rei Litterariæ columina oculos flecteretis hisce nugis perlustrandis; curavissem etenim ut illa mea prodirent non modo magis, emaculata, verum etiam compta magis, & vestris oculis digniora. Interim tui arbitrij facio, ut videas an hæc, quæ subnotavi redigenda sint in Libri censum, si quando Typographus recudere voluerit. Limocinctos, quos adnotavi in vetere Tabula Patronatus declaravi ex Gellio, & Isidoro fuisse publicos Servos, qui cingerentur transversa purpura. His addo locum Hygeni in Libro, cui titulum fecerunt Varios Auctor. de Limitibus. Limites autem appellati a Limo: idest antiquo verbo transuorum. nam & Limocincti, ideo quod purpuram transversam habent. *ad quem locum mirè conferunt ea quę adnotavit eruditissimus Rigaltius. Animadverti insuper Famulos in universum cinctos fuisse, uti essent ad operas & ministeria expediti. ideoque vocat Phędrus altictinctos Atrienses, pueros pręcinctos Horatius. imo & CHRISTUS dominus Lucę* XII. *ex ęui more, discipulos suos monet, ut lumbos servili more præcingant. & Saturnalia fortè respiciens, quibus domini servis ministrabant moribus Romanis, meminit domini pręcingentis se, & ser-*

servilia meditantis. celebratur etiam cinctura Militum apud I.Consultos de qua videtur loqui Ammianus Marcellinus in Juliano Lib. XXII. inducta in Iudicium fœmina quædam, quum Palatinum adversarium suum, e numero Protectorum cinctum præter spem conspexisset, hoc factum insolens tumultuando querebatur. & Imperator, prosequere ait mulier, si quid te lęsam existimas, hic enim sic cinctus est, ut expeditius per lutum incedat. *Cingulum etiam Judicis invenio apud Anastasium Bibliothecarium, in Silvestro.* Hic constituit ut nullus Clericus propter causam quamlibet in Curiam introiret, nec ante Judicem cinctum causam diceret nisi in Ecclesia. *In his, quę hic congessi, si aliqua putaveris corrigenda annota quęso te: meis enim omnibus hanc legem perpetim dixi, ut tu & tui similes, arbitratu suo, cæderent urerent, secarent. Vale V. Cl. nostræ Italiæ decus. Patavij. MDCXV.*

L. P. ANDREÆ CHIOCCO Medico ac Philosopho. Epist. XVIII.

QUæris de Tripode recente epistola tua, id est a me (ut tu quidem peramanter dicere soles, sed turbato ordine meritorum) num antiqui paginas Librorum uti nos facimus, numeris adnotare consuevissent. hunc respondeo consuevisse; & testimonio esse antiquam inscriptionem quam vulgavit F. Ursinus optimus senex optimè de omni meliore Antiquitate apud bonos omnes promeritus. in illa legitur Vesbinus quidam Augusti libertus Phætrium Augustalibus Municipij Cæritum dono dedisse: & hæc præterea leguntur COMMENTARIUM. COTTIDIANUM. MUNICIPI. CAERITUM. INDE. PAGINA. XXVII. KAPITE. VII. Martialis etiam eo allusit Lib. VIII. Epigr. XXXXIV.

Centum explicentur Paginæ Kalendarum.
Jurabit heres te nihil reliquisse.

qui etiam Lib. IV. LXXXXI. *primæ Paginæ Libelli sui meminit. Verum hanc vocem transtulerunt optimi Auctores ad alias etiam res,*

quæ longè abeunt a supellectile cartacea. Juvenalis enim Sat. x. Paginam appellavit Tabulam patronatus, uti vocat antiquus Grammaticus, quæ sunt ænea vel marmorea, suffixa statuis, & honorum gradus continens.

Quosdam præcipitat subiecta potentia magnæ
Invidiæ mergit longa atq; insignis honorum
Pagina —

Palladius, Mensis Maij tit. XI. *in pavimentorum constructione testaceo Paginas imprimi jubet, idest marmoreas tabulas grandes & latas, cum tessellarum & tabellarum meminisset. Salvianus etiam Massiliensis Lib.* I. *de Gubern. Tabulas marmoreas Legis a Deo datæ vocavit* rupices paginas, & saxeum volumen. *parietum Paginas recenset Sidonius, Lib.* II. *Epist.* II. *& Uluarum Paginas ibidem videlicet invicem contextas. & forma foliorum diffusas. Plinius quoque Lib.* XVII. *Cap.* XXII. *ad areas terræ id nominis contulit, inquiens,* ut quinto quoque palo singulæ iugo paginæ includantur. *Innocentius etiam vetus auctor Limitum constituendor. hæc habet;* excogimus finem habere contra duas paginas fundorum. *& apud eundem compaginæ sunt Litterarum non semel, & quidem ex Libris Marci Varronis de Geometria ut ipse inquit. necnon & Tiberius Imperator apud Frontinum ita differit,* cum ager divisus militi traderetur, ut extremis a compaginantibus agris, limitibus ve suis monumenta sepulcra ve sacrarentur. *& hæc quidem de Pagina. Quod autem tu idem quæris de Ellycnijs Lucernarum sepulchralium, quas antiqui concinnabant, scito apud Anastasium Bibliothecarium animadversum mihi fuisse nescio quid de Ellychnio Asbestino scribit enim in Silvestro.* in medio Fontis, columnas Porphireticas, quæ portant Phialam auream, ubi Candela est, pensans ex auro purissimo Libras LII. ubi ardet in diebus Paschæ, Balsamum Librarum cc. nixum vero ex stippa Amianti, *ubi mixum reponit (& meritò) eruditissimus Anastasij Scholiastes. & hęc sunt quę tua intererat scire, ut dicebas. sed ecquę sunt quę tu nescias? Vale. Patavij Non. Maij. MDCXVI.*

L. P.

L. P. SCIPIONI COBELLUTIO Card. Sanctæ Susanæ Bibliothec. Apost. Præfecto. Epist. XIX.

QUod tu Vir Illustrissime in tanta eruditione & magnarum rerum usu, exquiras a me non raro ea, quę te callere par est, hoc vero humanitatis tuæ præclarum est argumentum. nimirum æque Patris est docere Liberos, & demittere se ad eorum lusus, & adeo

—equitate in arundine longa.

Quærebas de Annulo pronubo cuius figurę esset, cuius materię; & num olim fuerit (uti nunc) precibus ad Deum fusis consecratus. figura videtur illa, quæ me puero frequens fuit, & nunc apud nos obsolevit, iunctarum videlicet manuum dextrarum, cuiusmodi in antiquis Nummis cernitur non raro, iisque aureis, argenteis, & æreis. dextras absolute appellat Tacitus, Lib. I. & II. Histor. missitatas ad Exercitus non semel. apud nos obtinuerat Fidei nomen (una fede) *neque profecto sine exemplo antiquitatis: quando in monetis Vitellij, Titi, Domitiani, Pupieni dextrę huiusmodi Fidei inscriptionem pręseferunt. accedit his omnibus testimonium scriptoris, quem tu merito magnifacis, Ioannis Nider Lib.* I. *Cap.* II. *qui scribit in Formicario de Virgine rustica, quæ optabat reperire Annulum materialem in signum Christiferæ desponsationis, reperisse Annulum coloris albi Argento mundo similem; & in clausura ubi iungebatur in circulum duas manus artificiosè insculptas extitisse, cancellatim sibi mutuo fidem porrigentes, & sese arcte constringentes. Moris autem erat etiam olim, ut Annulus, & Corona consecrarentur oratione Sacerdotis: cuius quidem Orationis in veteribus Liturgijs hęc erat formula.* Bene ✠ dic Domine Annulum istum, & Coronam istam, ut sicut Annulus circundat digitum hominis & Corona caput, ita gratia Spiritus Sancti circundet Sponsum & Sponsam; ut videant filios, & filias usque ad tertiam, & quartam generationem: qui collaudent nomen viventis atque regnantis in sæcula sæculorum. Amen. *de Corona verò frustra est, ut te moneam.*

moneam. non enim dubito, quin obseruaveris locum Isaiæ Cap. LXII. & indumento Iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum Corona: *& verba D. Agnetis omnibus in promptu sunt. de data dextra & fide, cum hęc ad te scriberem, monuit amicus extare insignem Livij locum Lib.* XL. *de M. Æmilio, & M. Fulvio Censoribus, qui initio Censurę acerrimas inter se simultates finierunt:* omnibus instantibus qui aderant, dexteram fidemque dedere, mittere vere, ac finire odium. *Et sanè ego memini me videre virum & vxorem, Fursanium Nigrinum, & Fursaniam Floram, auspice Hymenęo, dextras ingentes, in vetere monumento, quod repręsentarunt satis affabre Abrahamus Ortelius, & Ioannes Vivianus in Itinerario ut vocant per nonnullas Galliæ Belgicæ partes. Et hæc omnino sunt, quæ tibi studia mea promoventi & excitanti obsecuturus, adnotata volui. Vale. Patavij. MDCXVII.*

L. P. THOMÆ DEMPSTERO Demuresk Baroni J. C. Professori Eminenti. Epist. xx.

Vero verius est Vir Clarissime quod heri apud Comitem Manfredum ornatissimum Adolescentem Auditorem tuum, differebamus, nihil esse hominis magis proprium quam falli, idque usuvenire frequenter in hisce nostris studijs, quæ appellamus Humanitatis. in quibus bardus omnino habetur, qui non omnia callet, severæque leges imponuntur,

Ut præceptori verborum regula constet,
Ut legat Historias, Auctores noverit omnes
Tamquam ungues digitosq; suos, vt forte rogatus
Dum petit aut Thermas, aut Phœbi balnea, dicat
Nutricem Anchisæ, nomen, patriamq; novercæ
Archemori. dicat quot Acestes vixerit annos,
Quot Siculi Phrygibus vini donaverit vrnas.

Ut vere demum cecinit Satyricus Aquinas in calce Satyræ VII. *Exemplum pręhet huiusce, cuius meminimus humanæ imbecillitatis*

Iaco-

Jacobus Gretserus nobilis e Soc. JESU Theologus in opera elaboratissimo de Cruce, Tomo III. *Lib.* I. *Cap.* XXVI. *ibi enim verba faciens de Numismate ęreo Joannis Palęologi Imperatoris Constantinopolitani, cuiusmodi apud me est pulcherrimum, ad illa verba OPVS PISANI PICTORIS hæc habet*, Pictor Pisanus poterat nomen Patriæ. reticere. quia nihil in Nummo, præter testimonium cultæ Crucis, quod laudem admodum mereatur. adiecit tamen, ratus forsan precium non tamen ex arte, quam mente sua æstimatum iri. negotiabantur olim Constantinopoli plurimi Pisanorum, *&c. quæ sanè nollem dicta ab homine eruditissimo. verum meminerimus HOMINES NOS ESSE. Pisanus hoc nomine proprio, non quidem a Patria appellatus, fuit insignis Pictor idemq; Cœlator, qui ob peritiam artis se in cœlaturis pictorem, in picturis cœlatorem inscribebat. eiusdem meminit Pomponius Gauricus in Libro de Sculptura hisce verbis*, Pisanus Pictor in se cœlando ambitiosissimus. *Item Onufrius Panvinius, in Opusculo de Vrbis Veronæ viris Doctrina &c. Illustribus, qui testimonio Blondi Veronensem fuisse ait, Guarini carmine decantatum. Eiusdem Pisani plura eaque grandiora sunt apud me Numismata, manu planè artifici scalpta. meminerunt & Georgius Vasarius seu ille Borghinus; & Paulus Jovius Epistola Italice scripta, luculenter sanè. Hæc ad te mi Demstere, uti ad Veritatis Patronum & Vindicem, nullo prorsus calumniandi studio. Vale, & amplissimum MOLINUM Italiæ nostræ sidus, cum primam Venetias appuleris, meo nomine plurimum salvere jube. Domi.*

L. P. ANDREÆ MAUROCENO Gymnasij Patavini Moderatori, Senatori Amplissimo. Epist. XXI.

B*Essarion Cardinalis Nicænus, ille qui vestram Bibliothecam Marcianam ornavit, ea fuit morum gravitate, & doctrinarum cultura, ut nemo eo Christiana probitate spectatior, Paulo Jovio teste,*

ste, nemo fuerit doctrina admirabilior. Is Cornelium Tacitum in delitijs habuit, scriptorem civilis prudentiæ magistrum, & quod non minima laus est, Livio nostro in hac etiam parte proximum. Huiusce rei testem habeo Bessarionis Epistolam, descriptam e vetere manuscripto Codice, qui fuit olim eximij viri, & omni commendatione maioris Hieronymi Aleandri Cardinalis, cuiusque me compotem fecit Hieronymus Aleander junior ab eruditione & modestia commendatissimus. Epistolæ verba hæc sunt. Bessarion Cardinalis Tusculanus domino Francisco Barbaro suo salutem dicit Si Cornelius tuus Tacitus non esset, posset tibi referre quam humaniter a nobis susceptus, quam liberaliter tractatus, quam hilariter quintum iam mensem nobiscum hospitatus sit. quem interea filium, quam ingenuum & liberalem genuerit, ac apud nos dimiserit. Sed licet natura eum Tacitum fecerit, non tamen ita Tacitus est, quin ex eius facie atque aspectu affectus eius apprime intelligantur. imo accidit interdum, ut non modo non Tacitus, sed omnium facundissimus videatur. licebit itaq; ex eo etiam Tacito hæc omnia intelligas, ex quibus concipere animo possis quas tibi gratias habeamus, certe immortales agimus, nec quippiam avidius expectamus, quam oblatam nobis iri facultatem, qua tibi referre gratiam possimus. vale Bononiæ pridie Cal. Octobris M. CCCC. LIII. *Hęc Bessarion eo ipso Anno, quo Constantinopolis, Orientalis Imperij occiduum lumen a Mahumete Rege Turcarum miserrima captivitate damnata est. Quam ille cladem Anno* MCCCCLXX. *post occupatam Euboeam, gravissima adhortatione ad Principes Christianos, prosecutus est latino sermone; assumpta etiam Demosthenis auctoritate, secus atque tradidit Andreas Schotus Antverpianus de Societate IESV, Vir scriptis editis, & Italicarum rerum amore longe clarissimus. is enim Præfatione ad vitas comparatas Aristotelis, ac Demosthenis scripsit, Bessarionem populari Etruriæ Sermone implorasse subsidium vicinæ Italiæ adversus Turcam Græciam invadere parantem. non enim populari Etruriæ sermone scripsit Bessarion,*

sed

ſed latino, ut ipſemet Liber loquitur olim editus. Etruſce autem verterunt Nicolaus primum Sagundinus ni fallor, deinde Philippus Pigafetta, ut omittam, ſcripſiſſe Beſſarionem invaſa demum Græcia, & Turcarum juris pene facta. at hęc condonari poſſunt viro omnium philologorum cultu, & veneratione digniſſimo. Tu vale ampliſſime Domine, & tibi hæc mea habe, devotionis erga te meæ minima teſtimonia. Sandellius, & Contarenus ſalvere te jubent. ego pariter, cum acceſſione eius felicitatis, quam tua præclara Virtus jure merito ſibi exigit. Patavij.

L. P. PAULO GUALDO Archi-Presbytero Cathedralis Eccleſiæ Patavinæ Viro Reverendiſſimo. Epiſt. XXII.

IOannis Vincentij Pinelli Vita, quam tu Vir Reverendiſſime ante annos duodecim plauſu ingenti Eruditorum conſcripſiſti, eo favore excepta eſt, ut Erycius Puteanus, nobilis ille Pinelli contubernalis, in Reliquijs (uti vocat) Epiſtolarum ſuarum, Epiſtola LVI. *ad Carolum Malinęum, Ærarij Principum Præſidem, illam non dubitaverit appellare Imaginem Viri magni, probi, eruditi. Et ſanè non occurret fortè diligenter indagantibus, qui cum Pomponio Attico, præter unum Pinellum, componi poſſit. ambo nobiles, ambo Litterati, ambo magnis amicitijs florentes. ambo intra privatam fortunam ſteterunt. Illam tu recudas oportet, quando exemplaria prope omnia divendita ſunt: & multa mihi fuerunt adnotata tuo juſſu, de Io. Vincentio, clarorum hominum teſtimonia, quæ ad Poſteritatem, tranſmitti, uno veluti faſciculo comprehenſa, publicè intereſt privatimque. ſed ad rem proprius accedamus. Paulus Manutius in Epiſtolas M. Tullij familiares Lib.* V. *Epiſt.* XX. *hæc tradidit in Scholijs;* Sic omnes, quos ego viderim ſcripti Libri, tribus exceptis, duobus Marci Antonij Maffei, tertio quem vir doctiſſimus, idemque omnium humaniſſimus Io. Vincentius Pinellus, emptum ex Leonici Thomæi Bibliotheca, mihi dono dedit.

dit. *Petrus Victorius Lib.* XXVI. *Variar. Cap.* XVI. Joannes Vincentius Pinellus, vir quamvis merito ab omnibus aliqua laude dignis, plurimum laudatus ob multas & magnas animi sui dotes, numquam tamen satis laudatus, significavit mihi Epistola quadam sua &c. legisse tres fuisse Bacidas. *Idem Lib.* XXIX. *Cap.* III. *cum de Apalis Ovis disputasset, subdit*; cuius totius sententiæ est Joannes Vincentius Pinellus, qui nos huius eruditæ diligentisque animadversionis admonuit, ut amicus meus summus, & laudis meæ undique studiosus. *Thomas etiam Aldobrandinus Clementis* VIII. *frater, in Octavum Librum Diogenis Laertij. Ann. num.* I. *ita scribit*, ego mercatorem fuisse conijcio ex Libello quodam manuscripto, quem misit ad me Joannes Vincentius Pinellus iuvenis nobilissimus, & doctissimus. *Octavianus etiam Ferrarius, in Libello accuratissimo de Origine Romana, Pag.* XCII. *hæc honorificè perscripsit*, argumento sunt incisa in antiquo lapide verba, quorum copiam Joannes Vincentius Pinellus vir humanissimus, idemque longè doctissimus, mihi non ita pridem fecit. *Gulielmus quoque Canterus Novarum Lectionum Lib.* III. *Cap.* V. *præclarum hoc Encomium eidem adscripsit*; utramque hanc doctissimi viri emendationem nobiscum nuper communicavit vir humanissimus iuxta ac doctissimus Joannes Vincentius Pinellus Patricius Genuensis, idemque omnium eruditionis ingenuę candidatorum amicus integerrimus. *Omitto quæ Philippus Pigafetta vestras, Commentario de Sestertijs antiquis, Italice consignavit; quia ea ipsa Pinellus minus probavit, quod te etiam non latuit. Insignia vero sunt quæ de Gente universa recenset Thomas Costus scriptor, seu potius Interpolator Vitæ Innocentij* IV. *in Epistola nuncupatoria ad Cosmum Ducem Acheruntinum, Joannis Vincentij fratris filium. Et hæc quidem typis impressa ad meas manus pervenerunt, quæ tecum communicare par fuit, ut seriem aliquando, & lucem a diserto calamo tuo accipiant: inedita aliquot & e scrinijs amicorum nactus, tum carmine, tum prosa, huius loci facio, ut penes te sint. Segetus autem cuius*

carmi-

carmina mox videbis, & olim tibi probè cognitus, ille est, qui Pinelli contubernalis fuit, quique maximè approbante Joanne Francesco Mussato, cœperat interpretem agere Orationum Themistij, quas Jo. Vincentius noster, manuscriptas in vetere Codice apud se habebat, & illas quidem plures, quam non ita nuper Hieronymus Donzellinus latinè vertisset.

THOMÆ SEGETI

De libro Pauli Gualdi, quo incomparabilis viri Joannis Vincentij Pinelli vitam descripsit.

Promeritus studijs sexcenta in sæcula Famam,
Quam pœne Famam perdidit Modestia
Pinellus, monumenta orbi dum pernegat, acris
Et cerei præclara ad omnia ingeni;
Gloriolæ contemptori succurrit amico;
Docto, diserto, florido Gualdus libro.
Hic facit, vt lethe excussa, æternumq; superstes
Volitet per ora docta Pinellus virum.
Quid tibi profuerit pietas hæc Gualde requiris?
Et tu per ora docta vectaris virum,

IO. VINCENTII PINELLI

Epitaphium.

Non hic qui placida compostus pace quiescit
Promeritus quamvis, carmina longa feret.
Pinellum dixisse sat esto. Cetera dicent
Celta, Italus, Suevus, Belga, Britanus, Iber.

PAULI AICARDI EPITAPHIUM.

Ne foret in terris unus, qui cuncta teneret,
Aicardum in medio tramite Mors rapuit.
Invida Mors nihil egisti tamen. Omnia scire
Non licuit vivo, post tua tela licet.

COSMI PINELLI
Io Vincentij fratris III. Ducis Acheruntini Epitaphium.

Qui patrui Cosmus mentemq; atq; ora ferebat
Urbe illa (heu?) cecidit, qua cecidit patruus.
Judice me, haud casu hoc factum, molita videntur
Fata, ut tam iunctos iungeret & Tumulus.

ALIUD.

Dum patruo molem meditaris Cosme sepulcri,
Praepropera morti victima immiti cadis.
At patrui virtus, Pietas meruit tua, ut esset
Honore mactus ille, tu solatio.

Thomę Segeti, Britanni.

D. O. M.
ET MEMORIÆ ÆTERNÆ.
Illustrissimi Vincentij Pinelli,
Principum Stirpe Oriundi,
Ita Ingenio Dotati, & Ita Laboribus Dediti
Ut Ab Ipsius Ingenio Scientiæ Prætium Cæperint,
A Laboribus Vero Ipse Augumentum;

Hæ

Hæ Detrimentum.
Nam Cum Pene Singula Ad Calculum Revocaret:
Renum Calculo Victus Est
At Dum Vincitur, Vicit Perpetuum
Sui Nominis Monumentum.
Jure Ergo Merito Sit Tibi
Vincenti Corona

Joannes Bourgeois, Tornacensis.

Vale Vir Reverendissime & me numera inter fidos addictosque tibi clientes. Patavij. Anno MDCXIX.

L. P. ANDREÆ CHIOCCO Medico, Clarissimo Viro. Epist. XXIII.

QUæris ex me Vir Cl. quid contineat antiqua Lapidea tabella, quæ isthic in Museo Calceolariano adservatur, cuiusque tu ad me exemplum misisti. illa profectò Ægyptij cuiusdam scalptoris figmentum est, ut quæ & litteras exprimentes rationes mysteriorum illius Gentis proferat, atque ipsa adeò Sacra (ut ipsi vocabant) simulachra nobis exhibeat. Litteræ sunt illæ, tum quæ quattuor inferioribus spacijs tabellę. ipsius continentur, tum quæ in superiori area intermicant, mirabiles planè, & ipsamet ignoratione satis commendatę; Aviculę enim, securiculæ, globuli, flagella, Dracunculi, & alia non pauca ipsa quidem per se in oculos nobis incurrunt, at quem indè sensum nos elicere valeamus, nemo adhuc est, qui sciat. Ammianus certè Marcellinus Lib. XVII. Historiarum ex Hermapione, ut ut prçiverit explicatione aliquot versuum unius ex Obeliscis, sæculo huic nostro solerti satis, & erudito, nemo tamen ad solidam huius disquisitionis gloriam adspirare (quod ego quidem sciam) ausus est. Ad simulachra quod attinet, dixi ego satis aliàs, cum explicare in imagines miras Mensæ Isiacę, quæ fuit incomparabilis Viri P. Bembi Cardinalis. at in tui gratiam etiam nunc è magna satis messe colligam deciduum aliquod spicum, quod tu pro tua humanitate, & pro

ea,

ea, qua me prosequeris benevolentia, forsan recondes in horreum politissimæ tuę Bibliothecæ. Porrò hoc agamus. Ægyptij sanè, ut contigerunt illis cœli Vis, & Nili ingenium planè à reliquis terrarum tractibus discrepantia, ita in plerisque omnibus (inquit Herodotus) à ceteribus mortalibus sese abiunxerunt. Hoc in Sacris liquido planè compertum est. nihil enim ita absonum in fingendo uspiam fuit, quod non ęquarent, vel etiam exsuperarent monstraosæ imagines, quibus ex antiquitate reliquis pepercit Tempus edax rerum. Nota sunt ex carmine Virgiliano, Omnigenum Deum monstra. & Gildas sapiens, ut Patrię suæ Idolomaniam exagitaret, nihil potuit excogitare, quod ad illam exprimendam pertingeret, pręter Ægyptiaca deliramenta; Inquit enim: Igitur omittens priscos illos, communesq; cum omnibus gentibus errores quibus antè adventum Christi in carne, omne hominum genus obligabatur adstrictum, nec enumerans Patriæ portenta ipsa diabolica penè nummero Ægyptiaca vincentia, quorum nonnulla lineamentis adhuc deformibus intra vel extrà deserta mœnia solito more rigentia torvis vultibus intuemur. *hęc ille. Georgius etiam Pisides huc respectans, totum salum horrendæ impietatis Ægyptios perbibisse abundè testatus est. Absidem Tabellæ complectuntur ferè totam Alæ Accipitris, quas fortè in rotundo illo patore interstinguit Stella Sothis, ut non semel in Mensa Isiaca; ambientibus, & dependentibus anguibus binis. Fuit autem Sothis Stella, quam Canis astrum græci vocant (inquit Porphyrius) creditaque est Ægyptijs* ἀρχὴ ἔτους, *eademque initium apud ipsos mundanę Geneseos. Accipiter verò Dei, & Solis symbolum est, tracente Clemente Alexandrino Lib. v. Strom.* Πυρώδης γὰρ, καὶ ἀναιρετικός: *Angues & ipsos divinitatis aliqua portione respersos arbitrata est Antiquitas: & nos olim ad fastidium ostendimus. nota sunt illa Persij Satira I.*

Pinge duos angues: Pueri, sacer est locus, extrà
Meijte —

Ægyptij ipsi adeo magnifecerunt hanc notam impietatis, ut & Num-

mos

mos Principales hac imagine consignarent. est apud me ereus M. Antonini.

Quod si Stella in illo veluti Disco non comparet, sed nuda tantum planities, dicemus esse planam illam rotunditatem, quam in modum speculi, vel augmentum Lunæ super Isidis frontem Appuleius Lib. 11. *adnotavit. Reliquę sunt icones Sacrę, quarum altera sedens Osiridis videtur, stans altera Isidis. Osiris fuit Rex apud Ægyptios, Isis Regina, ut scribit Julius Firmicus & ante Firmicum Diodorus, quos pręterea mysticis rationibus & Solem, & Fruges, & Lunam, & Terram esse voluerunt. Horum cultus totam Ægyptum, regiones finitimas, & universum ferè orbem incredibili superstitione pervaserat. Osiridi caput tegit Perseę arboris Pomum (ut ego quidem existimo) ea specie conformatum, illisque parergis exornatum, quę in Mensę Isiacę prima sectione occurrunt spectantibus. E mento quod propendet diximus alibi videri Serpentis caudam, neque sanè panitet coniecturæ, quam tamem qui firmem non habeo, adeò tenebræ Cymmerijs e crassiores hęc deliria obsepserunt. Unica est apud me Gemma signatoria vetus illa sanè, quę ad hęc alludit. Est autem Sarda,*

Sceptrum Sacrum apprehendit ambabus manibus Osiris, ut & dextra Isis, quę ponè sequitur, ornabatur autem Sceptrum Upupæ capite, ut docet Horapollon Lib. I. Ὅθεν καὶ τῶν θείων σκήπτρων κȣκȣφαπροτίμησις ἐςι; *id quare fieret, lätè nos in commentario Mensæ, quam diximus. Sella planè Ægiptiaca est, tota solida, illis conformata, quas nobis exhibent huius generis antiqua monumenta. Isis eminente mamma, & ea quidem unica, nisi nos Pictos fefellerit, pedibus penè concretis, sinistræ manus digitulo insertam Crucem ansatam gestat. Et huiusmodi crucis specimen, & nos olim ex antiqui lapidis cœlatura deprompsimus, & Ioan. Georgius Heruvartus, in figuris obeliscorum, qui Romæ extant, representandum curavit. Et ansam eiusdem Crucis frustrà abrumpere conatus est Iustus Lipsius Vir Clar. Caput Isidis ornat sacer Tutulus, non integer tamen, sed detritus, vi (ut videtur) & iniuria vetustatis. Mamma eminens, si Isis nihil aliud est, quam Terra, ut placet Macrobio, id significat, sufficere eam cunctis animantibus victum. Pedes eiusdem, quos Pictor non satis videtur assecutus, illustrantur hisce verbis Heliodori Lib.* III. *Æthiopicorum* Τὰ ἀγαλματατῶνθεῶν Αἰγύπτιοι τὼ πόδε ζευγουντες, καὶ ὥσπερ ενȣ̃ντες ιςᾶσιν; *qui hæc etiam confirmat Homericis versibus. Et hæc sunt Vir Cl. quę suppeditaverunt tenues*

copio-

copiolæ Bibliothecę nostræ, & id quidem pauculis horis propè furtivis. Ego maiora, & quæ te minus dedecerent, maluissem; at tu qualiacumque æqui bonique consules, uti ab amico profecta, qui hanc scriptiunculam apud seram posteritatem cupit extare, veluti Tesseram mutuæ inter nos, & perennis caritatis. Vale, & Excellentissimum Cerutum pręclarum, & optimum Musæi Calceolariani Descriptorem, atque Interpretem meis verbis plurimum salvere jubeas. Patavij Dominica Passionis, Nonis April. MDCXX.

L. P. SCIPIONI COBELLUTIO Card. Sanctæ Susanæ Bibliothec. Apost. Præfecto. Epist. XXIV.

Hortaris Tu me Vir Illustrissime, ut ad sacras Antiquitates convertam stylum meminerimque illorum, qui magna cum laude nominis sui hanc Eruditionis partem attigerunt. Ego verò pareo lubens, & exhibeo tibi specimen in hac Epistola, quod tibi probari Viro eruditissimo cupiam. Cassiodorus Senator ille, non magis Regius, quam Litterarius, in libro de Divinis Lectionibus, de Origene loquens hæc habet, Qua propter in operibus eiusdem Origenis, quantum transiens invenire prævalui, loca, quæ contra regulas patrum dicta sunt, hæresim disputatione signavi. *ita habet postrema etiam Editio ubi in margine Libri annotavit Editor,* Achresimi repudiatione *al.* Achresimi disputatione. *utro modo legamus sunt mera monstra verborum, nata ex ignoratione Notarum, quibus studiosi, Auctorum loca signabant. habet illas Isidorus Lib. I. Originum, Cap.* XX. *ubi inter ceteras extat hæc,*

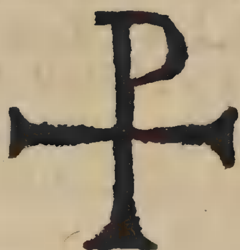

χρίσιμον, hæc sola ex voluntate uniuscuiusque ad aliud notandum ponitur. *Repono igitur apud Cassiodorum*, loca quæ contra regulas Patrum dicta sunt Chrisimi dispunctione signavi. *verum hæc nota apud nostros religiosa olim fuit & sacrosancta; ut quę contineret duas priores litteras nomini Dominici. vidimus illam in veteribus Nummis, in Titulis Monumentorum; in vetere Lucerna fictili, quæ extat apud me, cuius typum exhibuit clarissimus Philosophus Fortunius Licetus in Libro de Lucernis. Auctorem faciunt Constantinum Augustum, neque sanè improbo: & opinor transtulisse eum ex veteri usu ad hunc pium, & sacrum. ipse sanè apparet galeatus in vetere Nummo, hastatus & clypeatus: cum Inscriptione CONSTANTINUS AUG. in galea vero conspicitur hæc nota; ut & in Labaro alterius Nummi. At in plerisque Regum Ptolomęorum æreis numismatibus non semel extat: ut ego vidi apud Lælium Paschalinum isthic. esto. quid tum? an non potuit Constantinus ex promiscuo Monetariorum usu eximere hanc notam, cum infamiam abrogaverit supplicio Crucis? in Monetis ante Christum percussis potuit significare compendiaria ratione Nomen alicuius qui Monetam curaret, exempli gratia Christodori, Chrysaori, Chremetis, Chrysantij, Chrysippi. post Constantinum, solum nomen Domini Salvatoris: de quo Iulianus in Misopogone, & Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores. num quæso novitium est, multa in supellectilem Christianitatis ut ita dicam fuisse invecta, quæ alias profanitatem subolue-rant? Crux ipsa, quæ nunc exornat imperantium frontes, fuit olim ignominię theca, & servilium suppliciorum periodus & epitome. hęc ideo pluribus Vir Illustrissime quia memini, cum isthic essem, audire me Virum totius antiquitatis bene peritum, qui in dubium revocaret, fretus hac compendiaria nota, quæ cernitur in antiquissimis Nomismatibus, quod de Constantiniana*

omnes

omnes nostri promiscue tradunt. Collaribus fugitivorum eamdem imprimi consuevisse monstravimus olim in nostro Commentario de Ministerijs Servorum. divertit illa deinceps ad figuram rectam Crucis, ab illa vetere decussata, in hanc formam

ut Nummi veteres præseferunt. Neque verò Crux ipsa non fuit in cultu ab ipso etiam ævo Constantiniano præfert ipsam clarissime Nummulus ęreus meus, in fronte Arę data opera sculptam, adstante duplici Victoria, & Clypeo Aræ superposito. est autem Ara, Columellæ specie rotunda. Crux vero excisa non incisa, in fronte ut dixi, ubi Serta & Lemnisci Aram redimiunt more antiquorum. Hæc sunt Vir Illustrissime exordia veluti quędam eorum, quę ego olim tumultuariè annotavi ad res sacras pertinentia. hęc tibi exhiberi par fuit, ut eo tandem reciderent, unde te monente & adhortante manarant, Patavij. Kal. Januar. MDCXXII.

L. P. ALOYSIO LOLLINO
Episcopo Bellunensi Viro Illustriss. & Reverendissimo.
Epist. xxv.

N*Eæræ memoria apud Rhamnusios, de qua tibi scripseram præteritis diebus, in marmore huiusmodi est. Mulier superne se-*

det ambitiose stolata. brachium dextrum exerit e tunica, cubito tenus, eodemque erecto, manuque admota velum diducit a facie eo schemate, quo Pudicitia solet in veteribus Nummis Augustarum. idemque velum descendit a gena, collo, & humero dextris transversum ante pectus ad latus sinistrum, defluens undulatum ad usque pedes imos. manus eiusdem læva innititur pulvillo, tereti collumellæ imposito. pedem dextrum excipit suppedaneum, quod Etrusci immutatis paulisper vocis elementis vocant Soppidiano. *Neæra ipsa facie est satis liberali. marmor oblongum, quadratum & fornicatum in summo. sub pedibus mulieris in Corona Laurea, ut videtur, hæc sunt incisa.*

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΤΗΝΕΜΕΣΕΙ
ΡΑΜΝΟΥΝΤΟΘΕΝ ΝΕΑΙΡΑ
ΑΘΗΝΑΙΑΧΑΡΙΤΟΒΛΕΦΑ
ΡΟΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Quæ nescio quis latine sic vertit.

Ob Libertatem.
in gratiarum actionem Nemesi
Rhamnusiæ Neaera
Anthenienfis pulchri-palpe-
bra sacrum erexit

Et vero Neæra etiam apud Virgilium formosæ mulieris nomen est, Ecl. III.

ipse Neæram —
Dum fovet —

nostra forte illi compar fuit, quam Thelesillæ nomine celebravit Martialis Lib. VI. LXXI.

Urit & excruciat dominum Thelesilla priorem
Vendidit ancillam, nunc redimit dominam.

ubi dominus ancillam quæ corpore placuerat videtur in Libertatem asseruisse, ut dominam haberet. Ipsa etiam profecto Nemesis ad amatores maximè pertinuit, ut inquit Pausanias in Atticis: & Rhamnusia

nusia virgo *nota est Catulli carminibus. Atheniensis igitur hęc nostra Nemesi, quæ Rhamnunte colebatur, memoriam sacravit, ob libertatem adeptam, extortamque domino amatori, superbo forte & impotenti. & hoc quidem meum somnium esto de Neæra. tu*

—— interpres divum, qui numina Phœbi
Qui Tripodas, Clarij Lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas & præpetis omina pennæ

Fare age *num merum somnium sit. Nemesis ipsius simulacrum expressit viriculo, recentis ęvi decus Apellesque Albertus Durerus, servata fere Pausaniæ descriptione. quod quidem vulgus Pictorum, pudendo errore, Famam vocat. Rotam Nemesi tribuit Ammianus Marcellinus extremo Lib.* XIV. *& Poetarum non nemo. Ornaruntque ipsam hoc symbolo Amastriani, & Tyanæi, ut præseferunt veteres eorundem Nummi, qui apud me sunt Aurelij Cæsaris, & Faustinæ Augustæ. Quod autem ad cognomen attinet Neæræ ipsius, quam nos vocaremus* di ciglia gratiose, *notanda sunt quæ refert Athenæus Lib.* XIII. *Demetrium Phalereum Lampeto amicam suam hoc nomine appellasse, cum antea, uti scribit Dryllus, Charitoblepharos vocaretur. quod cognominis Adagiorum consarcinatores nescioquam recte, ex eodem Athenæo, ad ipsum Demetrium transtulerunt, in Adagio* Geometriam exercere in Cilio. *citavissent aptius Diogenem Laertium Libro* V. *& Hesychium Illustrium. Hæc omnia ut tu Pontificum eruditissime tuo suffragio comprobes mihi in votis est. id si fiet Cœlum digito attingam, non tantũ vertice. Patavij. MDCXXIII.*

L. P. GABRIELI CAPRÆ
Comiti, & Canonico Patavino Viro Reverendissimo.
Epist. XXVI.

QUod res patrias amas Vir nobilissime Civicam Coronam mereris, quod Eruditionem raro exemplo magni facis Lauream tibi adaptat universus Litteratorum cætus. & vero Patria tua Vicetia eo loco est inter Italicas urbes, ut non quovis calamo contenta esse

possit.

possit. eius mihi Origines collectum ire, te quidem monente, consilium olim fuit, quarum hac Epistola gustum nunc delibo sub auspicijs multo amplissimi nominis tui. Qui eam fundaverint an Galli, an Troiani ambiguum est. Iustinus Libro XX. *ex Pompeio Trogo Gallos conditores adscribit. alij Troianos aut Venetos. de quibus accuratissimus Philippus Cluverius Italiæ antiquæ Lib.* I. *Cap.* XVII. *& Introductionis Geographicæ Lib.* III. *Cap.* XXIV. *utramque sententiam amplexatus est Marcus Antonius Sabellicus insignis ille Rhetor Historicus, & Poeta, in Cratere Vicentino; qui post Euganeos recensitos ita infit.*

Tempore iam ex illo facies mutata locorum
Castella in tumulis, altisque in montibus arces
Argolicæ posuere manus, Vicentia nondum
Pulchra fuit (namque incerta it fama per aures)
Non insignis, erat, sed erat, sine nomine tellus.
Inde adeo multis se se voluentibus annis
Post Asiæ excidium, consumptaque Pergama flammis
Antenor patria profugus, per tela per hostes
Erutus: Hadriacis victor consedit in oris.
Tum Veneti comites rerum, fortisquè futuræ
Troica signa ducis melioraque fata secuti
Euganeum bello victum pepulere vetustis
Sedibus, & victæ dant iura, & nomina terræ.
Nec Venetis post longa quies, sed Gallia crebris
Motibus infamis, Alpes penitusque repostas
Aspernata nives; subitis effusa procellis
Incautas evertit opes, atque ocia fregit.
Illa ferox bello, rebusque elata secundis
Non prius abstinuit, victriciaque exuit arma,
Finibus insessis, quam prædæ in parte recepta est.
Hic vero incertum Veneti nova mœnia prisci,
An Venetis mixti multo post tempore Galli
Fundarint avibus lætis atque omine læto.

Felices

Felices animæ quamvis odiosa vetustas
Nomina vestra tegat, semper mirabitur orbis
Formosam longe formosis mœnibus urbem
Quam vestre statuere manus —

De nomine quæ traduntur, a Vicanis & centum Vicis, dubio procul inania sunt. sive enim Galli, sive posuerint illam Veneti, num credemus hos ipsos Latine locutos? minime vero. paria sunt quæ de Vinto nescio quo & Cane fabulantur indigna prorsus, quæ doctas paginas obsideant diu. Ego sanè si Vicetes aliquis, in tota ditione Antiquitatis numeraretur, illi ipsi adscriberem vrbis nomenclaturam. neque sanè ab hac inflexione abeunt Nicetes, Alethes, Acestes, & Athestes. quorum etiam aliqui oppidis a se conditis nomina propria transcripserunt. VICETIAM disertè nominant quotquot ego viderim antiqua monumenta, lapidea, ęreave, quibus accedunt & Græci aliquot Scriptores. At quod tu VICENTIAM probas ego profecto non improbo. adstipulantur enim Justus Lipsius & Philippus Cluverius. imo & Sabellicus ipse non semel. & præcipue hoc carmine

— Sed quando ingens victoria fluxit
Rite meis votis Bacchumque his vincere terris
Contigit: inde loco maneat Vicentia nomen.

Cetera, quæ ad Religiones, ad Magistratus, ad Viros celebres pertinent, alterius loci sunt, maiore cura dicenda. Hic Vicentini Crateris (uti quidem inscripsit Sabellicus, quemque ego tibi indicavi) ratio aperienda est. aperiet autem ipse, qui Litteris consignavit maiorum vestrorum Munificentiam Sabellicus, Lib. VII. *Exemplor hisce verbis*, audivit Vicetina Civitas ex Rhetoribus nostræ ætatis Sabellicum obscuri adhuc nominis peregre transeuntem. ceterum dicendi facultatem in eo admirrata, argentea patera, magni ponderis, & quod plus fuit Civitate donavit. *Et hanc Pateram in carmine Craterem maluit appellare veluti & alterum non minus nobilem Antonius Quęrengus tuus, qui Romani carminis maiestatem & venustatem rara mixtura temperavit, tu interim vale vir nobilissime, & Pignorium tuum multis tibi nominibus obstri-*

ctum,

ctum, amare perge. Domi. Kal. Julij, in quas incidit olim Coronatio Romana Henrici VII. *Cesaris, Comitis Lucemburgensis, qui Monarchię pręclarus artifex, in medio rerum gerendarum cursu haud multo post deficiens, Italiam & Venetiam nostram impacatas reliquit, anno ætatis uno & quinquagesimo, ut loquitur Mussatus nostras. Iterum vale. MDCXXII.*

L. P. MARCO ANTONIO ROMITO J. Consulto Politissimo. Epist. XXVII.

S*Tationes designatas iter agentibus, militibus, & tabellarijs, in juris vestri Auctoribus Mansiones appellari, & tu observasti Amice; & alij non pauci. Arcadius enim Charisius in L. ult. ff. de muneribus, & honor. hęc habet;* hi quoque qui custodes ædium; ut archeotæ, vel logographi, vel tabularij, vel xenoparochi (ut in quibusdam Civitatibus) vel Limenarchæ, vel curatores ad extruenda vel reficienda ædificia publica, sive palatia, sive navalia, vel MANSIONES destinantur *&c. Divus etiam Ambrosius in Psalm. CXVIII. de Milite loquens:* si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, MANSIONEM paratam non invenit. *in Itinerario, quod vocant Hierosolymitanum, a P. Pitoeo J.C. antiquis ęquando, publici iuris facto, Mutationes & MANSIONES passim leguntur: & quandoque etiam apud Antoninum. imò & Marostice agri vestri oppido, in veteri marmore in ęde D. Floriani hęc legi audio.*

MARTINA CHARA CONIUX QVAE
VENIT DE GALLIA PER MANSIONES
L. UT COMMEMORARET MEMORI
AM MARITI SUI
BENE QUIESCAS DULCISSIME
MI MARITE

Ubi raro exemplo mulier, longinquis ex oris proficiscens, marito defuncto religiosa officia humanitatis & memorię cernitur exhibuisse.

num

num autem hec fuerit Christiana ego non ausim desinire. illa faciunt ut affirmem; venisse de Gallia, UT COMMEMORARET MEMORIAM MARITI SUI. celebris enim est, & perantiqua apud nos designatio Parentaliorum his verbis, COMMEMORATIO OMNIUM FIDELIUM DEFUNCTORUM; apud Usuardum in Martyrologio, & in Romano præsertim. Mansio præterea habitationem signavit; ut apud Appuleium Lib. VIII. *Metamorphos. notante Helmenorsthio*, hac quoque deteſtabili deſerta manſione. *Et hinc factum est, ut inscriptionem epistolarum obsignatarum Mansionem vulgo appellemus, quod indicet ubi quisque maneat. In sacris etiam Libris extant he notiones huius vocis. Numeri Cap.* XXXIII. hæ ſunt Manſiones filiorum Iſrael. *& paulo infra*, iuxta caſtrorum loca, quæ Domini iuſſione mutabant. *en MUTATIONES & MANSIONES, quas in Itinerario Hierosolymitano superius notavimus. Et hec videntur fuisse signata castra penes Alcimum Avitum Lib. V.*

Ergo ubi ſignatis ſederunt milia caſtris
Armatuſque pedes vulgus vallavit inerme.

Quod autem CHRISTUS Dominus Joannis XIV. *dicat*, in domo Patris mei manſiones multæ ſunt, *id vero ad Conclavia, & Dietas domus referri debere nemo non videt. Tu interim recte vale, cum tuis omnibus. Patavij MDCXXIII.*

L. P. NICOLAO CRASSO
Juniori J. Conſulto Viro Clariſſimo. Epiſt. XXVIII.

H*Umana hominis pars, qua ab humo nomen sortita in humum quotidie redit, exercuit ingenia Eruditorum sæculi nostri. & quidem ab his multa sunt dicta, multa enarrata, quæ facem præferunt densis tenebris antiquitatis. multa vero adhuc restare annotanda & illustranda nosti ut Vir Clarissime, qui nobiles Græcię Insulas, Cretam, Corcyram, Zacynthum, Cephalleniam non dicis causa, ut pleriq; omnes faciunt perlustrasti; sed gentium mores, instituta, leges-*

que, Fisci Patronus & Patris tui, Regni Cretæ magni Cancellarij, Comes, accuratè observasti, vetustique ævi reliquias acri cura eruisti, concinnasti, & digessisti; instructus magna peritia omnigenę Historię, & Humaniorum omnium Litterarum. mihi sanè (ut hoc argumentum a puero usque, delectu aliquo sum prosecutus) Iustini aliquot verba scrupulum semper iniecerunt, ut doctos viros consulerem quæ illis esset mens, quovemodo caperent non ignobilis Historici verba. scribit enim Lib. XIX. dum hæc aguntur, legati a Dario Persarum Rege Carthaginem venerunt, afferentes edictum, quo Pœni humanas hostias immolare, & canina vesci prohibebantur, mortuorumque corpora cremare potius, quam terra obruere a Rege iubebantur. *&c. Scio Joannem Kirchmannum Lib.* I. *de funer. Romanor. Cap.* II. *verborum collocationem transposuisse, reposuisseque apud Iustinum*, mortuorumque corpora terra obruere potius, quam cremare a Rege inbebantur. *verum cum ego abstineam ab hac metamorphosi, perpendo tamen Herodoti verba, qui Lib.* III. *narrans Cambysen iussisse, ut Amasidis cadaver cremaretur, adiecit impiè fecisse. Persas enim Deum Ignem esse arbitrari, ideoque nefas esse Deo depasci cadavere hominis. quamobrem Ignem inquinare arbitrati sunt illi ipsa morte acerbius, ut inquit nescioquis apud Suidam in voce αὐϑι deque hoc Ignis cultu apud Persas non est quod dubitemus, quando etiam ipse Ctesias, in excerptis Persicis, & Clitarchus apud Diogenem Laertium id testati sint. Itaque in eam sententiam impellor, ut existimem Darium hoc iussisse in odium Magorum, quos ferè ad internecionem cæciderat. (hunc enim illum eumdem esse arbitror), qui etiam Festum Magophoniæ instituerit, cuius meminerunt Herodotus & Ctesias. Magorum autem institutum fuit Ignis veneratio, uti notat Maximus Tyrius, & e recentioribus Dalechampius apud Athæneum, Sirmondus ad Sidonium, & Otho Heurnius in Indico Cap.* XXVIII. *neque sanè Persa non fuit & Cambyses, qui ut vidimus cadaver Igni obiecit depascendum. Vel etiam (si tibi Amice non improbabitur) leni manu emendo Iustinum, ut videlicet scripserit;* dum hæc aguntur, legati a Da-

rio Perſarum Rege Carthaginem venerunt, afferente ſedi-ctum, quo Pœni humanas hoſtias immolare, & canina veſci prohibebantur, mortorumque corpora cremare, quæ terra obruere a Rege iubebantur. *hic nullam traiectionem verborum vides, imo per commodum ſenſum. At obnuntiantibus omnibus, quotquot ego viderim, Exemplaribus, religio mihi eſt aliquid in Iuſtino mutare. Quo circa vulgatam lectionem ſollicitandam non puto. tum quia Perſæ corpora terra non obruebant, ut fusè explicat ex Agathiæ Lib. II. Henrnius loco citato; tum quia Rex, tactus forte odio Magorum, Cambyſis etiam exemplo & alterius cuiuſpiam ut vidimus penes Cteſiam, Pœnis exteris hominibus aliquid voluit indulgere. Hæc ſunt ornatiſſime Craſſe mea Criteria. tu Ariſtarchum agas oro; probeſque vel improbes prout animo tuo ſederit. Vale, & Romito noſtro elegantiſſimo dic a me multam ſalutẽ. Patav. M.DC XXIV.*

L. P. NICOLAO FABRICIO
Peireſchio, Regio Aquis-Sextijs Senatori viro Nobiliſſimo & Eruditiſſimo. Epiſt. XXIX.

S*Omniorum queſtio* magnus ſermonum campus, magna diſputandi materia eſt, *inquit noſtras & veſtras Petrarca, Vir ornatiſſime. fuit hec area, in qua decertarunt ſummorum virorum Ingenia, imo potius pelagus, ubi Natura, Doctrina & Superſtitio diductis ac diſtentis velis decurrerunt. Eventorum autem inſignium & prędicatorum veluti ſine numero pene eſt numerus, ita inſignem hanc, cui deſcribendę calamum aptavi, Epiſtolam, Viri ſuo ęvo magni, apponere viſum eſt, editam quidem alias, ſed deſcriptam etiam nobis ex Codice manuſcripto in membranis qui fuit portio Bibliothecę Pinellianę, quam tu & ego florentem olim vidimus, & magnas pleraſque provocantem copia & raritate Librorum.*

MARSILIUS FICINUS FLORENTINUS BERNARDO BEMBO DOCTORI ET EQUITI, VENETORUM ORATORI CLARISSIMO S. D.

Salve semper amice cœlestis atque divine. ceteros quidem amicos partim mihi sors quædam obtulit, partem propria dedit electio. Bernardum vero Bembum mecum ab initio coniunxit cœlum. divina deinde Providentia mirabiliter confirmavit. cœlum inquam, propterea quod eodem anno, eademque die, sub eodem sidere nati sumus. divinam præterea Providentiam nos invicem devinxisse ex eo potissimum assero, quod eo anno, quo primum Orator Florentiam accessisti, quarto fere ante accessum mense, mihi graviter ægrotanti, statim post votum quoddam pro salute Deo divæque Mariæ suppliciter institutum, visus es, certè tum primum nobis notus in somnis, antè prorsus incognitus, vitam prosperamque valitudinem polliceri. expergefactus penè sanus brevi prorsus convalui. Quinto post mense, qua die voto penitus satisfeci, eademque hora, nostrum sponte primum adisti Gymnasium, magna comitante caterva. atque ea forma, qua in somnis olim prævideram divinitus salutasti. multaque inter nos dicta tunc, factaque sunt eodem prorsus pacto, quo Somnians videram. eodem anno tamquam religiosis votis vitę redditus Librum hunc de Christiana religione composui. ergo lege feliciter amice cœlestis atque divine; quem certe nobiscum cœlum ipsum ligavit ab initio, deinde cœlo excelsior religio religavit. Marsilius tuus hæc manu propria, idibus Iulij MCCCC. LXXIX. in agro Caregio. *hactenus ille, vir doctrina & pietate conspicuus, cuius ea germana laus est, in eius Libris nihil inveniri, nisi quod summa cum virtute sit excultum, & magna cum sanctitate coniunctum ut in eodem manuscripto Codice testabatur Autographum hoc*; Marsilius Ficinus Florentinus Lectori in sola pietate S.D. Lege pia mente Lector nostrum hoc de pia fide volumen.

☞ L. Helio Cæſare Imp. P. Cœlio & Albino VIBVLLIO PIO CO
VII. Idus OCTOBRES
Cn. Domitius Valens II. vir ID. praEEVNTE C. IVLIO SEVERO PONTIF.
Legem dixit in ea Verba quæ infra SCRIPTA SVNT

Iuppiter optime maxime quandoque tibi hoDIE HANC ARAMDABO DEDICABOQVE OLLIS LEGIB.
Olliſque regionibus dabo dedicaboque quas hic hoDIE PALAM DIXERO VTI INFIMVM SOLVM HVIVS ARAE ES
Si quis hic hoſtia ſacrum faxit quod magmentum neC PROTOLLAT ITCIRCO TAMEN PROBE FACTVM ESTO CETER
Leges huic arae eaedem ſunto quae arae Dianae ſunt iNAVENTINO MONTE DICTAE HISCE LEGIBVS HISCE REGIONI
Sicuti dixi hanc tibi aram Iuppiter optime maxime DICO DEDICOQVE VTI SIS VOLENS PROPITIVS MIHI COLLEGISQ
Meis decurionibus colonis incolis coloniae martiae iVLIAE SALONAE CONIVGIBVS LIBERISQVE NOSTRI

Huiuſce Inſcriptionis pars, quam Charactere minuto exprimi iuſſimus nouitia eſt. Antiquam Littera quadrata Romana ſignandam curauimus, eo conſilio ut unus quiſque unico intuitu ſecernat antiquum a recente.

lumen. si quid in eo laude dignum reperis Deum lauda; absq; cuius munere nihil est revera laudandum. si quid minus tibi forte placuerit, noli rerum altudinem divinarum ex humani ingenij humilitate metiri. non enim ab humanis divina, sed a divinis humana dependent.

Manu propria.

Quo magis Miror Leonardum Lessium insignem Societatis IESU Theologum Lib. II. *de Iustitia, & Iure, cap.* XLIV. *Dubitatione* II. *num.* VI. *in fine, pronunciasse hęc verba, in quibus modestiam non nemo desideret;* hinc ferè omnes Platonici vel Magi fuere vel Magiæ favere. ideo ut etiam Marsilius Ficinus ab hac peste non fuerit omnino immunis, ut patet ex Lib. III. de vita cœlitus comparanda. *Hui! Magus Ficinus. Tu esto arbiter pro munere, quo fungeris summa cum laude vir illustrissime, qui maiorum doctorumque memorias perinde ac rem sacram veneraris. Patavij. MDCXXV.*

L. P. ALBERTINO BARISONO Abbati Viro Reverendissimo. Epist. XXX.

EGo vero Te Vir Reverendissime nisi amem & colam ferreus planè, & saxeus sim. cum Tu Patriam, & res patrias eo loci habeas, ubi res haberi par est dignas cultu, & veneratione.

O duo præterea tales Patavina tulisset
Terra viros!

Et sanè mirum est, cum amor Patrię unumquemque alliciat eo successu, ut Ulysses asperrimos Ithacę scopulos præferat contubernio Calypsus, inveniri tamen homines adeo bardos, quibus aliena tantum sapiant, vilescant sua. At te Cive ter beatam Patriam nostram, qui res exteras & nostrates apprimè noris, qui Romanas, & Græcas antiquitates coniunxeris cum exacta notitia rerum Patavinarum, quas totas a carceribus ad metas non semel, neque cursim perlustrasti.

sti. Et sanè habet Urbs nostra magni conditoris & rerum gestarum gloria inclyta, non parva etiam nunc ornamenta, quæ hominem excultum politioribus Litteris queant cum fructu, & cum delectatione exercere. exemplo mihi sit vetus Inscriptio Rhamnusiana, quæ prostat in pariete fornicis prope Pontem quem appellant D. Benedicti. illius antiquum segmentum. quod est aspectantibus ad dextram, suppletum est nova recentioris lapidis adiectione, si Aldo Manutio credimus, ex fide vetusti Codicis. At illam religiosè, ut æquum fuerat, neque illi exscripserunt qui res nostras attigerunt, neque exteri quantumvis docti, & eruditi. Manutius ipse bis peccavit, tum quia non pauca immutavit, tum quia rationes Ortographiæ suæ comprobare annisus est auctoritate segmenti recentioris. Smetius & Gruterus, decepti ab aliquo, qui exceperat oscitanter, deceperunt & ipsi alios, quibus hæc lustrare vel non contigit, vel non placuit. Andreas etiam Schottus V. Cl. qui omnem antiquitatem callet, eamque lotis manibus contrectare amat, Observationes suas, quas Humanas vocavit, hoc vetere monumento exornatas voluit, Lib. V. Cap. XI. parum tamen & ipse felix in exscribendo. Describam igitur ego nobilissimum hoc cimelium, bona utique fide. & accedam animo illustrandi, non carpendi consilio laudatam illorum industriam, qui opes nostras vel eruerunt, vel indicarunt. & sanè turpè est, hæc notiora advenis esse, quam incolis, nescio quo malo Italiæ nostræ fato plaudente, & bona quæque ingenia in Barbariei barathrum secum rapiante. Verum obnitamur qua licet: sitque nobis, ut fortes viros decet, fatum in dextra. Ostendam autem primum quid peccatum sit in supplemento. deinde notabo qui peccaverint descriptores. tum autem connitar explicare quidquid erit operæ precium. In segmento recentiore qui AELIUS semper fuit, perperam HELIUS factus est; & titulo IMPERATORIS numquam usus, Imperator evasit. addamus P. Gœlium & Balbinum ineptè disiungi & quid, si scribendum fuerat OPTUME, MAXSUME, & FAXSIT? & hæc quoad supplementum. Marmoris quod vetus erat descripserunt Smetius, Aldus, Gruterus, Schottus. mendosè omnes. Aldus pro *VIBULLIO* subſtituit nobis

VIR-

VIRBULIUM. pro HANC ARAM UTI; CETER; LEGIBUS; suppoſuit ARAM; UT; CE..RA; LEGIB. Smetius & Gruterus haud multo melius in eodem argumento verſati ſunt. Schottus ipſe, alienam fidem ſecutus ut videtur, quod erat in marmore; PIO CO fecit PROCOSS. quod erat EEUNTE, ſupplevit PRÆTEREUNTE, & alia ad eundem modum. Nos primi bona fide repreſentamus. Præire autem eſt dictare verba ſolemnia, quod Pontificum erat, ut patet ex Livio noſtro. Lib. VIII. *&* X. *& Plin. Lib.* XXIIX. *Cap.* II. *Magmentum; cuius meminere Arnobius Lib.* VII. *adu. Gent. Varro L.* IV. *de L. L. & Feſtus (non MAGNENTUM ut viſum eſt doctiſſimo Turnebo Lib.* XXII. *adu. Cap.* VI.) *eſt* quoddam pinguiſſimum extum, *inquit Ioannes Genuenſis*, vel ſecundum proiectum. Cornutus, quidquid mactatur, vel quidquid diſtrahitur dicitur Magmentum. ita narrat Hug. Papias etiam dicit, Magmentum alij pinguiſſimum inteſtinum, alii ſecunda proſecta. Cornutus vero quidquid mactatur vel diſtrahitur. *Proſiciarum autem extat mentio apud Arnobium. Feſtus* Proſicium quod proſecatum proijcitur. *Eodem ferè ſenſu eruditiſſimus Sigonius, Lib.* II. *de antiquo Iure Provinciarum*, quæ vero exta valda aucta erant, ea Magmenta dicta eſſe arbitror. cuius ut ſacrificalis vocis mentio eſt apud Varronem, Feſtum, & Arnobium Libro adverſus Gentes VII. & veteri Aræ inſcriptione, quæ Narbone & Patavij legitur, in qua eſt, SI QVIS HIC HOSTIA SACRVM FAXIT QVOD MAGMENTVM NEC PROTOLLAT ID CIRCO TAMEN PROBE FACTVM ESTO, vovet, enim aram ille, cum ea conditione, ut etiam ſi ſacrificium Magmentum, id eſt exta aucta non oſtendat, nihil tamen triſte portendat. unde Magmentaria vaſa eſſe quidam putarunt, in quibus ipſa magmenta reponerentur. *impegit tamen & Sigonius ad hunc lapidem, cum veterem Inſcriptionem appellarit, quæ pro dimidia tantum vetus erat. Leges quæ dicuntur & Regiones ſunt Haruſpicum ſolemnia effata. quo ſpectat inſignis locus M. Varronis Lib.* VI. *de L.L. in princip. ferè Libri.*

& hiſce

& hisce Regionibus aptabant præsides Deos, uti prolixè ridet Arnobius. Lib. IV. *UTI SIS VOLENS PROPITIUS. Cato de R. R. Tit.* CXXXIV. Jane Pater te hac strue commovenda bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi liberisque meis domo, familiæque meæ, *neq, sanè aliter Livius. Lib.* XXIX. eæ per manus succedentes aliæ alijs, omni effusa civitate obviam, thuribulis ante ianuas positis, qua præferebatur, atque accenso thure, precantibus ut volens propitiaque urbem Romam iniret. *Cœlium Balbinum quem diximus monstravit nobis antiquus lapis apud Onufr. Panvinium. Ciu. Romana.*

P. COELIO P. F.
SER. BALBINO
VIBVLLIO PIO
X VIRO STLITIB. IUDIC

&c.

Et alter apud Gruterum, MIX. *6. in quo legitur*

L. AELIO. CAESARE II
P. COELIO BALBINO COS

ex quo Fulvius Ursinus in gente Postumia restituebat in nostra Inscriptione

L. AELIO CAESARE II

illud enim IMP. ut diximus absonum omnino est, Hæc abs te non improbari Vir Reverendissime votorum meorum summa est. ex Bibliotheca nostra. XII. *Kal. Mart. MDCXXVI.*

L. P. JOANNI HIERONYMO BRONZERIO Philosopho, & Medico, Viro Excellentissimo. Epist. XXXI.

P*Ersianum illud*

— o mores? usque adeone
Scire tuum nihil est: nisi te scire hoc sciat alter?

uti omnes interpretentur & ego novi, & tu nosti Amice. Dabis tamen veniam, si ego derivavero ad rem non utique improbandam insidijs no-

nostris, Litterarum videlicet Humaniiorum. scire meum nihil est, nisi me scire hoc sciat alter, alter videlicet, qui Censorem agat, qui probet, qui improbet; qui rectè dicta Chrismo excipiat, qui perperam enunciata Obelo confodiat. Nava tu mihi quæso hanc operam hodie. & vide an Auctoribus aliquot feliciter medicinam fecerim. Marcellus vester Vir Inlustris, ex Magistro Officiorum Theodosij Aug. in carmine de Medicina hæc habet

Quodque ab Idumæis vectum Seplasia vendunt,
Et quidquid confert Medicis Lalagæa Cataplus.

Quæ Cataplus esset hæc Lalagæa ego diu hæsitavi, cum præsertim eruditissimi viri, Jacobus Sirmondus in Notis ad Sidonium, & Gaspar Barthius Lib. I. Aduer. Cap. VI. legant disertè,

E quidquid confert Medicis Lalagæa Cataplus.

quibus & adijcias Martinum Smetium in Prosodia, verbo Cataplus, qui tamen non Martiali, ut facit, sed Marcello, vel Vindiciano ut Barthio placet, hunc versum ascribere debuit. At omnem mihi hæsitationem exemit mos probè cognitus veterum Librariorum, qui syllabas geminare consueverunt ubi non erat opus, & non geminare ubi debuerant. lego igitur hic

Et quidquid confert Medicis Lagæa Cataplus.

& erit Cataplus Alexandrina, de qua Casaubonus ad Suetonium. Lagæa a Lago Ptolomei patre, Lucanus Lib. II. Nilum Lagæum appellat

Qua mare Lagæi mutatur gurgite Nili.

& Lib. X.

— regnum agi Romana sub arma
Iret —

& eodem libro de se Cleopatra

— Farij proles clarissima Lagi
Exul in æternum —

& in fine libri proles Lagæa, & Regia Lagi. *Silius etiam Italicus Lucanum imitatus, lib. I. cecinit,*

Terminus huic roseos amnis Lagæus ad ortus,

Septeno impellens tumefactum gurgite pontum.

Martialis lib. IIX.

Hospita Lagæi littoris umbra iaces.

Juvenalis Sat. VI. *v.* 83.

Nupta Senatori comitata est Hippia Ludium
Ad Pharon, & Nilum, famosaque mœnia Lagi
Prodigia & mores urbis damnante Canopo.

A Marcello transeamus ad Marcianum Capellam. hic lib. IV. *in princ. Dialecticem producit ad consessum Deorum, aitque fuisse illi* gestamen in manibus inopinum, ac prorsus Gymnasijs omnibus inespertum. in læva quippe Serpens gyris immanibus involutus. *& infra.* nimirum inquit Bromius, qui facetior est Deorum, eamque penitus nesciebat, hæc aut (*non autem*) ex harenis Lybiæ anhelantis adducitur. quod & capillitium implexum docet, & amicitia venenorum, aut fidendum forma copulam esse Marsicæ nationis. *quis non hæreat continuo illis duobus verbis*, forma copulam? *ego aio legendum esse* pharmacopolem esse Marsicæ nationis. *nimirum Marsi apud universam antiquitatem famam sibi compararunt in tractandis Serpentibus. allusit Bromius ad Pharmacopolas circunforaneos, qui etiam hodie anguino contubernio instruunt pompam scænæ suæ. prætereo Hugonem Grotium hic, Hieronymum Columnam ad Ennij fragmenta, & Umbronem Virgilij*, VII: *Æneid.*

Vipereo generi, & graviter spirantibus Hydris
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat.

ubi Servius præclarè. est vero permirum, quod scribit Eustathius enarrator Dionysij, scribere quendam, Romæ Viperas Marsos vocari. at fefellit Eustathium & illum nescioquem originatio vocis & idiotismus. non enim Romę Viperas Marsos, sed Marassos appellabant, uti etiam nos hodie appellamus & Matheolus ipse ad Dioscoridem lib. II. *cap.* XVI *testatur Marsos, qui se apud popellum iactant veluti gentiles Divi Pauli, quem Vipera in Melita insula non lesit, Actor. cap.* XXV. *Viperas Marassos vocare. At quid probibet una & eadem*

opera

opera etiam Prudentio ferre opem? is in Præfatione libri prioris contra Symmachum, luculenter uti solet explicat, appulsum D. Pauli ad insulam, quam diximus, excitatum ignem, Viperæ morsum, & adclamationem insulanorum. mox allegoricè Historiam transferens ad relationem Symmachi, hæc habet

Seps insueta subit serpere flexibus,
Et vibrare sagax eloquij caput.

Impressi hucusque habuerunt quos ego quidem viderim.

Spes insueta subit --

Seps emendabat & rectè Latinus Latinius Viterbiensis eruditissimus Vir, ut me Romæ docuit Jacobus Sirmondus. est autem Seps quidam exiguus serpens, qui non solum corpus, verum etiam ossa veneno consumit, ut inquit Joannes Genuensis. qui citat Lucanum in IX.

Ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps

vocat autem Prudentius Viperam pro copia Poetica Aspidem, Hydrum, & Sepem. Cæcilia & ipsa est de genere Serpentum. ut patet ex Columella lib. VI. *cap.* XVII. *quam tamen Librarij apud Vegetium lib.* III. *Mulomed. qui Columellam penè totum exscripsit, in Celticiam mutarant. e diverticulo revertamur in semitam, & Marcianum revisamus, apud quem eodem loco Bromius ita argutatur,* Quod ni est, ex illius hami fraude colligitur, quod circulatrix pellacissima, & Metarum Marsicarum incola comprobat. *hasce Metas Marsicas ego non probo: & repono Metas Murtias, famosas illas preconio Mercurij apud Apuleium lib.* VI. *& dictis Servij, Æn.* VIII. *ad illa*

Consessu Caveæ, magnis Circensibus actis.

Et has quidem Metas in suo Circo maximo Pyrrhus Ligorius, adiuncta Ædicula Murtiæ, propè carceres locavit. in Circo autem ad Metas prostabant impostores, & circulatores. Ennius ipse commemoravit

— de Circo Astrologos

Juvenalis Sat. VI.

Si mediocris erit; spatium lustrabit utrinque

Metarum, & sortes ducet —

& infra

Plebeium in Circo positum est & in Aggere fatum

ad quę carmina ne pigeat videre antiquum Scholiasten, qui meminit Circi, Circulatorum, & Spinę Circi. legemus igitur: & Metarum Murtiarum incola comprobat. *Hisce omnibus quę dixi si Tu amice calculum candidum adieceris, erit ut gaudeam impendisse me horulas aliquot non malis Auctoribus emaculandis. Valę. domi meæ. III. Kal. Mart. MDCXXVI.*

L. P. FELICI OSIO
Humaniorum litterar. Primario Publico Professori.
Epist. XXXII.

Q*Uod te Vir Cl. hac mea Epistola compellem ea causa est, ut tu qui belluo Librorum es, videas an ego ab irrisione vindicem subsannatorum, Dedicationes quas vocamus Ecclesiarum nostrarum. Iam primum certum est, antiquos veræ Religionis exsortes dedicasse & ipsos Templa sua. & notat latè Brissonius Lib.* I. *Formularum. qui etiam meminit verbi sollemnis DEDICO, & DEDICABO; ut rectè habet Dedicatio Aræ, Salona Patavium translatæ, quæ in pariete affixa visitur, propè Pontem D. Benedicti. neque aliud sibi voluit Horatius Carminum Lib.* I. *Ode* XXXI.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates —

& Arnobius Lib. 6. aduersus Gentes. sed erras (inquitis) & laberis; nam neque nos æra, neque auri argentique materias, neque alias quibus signa confiunt, eas esse per se Deos, & religiosa decernimus numina: sed eos in his colimus, eosque veneramur quos DEDICATIO infert sacra & fabrilibus facit inhabitare simulacris *& infra.* quinimmo iure DEDICATIONIS impulsos simulacrorum coalescere iunctioni. *Neque solum templa, & Simulacra dedicabant illi, sed & Urbes, Thermas, Balte-*

Balineave, & reliqua publica opera. Idatius Episcopus in Fastis, His consulibus dedicata est Constantinopolis die v. Idus Majas. *quo die Menologium habet* ΤΑ ΓΕΝΕΘΛΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΕΩΣ. *quibus concinit Genebrardus. Dedicatio igitur Constantinopolis erit dies natalitius eiusdem, quo forsan die cudebantur Nummi ærei minuti cum eius Urbis imagine, veluti & Romæ: qui & nunc copiosissimi eruuntur. & rem ipsam fusè admodum narrat Zonaras. Annalium Tomo tertio in principio. Ex quo dicimus non primum iactum lapidis fuisse Dedicationem, sed perfectionem operis ad fastigium consummati. & huc pertinent Natales Urbium, qui leguntur non infrequentes. de Thermis idem Idatius*. His Consulibus Thermæ Carosianæ dedicatæ sunt. *de Balineo vetus Inscriptio Novariensis a Paulo Gallerato edita* BALINEVM QVOD VI CONSVMPTVM FVERAT &c. PECVNIA SVA RESTITVIT ET DEDICAVIT. *de Statuis clarorum virorum Svetonius, Augusto Cap.* XXXI. itaque & opera cuiusque manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie, in utraque Fori sui porticu dedicavit. *Arcus & Fornices triumphales inscribuntur & ipsi passim* DICATI *vel* CONSECRATI. *& hæc apud Ethnicos, qui multa communia habebant cum Christianis, ut animadvertit doctissimus Annalium Ecclesiasticorum Scriptor, To.* I. *Anno* XLV. *pag.* 327. *editionis Romanæ: & a quibus multa ad Christianam pietatem translata sunt, ut idem, Baronius asserit eiusdem Tomi pag.* 520. *veluti etiam ipsa Templa, quæ erant pravæ Religionis officinæ, & impietatis asyla, in Basilicas quandoque transierunt. Magnus Felix Ennodius (quem Innodium appellat Arnulphus Episcopus Lexoviensis) Dictione* II. credo ego vos, fratres carissimi tota mentis cura venerari, quod in loco hoc, manente Templi nomine, vetus perierit pro religione cultura; quod Delubri reverentia fugatis instituatur libaminibus, quod sacrarium appellatur merito, postquam seniores hostias abiuravit, & in adolendi mutatione sacrificij, diuinæ Ædis nomen assumpserit. *Apud Hæbræos Dedicatio antiquissimi fuit instituti,*

ut tradunt Uvalafridus Strabo, de Rebus Ecclesiastic. Cap. IX: *& Rabanus Maurus, Lib.* II. *Institutionis clericor. Cap.* XLV. *nec non & Sigonius Lib.* III. *de Rep. Hebræor. Cap.* XVI. *a quibus hausisse nostros memini, arbitror, dubium erit. ad nostras autem quod attinet, qui ad facietatem volet haurire, is adeat doctissimum Joannem Stephanum Durantũ, de ritibus Ecclesiæ Catholicę Lib.* I. *Cap.* XXIV. *quibus adijci possunt Idatij eiusdem verba itidem in Fastis,* His Cõsulibus dedicatum est Constantinopoli Dominicum die XV. Kal. Martias. *Dominicum autem sacra ædes est, ut ante Baronium in Martyrologij notis, explicat vetus Itinerarium Hierosolymitanũ, cuius hæc sunt;* ibidem modo iussu Constantini Imperatoris Basilica facta est, id est Dominicum miræ pulcritudinis. *Pompa ipsa Dedicationis Christianæ luculenta extat apud Venantium Fortunatum Lib.* III. 4.

Convocat egregios sacra ad solemnia Patres
&
Hinc te Pontifices circundant, inde ministri;
Cingit te totum, hinc honor inde favor.
Clerus & ecce choris resonat, plebs inde choraulis
Quisque tuum votum qua valet arte canit.

&c. ut non ab re dixerit Alcuinus Flaccus Caroli magni præceptor, Commentario Lib. V. *in Evangelium Sancti Joannis, Dedicationem Templi ad tempus usque Dominicæ Incarnationis observatam fuisse,* quæ etiam salubri consuetudine in Ecclesijs Christi servari moderno tempore dinoscitur. *neque vero Alcuinus barbarè usurpavit Ecclesias Templorum, aut Basilicarum loco; Salvianus enim Massiliensis non semel usurpavit. Illud etiam disquisitionem tuam meretur, quare Vitruvius Lib.* II. *Cap.* VIII. *dicat nefas esse dedicata removeri, cum removerit Plinius Lib.* X. *Ep.* LIIX. *&* LIX. *& id ex rescripto Imperatoris Traiani. & an Dedicatio novitatẽ, indicaverit, veluti apud Hygenum, de Limitibus constituendis legitur,* ab agrorum nova dedicatione culturæ *colonias dictas esse; & apud Ennodium Dedicatio Auditorij; & Calices dedicati in Episto-*

la Hadriani Augusti, apud Fl. Vopiscum in Saturnino. Insolens praeterea huius verbi notio me sollicitat, qua utuntur Appuleius Lib. III. *de habitudine Doctrinae. Platonis, & Goffridus Abbas Vindocinensis Lib.* III. *Epist.* XXVII. *ille enim Qualitates Dedicativas & Dedicare pro Affirmativis, & Affirmare; hic Dedicare pro commendare & confirmare usurpant. Haec ideo ad te V. Clar. pluribus fortè quam ferat modulus Epistolae familiaris; non quidem ut doceam, sed ut docear abs te, cui intermina Lectio patefecit intima omnifariae Eruditionis. Domi. MDCXXVI.*

L. P. JOANNI THVILIO
Humanior. Litterar. Publico Primario Professori.
Epist. XXXIII.

N*On omnino inscitè Hirundines olim Cycnos arguebant, propterea quod canendi artem nollent in publicum proferre, sed pratis solum, fluminibus, & Zephyro canerent. occultae musicae vetus est dictum nullum esse alicubi commodum V. Cl. cuius ego praecepti memor si quid in arculis meis pluteisque latet, id omne consilium est transcribere publico bono, ut docti homines quos Editionis fortuna destituit volitent aliquando per ora virum, & postuma hac fama perfruantur merito iure. utinam vero quod ego tenuitati meae impere, id exequantur alij copiosi & locupletes, qui Bibliothecas (nisi Bibliotaphia malimus appellare) refertissimas habent ineditis bonorum Auctorum fœtibus, eo consilio, ut in compedibus habeant immortalia monumenta Ingeniorum, donec illa ignis fortuitus redigat in favillas, vel vis maior hostilitatis alio avertat. Hisce nos precemur bonam mentem. tu interim haec habe in fercula primae eius Mensae, quam tu Musarum Triclinio praefectus strenuè apparas accolis Parnassi. Tranquillus Mollossus vixit avorum nostrorum memoria. Cremonensem facit Gyraldus. ego Casalensem arbitror, uti etiam ad me scripsit olim Vir Nobilis Petrus Antonius Tollentinus Canonicus Cremonensis, qui recentem Historiam si quis alius amavit, & in pre-*

cio habuit. illius apud me sunt Epigrammata, Odæ, Elegiæ, in edita omnia. excerpsi autem hæc in gratiam tui.

De Nave Farnesij.

Si meruit cœlum quæ vexit Jasona puppis
Ausa per ignotas currere prima vias,
Qua vehitur Divum superæque Vicarius Aulæ,
Nobilis & toto maximus orbe Leo,
Hæc una ante alias, tanto vectore beata.
Quo tandem fuerit digna carina loco?

videtur autem hæc navis vectasse Leonem in Lacu Vulsiniensi, in quo tractu ut asserit Paulus Jovius Lib. IV. Vitę Leonis X. Alexander Farnesius Cardinalis Pontificem excipere solitus, frequentes villas atque prætoria ingenti ac erudito sumptu passim exedificarat. neque alia de causa videtur cecinisse quæ proximè subnotamus

In Adventu Leonis Pont. Max.

Hunc quicumque vides factum de frondibus Arcum
Forsitan ignoras serta quid ista velint.
Frondibus ornantur magnorum Templa Deorum,
Dum celebrat lætos Martia Roma dies.
Fronde renidet Hymen, gaudet Victoria fronde;
Lætitiæ semper convenit illa novæ.
Cura Deum manifesta Leo quo præside rerum
Felicem terris credimus esse Jovem:
Visit Alexandri Farnesia tecta, decetque
Tam festum læta fronde virere locum.

item

Ad Leouem Pont. Maz.

Cum placidam veris faciem novus extulit annus
Floribus & læto gramine ridet ager.

Læta

Læta quod esse vides frondentibus atria ramis;
Tota domus vernat te veniente Leo.

Illa certè locum & occasionem designant.

De Lacu Vulsino.

Ocia cum Nymphis vitreo Vulsinus in antro
Dum capit, & lætos spectat agitque choros,
Pulsari liquidas festis clamoribus undas
Sensit, & ex imo sustulit ora lacu.
Utque suas vidit certamina tanta per undas,
Et volitare citas per vada summa rates.
Imperio maris insani sibi gaudeat inquit
Perpetuisque regat turbida regna Notis
Neptunus, cui Scylla rapax, cui sæva Charybdis
Naufragijs miseras terreat usque rates.
Per mea vel parvis innoxia regna carinis
Ludere dum proceres, Pontificesque iuvet.

quæ sanè carmina festiva, arguta, & concinna mihi viuentur, & indigna Lilij Gyraldi Critica nota: cum Lib. I. de poetis nostrorum temporum pronunciavit, Tranquillo Molosso Cremonensi nondum planè apertam esse viam; pleno tamen gradu ad illam contendere: nisi quid euntem impediat.

Hæc quę subdo gravia sanè sunt, non sine aculeo.

Epit. Hadriani Pont. Max.

Quod bonus & recti custos, quod pacis amator,
Correctorque Aulæ luxuriantis eras,
Scilicet hac una ex causa vir sancte peristi,
Vixisses annos Nestoris improbior.

Aliud.

Longior in terris ætas tibi sancte fuisset
Præsul ad innumeras prodita Olympiadas,

Si male vixisses . brevius tibi contigit ævum ,
Exemplum raræ quod probitatis eras .

Distichon hoc , & ipsum cum antiquitate paria facit

De Lusco .

Luscus habet nummos; habeat, dum, quod facit, idem
In medio sitiat Tantalus Eridano .

Ex hisce paucis tu poteris coniectare quanti precij sint reliqua . illa sanè Typographum opperiuntur quempiam, & illum quidem amantem publicæ rei , non gestientem loculos implere . quos tamen ex hujusmodi merce nemo feret inanes Eiusdem generis sunt apud me non pauca , velut Publij Augusti Gratiani Odarum Liber unicus ; Bartholomæi Fusci Leonici carmina ; Hieronymi Vallensis Patavini carmina ; Andreæ Navagerij aliqua , omnia typis destinata . tu vale ; & Musas cole . Domi . MDCXXVI.

L. P. CHRISTOPHORO FORSTNERO Universæ Historiæ Consultissimo . Epist. XXXIV.

QUod de loco Taciti , Vir doctissime & nobilissime, Lib. XI. *Annalium aurem vellis , id vero gratissimum est . non quod ego is sim , cuius Tu censuram expetere magnoperè debeas , sed quia pateat hinc mihi campus , in quo & tibi obsequar , & ea perdiscam, de quibus vos magni in re Litteraria Antesignani meritò dubitatis. locus est de censu Claudiano . in quo Tacitus tradit censa fuisse Civium* LXIX. *centena , &* XLIV. *millia . immanem numerum inquis. & sanè videtur. Verum I. Lipsius in Commentario ad Tacitum non dubitat , confirmatque ratione & calculo Cassiodori, qui (ut ipse ait) exprimit sexaginta novem centena millia . imo & lib.* I. *de magnitud. Rom. Cap.* VII. *tuetur hunc numerum , & lib.* I. *Elector. cap.* XXVII. *utrobique advocans in testem lapidem, Ancyranum , qui continet Breviarium rerum ab Augusto destarum, ut nosti . Lipsio sunt qui adstipulentur , veluti Hadrianus Politus , qui Tacitum*

Ita-

Italicè vertit, & alij: At undè hauserit Lipsius, quem adfert calculum, Cassiodori, ego sanè non video. est apud me triplex Cassiodori, Chronici editio. Prima Basiliensis, edente Joanne Cochleo, anni MDXXIIX. secunda Panviniana, Veneta, anni MDLIIX. tertia Aureliensis, Brossei, anni MDCXXII. hæ singulæ constanter habent, inventa sunt Civium Romanorum centena millia & XLIV. *alias XLIII. Panvinius tamen voluit quidpiam deesse in his verbis, ut inter-punctione testatus est:* & inventa sunt Civium Romanorum... centena millia, *& XLIV. A libris sanè manuscriptis nihil iuvamur; cum Vaticanus, & Mediceus inter se pugnent. ab alijs Historicis nihil opis suggeritur nobis Lapis ille verè Lapis Mazochij f. 24. TEMPORIBUS CLAUDIJ TIBERIJ FACTA HOMINUM ARMIGERUM OSTENTATIONE IN ROMA SEPTIES DECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. & ideo Lipsio merito suspectus; mihi sanè videtur adulterinus, & plumbei nescio cuius hominis purum putum commentum. illa enim FACTA OSTENTATIONE IN ROMA. mera Italica sunt,* fatta la mostra in Roma. *Inscriptio Ancyrana descripta nobis ab Augerio Busbequio, & primum evulgata ab A. Schotto, tum a Lipsio, Casaubono, Grutero, Rutgersio certatim edita, habet constanter sub* Augusto, *Cap. 11. & quidem non semel CIVIUM ROMANORUM CENSITA SUNT CAPITA QUADRAGIENS CENTUM MILLIA. At census ille Claudianus proculdubio, maior fuit. ita sanè. In hoc tumultu sententiarum diffidere proclivius mihi est, quam deliberare cui me parti addicam. Gordius hic nodus alium Alexandrum opperitur, cui suppetat iuventa fervidior, & recentior a studijs animus. Tu ille es Vir Clarissime, cui hęc adorea debetur. Vale, interim & me ama. Domi. XV. Kal. Sep. MDCXXVI.*

L. P. JOANNI HIERONYMO BRONZERIO Philosopho, & Medico, Viro Excellentissimo. Epist. xxxv.

N*Æ tu Lucianum, amice, si non superasti, at exæquasti in festivo & jocoso Ipernefelo tuo. bone Deus! quantum Salis,*

quantum Italici aceti, quantum eruditionis & Doctrinæ huic Libello aspersisti! te felicem huiusmodi Ingenio, me tanto patrocinio fortunatum. Hermidorus sanè & tu Dafnidium servastis, digni utique Corona Civica, quam vobis pertexat Veritas, imponat Humanitas. Animus etiam nunc meminisse horret Tragœdiarum, quas in me concitarat malus Livor, & absurda Imperitia. verum hæc & alia ego.

Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis —

Illud probè dictum est abs te non vacare Apollini, post Antipodas repertos, descendere de curru, & secedere in Parnassum ad visendas Musas. Antiquitas enim quotidie illum, ad vesperam, in Thetydos cubilia se recipientem fingebat. Ipse apud Ovidium. II. *Metam.*

Tunc etiam quæ me subiectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Thætys solet ipsa vereri

Et hinc Thetyn appellat phœbœa cubilia *Silius Italicus Lib.* III. *Et Juvenalis commentus est per quam ridiculè Sat.* XIV.

— Herculeo stridentem gurgite Solem.

Quod vetus Interpres ita explicavit, Gaditano Oceano Sol mergens stridet, ut si ferrum candens in aqua tingas. *sceptrum Pædagogorum! Quam verè scripsit D. Augustinus,* I. *Confession. Cap.* XII. *Vela pendere in liminibus Grammaticarum Scholarum; sed non illa magis honorem secreti, quam tegumentum erroris significare. Verum cupio tu mihi dicas aliquando qua ratione Phœbus apud antiquos Parnassum nonnumquam incoluerit, in contubernio Musarum; cum interdiu semper aurigam egerit, & noctu apud Thetyn diversatus sit. exquire hoc amabo ab Astræa sive Mercurio tuis. Sidonius sanè Apollinaris, pœta elegans, & eruditus, in curru Phœbeo Musas locat Carm.* XXII.

Ibant Pimpliades pariter, mediumque noveno
Circunsistentes umbrabant syrmate currum.

prosequitur autem

Pendet per teretes Tripodas Epidaurius anguis,
Diffusus sanctum per colla salubria virus.

ego

ego sanè vidi in vetere Nummo anguem extantem e Cortina, at, non pendentem per teretes Tripodas. alioqui Cortinis XV. *virorum Delphinus in summo reponebatur, ut notat Servius ad illa* III. *Ænei.*

—— patrias obtruncat ad Aras.

& patet ex Nummis argenteis Vitellij Augusti. Tu vale nugarum satur. Donn, MDCXXVI.

L. P. JOANNI RHODIO DANO Exconsiliario Nationis Germanicæ Philosophorum & Medicorum V. Cl. Epist. xxxvi.

Armorum sonitum toto Germania cœlo
Audijt; insolitis tremuerunt motibus Alpes

L*Ibet enim te affari V. Clarissime carminibus maximi Poetarum in argumento non prorsus dissimili. Germania sanè vestra, non quidem toto cœlo, sed tota terra armorum fragorem experitur, & non Alpes sed Italia nunc nuper haud omnino insolitis contremuit motibus. eos tibi nunc recensere decrevi, tibi qui res nostras amas (ut ut peregrinus sies) qui varia Eruditionem pectus exornasti, qui ingenium Philosophicis Medicisque Exercitationibus excultum habes. Apulia, quæ & Dannia, portio Regni (ut nunc vocamus) Neapolitani est. nostri Apuliam planam vocant, a terrarum latè patent planitie, ab exoriente Sole habet Apuliam Peucetiam, quæ nunc est* terra de Bari; *ab occiduo latere Aprutium; a meridie limes illi est Apenninus; a Septentrione fluctu Hadriatico pulsatur. Regio est triticeæ messis feracissima, & Gargano monte illustris. In hoc tractu terrarum, hoc anno MDCXXVA. die* XXX. *Mensis Julij, circa Meridiem, terrâ, altius concussâ, Oppida Sancti Severi, Sancti Pauli, Serræ Capriolæ, Prucinæ, Ripaltæ, & alia non pauca, neque ignobilia subsederunt penitus; vestigijs relictis paucis omnino. Mons alicubi e terra repente extitit. Lacus Lesinensis viginti millium pass. ambitu illico exaruit. Pelagus retrocedens, mox insilijt, omnia per tres horas ad stragem & vastitatem composita, visa & audita. mortalium*

talium

talium magna cædes illinc renunciatur : ædificiorum desolatio, magna rerum omnium confusio. Seneca olim talia descripsit, regionis ab hac non longe dissitæ mala. hoc malum latissimè patet, inevitabile, avidum, publicè noxium. non enim domos solum, aut familias, aut urbes singulas haurit, sed gentes totas, regionesque subvertit: & modo ruinis operit, modo in altam voraginem condit: ac ne id quidem relinquit, ex quo appareat, quod non est, saltem fuisse; sed supra nobilissimas urbes, sine ullo vestigio prioris habitus, solum extenditur. *non expressisset aptius penicillo. Et sanè Italia nostro leviter concussa, mea memoria est, non tota, sed regionatim ut dicam. Anno MDXCI. die* X. *Julij, hora prima supra vigesimam, apud nos. veluti &* MDXCIII. *die* XXVIII. *Maij. &* MDCIII. *die* XXVI. *Februarij; &* MDCXXIII. *die* VII. *Octobris:* MDCXXIV. *die* XIX. *Martij.* MDCXXVI. *die* XXV. *Januarij. at hæ vibrationes fuerunt potius, quam concussiones, & hiatus. At anno huius seculi duodevigesimo, oppidum Piurij in Rætia Mons imminens oppressit; & Argentam in agro Ferrariensi secus Padum, terræ dehiscentis sinus excepit annis abhinc quattuor. & id quidem nocturno tempore,* quo improvisior graviorque pestis fuit, *ut ipsius Taciti verbis utar. Afflictis oppidis ut vidimus id solum restabat, ut Provincia aliqua everteretur, nec sensimus diu dilatum. Terra. quod proprium videbatur habere, stare dedidicit, fundamenta urbium discesserunt, titubaruntque & statim Cereris regnum, & messium thesaurum perdidit ipsius terræ labes. terra, quæ altrix, quæ stabilis, quæ mater audijt semper, illa eadem viros, mulieres, ædificia, non una strage raptavit, involuit; odio Plusquam novercali. neque vero adeo me ludit amabilis insania, ut tibi causas huiusce mali afferre velim. nosti enim tu spiritus interceptos, & cava terrarum hæc facinora patrare. addo etiam aquarum calentium venas, & scaturigines fontanas Thermarum, quarum aliquam copiam alias in illo Apuliæ tractu fuisse evincit nomen Thermularum: hodie* Termoli, *quas recens hic internus turbo corripuit. nosti autem illa Martialis lib.* VI. 42.

Etru-

Etrusci nisi Thermulis laveris
Illotus morieris Oppiane.

Nec est profecto quod non timeamus & nos, superventuram nobis cladem aliquam (quod Deus avertat) a contactu vicinarum Aponi Thermarum, & instabilitate suspensi & vitium quotidie facientis soli. Nimis enim ex vero scriptum reliquit magnus vir. omnia eiusdem sortis sunt, & si nondum mota tamen mobilia. hunc fortasse in quo securius consistis locum, hæc nox, aut hic ante noctem dies scindet. unde scies an melior eorum locorum conditio sit, in quibus iam vires suas Fortuna consumpsit, & quæ in futurum ruina sua fulta sunt? erramus enim si ullam terrarum partem exceptam, immunemque ab hoc periculo credimus. *& inferius.* circuit fatum, & si quid diu præterijt repetit. *hæc ille Natural. Quæstion. lib.* VI. *in principio, cum terræ motus magna strage, Regulo & Virginio Coss. Campaniam vastasset. Neque diuturnum sanè annorum spatium hanc nobis memoriam eripiet, afflictæ Urbis & Regionis ab hac lue. anno si quidem* MCCCCXC. *nocte quæ præcessit Conversionem S. Pauli, hæc vis Patavium non perfunctorie lesit. & inde accidit, ut etiam hodie Festum illum diem vulgo a terræ motu indigitemus. quod etiam fortè originem traxit a vetustiore concussione, quæ eundem diem Anno* MCCCXLVIII. *nobilitavit, referentibus Alberto Argentinense, & Joanne Villano lib.* XII. *Cap.* CXXI. *qui Patavium singillatim nominat, Venetias præterea. Pisas, Aquileiam, & tractum Foroiuliensem Germaniamque. Verum ominemur lętiora, & componamus nos ad omnia quæ inciderint fortiter & ut viros decet ferenda.* in ea enim tempora nati sumus, quibus (*ut aiebat magnus vir nostras*) firmare animum expedit constantibus exemplis. *Vale vir amice. Domi. in Musæo MDC XXVII.*

L.P.

L. P. GULIELMO SOHIERO BELGÆ Viro Nobilitate, & Eruditione Præccellenti. Epist. XXXVII.

Rectè sentis Vir nobilissime (ut sentiunt alij plerique omnes Reipublicę Litterarię Principes) è Notitia Antiquitatis pendere cognitionem exactam omnium Historiarum. Marmora siquidem, Nummi, Gemmę, & reliqua seculi prisci supellex non minus illustrant res a nobis longa sæculorum serie dissitas, quam tenebras vincant Funalia. exempli vice sit marmor Rhamnusianum quod spectabamus huiusmodi.

IANO PATRI
AVG. SACRVM
C. IVLIVS C. F. SER
AETOR AED.
DONATVS AB TI. CAES.
AVG. F. AVGVSTO TORQ.
MAIORE BELLO DELMA
TICO OB HONOREM
IIVIRATVS CVM LIBERIS
SVIS POSVIT

Iamprimum Ianus Pater appellatur, ut apud Catonem, & Martialem

tialem & Arnobium, *quod esset* annorum nitidique Mundi sator, *ut canit idem ipse Hispanus Poeta*, *Lib*.x. 28. Annorum sæclique caput *inquit incertus itidem Vates*, *in Pictura Mensium*. *deinde illud SER ad Tribum Sergiam pertinere arbitror*, *illorum AETOR AED prorsus nescius*. *quod enim concinnator Indicis Gruteriani SER. ACTOR legit manifesta ballucinatio est Torques maior designat*, *ut ego censeo*, *Milites quos Vegetius & eius Epitomator Modestinus appellant Torquatos duplares*, quibus (*inquit Vegetius Lib.* II. *Cap.* VII.) Torques aureus solidus Virtutis prœmium fuit, quem qui meruisset præter laudem interdum duplas consequebatur annonas: duplares duas, simplares unam. *Torquis autem figura cernitur in veteribus Nummis. in Denario primum L. TORQVATI*, *ut animadvertit F. Ursinus in gente Manlia*: *& quidem in ora ipsius Denarij*. *tum in nummulo ęreo*, *quem ego alias vidi*, *& exhibetur ab Antonio Augustino Dial.* I. *Antiquitatum*, *editionis Romanæ*, *specie* Dracunculorum *semet respicientium*, *caudis connexis*. *Et hanc eamdem speciem exprimit antiquum marmor*, *cuius mihi olim copiam fecit vir nobilissimus*, *idemque in litteratos omnes propensissimus Nicolaus Fabricius Peirescbius*, *Regius in Aqui Sextiensi Curia Senator*,

TORQUEM AUREUM EX DRACUMCULIS DUOBUS

Nostrum vero Marmor habet C. Julium donatum fuisse TORQUE MAIORE, *ob annonas fortè duplares*. *Notandum autem est*, *Bellum Delmaticum*, *dici non vitio Quadratarij*, *sed recta scribendi ratione*, *licet usus nunc Dalmatiam ferat & Dalmaticum*. *Velius sanè Longus in Libello de Ortographia sic habet*; placet etiam ut Delmatiam, non Dalmatiam pronunciemus, quoniam a Delminio maxima Civitate tractum nomen existimetur. *& Aurelius Victor*, *ex editione Andreæ Schotti V. Clar. de P. Scipione Nasica scribit*, Consul Delminium urbem Delmatarum expugnavit. *Ita etiam præfert ænea Tabula*, *quam edidit F. Ursinus in Gente Pomponia*, *in qua recensentur Pedites & Equites*, *qui militant in Chorte* III. *Alpinorum*, *& in* VIII. *Voluntariorum Civium Romano-*

manorum, qui peregrinæ conditionis probati erant ET SUNT IN DELMATIA. Nummus quoque æreus extat apud me ita inscriptus FL. DELMATIUS NOB. CÆSAR, illius nimirum Delmatij, quem Dalmatium Scriptores omnes perperam appellant, quique filius fuit Anniballiani fratris Constantini Magni. cuius nomen Adolphus Occo ex Velio Longo nititur eruere, nescio quam bona fide. Codex enim Romanus, & editio Iuniana Lectionem Occonis respuunt omnino. De bello autem quod Tiberius cum Delmatis gessit, consulendus est Svetonius, in Tiberio Cap. IX. ex hinc Rheticum, Vindelicumque bellum, inde Pannonium, inde Germanicum gessit. Rhetico atque Vindelico gentes Alpinas; Pannonico Breucos, & Delmatas subegit. *ex quibus Svetonij verbis elicimus oeconomiam militarem, quæ apud Romanos fuit, cuiusque vestigia retulimus ex ænea Tabula proximè citata in qua Cobors* III. *Alpinarum in Delmatia militabat. OB HONOREM* II*VIRATVS. Ulpianus in L.* I *ff. de albo scribendo*; sed si Lex cessat tunc dignitates erunt spectandæ, ut scribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo HONORE in municipio functus est. puta qui DVVMVIRATVM gesserunt, si hic honor præcellat *&c. Paulus L.* VII. *ff. de Decurionibus.* is qui non sit Decurio, DVVMVIRATV, vel alijs HONORIBVS fungi non potest. *Apuleius in Apologia quam vocant primam:* In qua Colonia Patrem habui loco principe DVVMVIRALEM, cunctis HONORIBVS perfunctum. *Festus Rufus* Avienus *in ora maritima, de Tartesso loquens*

At vis in illis tanta, vel tantum decus
Ætate prisca sub fide rerum fuit,
Rex ut superbus omniumque præpotens,
Quos gens habebat forte tum Maurusia,
Octaviano Principi acceptissimus:
Et litterarum semper in studio Iuba,
Interfluoque separatus æquore

In-

Inluſtriorem ſemet Urbis iſtius
DVVMVIRATV crederet —

Duumviri autem erant Magiſtratus in Colonijs, ut oſtendit Cicero in Agraria. II. cum ceteris in Colonijs Duumuiri appellentur, hi ſe Prætores appellari volebant. *notat autem ibi pluribus verbis ſuperbiam Campanam, quæ Romam æmulari Prætura, Lictoribus, Faſcibus, & reliquo apparatu conſtituerat. Quod hic noſter CVM LIBERIS SVIS poſuerit, id vero non eſt ocioſum. ad filios etenim tranſibat honor Duumviratus Patris ipſius, ut vidimus proximè apud Appuleium; & magna fuit ſemper vis in exemplo paterno ad capeſſendas Religiones, ut innit cum irriſione Iuvenalis Sat.* XIV.

Quidam ſortiri metuentem Sabbata Patrem
Nil præter nubes, & Cœli numen adorant.
Nec diſtare putant humana carne ſuillam
Qua Pater abſtinuit —

Abſtineo pluribus, ne te inaniter fatigem in re ſatis obvia. Tu Vale, & hæc pauca obſervantiæ erga te meæ teſtimonia æqui bonique conſule. Domi MDCXXVII. Nonis Januarij, quibus Carolus Audax, Belgij veſtri fulmen, apud Nanceium occubuit, anno MCCCCLXXVI. *non Anno poſt ut habet Megiſerus.*

L. P. ALBERTINO BARISONO Abbati, Viro Nobiliſſimo, & Reuerendiſſimo Ep. XXXVIII.

ESſe quid hoc dicam Vir nobiliſſime, quod accuratus noſtrorum recentis huius ſæculi hominum ſtylus, deſumpſerit ſibi aliqua, cum ambitione narranda, bella Gallica, Germanica, Belgica, Hungarica; & nemo animum adiecerit ad enarrandum bellum atrox, & inteſtinum, quod Barbaries quotidie concipit, commovet, agitat adverſus elegantiam veteris ævi, qua una ſtat perennè decus Italiæ noſtræ? Et ſanè maiores illi noſtri, quorum nominibus etiam nunc non ſine aliqua veneratione aſſurgimus, cum æternitatem perpetim

cogitarent, subsidia sibi advocarunt earum rerum, quæ ætatem ferre, & prorogare possent res æterna memoria dignissimas. hinc sepo-suerunt sibi Papyros, Membranas, Marmora, Metalla, quibus consignarent Doctrinarum præcepta, seriem rerum ab ipsis gestarum, vultus suos, descriptionesque illorum ædificiorum, quibus non mortales, sed Heroes & Genij manum ingeniumque commodassent. Verum Barbaries non irrepens, sed palam, post renatas, Litteras, sub Larva virilis frugalitatis, hoc totum inconditis lacertis, & machinis muralibus aggressa est demoliri. Papyros enim tineis, blattis, sordibus, situi obiecit. Membranas Cribris, Cytharis, & operculis Trullarum vinariarum destinavit. Marmora vel in Fornaces calcarias, vel in fundamenta murorum coniecit; Metalla in Pelues, Cacabos, & Mortariola conflavit, ut nimirum memoria omnis insignium rerum funditus & radicitus periret.

O nova pugnandi species non ales harundo
Nervo pulsa fugit, nec stridula Lancea torto
Eminat amento, frameam nec dextra minatur.

Papyri folia hodie adeo rarò apparent, ut miraculo sint, & segmentis, potius, quam totis voluminibus ornent Bibliothecas. Me adolescente magna copia Librorum in membraneis descriptorum, ex oppido agri nostri non infrequente, neque obscuri nominis, Venetias translata est, precio redempta ab ijs, qui Vina Cretica Venditant. cui usui nemo non intelligit. Marmora Litterata infringi, corrumpi, perversè locari, terra obrui passim videmus. Et satis notum est, quod non sinè stomacho narrat Borghinius, de Origine florentina, caput Q. Fabij Maximi in Theatro Florentino erutum, mox fuisse proiectum in fundamenta, quæ recens locabat homo stolidus, qui thesaurum nactus erat Æsopio Gallinaceo similis. neque ab isto egregiè fatuo valde abijt homo ex Venetia nostra, qui nummos aureos antiquos multos & preciosos conflavit, ut Torquem uxori ex ijs pararet. In quo genere insaniæ non erat cur Hispania Italiæ concederet. quando referente A. Schotto Cl. Viro, in Bibliotheca Hispanica; ex magna & accuratè collecta Numismatum veterum copia, heres Ioannis Andreæ

dreæ Stranei Valentini eruditi hominis, mortarium ad pharmacopolij sui usum sibi conflari curavit. dignus utique ipse pistillis, sed in grandiore mortario Anaxarchi more tundi. At hisce stolidè (nescio imperitis an pravis) fastigium amentiæ imposuit, nisi quis improbitatem appellare malit Aurifaber *quidam Romæ, qui me ibi degente, anno MDCVI. non aliam flaturariam profitebatur, quam Nummorum veterum aureorum, & argenteorum, quo etiam titulo artificium suum venditabat. & hoc Romæ videbatur, & ferebatur, ubi olim Lex Cornelia Nummaria lata fuit, qua tenebatur ut inquit Paulus J. Consultus Lib. I. Sentent. tit. XXV. qui nummos aureos argenteos adulteravisset, lavisset, conflavisset, rasisset, corrupisset &c. At hæc non vitia hominum esse quis clamet, sed Barbariei ut diximus, quæ etiam me inspectante manus temerarias admovit (sed irrito conatu)* Arcui *triumphali, quem S. P. Q. R. Fl. Constantino Max. Aug. dicaverat. ut videlicet Novatores Transalpini possent aliquando dicere Constantinum Romæ numquam fuisse; & fabulas esse nostrorum hominum, quę de Lepra Constantini, de eiusdem in sacras Basilicas munificentia feruntur. vidit hoc Paulus V. P. M. qui huiusmodi temeritatem tunc coercuit, & Pompeio Arrigonio summæ dignitatis Cardinali se purgavit, factum detestanti, & improbitatem fabrorum arguenti. & profectò Antas striatas, quæ fuerant ablatæ, Pontifex Urbani decoris mirè studiosus, reponi jussit, hoc uno parum æquus, quod eum cuius ausu præclarum vestigium Antiquitatis tentatum fuerat, indemnem reliquit. debuit enim hominem aliqua saltem ignominiæ nota respergere, tum ut huiusmodi Harpyæ abstinerent deinceps ungues a parietinis venerandis, tum ut malevolis os obstrueretur, qui Syxti V. beneficentia factum esse dicunt, ut Severi Septizonio careamus, & aliorum Pontificum incuriæ, non Barbarorum immanitati, adscribunt Colossei populationem, cuius marmoribus detractis & aliò translatis succreverint ædificia rencentiora, magno cum priscæ Gloriæ detrimento, nec minore probro eorum, qui huiusmodi facinora poterant inhibere. verè enim scripsit (quisquis ille fuit) nihil esse, quod de veteris Romæ maiestate*

docere nos possit, præter ipsas ruinas. Franciscus enim Petrarca, vir sui sæculi princeps. Lib. II. Epistolar. ad Ioannem Columnam scribens affirmat, sibi non esse quod scribat, miraculo rerum tantarum quas viderat, & stuporis mole obruto. additque hæc, digna utique quæ Romæ ubique legantur & scribantur. unum hoc tacitum noluerim. contra ac tu suspicabaris accidit, solebas enim memini me veniendo dehortari hoc maxime prætextu, ne ruinosæ Urbis aspectu famæ non respondente atque opinioni meæ ex Libris conceptæ, ardor meus ille lentesceret. ego quoque quamvis desiderio flagrarem, non invitus differebam, metuens ne quod ipse mihi animo finxeram, extenuarent oculi, & magnis semper nominibus inimica præsentia. illa vero (mirum dictum) nihil imminuit, sed, auxit omnia. verè maior fuit Roma, maioresque sunt reliquiæ, quam rebar. iam non orbem ab hac urbe domitum, sed tam sero domitum miror. *Quorsum inquies hæc longa & verbosa Epistola, seu verius Declamatio? multa sunt vir Reverendissime, quæ huc me adegerunt, sed duo in primis. primum ut oculis subijcerem acrem pugnam nos proterere gestientis Barbariei, cui par est ut pectus obtendamus, reijciamusque in desertas aliquas oras, ubi se iactet regnetque diu; tum ut patefacerem quo in precio sint habendæ a nobis qualescunque reliquiæ Vetustatis; a quibus manat ad nos notitia earum rerum, quas ignorare uti turpe est, ita percipere gloriosum. Exemplo sit vetus hoc marmor, quod hic apud Ramnusios repositum, quamvis aliqua luce Vetustatis perfusum, iacuit tamen hactenus, animum nemine advertente; dignum tamen quod in publicum non sine honore prodiret.*

A U R I B U S
B. D. D.
P E T R U S I A
P R O B A
M A G I S T R A
G A L G E S T I
H E R M E R O T

Auri-

Auribus autem dedicatam fuisse vel Arulam, vel Tabellam nemo mirabitur, uti ego arbitror, nisi qui earum usum non agnoscet in rebus percipiendis, quæ magisterio indigent. Et fortè huc pertinet Libatio Aurita, quæ legitur apud Philostratum Lib. IV. *de Vita Apollonij Tyanæi, nisi quis referre malit ad servum quempiam ab Auribus, qui æmulatus fuerit in privata familia, servos Regios Persarum, quibus inditum erat nomen Otacustarum. Verum hæc fortè videbuntur (uti sanè sunt) nimis recondita. ad Magisterium revertor, cuius mentionem facit & ipsum marmor. in quo munere prestare oculis aures Lactantius Firmianus Lib.* III. *de falsa Sapientia Cap.* IX. *affirmavit. subsannans enim Anaxagoræ Philosophi responsum profitentis se natum Cœli, ac Solis videndi gratia, ita scribit.* quid ceteræ corporis partes? anne carebunt suis quæ que muneribus? quid, quod plus est in auribus, quam in oculis situm, quoniam & doctrina & sapientia percipi auribus solis potest, oculis suis non potest? *Et hinc videtur natum, ut Auris Minervæ sacra esset. quod arguamus licet e verbis antiqui Tituli apud Gruterum MLXVII. I.*

MINERVAE. AUG.
L. CALLIDIUS. PRIMUS
BRIXELLANUS. EX ARG.
LIB. II. ITEM L. CALLIDIUS
PRIMUS. AURES. ARGENTEAS
U. S. L. M.

nisi hæc fuerit Minerva Medica, cuius & in antiquo lapide extat mentio. Alioqui Aures Memoriæ sacræ erant. inquit Plinius Lib. XI. Cap. XLV. est in Aure ima Memoriæ locus, quem tangentes attestamur. est post aurem æque dextram Nemesios, quę Dea latinum nomen ne in Capitolio quidem invenit. *Et Aurem vellere alte spirantibus Adrastiam pronunciavit Ammianus Marcellinus Lib.* XXIV. *at Servius doctissimus Grammaticorum ad* VI. *Eclog. hęc tradidit.* Aurem autem ideo quia Memoriæ consecrata est, ut Frons Genio, Digiti Minervæ Genua Misericordiæ.

diæ. *quibus addo ego ex Macrobio Carnæ Deę Vitalia*, *Lib.* I. *Saturnal. Cap.* XII. *& Fidei Dextram ex Plinio, & ex ijs quæ ego disserui olim per Epistolam cum Viro Illustrissimo Scipione Cobellutio, qui Romanam purpuram (dum fata Deusque sinebant) probitate, & eruditione illustrabat. Auris autem quo gestu velleretur explicuit ex veteribus monumẽtis doctissimus Pierius Valerianus lib.*XXXIII. *Memoria verò & ipsa (ut etiam hoc Auribus nostris demus) in Dearum censum relata fuit, uxor Jovis, Musarum mater, ex Arnobio Lib.* III. *& culta Carthagine, ut tradit Idatius Episcopus in Chronico, scribens de cæde Heracliani. Et hæc an sufficiant tu videris V. Reverendissime, qui Epistolas ad te meas deinceps poteris iure tuo appellare molestiam & tædium Aurium, ut olim Alexander mulieres Persides (sed aliò sensu) ægritudines oculorum. Vale. Domi.*

L. P. JOANNI BONIFACIO I. C. Adsessori Celeberrimo, Historiarum scriptori Clarissimo. Epist. XXXIX.

S*Apientem suum sacri Auctores hac insigni nota præter ceteras circumscribunt, ut* Narrationem virorum nominatorum *conservet, Ecclesiastici Cap.* XXXIX. *ut tu optimè meministi V. Cl. & sacrorum Librorum studiosissime. Quod tu an præstiteris testabuntur Lucubrationes tuæ, quę tam diu vigebunt florebuntque, quam diu bonis Artibus erit favor & cultus. ego sanè cum in aliquem plausum nominis & Litterarum ire desiderem, ut inquit Phædrus, arripio lubens occasiunculam te salutandi, & in lucem sub auspicijs tuis promendi, quæ de Burgundio Indice Pisano mihi sunt non ita recens annotata. Et sanè iure merito nostris hominibus aliquis calami ductus impenditur, qui se à Barbarie non totos opprimi passi sunt, qui studia utcunque iuverunt, & qui densas sæculi tenebras aliqua luce dispellere sunt conati. huiusmodi fuit sua ætate Burgundio, sive Burgandius Iurisperitus Pisanus, qui floruit circa annum MCLX. Huic sunt qui adscribant versiones eorum, quæ in Pandectis gracè*

legun-

leguntur, licet Accursius Bulgarum interpretem esse velit. porrò hic noster tunc temporis Græcę linguę peritia inclaruit. & memini me videre olim apud Nobilissimum Virum, & ab Eruditionis laude clarissimum Io. Vincentium Pinellum, Codicem manuscr. hoc titulo, Incipit Liber Vindemię a domino Burgundio Pisano, de Greco in latinum translatus. *quę erant aliquot Schedia Geoponicon. Incidit etiam in manus meas versio libelli nesciocuius, Gregorij Nyssseni, ita scripta;*

Liber B. Gregorij Nisse incipit.

Dominatori Friderico invictissimo Romanorum Imperatori, & Cæsari semper Augusto a Burgundione Iudice natione Pisano pertranslatus anno Incarnationis Domini MCLX. Indictione XIII. *Incipiebat autem,* Invictissimo, & gloriosissimo Domino. *finiebat.* propter utilitatem illorum abstulerunt. *Mutius autem Pansa, in Bibliotheca Vaticana, de eodem tradit, interpretem egisse Evangelij Sancti Ioannis, & Librorum Genesis nonnullorum: & fuisse acre Ioannis Chrysostomi prędicatorem. quod (ut videbimus) ex ipsius etiam Epitaphio compertum est. hoc autem huiusmodi esse accepimus*

Quis, qualis, quantus iacet hic in marmore clausus
Ille vir egregius premitur inferius.
Decessit senio propria Burgundius urbe,
Cui similis vivens vix fuit est val erit.
Omne quod est natum terris sub Sole locatum
Hic plene scivit scibile quidquid erat,
Optimus Interpres Græcorum fonte refectus
Plurima Romano contulit eloquio.
Commentor primus, Chrysostomus ille secundus,
Claruit, expositor, scripsit & innotuit.
Docta patet late Doctoris epistola Pauli
Otia cuius erant scribere, cura, labor.

Invidia caruit, vitam sine crimine duxit,
Illæsus vitijs, noxia quæque fugans.
Gloria, Laus, & Honor proles generosa parentum,
Id fuit in terris, Sol quod in axe suo.
Venit ut ad caudam plenus mercede laborum
Inquit terrenis hospita terra vale.
Debitor insignis ne creditor opprimeretur,
Psychem namque polo reddidit, ossa solo.
Qui legis in titulo sic si cupis esse probandus
Huius ad exemplum curre, per alta maris.

Quibus sanè carminibus non omnino malis non contentus, qui Memoriam posuit, adiecit etiam hęc rithmica, quibus sanè carere ęquo animo poteramus.

Doctor Doctorum iacet hac Burgundius urna
Schema magistrorum laudabilis & diuturna.
Dogma Poetarum, cui Littera Græca Latina
Ars Medicinarum patuit Sapientia trina.
Et nunc Pisa dole, tristeris Thuscia tota
Nullus sub Sole est, cui sic sunt omnia nota.
Rursus ab Angelico cœtu super aera vectum
Nuper & Angelico cœlo gaudete receptum.

Anno Dom. MCLXXXXIIII. III. Calend. Novembr. Et de Burgundio hactenus, qui tibi V. Cl. acceptum ferre debet, quod tanto post tempore producatur

— in dias luminis oras.

Vale, Pignorij & Sandellij tuorum memor. Patavij. MDCXXVII.

L. P. MARTINO SANDELLIO Jurisconsulto Viro Reverendo. Epist. XL.

F*Rustum veteris Inscriptionis e marmore Pario, notatum elegantissimis characteribus, a seculo ut videtur Augustęo, in Templo D. Martini nuper effossum, cui tu merito prees, postulas tibi explicari;*

plicari; notis videlicet implicitum, & a corpore suo avulsum. Num ego tibi Amice gentem Asclepiadarum videor attingere cognatione? An vero profiteri me censes disciplinam Cornelij nostratis? verum age experiamur. fructum eiusmodi est.

ƆIΛI VΛƆII
ËT·IИTVITIO
HS· ƆƆƆ C

Continet autem quantum ego conijcio summam pecuniæ legatæ in tuitionem Monumenti alicuius. Hęc enim erat solemnis formula legandi. cuius vestigium extare in vetere Gallica Inscriptione apud Gruterum CLI. 9. sunt qui credunt. ego non item.

QUOD. IN. AGRO. PROPRIO. CONSTITUTUM. TUENTIONI. OMNIUM. VOLUERUNT. ESSE. COMMUNE. &c. ibi enim Tuentio est inspectio, non tutela monumenti, cuius penes accuratissimum Brissonium Lib. VII. *Formularum extat mentio insignis, quam confirmant veteres Inscriptiones apud Gruterum* CCCXCIX. I. DCXL. II. *At summa pecuniæ valde ingens. fateor, & scio Aristotelem Lib.* IV. *Ethic. Cap.* II. *monere non eodem sumptu Fanum, & sepulchrum ędificandum esse. Verum nostri maiores insanierunt circa hæc annorum ludibria; tanquam sepulchra eorum essent, ut inquit Regius Psaltes, Psal.* XLIIX. Domus illorum in æternum. *Et hisce delirijs compescendis insudarunt quandoque pręceptis & monitis Leges, & Legum Consulti. at prævaluisse hic etiam prepostegrum luxum, testes sunt, insanæ substructiones aliquot, quas temporis edacitas minimum atti-*

 git.

git. ut in Munatij Planci Oratoris, & Metellę Q. Cretici filię Mausolęis videre est. Hęc erit Historia seu verius fabella Deiphobi tui vir amice. an vero ille, ut alter Priamides olim Æneam, me sit compellaturus.

— nihil o tibi amice relictum est
Omnia Deiphobo solvisti, & funeris umbris

ego quidem nescio. tu scies, qui illum habes contubernalem, & cum illo una omnis Antiquitatis penitissimę notitiam. Vale. in Bibliotheca nostra. Idib. Mart MDCXXVII.

L. P. ANNIBALI CAMPEGIO J. Consulto Ticinensi in Patrio Gymnasio Iuris Civilis, Interpreti Doctissimo. Epist. XLI.

HAud diu est V. Cl. cum ego Veritatis eruendę gratia, & calumnię propulsandę, Julium Paulum J. C. Romę patrię asserere, scripto edito sum conatus. in ea causa quam strenuè me gesserim ego quidem non dispicio. Amici, quos consului, mira retulerunt. verum ego qui sciam pręstigias Amorem facere, minimè credulus fui, & uni mihi dictum fuisse sum arbitratus.

Tecum habita. noris quam sit tibi curta Supellex.

Illa cum scripsissem pervenit ad manus meas Commentarius inscriptus ΠΙΝΟΜΙΚΟΝ, *seu de iurisperitis sectus in duos Libros, auctore Joanne Bertrando Præside Tolosano, viro sanè docto, multæ Lectionis, & acris Judicij, cui plurimum debent veteres Juris Auctores. Hic Libro primo, proprio capite de Julio Paulo, Paulum ipsum Tyrium fuisse credidit, atq; adeo rationibus demonstrare annisus est. Quibus ego perlectis meas partes omnino esse censui, Paulum non sinere divelli à patrijs Laribus, sed proprium decus Romæ servare Italiæque nostræ. Tui vero arbitrij V. Cl. hæc omnia ut facerem non una Humanitas tua impulit, quæ ne alias per Litteras vix notum & oculis laborantem compellavit; verum, & insignis peritia, qua clues inter prima Italiæ terræ ornamenta, Juriscivilis & elegan-*

tiorum

tiorum Litterarum, veluti Nemico-politicus tuus, & Tetracordum Musis & Apolline dignum abundè testantur. verum manus conserere præstat, quam Modestiam tuam veris etiam laudibus onerare. Bertrandus Tyrium fuisse Julium Paulum ex eo primum capite credidit, quod ab Ulpiano, & Mammææ Alexandri uxore (Matrem voluit dicere) dilectus fuerit. At eadem sanctissima fœmina videtur in precio habuisse Fabium Sabinum, Ælium Gordianum, Pomponium & alios, qui non ideo minus Romani fuerunt, quod Ulpianus & Mammea ipsos diligerent. Imo qui Alexandri vitam scripserunt, non utique siluissent hanc necessitudinis causam, si Paulus Tyrius fuisset. neque Paulus ipse elabi sibi passus fuisset occasionem Patriæ contestande, in L. VIII. de censibus, cum Tyriorum civitatem nominaret, quam Ulpianus (ut suam originem notaret) non pretelijt in L. I. eiusdem Tituli. Jam verò quod Paulus in L. IV. §. item si quis *ff. de penu legata, dicat,* nomen penus mihi traditum est omnibus generibus dici, *nullam peregrinitatem arguit. voluit enim significare traditum id sibi a Preceptore, qui fuit ex Ælio Lampridio, Æmilius Papinianus, & apud Latinos, ut vel pueri ipsi sciunt, Magistri dicuntur tradere. Quod autem in L. XVII. ff. de Exceptionibus servitutes videatur corpora appellare, hoc verò non est proprietatem verborum latinorum ignorare. non enim dicit Paulus quod illi affingitur; neque apud Africanum vel Paulum alicubi servitus nominatur. Viam & Fundum tantummodo diversa corpora appellat, & rectè, quod perinde est, ac si dixisset esse res diversas, ut ibidem notat Accursius. qua ratione Ulpianus dixit* loci corpus *in L. IV. ff. si servitus vendicetur. alioqui & ipse Paulus noverat, servitutes prędiorum rusticorum & si corporibus accederent, incorporales tamen esse L. XIV. ff. de servitutibus. ut proinde iniuria dicat Bertrandus imperitum fuisse Latinitatis. quod profecto nemini in mentem venerit, qui legerit Paulum, & alibi, & in Titulo de verbor. signific. Digestor. Libro L. Nec admodum iuvat coniecturam Bertrandi, quod Græcas artes in explananda Juriscivilis scientia attulerit. incidit enim Paulus in sæculum græcissans,*

quod

quod elegantiam ducebat Græcis Litteris uti . & indicant hoc Pomponij , & Ulpiani scripta , Helvijque Pertinacis , & Divorum Fratrum rescripta , & aliorum passim in oculos incurrentium. quod profecto novum non fuisse institutum , dicet nobis Juvenalis Sat. III.

Quæ nunc divitibus gens acceptissima nostris ,
Et quos præcipuè fugiam properabo fateri ,
Nec pudor obstabit . non possum ferre Quirites
Græcam urbem —

Quod ab Augusto usque per manus ferè aliorum omnium Principum traditum , ad Alexandrum etiam Severum manavit . qui referente Ælio Lampridio , facundiæ fuit Græcę magis quam Latinæ . & Lectioni Græcæ operam maiorem dabat & legebat , sed Græca magis . *quid igitur mirum si ferè omnibus Græca arriserunt ? neque immorabor in re nota . illud unum animadvertam Legem* IX. *ff. de supellect. legata in meo Codice & in Pandectis esse Papiniani, non Pauli . quod tamen parum refert . Homerus .n. nulli ferè Latinorum non dictus est , qui non ideo tamen Latini esse desierunt . Hippocratis sententia in L.* XII. *de statu hominum , quoad rationem partus oraculum est . cui viri maximi acquieverunt , ut refert Carolus Annibal Fabrotus doctissimus Antecessor Aqui-Sexiensis , in politissima , quam edidit Exercitatione de tempore humani Partus ; neque illa magis Paulum græcum hominem facit , quod ipsam recipiat , quam dictio græca M. Aurelium Antoninum , qui Libros de vita sua græce perscripsit . & sicut nemo sanus Cornelium Celsum peregrinum appellarit , quia dictionibus Latinis verba Græca adhibuerit non semel ; ita nemo Paulum advenam esse definiverit , quod in Lib.* VII. § hæc vox *ff. de Edendo , dictiones Latinas per verba Græca explicaverit . quod & ab alijs non Græcis passim est factitatum . Ut proinde falsos insigniter fuisse appareat Othomanum , & Marcilium , qui Græcum indigitaverunt . quos meminisse æquum erat , diffidere J. Consultos a Pythagoras : & frustra auctoritatem dicentis obtendi , quæ ratione destituatur . Ad illa autem , quæ ex Cuiacio afferuntur Lib.* XXI. *Observation. Cap.* XXVI. *par-*

vo

vo negotio respondemus, studiosum à Latinis eodem sensu dici etiam classicis & non ita novicijs: veluti Cicerone, & Varrone, & alijs fortasse. Confessio & ipsa purum putum Latinum verbum est, ut etiam alij adnotarunt; ipsi etiam Quintiliano probè cognita. cetera vero apud Cuiacium videntur acutè magis, quam verè perpensa. cum non uni Paulo, sed etiam alijs sint usurpata, quot quot ætas Julij Pauli, tulit: quæ quidem ætas Græciæ omnia Latio permiscuit. & immerito sanè vexatur Tribonianus, quod pace magni viri dictum sit, tamquam verborum Pauli interpolatur. Neque solidiora sunt quæ a Bertrando afferuntur de Paulo Tyrio. tum quia neque ille (quod sciatur) Gentem Juliam ulla cognatione attigit, neque ratio annorum videtur admodum pati, ut Julio Paulo Pater esse potuerit: tum quia Patavium devium est Tyrio homini, seu Roma in patriam abeat, sive e patria Romam proficiscatur. D. certè Paulus Cæsarea solvens appulit Sidonem. inde Cyprum, Lystram, Cretam, Melitam, Siracusas, Rhegium, Puteolos, & Romam; Actorum Apost. capitibus XXVII. & XXIIX. *At meram divinationem non oportuit tot machinis subvertere. Nos vaticinia, ex ipsius etiam Pauli sententia, valere jubebimus. namque illa coniectura, quæ assimilabat prima fronte.*

—torvam & grandem cum viribus umbram
Et faciem Æneæ —

ipsa eadem

Nunc sublime volans nubi se immiscuit atræ.

Tu V. Cl. Eruditionem tuam intendas velim. ego tibi I. Consulto cum de Jure, & Juris Auctore agatur, acquiescere decrevi. Vale. Patavij. MDCXXVII.

L. P. COMITI SPERONO
De Comitibus Canonico Patavino & Abbati,
Viro Nobilissimo Reverendissimoq; Ep. XLII.

PIctura, qua tu vir nobilissime apprimè delectaris, adeo magno in honore apud veteres homines fuit, ut cum ceteros fermè omnes

nes artifices fabros nuncuparent, solum Pictorem huic nuncupationi eximerent, ut inquit Leo Baptista Albertus Lib. II. *de Pictura. Qui etiam addit omnium artium florem illam esse. nec sanè immerito mea sententia, quippè quæ venustatem colorum, & lucis ignem una exprimat, affectus omnes repræsentet, defunctorum memoriæ consulat; Cœli conversiones, Terræ vices Diei, & Noctis partes, Artis acumina apicesque, Divinitatem ipsam (quantum licet assequi cogitatione) subijciat penicillo. Et hinc factum est, ut Græci politissimi hominum caverent Edicto, ne Servi pingerent, quod nobilissimam artem servili manu & ingenio pollui pertimescerent. neque defuerunt viri accurati & eloquentes, qui Historiam Pictorum pertexerent, veluti Aristodemus Car, teste* Philostrato *in Iconibus; &* Polemon *apud Athenæum Lib.* XI. *qui etiam Commentarium edidit de Tabulis quæ Sicyone fuerunt, memoratum eidem Athenæo Lib.* XIII. maximè enim (*inquit Strabo. Lib.* VIII. *Geographiæ*) Corinthi ac Sicyone pingendi ac fingendi aliæque id genus artes auctę sunt. *Et huius quidem* Polemonis *citatur etiam Liber, de varia in Sicyone porticu, Athenæo Lib.* XIII. *Et videtur idem esse cum eo, quem sępè nominat Clemens Alexandrinus in* Protreptico, *& Diogenes Laertius in Aristippo. de* Pictura *egisse invenio Duridem nescioquem, & Theophanem eidem Laertio commemoratos. & de* Picturis *Antigonum & Xenocratem celebres* Plinij *testimonio, Lib.* XXXV. *Cap.* X. *Neque vero Tabulas tantum & Telas nobilitavit olim* Pictura, *ductu penicilli, sed & Aulæa opere textili. Noti sunt carmine Virgiliano Britanni intexti, tollentes aulæa purpurea. neque silvit Macrobius Lib.* V. *Saturn. Cap.*XVII. *fabula Didonis usos etiam illos*, qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies. *Et quia cognatę res sunt stylus & penicillus reperti sunt, viri eruditi, qui experirentur an calamo valerent exprimere, quod, pręstiterant penicillo* Pictores. Philostrati, *senior & iunior, Eustathius, Lucianus, Achilles Statius & alij. Tabulas vero uti res sacras in Templis dedicari moris fuit; veluti* Plinius *passim testatur, & fidem facit Cebetis* Pinax, (*quam vocamus,*) *a nostris nobis olim* Pręcep-

toribus

toribus tradita & commonstrata : ut prætermittamus Pausaniam & alios . neque non curarunt Veteres , ut Vestibula etiam Templorum Pictura illustrarentur , & Templa ipsa . & Poetæ ipsi satis exemplorum suppeditabunt . Pinaco-thecas, quas nos Gallerias vocamus, ipsi etiam instructissimas habuerunt . Philostratus , in principio Iconum describit porticum suburbij cuiusdam Neapolitani ad Mare vergentis ; ad Favonium exædificatam , quatuor vel quinque contignationibus Tyrrhenum respicientem mare . in qua appensæ erant Tabellæ collectæ non sinè maximo labore ; quod & tu vir Reverendissime , & omnium huiusmodi elegantiarum amantissime quotidie experiris . Verum Pinacothecas non ad Favonium , sed ad Septentrionem locat Vitruvius , cum certis , & paribus luminibus indigeant; quod ea cœli regio neque exclaratur , neque obscuratur Solis cursu , sed est certa , & immutabilis die perpetuo . *Lib.* I. *Cap.* II. *quod etiam repetit Lib.* VI. *Cap.* VII. uti colores propter constantiam luminis immutata permaneant qualitate . *Supersedeo a citandis Varronis , Plinij , Petronijque verbis . qui sanè pauculis vocibus Græcorum in hac palæstra industriæ , sollertiæque palmam eripuit . An autem Pinaco-theca & Tablinum idem aliquando fuerint , ut videtur opinari eruditissimus Grapaldus , viderint doctiores . Et quamvis Vetustas prædicet clarorum artificium illustria nomina , queis Tabularum apud illos Repositoria in magna commendatione erant , habet tamen Urbs nostra & publicè & privatim non pauca , quibus apud oculos eruditos inclarescat . publicè Mantineæ nostratis , Bellinorum fratrum, Campagnolæ & Titiani æmulas manus , Stephani ab Aggere elaboratissima monumenta . adhæc Iocti Florentini , quem pictura rediviva Patrem appellat , opera & quidem multa , neque sanè ignobilia . Huius , Auctor Chronici septem ætatum , qui fuit Henrico* VII. *Cæsari æqualis , scribit extare apud nos Picturas in Templo Arenæ . & Val. Polydorus Ædiculam in Templo D. Antonij , quam vocant D. Felicis PP. & Martyris : e regione Sacelli nobilissimi Antoniani . & Iocti quidem per nobile Encomium legitur , in Testamentarijs Tabulis Cl. Viri , quem sui sæculi*

& vestri Canonicorum Collegij Phœnicem non verear nominare, Francisci Petrarcæ. ibi enim hæc inter cetera. & prædicto igitur magnifico Domino meo Paduano, quia ipse per Dei gratiam non eget, & ego nihil habeo dignum se, dimitto Tabulam meam sive Iconam Beatæ Virginis Mariæ, operis Iocti pictoris egregij, quæ mihi ab amico meo Michaele Vannis de Florentia missa est, cuius pulcritudinem ignorantes non intelligunt, magistri autem artis stupent, &c. *Privatim ostentare possumus advenis Pinaco-thecam tuam, quam tu, quæ tua est benignitas, non magis in tuum istud a curis molestioribus avocamentum, quam in splendoris urbani decus, & illicium ut dicam elegantium peregrinorum, nullis impensis parcens, comparasti. miramur isthic copiæ certamen cum precio, & suspicimus manuum eruditionem cum Naturæ artificio paria facientem. Macte istis animi remissionibus Vir Reverendiss. in ista fortuna, in ista ætate, in istis laudatissimorum hominum maiorum tuorum præclaris imaginibus, quas Patrum nostrorum ætas ab Avo materno tuo Sperono Speronio sapientissimo & eloquentissimo viro illustratas perspexit, & nostra a fratro tuo Schinella ornatas, qui nuper Fatis concedens, patriæ, cuius ille Comitia infracto animo vindicaverat in Libertatem; affinibus & amicis quos humanitate & auctoritate devinxerat; bonis Artibus, quas percoluerat, triste sui, & nunquam leniendum desiderium reliquit. illos manet Gloria non inter moritura. Te vir Reverendissime tua Laus in qua desino, omnia tibi fausta apprecans a bono Deo. Vale, & Pignorium eximium tui cultorem aliquo loco apud te esse patere. Domi.*

L. P. FLAVIO QUÆRENGO
Ethices in Patrio Gymnasio Prof. Can. Pat. Viro Reverendiss. Epist. XLIII.

M*Artialis tuus Vir Reverendissime mihi nunc cum bona tua venia preibit, ut te in hoc Epistolæ vestibulo alloquar. quod enim illæ cecinit*

O quan-

O quantum eſt ſubitis caſibus Ingenium!

ego leviter immutabo.

O quantum eſt magnis caſibus Ingenium!

Quis enim neget magnum caſum, quem tibi hic dies, & hæc hora uno & eodem monumento attulit? cum ab eodem Tabellario acceperis ſummorum virorũ Imagines Laurentij Medicis, & Dominici Molini. *ego ſanè nunc primum Thraſyllus, aut Aſcletarion, vel Petoſyris fieri cupio, ut momenti Geneſin ad Cœli poſitum exigam, & videam quo bono & felici aſtro duo Phœnices Italiæ noſtræ obtulerint ſeſe oculis tuis, Muſaeum tuum illuſtraturi. Et quidem non irritus mihi erit vaticinij ſui Bronzerius noſter, qui neſcioquas Ephemeridas conſulens pronunciavit, Mercurio & Philologiæ hanc conſpirationem fuiſſe cordi. ut videlicet hora combinaret quos ſæcula diſparaverant, ſimiles profectò & geminos patrocinio Artium bonarum, Eloquentiæ Regno, & Patriæ tutela. ille Laurentium ab Athenæo laudatũ ſibi fortè imitandum proponens, doctos viros accerſivit, doctrinarum peritia inclaruit, bonos fovit, Patriam beavit eo ſeculo, quo, & Græciæ fatum Italiam ditavit. At hic noſter ſe unum intuens, infelici hoc ævo, quo nullus propè locus eſt honeſtis artibus, quo ſtudia exulant, quo regina Pecunia dominatur, quo ſordes magnatum animos occuparunt, quo beneficentia extremum ſpiritum trahit; hic inquam noſter ad illud ſe faſtigium evexit; ut præſentibus deſperationem ſit incuſſurus, poſteris relicturus invidiã. cuius enim benevolentia erga probos omnes & doctos viros (quotquot Sol aſpicit & Solum ſuſtinet) PATRIO NON CLAUDITUR AGRO, ſed latè conſpicua pervagatur; quid mirum ſi Gloriam eiuſdem nulla unquam ſit ætas ſilentio involutura? Daniel Heinſius corculum illud Sapientiæ & Muſarum, poetico ſtylo, at non poetica ſed hiſtorica fide, in magni viri effigiem canebat.*

Hæc vmbra mentis, cuius inclytum nomen
Perfregit Alpes: non ut Annibal dirus,
Rumpens aceto quidquid obſtitit, ferro:
Sed comitatis laude, amore Muſarum,
Et omnium quos Muſa conſecrat Cœlo.

Antenoris gens, clara civibus tantis,
Tantisq; alumnis; siquid hactenus pulcrum
Tua ex origine, aut propagine eductum
Miratur orbis, arbitror tibi totum
Debetur uni, confitentibus cunctis.
MOLINUS Orbi natus, omnium est unus,
Unius omnes quotquot orbe sunt toto
Musis amici, vel scientijs culti.

Et in hac laudatione, quam Phœbus Apollo Vati suo dictavit Epistolam claudo. tu vale V. Reverendiss. & cogita, num hac una Imagine de ista tua Bibliotheca Lararium feceris. Domi Non. Iun. MDC XXIIX.

L. P. BALTHASSARI BONIFACIO Archidiacono Tarvisino viro Reverendissimo. Epist. XLIV.

QVod tu me alterum Patavinorum *Livium nuper appellaveris amori in me tuo est quod imputem vir Doctissime & Reverendissime. ego sanè metior me meo modulo ac pede, neque patior me abripi ab æstu laudationum illarum, quas amici pleno modio admetiuntur plerumque. Illa tamen, quæ liberali stylo, & officiosa ingenuaque Censura de Livio nostro prodidisti, cum* lac Musarum, mare tranquillum, animam eloquentiæ *nuncupas, digna sunt profecto quæ nos* Patavini *plausu excipiamus, & honore ingenti prosequamur. cum enim Antiquitas ferè omnis nostratem Historicum suspexerit, turbulenti homines inceperunt invidere illi hanc gloriam malo exemplo, illumque de fastigio quod non ita nuper insederat, deturbare sunt conati. hos inter excelluit* Paulus *Benius homo Italus, & (quod nemo non miretur) in Gymnasio nostro eloquentię Interpres, qui* Patavij Pata*vinum aggressus est convicijs proscindere, silentibus omnino Civibus nostris, & strenuè condonantibus actionem Iniuriarum, quam illi intendere debuerant. Benio ego suas voces (ut cum* Petronio *dicam) reddere decrevi, citra Livorem tamen & Odium,*

Odium, quorum causas procul habeo, unius tamen veri studio, quo nitetur tota ratio disputationis meæ. Hanc tu ut videas primus comprobesque, si videbitur tanti esse, & peto & opto: illorum Plauti memor

Decipitur nemo mea quidem sententia,
Qui suis amicis narrat rectè res suas

At HOC AGAMUS. Verum antequam congrediamur, videamus quæso quid Benium potuerit impellere, ut Livio obtrectaret. Aloysius Corradinus I. Consultus inter præcipua Urbis nostræ ornamenta (dum vixit) connumeratus, observaverat in Livio Lib. IX. male habitos Umbros, & conscissos Livij magis stylo, quam Romanorum armis. Anno ab V.C. CDXLV. narrat illos defecisse repente, concitata omni iuventute sua; & magna parte Etruscorum ad rebellionem compulsa, tantum exercitum fecisse, ut ad oppugnandam Romam ituros, magnificè de se, ac de Romanis contemptim loquentes, iactarent. verum non respondisse verbis facta. cum enim castra vallantem Consulem adorti essent, Romanos non tamquam in viros aut armatos incurrisse: signa erepta, signiferos tractos ad Consulem, armatosque milites ex acie in aciem translatos. & cetera satis turpia. At Benius Iguvinus fuit, & Iguvium in Umbria. & huc trahebat Corradinus dissidium Benianum quod profecto non nemo probabit. Veritas enim Mater Odij est. quę Veritas Annium, Glareanum, Merulam & Bodinum parum ęquos Livio fecit. Et ut ut hęc sint scire oportet, Benio neque Dantem, neque Boccaccium placuisse: nullius precij homines dictitanti, quos tam illi qui convixerunt, quam qui vita functos exceperunt ætate, magnis & veris laudibus sunt prosecuti, hunc Eloquentię causa, illum Doctrinę. At cominus est pugnandum. Et quia Benius aciem in duo cornua diduxit. rerum stylique, excipiemus & nos copias hostiles agmine bipartito, & primum videbimus de Dionysij Halicarnassensis industria, quæ cum Liviana comparatur. Dionysius gravis sanè auctor, & cui non minimum debet Historia Romana, advocat passim illios Auctores, quos maiestas Liviana dedignabatur. Sophoclem exempli gratia

tia , Æſchylum , Homerum, Agathyllum , & Græcos aliquot, dignos utique cenſoria illa Livij nota . Quæ ante conditam condendamve urbem , poeticis magis decora fabulis , quam incorruptis rerum geſtarum monumentis traduntur , ea nec affirmare, nec refellere in animo eſt . *& ipſe Dionyſius alicubi confitetur , nullam de Romanis ad ſua uſque tempora Hiſtoriam a Græcis accuratè ſcriptam extitiſſe : & Romanos ipſos priſci ævi res , compendio narraſſe . ut mirum non ſit Livium noluiſſe fabellis tempus terere , qui & renuit exordiri more Poetarum .* cum bonis potius ominibus , votiſque ac precationibus deorum dearumque ſi ut poetis nobis quoque mos eſſet, libentus inciperemus , ut orſis tanti operis ſucceſſus proſperos darent . *neque vero incuſaverim ego Dionyſium, cuius conſilium fuit, populares ſuos Græcarum narratiuncularum lecythis allicere , ut Hiſtoriam Barbarorum (ita illi Romanos nuncupabant) aliquo loco eſſe paterentur . Et hac de causa inſtituit ipſe narrationes , quibus multa complexus eſt inſignia ſanè , & quæ res Romanas noſtro cum fructu illuſtrarunt, veluti rationem ſacrorum , ritum Ludorum , ſeriem Triumphorum , Magiſtratuum inſignia , & huiuſmodi plurima , quæ Livius imbutus opinione Imperij numquam finiendi, & Urbis æternæ future, tamquam obvia , & nota prætermiſit conſultò , & ſuis tantum ſcribens . Quotus enim quiſque eſt , qui nunc Hiſtoriæ novitiæ auctor demittat ſe ſe ad ea calamo exprimenda , quæ oculis uſurpamus ? Turca ſanè aliquis, aut Perſa ſi res noſtras hominibus ſuis tradere ſcripto vellet , is profecto & mores , & ritus , & artes , Arma quoque ; & Ædificia prolixè , & ambitioſè explicaret . quod & noſtri exequuntur , ſi quando res illorum attingere neceſſe habent . Prodigiorum explicationem , quando hac etiam ex parte nititur Benius Livio invidiam conflare , debuit meminiſſe ipſe Hiſtoriæ profeſſor , ſuiſſe magnam partem Romanæ religionis ; quod vel pueris ipſis qui Scholas Magiſtrorum terunt compertum eſt . neque profecto Portenta Romanam Hiſtoriam non iuvant , ut fateatur neceſſe eſt , qui Iulij Obſequentis Libellum de* Prodigijs *aliqua cum cura pervolutarit . Quid ? quod neque Dionyſius*

nysius hisce abstinuit sed notavit accuratè? neque alij omnino Græcorum qui res Romanas attigerunt? Quod vero conciones Livianas carpit non iure facit, ut tu etiam animadvertisti. sunt enim illæ consiliorum atque eventuum fontes, qui Politicum hominem non modo proluunt ad voluptatem sed & ad profectum ditant saluberrimis monitis & exemplis. neque verò Livius Actuarium agebat, ut proinde oporteret recitare illum verbatim quid quis dixisset; sed Historicum, quorum nemo his attendit; quæ Benius nimis anxiè commentus est, de horridiore dicendi genere veterum Latinorum, & de sermone Locrensium, & Carthaginensium. ut valde mihi mirum sit non exegisse ipsum a Livio, ut Punice referret, Plautino more, quæ Legati Pœnorum in Senatu disseruissent, vel quæ Locri, seu quæ Illyrij, patria ipsorum lingua. Quod profectò festivum accroama fuisset, illi non dissimile, cuius cum multo risu Luciani, auctor fuit Creperius Calpurnianus Pompeiopolites qui Historiæ suæ græcè scriptæ intexuerat Italicas voces FOSSAE & PONTIS, similiumque. At quod etiam fidem Livij criminetur, hoc verò est odium prodere quo laborabat. Cremutius enim Cordus apud Tacitum Libro VI. *Annalium, Livium fidei præclarum in primis appellat. Quod Encomium aliorsum ineptè trahit Benius, & contra ipsam Cremutij mentem. veritati enim studuit Livius quam qui maximè, ut rectè animadvertit Historiæ Phosphorus & Sol, Gerardus Joannes Vossius noster. De inaudito ac monstruoso Gigante quod comminiscitur Benius, ipsi aurem pervellere debuit, ut videret cum quo ipse congrederetur, & meminisset Verborum Vitruvianorum, veluti parricidij damnandos, qui illos vexarent, quorum ab cunctis gentibus scripta suspicerentur. At Veritatem Benio potuit indicare series ipsa rerum a Romanis gestarum. Populus enim Romanus* qui propè quingentis annis domi luctatus, *erat in Italia subigenda*; ducentis annis Africam, Europam, Asiam, totum denique orbem terrarum bellis, victorijsque peragravit, *uti tradidit Florus ipso initio Libri secundi Historiarum suarum. neque verum est omnino voluisse Livium scribere Historiam ab Ilij excidio, & adventu Æneæ, sed tangere cur-*

sim,

sim, *& delibare* tantisper *ut ipse etiam innuit in Præfatione operis sui. & vero illa prefatio Libri* II. Liberi iam hinc populi Romani res pace belloque gestas, annuos magistratus, imperiaque Legum potentiora quam hominum, peragam; *ostendit festinasse ipsum, ut ad hæc perveniret Regibus leviter perstrictis, & quæ ante ipsos Reges. Et debuit Benius, qui nos ad iugera compellit, perpendere, non perinde esse Historiam scribere, atque agros decempeda metiri. rerum enim gestarum dispositio & copia scriptorem plerumque eo adigit, ut Voluminibus amplioribus spatia occupet illius corporis, quod brevius, & æquius animo complexus erat. Livius ipse in limine Libri* XXXI. *ita conqueretur*, Me quoque iuvat, velut ipse in parte laboris, ac periculi fuerim, ad finem belli Punici pervenisse. nam & si profiteri ausum perscripturum res omnes Romanas, in partibus singulis tanti operis fatigari minimè convenit: tamen cum in mentem venit V. & LX. annos (tot enim sunt a primo Punico ad secundum bellum finitum) æque multa volumina occupasse mihi, quam occuparint quadringenti LXXXXVI. anni a condita Urbe ad Aupium Claudium Consulem, qui primum bellum Carthaginiensibus intulit, iam provideo animo, velut qui proximis littori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quidquid progredior, in vastiorem me altitudinem, ac velut profundum invehi & crescere penè opus, quod prima quæque perficiendo minui videbatur. *Monstrosus ergo Gigas non Livij, sed Benij fœtus erit, qui ut Livio convicietur verane obiiciat an secus nihil pensi habet. Neque partitiones Decadum ab ipso Livio sunt, quod professorem Humanitatis ignorare non decebat. antiqui enim Grammatici non Decades, sed Libros agnoscunt. At non sufficiebant tot contorta in Livium tela, nisi etiam tanquam in Patriam ingratus traduceretur. hoc namque molitus est Benius in Commentario Lib.* I. *Æneid. cum Virgilius Antenorem conditorem Patavij asserat, cur invidit Patriæ suæ hanc gloriam Livius? cur duobus verbis, quibus rem totam contestari poterat perpercit? Ego sanè non patriæ odio, sed ex communi*

homi-

hominum sensu hoc fecisse Livium arbitror. tum quia Patavinum se nominare iactantia non caruisset, velut etiam Lucianus Historicum quempiam arguit, qui patriam Miletum laudavit, & hoc quidem in Proemio Historiæ suæ, quod utique noluit facere Livius, ut videmus. tum quia qui Urbem incolebant maiestati Romanæ hoc deferebant, ut aliam patriam non profiterentur. huisce rei non satis animdversæ multa tamen extant vestigia. Iuvenalis municipalem Arenam cum stomacho recensuit alicubi, alibi nominat pannoso Ædiles vacuarum Ulubrarum, quo pertinent homines rusticani ex Municipijs, & Municipia rusticana *apud Ciceronem non semel cuius & illa huc vergunt, Lib.* II. *ad Familia. Epist.* XII. urbem mi Rufe cole, & in ista luce vive. omnis enim peregrinatio, quod ego ab adolescentia iudicavi, obscura & sordida est ijs, quorum industria Romæ potest illustris esse. *ad quem sensum cæcinit etiam Martialis.*

Plus sanè placeat domina qui natus in urbe est.
Debet enim Gallum vincere verna Liber.

Neque sanè voluit Livius aut Gallus aut Venetus audire, qui Romam alteram Patriam iure civitatis nactus erat: Augusti præsertim familiaris, & Equitis Romani Socer. Qui hominum sensus Romæ degentium adeo invaluit tanto post Livium, ut Cassiodorus Variar. Lib. III. XXI. *non dubitaverit pronunciare,* Piaculi genus est, absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis Laribus habitare. *Et inde factum videtur. ut omnes passim, qui in Orbe Romano erant Romani appellarentur; nullo discrimine locorum, in quibus nati essent. Qui tamen Patriæ Domus appellationem reliquerant, ut in antiquis marmoribus legitur DOMO ATESTE, DOMO ALTIN. DOMO ARRETIO, Patriæ vix dignati.* Roma *enim* communis Patria nostra est, *inquit Modestinus. L.* XXXIII. *ff. ad Municipalem, & de Incol. neque aliter Rutilius Numatianus*

Fecisti patriam diversis gentibus unam.
Profuit invictis te dominante capi.

Et hæc est ratio cur apud Cornelium Nepotem, Sallustium, Livium, Plinium nulla Patriæ mentio extet. cum ille Circum-Padanus, Amiterninus ille; alter Patavinus, Veronensis alter, sive Novo-Comensis esset. Et hæc quo ad primum aciei cornu. Quod an profligaverimus videbis tu Amice, qui copias Historicas cum Imperio moderaris, qui nos amas & nostra, qui Livium Romanæ Historiæ longè principem nuper asseruisti. Alterum Cornu Benianum Livij stilum appetabet, in quo Patavinitatem deprehendere sibi visus est Asinius Pollio, ille studio magis Partium, quam Livij æmulatione Patavinis infensus. nota autem sunt quæ Velleius & Macrobius de nostris, & Asinio Pollione litteris consignarunt. hanc Patavinitatem Benius, alibi, ut sibi quidem videtur oculeus totus, hic sanè totus totus tenebrio, ad partium Pompeianarum amorem revocat, contra Pollionis & Fabij Quinctiliani mentem. eam, siqua fuit, ego fortè primus quod & tu probas, in Originibus nostris indicavi, ex Quintiliano & Marmoribus vernaculis. Hanc tamen M. Fabius acris censor vix admittit, neque dubitat pronunciare de Livio, virum fuisse miræ facundiæ; & alibi, in narrando miræ iucunditatis, clarissimique candoris, in concionibus supra quam enarrari potest eloquentem; quo nemo dulciores affectus commendarit magis. Neque profectò inconcinnè faceret qui primum omnia Elogia Liviana seorsum hinc disponeret, & illhinc eiusdem obtrectatores; deinde usurparet voces M. Æmilij Scauri in causa non plane dissimili, Varius Sucronensis Æmilium Scaurum regia mercede corrumptum, Imperium Populi Romani prodidisse ait, Æmilius Scaurus huic se affinem esse culpæ negat. utri creditis? *Verum ne causam prodere videamur quod in rebus præstitimus, hoc idem exsequi conemur in verbis, multo minore discrimine. horridum initium appellat Benius*

Facturus ne operæ præcium sim si

& constare ait duobus ferme Hexametris integris. atqui nemo unquam leget sim si, *sed* sim; *& ex intervallo* si. *veluti illa Sallustij nemo uno spiritu*

Bellum scripturus sum quod

Et

Et vero ego non video (quod ad Hexametrum attinet) cur non licuerit Patavino Livio, quod licuit Amiternino Sallustio. Quintilianus certe omnia Italica pro Romanis habet, Lib. I. *Cap.* V. *Benius non item. qui etiam criminatur Livianam phrasin,* facere opere precium, *quod neque Ciceroniana sit, neque Terentiana. at num ideo minus Latina? affirmet cui cornea fibra est. ego utique non affirmabo qui sciam, linguam latinam debere uni Livio magnam copiam genuinæ Elocutionis quam apud Ciceronem & Terentium frustra quærimus. ut iure vocaverit novitius Livij editor, omnis latinitatis refertissimum. Jam vero, quod Livij etiam structuram emendare gestiat, id nullo ferendum videtur. quod tamen condonare possumus homini, qui etiam Joanni Boccacio Solœcismos obiectare solitus erat, ut eius orationem perpoliret. Pergit porrò pro Mantissa Livium appellare obscurum, truncum, obtrectatorem, & cuius scripta Viri docti excutiant,* ut tantum si quomodo possint, invidiam vel extinguant vel leniant. *Adestote mihi vos Beate Rhenane, & Carole Sigoni, tu Robortelle, tu Lipsi, tu Grutere & quotquot denique Livium illustrastis. num vos hoc pretextu manum admovistis candidissimo, & politissimo Scriptori? minimè gentium, sed ut Historiam Romanam illustraretis lumine non ascito, ut librariarum Harpyarum proluviem elueretis, quæ politissimum Auctorem fœdaverant. Quod verò Patavinitas iterum obijciatur, percommodè accidit ut fateatur, Pollionem* per invidentiam ut obscurè, sic temerè loqui potuisse. *quod sanè a verbis Quinctiliani non abit Lib.* VIII. *Cap.* I. & in T. Livio miræ facundiæ viro PVTAT inesse Pollio Asinius quandam Patavinitatem. *Progreditur porro Liviomastix, ut ingenium non deponat, & nostrum accuset velut turgidum, & poeticum in Annibale Alpes perfringere meditante. ego sanè ignosco homini, qui nunquam animadverterat quid Historici de Alpibus tradant, & potuit profecto unus Paulus Jovius Lib.* XV. *Historiar. hominem docere his verbis;* tametsi rerum naturæ opifex altiore consilio densissimos saltus, præaltos exesosque vertices, & abruptas valium crepidines, in nivosa illa atque

horribili rupium mole posuerit, queis mortales ab accessu terrerentur. *& eodem Libro, Galli ducente Triultio, Alpes traijcientes potuerunt fidem facere Benio, Livium vera tradere, neque poeticum quid meditari. Polybius certè narrat, nuncios Annibali retulisse, Alpium iuga magno illa quidem labore, & multis cum difficultatibus superatum iri. & hæc Historiarum Libro* III. *Splendorem vero Orationis quem alij suspiciunt, pergit Benius impetere, telis etiam petitis ex ipso Quinctiliano Lib.* X. *Cap.* I. *qui tamen usque adeo Livium non voluit impugnare, ut ibidem LACTEÆ LIVIJ UBERTATIS voluerit meminisse. Velut etiam alias illud* Facturusne operæ precium sim, *excusandum sibi sumpsit exemplo Bruti, Asinij Pollionis, Salustij, Ciceronis, Platonis & aliorum.*

At nunc tempus Equum fumanita solvere colla,

Ut finem aliquando imponamus Epistolæ, quæ iam magnitudine (ut dicam more Liviano) laborat sua. Tu amice, qui non ideo minus colis Principem Historicorum, quod in eum incursaverit Benius, hæc mea tibi habe, commendatiora utique futura sub patrocinio nominis tui. Ego sanè hanc qualemcunque opellam navavi lubens Viro illi, qui auctoritate sua, & omnium ætatum iudicio tutus, defensione non eget. Quod profectò ab homine mentis bene sanæ & eruditionis non vulgaris Francisco Florido Sabino pronunciatum, iugulare potuit istos omnes, qui bonos Auctores adeo gestiunt impetere maledictis, ut etiam Virtutes pro Vitijs pergant obiectare. Quotus enim quisque hodie vivit (*inquit ille*) qui non sibi censuram in scriptores, quasi à dijs immortalibus demandatam, arbitretur? Ut enim de aliquibus toleretur Iudicium, quisnam hoc tempore de Cicerone, Livio, Sallustio Terentio Varrone, Cornelio Celso, Plauto, Terentio, Virgilio, Horatio, Lucretio, Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio, ceterisque similibus aliquid in sinistram partem, sine magno scelere decernere audeat? Quorum scripta orbi probatissima semper fuere, & à nullo adhuc satis digne laudata? *Hæc ille neque ego plura. tu vale & seculum nostrum lucubrationibus tuis illustra ut facis.*

Patavij. MDCXXVII. L. P.

L. P. SIGISMUNDO BOLDONIO
In Accademia Ticinensi Philosophiæ Interpreti Accuratissimo. Epist. XLV.

Abs te, qui isthic magna cum tui nominis prædicatione publicè doces, cupio doceri & ego Vir doctissime, & amicissime. neque tu (sat scio) hoc muneris detrectabis: Eruditio enim ab humanitate non exulat. Lectum mihi est apud Cornelium Nepotem, quem vulgo appellant Æmilium Probum; ibi cum amici (*Agesilaum*) quo Spartam facilius perferre possent, quod Mel non habebant, cera circunfuderunt, atque ita domum retulerunt. *Quæ eadem repetit Gemistus Plethon, Lib.* I. *de Gestis Græcorum post pugnam ad Mantineam. Quæ ceræ circumfusio ad Persas olim etiam attinuit, quemadmodum notavit eruditissimus Petr. Victorius, Variarum Lib.* X. *Cap.* VI. *At hic Mellis usus notus etiam fuit Lucretio Lib.* III. *cuius hi sunt elegantissimi versus*;

Nam si in morte malum est, malis morsuq; ferarum
Tractari: non invenio qui non sit accerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in Melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi;
Urgerive supernæ obtrium pondere terræ.

ubi Dionysius Lambinus notat ex Lib. V. *Historiar. Xenophontis, Agesipolin Regem vita functum Melle oblitum, domum deportatum fuisse. quam funeris condituram Lacedæmoniis familiarem fuisse hæc Auctorum testimonia evincunt; Cornelii videlicet Nepotis, Xenophontisque. Verum hoc institutum manasse a Democrito Abderite testis est Varro apud Nonium Marcellum, in* Vulgus. quare Heraclides Ponticus plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritus, qui ut in Melle servarent: quem si vulgus secutus esset, peream, si centum denarijs calicem Mulsi emere possimus. *Et hæc sanè omnia confirmat Plinius Lib.* VII.

Cap.

Cap. III. *ſcribens vidiſſe ſe allatum ex Ægypto ad Claudium Cæſarem Hippo-Centaurum in Melle. nec non & Columella Lib.* XII. *Cap.* XLV. *qui ſcribit exanimum corpus hominis per annos plurimos in Melle ſervari. Verum, quid quæſo te, habet Mel, ut hoc poſſit efficere? An quia aereum eſt, ut inquit princeps Poetarum*

Protinus aerij Mellis cœleſtia dona.

ideoque Cœli ſudor, ſiderum ſaliva, purgantis ſe aeris ſuccus *appellatur a Petro Bellonio Lib.* I. *de arboribus coniferis p.* 10. *qui hæc a Plinio Lib.* XI. *Cap.* XII. *mutua ſumpſit? An vero quia Ceram matrem agnoſcit, uti ſcribit Atheneus Lib.* XIV.? *Cera autem cadavera ſervabat, ut vidimus. An autem quod* ea Mellis eſt natura, (*ut inquit Columella loco citato*) ut coerceat vitia nec ſerpere ea patiatur? *An poſtremo, quod Mel ſit aridæ facultatis, tradente ſic Macrobio Lib.* VII. *Saturn. Cap.* XII.? nam quæ udanda ſunt corporis (*inquit Diſarius*) vino foventur; quæ ſiccanda ſunt, melle detergentur. *Qui Diſarius (ſi per te nunc mihi critico eſſe licet) reponendus eſt apud Symmachum Lib.* III. *Epiſt.* XXXVII. *in principio ubi legitur*, Diſanus clariſſimus vir, qui inter profeſſores medendi ſummatem iure obtinet locum. &c. *lego enim* Diſarius. *Tu modo, quem Natura nihil arcanorum ſuorum cœlavit, mellito iſto tuo Epiſtolico charactere, ſententiam tuam de hac vi Mellis reſcribe, ubi commodum erit. Interim, velim a te fieri certior (quando non ſatis eſt ſemel frontem perfricuiſſe) num veſter Ticinus etiam nunc aureas arenas ferat, & an legantur, & quo proventu. veſtras quidem Bernardus Saccus affirmat, & Notitia urbium apud me manuſcr. anonymi Auctoris, cuius hæc ſunt,* Ticinus autem fluvius dictus eſt quaſi Taginus, ut quidam volunt a Tago fluvio aurifluo. cuius & hic naturam imitatur, ſolum habens, in quo plus ceteris Italiæ Aurum colligitur. *operoſum, ſanè, & ridiculum Etymon, cuiuſmodi multa afferuntur ab Italicarum rerum neſcio quibus barbaris ſcriptoribus. Vale, & Clariſſimum Campegium meo nomine ſaluta. Patavii. MDCXXVII.*

L. P.

L. P. FRANCISCO A SOLE
Canonico Patavino Viro Reverendissimo. Epist. XLVI.

Humanitas tua quam pulcrè incedit cum nomine tuo gentilitio Vir Reverendissime! sicut enim Sol dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens Mundi & temperatio, *trahit ad se terræ halitus; sic tu humanitate omnium affectus. Ego sanè me tibi obstrictum longa serie beneficiorum nisi fatear, omnem prorsus humanitatem exuero: adeo tu omnes beneficentiæ numeros, qua ope, qua consilio, qua factis erga me obivisti. Verum hæc alias: quando hic non est campus in quo pro dignitate præconiorum tuorum spatiari mea possit oratio: & si posset, tu id non paterere.*

— qui mitis, & acri
Asperitate carens, positoque per omnia fastu,
Inter ut æquales unus numeraris amicos:
Obsequiumque doces & amorem quæris amando.

At nunc e re nata facere non possum, quin meritorum saltem tuorum limen te indulgente, cursim attingam. Antenoris Herois nostri quod res fortiter & feliciter gestas penicillo exprimi curaveris, in ornatum Aulæ tuę; est sanè quod tibi privatim & publicè Patavij debeamus. argumentum enim ante hac omnino; intactum tu primus exposuisti oculis omnium, maiorum nostrorum accuratam solertiam exactè imitatus, qui Historias coloribus exprimi, ne solis scriptoribus cederet ea laus, voluere. At quod illi Templis & Porticibus sacrabant, tu domi tuæ extare voluisti: ut præires exemplo nobili Civibus tuis, qui non aliunde petitis argumentis opus habent, ut Pictoribus materiam præbeant, sed vernacula & nativa exempla ipsis etiam Romanis rerum dominis (absit verbo invidia) possunt suppeditare. At Periochas Picturæ istius quas imperasti, singulis Monostichis conclusas, ut etiam antiqui factitarunt, nunc ad te mitto. tu si placebunt curabis apponi. ego sanè studui brevitati, & facti exhibitioni, æmulatus quoad licuit Iliadem duci inclusam.

Troia

I.

Troia ruit flammis, fatiſque urgetur iniquis.

II.

Navigium inſtruitur, Superique in vota vocantur.

III.

Troianam Pallas tutatur ab æthere claſſem.

IIII.

Excipit hoſpitio feſſos Parnaſſia Phocis.

V.

Pugio Phoebe tibi veteres ſacratur ad aras.

VI.

Diſijcit ipſa rates toto Iuno effera ponto.

VII.

Traijcere alta novem æquo rei datur ora Timavi.

VIII.

Certam Socij feriunt mare, & æquora verrunt.

IX.

Littus in Euganeum Venetum manus emicat ardens.

X.

Ferratas acies Antenor ductat in hoſtes.

XI.

Decernunt bello duro ſub Marte cadentes.

XII.

Hic odijs acti ſubeunt bella aſpera Reges.

XIII.

Antenore Veleſi ſpolijs exultat opimis.

XIV.

Hic ſocijs urbem victor deſignat aratro.

XV.

Urbis fervet opus, fundataque mœnia ſurgunt.

XVI.

Moenia ſublimi invehitur Patavina triumpho.

Et hæc quidem omnia compendio dicta sunt, ut vides. verum non eodem compendio dicere possim merita in me tua vir Reverendissime, quem opto valere diu, & perennare. Domi MDCXXVII.

L. P. HIERONYMO BOSSO
In Palatina Mediol. Acad. Regio & Primario Eloq. Professori Eruditissimo. Epist. XLVII.

QUando non licuit mihi V. Cl. videre Iano-Tatium tuum; quamvis efflagitante amplissimo viro, qui Litteris nostris Genium inspirat, Dominico Molino, *illum non semel exquisiverim, decrevi ego ad te mittere Stipem chartaceam, quam vides, Muhammedis ludos imitatus, qui serio ad Montes itabat, quando illi eiusdem iussa exequi detrectabant. Et profectò non facilè tibi dixerim quo desiderio flagraverim videndi Commentarium tuum, qui sciam quam sis instructus ingenuis artibus, quam accuratus, quam felix in dicendo, quam in docendo perspicuus. verum mihi non licuit esse tam fortunato. At tu qui Apollinem audis & hunc Marsyam ne respue. Strenæ ab antiquissima origine fuerunt. Symmachus Lib.* X. *Epist.* XX. Calendas anni auspices, quibus Mensium recursus aperitur, impertiendis Strenis dicauit Antiquitas. *Idem Epist.* XXVIII. *eiusdem Libri*; Ab exortu penè Urbis Martiæ Strenarum usus adolevit, authoritate Tatij Regis: qui verbenas felicis arboris ex luco Streniæ, anni novi auspices, primus accepit. *De Arbore felici ego vaticinium non profitebor. indicabo tantum loca Auctorum, e quibus possit indagari. Festi, Plinij Lib.* XVI. *Cap.* XXVI. *Macrobii Lib.* II. *Saturn. Cap.* XVI. *Et fortè eo allusit Propertius Lib.* VI. *El.* IV.

Lucus erat felix ederoso conditus antro
  Multaque nativis obstrepit arbor aquis.
Silvani ramosa domus, quo dulcis ab æstu
  Fistula poturas ire iubebat oves.
Nunc Tatius fontem vallo præcingit acerno,

Fidaque ſuggeſta caſtra coronat humo.

illud certum eſt hoc nomine fuiſſe apud Helvetios oppidum ex Ammiano, Antonino, & recentioribus. Strenuę porrò Deæ, ut revertamur, meminit & D. Auguſtinus Lib. IV. *de Civitate Dei Cap.* XI. *&* XVI. *Strenam vero non a Strenua Streniave Dea deducit Feſtus, ſed aliunde.* Strenam vocamus (*inquit ille*) quæ datur die religioſo, ominis boni gratia à numero, quo ſignificatur alterum tertiumque venturum ſimilis commodi; veluti trenam, præpoſita S Littera, ut in loco & lite ſolebant antiqui. *Dies dictus huic lucro, quem religioſum appellat Feſtus, fuit velut etiam nunc eſt, Calendarium Januariarum; ut diſertè ſcribit Tertullianus in Lib. de Idolatria,* nobis quibus Sabbata extranea ſunt, & Neomenia, & feriæ a Deo aliquando dilectæ, Saturnalia, Ianuariæ, & Brumæ, & Matronales frequentantur, munera commeant, ſtrenæ conſonant, luſus, convivia conſtrepunt. *& has* Januarias *paulò ſuperius Calendas Jannarias appellavit;*nimirum Saturnalia, & Calendas Januarias celebrans hominibus placebat. *pretereo Caſſiodorum Lib.* V. *form.* VII. *& Prudentium Lib.* I. *adverſ. Symmachum, qui* Feſta Calendarum *vocat. Notandum autem eſt non ſolum ex mente Tertulliani, quę liquido apparet ex Libro citato, verum etiam ex aliorum Patrum ſententia, vetitas fuiſſe Chriſtianis maioribus noſtris Strenas. D. Hieronymus apud Gratianum Cap.* V. XXXVII. d. & quod in Corbonam pro peccato virgo vel vidua, vel totam ſubſtantiam ſuam effundens quilibet pauper obtulerat, hoc in Kalendariam Strenam; & Saturnalitiam ſportulam; & Minervale munus Grammaticus & Orator, aut in ſumptus domeſticos templi ſtipes, aut in ſordida ſcorta convertit, *Et hoc ideo quia boni Fati augurium habebatur* XXVI. *Q. ult. ad quem locum videndus Antonius Auguſtinus profanæ & Eccleſiaſticæ Antiquitatis peritiſſimus, Libro poſteriore de emendatione Gratiani, Dial.* I. *à quo diſcimus Kalendis Januarij, Romæ olim fuiſſe in uſu poſitum, ut Menſas ponerent, choreas ducerent, & cantiones ſacrilegas acclamarent. Verum*

ut ut

ut ut Religio nostra hęc inbibuerit, obtinente tamen consuetudine, Strenę permanserunt ad nostra usque tempora, & Romę præsertim, ubi infimi à summatibus accipiunt. antiquitus etiam Cęsares rerum domini accipiebant. Svetonius Augusto Cap. LVII. Item Kalendis Januarijs Strenam in Capitolio etiam absenti. *Idem Caligula Cap.* XLII. edixit & Strenas ineunte anno se recepturum: stetitque in vestibulo ædium Kal. Januarij ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus, ac sinu omnis generis turba fundebat. *privati invicem accipiebant, & mutuas missitabant. quocirca Strenarum commercium appellat Svetonius Tiberio Cap.* XXXIV. quotidiana oscula prohibuit edicto; item Strenarum commercium, ne ultra Kalendas Januarias exerceretur. consueverat & quadruplam Strenam, & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab ijs, qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non reddidit. *diem festum vocat Svetonius, quem diem Religiosum Festus, & Festa Calendarum Symmachus. Munuscula autem, quæ ultro citroque missitabantur fuerunt primitus Stipes. Ovidius in* I. *Fastor.*

Tu tamen auspicium si sit stipis utile quæris;
Curque iuvent nostras æra vetusta manus.
Æra dabant olim —

Palmę, Carycę, mella, Caryotę. Ovidius.

Quod vult Palma sibi, rugosaque Carica dixi,
Et data sub niveo condita mella cado?

Martialis Lib. VIII. XXXIII.

Hoc linitur sputo Jani Caryota Calendis,
Quam fert cum parvo sordidus asse cliens.

& Lib. XIII. XXVII.

Aurea porrigitur Jani Caryota Calendis.
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

Stipi vero successit Aurum. Ovidius loco citato

Æra dabant olim; melius nunc omen in auro est;
Victaque concessit prisca moneta novæ.

Quod & tanto post Ovidium tempore obtinuit. Symmachus enim Epistola XXVII. *cuius meminimus, hęc habet;* merito vobis solemnes pateras cum quinis solidis, ut numinibus integritatis offerimus. *preter hęc calendis Januarij, quod etiam hodie ab aliquibus fit, suas quilibet Artes auspicabatur. Ovidius.*

Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quam solitum testificatur opus.

Lęta etiam verba dicebantur, & preces dabantur, accipiebanturque alternę. Ovidius.

At cur læta tuis dicuntur verba Calendis?
Et damus alternas, accipimusque preces?

Et hinc dubio procul ad nos venerunt le bone Feste, & il bon capo d'anno, *ut Italicè vocamus. Plinius insinuavit Lib.* XXIIX. *Cap.* II. cur enim primum anni incipientis diem lętis precationibus invicem faustum ominamur? *Romę hodie, ut diximus, Strenæ Kal. Januarij strenuè exercentur. & qui plura volet videre, Consulat Ambrosium Novidium sacrorum Fastorum Lib.* I. *Num autem in strenis modus aliquis, quoad numerum Solidorum observaretur, animadvertant doctiores. ego sanè apud Symmachum animadverti quinos illos solidos, & penes Trebellium Pollionem in Vita Claudij Augusti adsignatos illi fuisse, dum esset Tribunus,* in Strenis quadraginta septem Philippeos, & trientes centum sexaginta. *At de Bruma quid dicemus? Ovidius videtur reijcere in Kalendas Januarias.*

Bruma novi prima est veterisq; novissima Solis
Principium capiunt Phœbus. & annus idem.

alij vero statuunt circa Saturnalia, & rectius.

Quod nos Strenam bonam manum *vocemus in promptu est originatio. manu enim dabatur ut vidimus. At me ineptum, qui Poma Alcinoo ut aiunt. Te enim hęc accuratius, eleganiusque pertractasse*

Et reor: & si quid veri menus augurat, opto.

Tu vale. Patavij Kal. Januarij. MDCXXIIX.

L. P.

L. P. HIERONYMO ALEANDRO Francisco Cardinali Barberino ab Epistolis Latinis, Viro Reverendissimo. Epist. XLVIII.

APes Dianias vidi, quas ad me misisti Vir Reverendissime. & non potuit non placere argumentum politis carminibus expressum; & notis eruditis illustratum. Verum ad eundem scopum quo minus collinearem mihi non potui temperare, quando & Acestes Virgilianus amissa palma,

— tamen æthereas telum contorsit in auras,
Ostentans artem pariter, arcumque sonantem.

Athenæ namque Atticę, illę frugum & humanitatis parentes, ex responsis Apollinis Delphici, tredecim Colonias uno tempore in Asiam deduxerunt, Duce Jone Xuthi, & Creusę filio, uti Vitruvius Lib. IV. *Cap.* I. *testatum reliquit, cui adstipulatur & Velleius Paterculus* Lib. I. *Hist. Classis autem duces fuerunt Musæ sub Apum specie, ut inquit Philostratus in Melete. Coloniarum vero illarum primaria fuit Ephesus Vitruvio & Paterculo testibus; celeberrima illa Christianorum primitivo conventu Actor. Apost.* XX. *& Joannis Evangelistæ mora, & morte; maximum illud Asię emporium, ut ait Lib.* XIV. *Strabo quod attingere Proconsuli in Asiam proficiscenti necessarium fuit ut scribit Ulpianus, L.* IV. *de Off. Proc. & Leg. quodque frequens est apud J. Consultos in facti ut appellant speciebus. Ideo Ephesij Apis imagine Nummos suos signarunt, & celeberrimis Dianæ symbolis.*

voluerunt quippe rependere beneficium Musis, illustri hac & diu mansura testificatione. Quanam vero fuerit hac species Apum neminem vidi qui explicaret. ego sanè arbitror fuisse examen, ut vocabant, quod contra Haruspicum vanitatem, prosperum etiam aliquando fuisse testatus est Plinius. Lib. XI. *Cap.* XVII. *erant enim Apes Coloniarum emissarum nota, ut ex Platone & Æliano a viris eruditis pridem annotatum est. Varro doctissimus Togatorum;* cum examen exiturum est, quod fieri solet cum adnatæ prospere sunt multæ, ac progeniem veteres emittere volunt in coloniam, ut olim crebro Sabini factitaverunt, propter multitudinem Liberorum,huius quod duo solent præire signa,scitur. *Et hoc Symbolum Apis adeo celebre fuit, ut Smyrnæi, qui, cum genus Atticum iactarent, & Theseo Smyrnaque gloriarentur; Regis tamen Attali, & Arsinoes beneficio inter Ionas recepti, illud suis nummis adiecerint, una cum Tripode. Tripus enim & Musis sacer fuit, ut ex facto Hesiodi luculenter ostendit Varro apud Agellium. Lib.* III. *Cap.* XI.

Et ea Smyrna laus fuit, ut Musarum, & Gratiarum chori, ipsam perpetuo peragrarent. quo spectat precatio Apollonij Tyanæi, Lib. IV. *in princ.* vos autem Musæ, illis interim, ut se se invicem ament, concedite. *quocirca Musas omnes, non unam aliquam invocavit Q. Smyrnæus, Lib.* XII. 62. *Græcorum duces recensiturus, qui in Equum Durium se abdiderunt. Neque sanè decebat Musas non habitare Smyrnæ, quæ patria Homero fuit, parentibus Melete amne, & Critheide Nimpha, ut quidem habent Nummi veteres, & Philostratus cum Arnobio.* Nea-

Neapolitani & ipsi ex Italia nostra, ut genus suũ ad Athenienses referrent, quod non omisit Strabo, Lib.v. Minotauro & Apenomismata percusserunt. Quod sanè viderunt Hubertus Goltzius & Ulysses Aldrovandus, quem politissimo carmine beavit Beatissimus D. N. URBANUS. Ille tamen ut ad alia properabat, ad hæc minus attendere est visus. bene sit optimi senis laudatis Manius, per quem consecuti sumus, ut non invideamus Græciæ vel Latio antiquos illos Naturæ Mysteriorum perscrutatores. & sunt qui tantum virum plagij insimulare audeant. quasi non Aristoteles, Plinus, & Athenæus, & aliorum scrinia turpius compilarint. lævi planè homines, & quos urit splendor Italicæ gloriæ. at sinamus Apius aculeos suos. Mesanenses, Bruttij & Metapontini, quos Aldrovandus produxit, eodem ni fallor respexerunt. Athenienses enim in Italiam & Siciliam colonos non semel emiserunt, ut potè maris cum Lacedemonijs, alternis vicibus potentes. Verum hæc omnia connisus est oppugnare Vir doctissimus & accuratissimus I. Lipsius. is enim in notis ad Velleium Paterculum negat disertè Ionem Xuthi fuisse conditorem Urbium Ionicarum. hanc enim migrationem spectare ad Nileum, & Codridas. hoc ille probat auctoritate Strabonis, Pausaniæ, Plutarchi, Tertulliani, Ammiani. quos ego sanè omnes præ Nummis veteribus, Herodoto, Vitruvio, & Velleio, parvifacio. Hæc ideo ad te pluribus Vir Reverendissime quia tu mihi in hisce omnibus Cortina Musarum es. Vale & amantem ama. Patauij Mense Augusto, MDCXXVIII.

L. P.

L. P. AUGUSTINO FAUSTINO J. C. Amico Optimæ Notæ. Epist. XLIX.

E*Ditionem, quam iugiter ornas Legum Langobardicarum, nos omnes avidè opperimur Vir præstantissime. Tu modo memineris partem laudis esse tollere aliquando manum de Tabula, & corrumpi venustatem formosæ faciei nimia quandoque cura. Interim, quod attinet ad isthæc ipsa, quę prę manibus habes, quęso te perpende hoc unum, mihi non dum probè cognitum.* Leges Langobardorum *Bonaventura Vultanius vir de bonis Litteris optimè meritus in Glossarijs sui arbitratus est nominatas fuisse* Andecabeones, *vel* Auricabeones. *quod & placuit doctissimo anoxymo; qui concinnavit Scholia ad Paulum Uvarnefridum, de Gestis Langob. ad pag.* CLIV. *imo, & Matthias Martinius in Lexico Philologico hoc nuper confirmavit, adiecto etiam etymo, petito ex Lingua Germanica. Vulcanius, & Pauli Scholiastes hæc se aiunt reperisse in veteribus Glossarijs, uti sanè reperiuntur. memini enim ego videre me in Codice antiquo manu euarato apud Joannem Manganum nostrum hæc disertè perscripta.* Andecabeo & Auricabeo Lex Longobardorum. *Verum ego non ita facilè assentior, qui Glossarijs parum fidere a doctis Viris didicerim. sunt enim in illis plumbea pleraque aureis permixta. Et sanè is, qui Capitulari Caroli Magni (non genuino tamen, sed interpolato in usum Regni Neapolitani, quod inscripserunt Leges Longobardorum, edideruntque Venetijs anno* MDXXXVII.*) is inquam qui huic Libro expositionem vocabulorum præfixit Joannes Baptista Nenna Barensis, cum singulorum verborum interpretationem apponat, quorundam tamen minimè apposuit, contentus indicasse loca, unde peti posset. itaque* andigaverit & arrigaverit *quid sibi velint declaturus, citat L.* libertus homo. *de* successionibus *quæ est in corpore ut dicunt Capitularis Pag.* 121. *ubi hęc scripta sunt*, & si casu faciente sine heredibus mortuus fuerit, & antea iudicaverit res suas proprias, se vivente, id est andigaverit, & arrigaverit, secundum Legem Longobardorum habeat cui donaverit. *quo etiam pacto legitis, quem verè Nomophilacem veterum*

Legum

Legum appellare possumus, doctissimus Lindembrogius, *Libro* II. *Legis* Longob. *Tit.* XIV. L. XVII *nisi quoad pro* andigaverit *habet* andegaverit. *Neq; sanè videtur repugnare vox aliter scripta atq; aliter. hoc enim arguit hæsitationẽ scribentiũ, qui pingebant siquid non intellexerant. Vulcanio enim est* Anclabeo, *apud Manganã fuit* Andecabeo. *& ipsa verba* Legis XVII. *in vetere Editione Basiliensi, Tit.* XCI. *de Manumissionibus* §. XI. *ita habuerunt.* Et si casu faciẽte sine heredibus mortuus fuerit & antea iudicaverit res suas proprias vivente se, id est Andigavero, & andegaverit secun dum Legem Longobardorũ, habeat cui donaverit. *Quod verbi (quidquid illud tandẽ sit) illustrant verba veteris Glossæ apud Lindembrogium,* Andigavum idest in sanitate. Artigavum in infirmitate. *Ego in re ancipiti quid accipiam porrigamve non habeo. tu Amice huic vestigationi horulam si vacat impende. & magnorum Regum monumenta (Leges inquam) iam tandem ut evolent permitte. Longobardorum enim memoriæ nos favere par est, quando* præclarissimi quiq; Libri *(ut scribit Franciscus Robortellus, in disputatione de ratione corrigendi antiquorũ Libros)* ab illis descripti fuerunt. *concluditq;* mirum dictu, illis Libris nihil emendatius nihil purius. *At hæc satis. tu vale a me, & a Sandellio. Patavij. MDCXXVIII.*

L. P. JOANNI Z. CASTELLINO
Viro Eruditissimo. Epist. L.

P*Ermolestum mihi fuit quod nuper ex Litteris tuis percepi laborare te ex oculis. qui sanè morbus me etiam afflixit & aliquandiu & non semel. ex quo capite Phœbo olim magnam invidiam conflare annisus est Italicæ eruditionis, & Episcopalis apicis (dum vixit) clarissimum decus,* Aloysius Lollinus *Episcopus Bellunensis, cuius versiculos humanitatis plenissimos hic appono, non quidem mea causa, verum ut in conspectu sit Epigramma cultum, nitidum, & omnibus numeris omnino absolutum.*

Phœbe tuum crimen Laurenti lumina noctem
Non hanc, Telluris quam vehit umbra, timent;
Sed luci haud ulli cessuram, Aurora coruscum
Sive iubar reddat, seu facula usta ferat.

Dij meliora; ſacros ſervet tutela Poetas
  Veſtra diu; hoc ratio poſtulat hoc pietas.
Ut quos carpit amor ſtudiorum, & cura fatigat
  His acie obtingat vividiore frui.

Hæc ille Anno MDCXXI. cuius politiſſimas Lucubrationes quæ Remora hucuſque attigerit, quo minus videantur, legantur, & ſummo cum Eruditorum plauſu excipiantur, ego non ſcio & docti haut ſatis æquo animo ferunt. Verum patere tu quæſo (quando in hæc incidimus) ut Anagnoſtes tuus habeat in quo ſe exerceat, ut aures tuæ vices ſuppleant oculorum, ut memoriæ conſulatur doctiſſimi Antiſtitis, quem ego arbitror nunc e cœlo impenſe ridere inanitates curarum noſtrarum, qui malumus argui heredes ut inofficioſos, quam Editiones noſtras, dum vita ſuppetit, curare. celebraveram ego illuſtriſſimorum Maximi & Silveſtri Valeriorum fratrum laudes, quorum altero Patavina Præfectura perfuncto, alter eamdem illico auſpicabatur

O propera furvo mœſtum caput abdere amictu
  Qui Patavi adlambis mœnia Medoace.
Nam quo clarebas VALERI de ſanguine magno
  Auguſtam advehitur MAXIMVS in patriam.
At tu diſperſos o collige frontis honores
  Nympharum Euganidum gloria Medoace,
Nam dabitur tibi mox fratri ſuccedere fratrem,
  Quem Veneti appelles delicias generis.
O ſecli decus eximium! o par nobile fratrum!
  Maiora o Ledæ nomina pignoribus!
Excipit occiduum exoriens nam Caſtora Pollux;
  At vos fulgetis lumine inocciduo.

Vidit ille, & repoſuit mihi illico hæc carmina, quæ nulla auctoris culpa, ſed nonnullo laudati pudore huc uſque delituerunt

Ingenti obſtrictum tenuit me pignore, Phœbi
  Muſarumque recens gloria Pignorius;
Quod noſtri ſtudioſus, amans quod fidus honeſti eſt
  Quod Latio & Tuſco cognitus eloquio.
Nunc ſuo in ære ſiem ut totus, facit aurea vena,

In

In laudes fratrum quæ fluit Adriacum.
Quorum ego amore avidam tam mentem oblecto, voluptas
Præcipua illectum quam sua quemque tenet.
Quorum ego honore adeo afficior, magis ut suus ullum,
Qui venit a dignis, haud honor afficiat.

communicavit autem illa mihi Octavianus Bonus amplissimus Senator, cuius fato functi memoria apud me erit iugiter sacra & sancta. eiusdem venæ sunt Elegi, quos ille ad me misit cum hac præfatiuncula. lege sodes exiguos Elegos, quos ad te mittimus, & quę in eis censura digna videbũtur, dele. cõmeruisse eos hanc pœnam dixero, qui secundum tuos luci se credere sint ausi ita audacter. *mei autem Elegi fuerant Prosopopeia Aldinæ Catellæ.*

Senectutis exoptatæ incommoda.

Urget anus Polemonem ætas; viresque lacertis
Longè abigit: facies admonet ipsa rogi,
Vomere arat quam ruga gravi; color inficit atro
Si luteum admisces, qualis in Æthyope est.
Pondus inane humeros iam deprimit, ilicet annos
Præteritos quidni pondus inane vocem?
Sensus habet non unus. agit non cæca tenebras
Nox oculis furuas, aridulum at senium.
Haud aliter Citharæ ad strepitus obsurduit auris,
Quàm vel velivoli littora curva maris;
Vel Libyæ in vastis Aspis nutritus arenis,
Serpentum narrant feruere ubi omne genu,
Exarmatus hiat vacui specus oris, apertis
Unde volat valuis multiloquum eloquium.
Nam cohibere queat quis verba volucribus alis
Prædita, ne effracto carcere prosiliant?
Ætatis crimen fuerit non moris, abundans
Sermo senum, cunctis tædia longa ferens.
Aut verbis alas natura abscinde, molares
Aut validos Pylijs provida restitue:
Aut vitio ne verte, loquax si lingua moratur
Hunc modò, nunc illum nunc alium, atque alium.
His accedit humo obtutus defixus, in horas

Non

$3.50

Non ſecus ac ſtygium ſi meditetur iter
Non pede iter calcandum ; agilis nam deſijt eſſe,
Ex quo correptum tarda podagra premit,
Sed veſpillonum lectica, ſollicita anceps
Nec minus interea computat æra manu,
Non ferrugineæ quæ poſcit navita cymbæ
Vectores nauli nomine pauca Charon ;
Sed congeſta diu, & fiſcos ruptura tumentes,
Hæredis ſubitam ni ferat alea opem,
Hæc ſtudia, hæc ſpecies properantis cuncta ſenectæ
Commoda veloci perdere curriculo.
Hanc tamen expetimus votis ardentibus ò rem,
Si bene perpendas, ridiculam, ac miſeram.

At his utcumq; graphicè expreſſis Epiſtolam non claudo. imo ut mœrorem tibi abſtergam contractum fortè ex perceptis ſenectutis incommodis, hęc etiam tibi habe ex eadem officina, aptiora utique hiſce diebus, quibus, ut penè cum Virgilio dicam,

Rura nemuſque placent, riguique in vallibus amnes

Rus Suburbanum.

Me mihi reddis agere viridanti conſiti vitis
Palmite; odoratis vndique cincte roſis.
Munera mens perfuncta malis ad ſueta remigrat;
Iam tenet Aonidum me rediviuus amor.
Priſtina cum Genio ſarcitur gratia, ſomnus
Inviſit feſſos nocte nigrante oculos.
Longè alius fio, fueram quam nuper in urbe,
Vrbanum carcer ſi modo nomen habet.
Rauca Palatini celebrent ſubſellia Ciues,
Rure ego in exiguo iugera pauca colam.

Aliud.

Rure ſuburbano nihil eſt mihi dulcius illuc
Ipſe mihi demum cum venio placeo.
Diſplicui medijs Civis qui in mœnibus urbis,
Nulla ubi Libertas integra, nulla quies.

Ita canebat Luſcinia illa ſacra. Tu valetudinem tuam cura diligenter, & Muſarum ſpeciem alienis oculis contemplare, aures tuas commodaſſe contentus. Vale. Patavij. menſe Auguſti. MDCXXVIII.

F I N I S.

1747284

